

Hallituksen esitys eduskunnalle rajanylitystietojärjestelmää ja Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmää koskevaksi täydentäväksi lainsäädännöksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annettua lakia, rajavartiolaitoslakia, ulkomaalaislakia, henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa annettua lakia, henkilötietojen käsittelystä Tullissa annettua lakia, sakon täytäntöönpanosta annettua lakia ja lentoliikenteen matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden torjunnassa annettua lakia.

Esityksen tarkoituksena on tehdä rajanylitystietojärjestelmästä ja Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmästä annettujen Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten edellyttämät muutokset kansalliseen lainsäädäntöön. Laissa nimettäisiin eräät toimivaltaiset viranomaiset sekä täsmennettäisiin henkilötietojen käsittelyä ja liikenteenharjoittajien velvollisuuksia koskevaa sääntelyä.

Samassa yhteydessä lakiin lisättäisiin säännökset liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määräämisoikeuden ja täytäntöönpanon vanhentumisesta sekä täsmennettäisiin tilanteita, joissa seuraamusmaksua ei määrätä. Lisäksi ulkomaalaislakiin tehtäisiin Schengenin yleissopimuksen ja Schengenin rajasäännösten päivittämisestä johtuvat tekniset muutokset.

Esitys toteuttaa pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelman strategista kokonaisuutta Turvallinen oikeusvaltio Suomi.

Esitys liittyy valtion vuoden 2022 täydentävään talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait sakon täytäntöönpanosta annetun lain ja lentoliikenteen matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden torjunnassa annetun lain muuttamisesta sekä ulkomaalaislain lakitekniset päivitykset ja säännökset liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määräämisoikeuden ja täytäntöönpanon vanhentumisesta on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2022. Muut ulkomaalaislain muutokset sekä muut ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan valtioneuvoston asetuksella säädettävänä ajankohtana samanaikaisesti, kun tietojärjestelmät otetaan komission päätöksellä käyttöön.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
1.1 Tausta	4
1.2 Valmistelu	5
1.2.1 EU-säädösten valmistelu	5
1.2.2 Hallituksen esityksen valmistelu	6
2 EU-säädösten tavoitteet ja pääasiallinen sisältö	7
2.1 Rajanylitystietojärjestelmä (EES)	7
2.1.1 Tavoitteet	7
2.1.2 Pääasiallinen sisältö	8
2.1.3 Täytäntöönpanosäädökset	16
2.2 Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmä (ETIAS)	16
2.2.1 Tavoitteet	16
2.2.2 Pääasiallinen sisältö	17
2.2.3 Delegoidut säädökset ja täytäntöönpanosäädökset	28
3 Nykytila ja sen arviointi.....	29
3.1 Kansallinen liikkumavara.....	29
3.2 Rajanylitystietojen käsittely	29
3.3 Matkustuslupahakemusten sekä niitä koskevien tietojen käsittely	35
3.4 Maahantulon ja maassa oleskelun edellytykset.....	40
3.5 Liikenteenharjoittajien velvollisuudet ja seuraamusmaksu	40
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	44
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	44
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	46
4.2.1 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	46
4.2.2 Taloudelliset vaikutukset	52
4.2.3 Vaikutukset tiedonhallintaan.....	60
4.2.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset	62
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	64
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	64
5.2 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemat tai toteuttamat keinot.....	65
6 Lausuntopalaute.....	66
7 Säännöskohtaiset perustelut.....	69
7.1 Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa.....	69
7.2 Rajavartiolaki	73
7.3 Ulkomaalaislaki	74
7.4 Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa.....	77
7.5 Laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa	82
7.6 Laki sakon täytäntöönpanosta.....	82
7.7 Laki lentoliikenteen matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden torjunnassa	82
8 Voimaantulo	82
9 Toimeenpano ja seuranta	83
10 Suhde muihin esityksiin.....	84

HE 173/2021 vp

10.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä	84
10.2 Suhde talousarvioesitykseen	84
11 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	85
11.1 Kansallisen liikkumavaran käyttö	85
11.2 Henkilötietojen käsittelyä koskeva sääntely	86
11.3 Henkilötietojen kansallinen käsittely ja luovuttaminen	87
11.4 Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittely	88
11.5 Oikeusturva	90
11.6 Hallinnollinen seuraamusmaksu	91
11.7 Ehdotetun sääntelyn oikeasuhtaisuus	92
LAKIEHDOTUKSET	94
1. Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta ..	94
2. Laki rajavartiolaiton muuttamisesta	96
3. Laki ulkomaalaislain muuttamisesta	97
4. Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain muuttamisesta	101
5. Laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain muuttamisesta	103
6. Laki sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta	104
7. Laki lentoliikenteen matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden torjunnassa annetun lain 16 ja 17 §:n muuttamisesta	104
LIITE	106
RINNAKKAISTEKSTIT	106
1. Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta ..	106
2. Laki rajavartiolaiton muuttamisesta	111
3. Laki ulkomaalaislain muuttamisesta	112
4. Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain muuttamisesta	124
5. Laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain muuttamisesta	129
6. Laki sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta	131
7. Laki lentoliikenteen matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden torjunnassa annetun lain 16 ja 17 §:n muuttamisesta	135

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Euroopan parlamentti ja neuvosto antoivat 30.11.2017 asetuksen [\(EU\) 2017/2226](#) rajanylitystietojärjestelmän (EES) perustamisesta jäsenvaltioiden ulkorajat ylittävien kolmansien maiden kansalaisten maahantuloa, maastalähtöä ja pääsyn epäämistä koskevien tietojen rekisteröimiseksi ja edellytysten määrittämisestä pääsulle EES:n tietoihin lainvalvontatarkoituksissa sekä Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen ja asetusten (EY) N:o 767/2008 ja (EU) N:o 1077/2011 muuttamisesta (jäljempänä *EES-asetus*). Asetus tuli voimaan 29.12.2017.

Rajanylitystietojärjestelmän tarkoituksena on rekisteröidä sähköisesti jäsenvaltioiden alueella lyhytaikaiseen oleskeluun oikeutettujen kolmansien maiden kansalaisten maahantulo- ja maastalähtöajat ja -paikat ja laskea heidän sallitun oleskelunsa kesto. Järjestelmällä korvataan velvollisuus leimata kolmansien maiden kansalaisten passit.

Euroopan parlamentti ja neuvosto antoivat 12.8.2018 asetuksen [\(EU\) 2018/1240](#) Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmän (ETIAS) perustamisesta ja asetusten (EU) N:o 1077/2011, (EU) N:o 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 ja (EU) 2017/2226 muuttamisesta (jäljempänä *ETIAS-asetus*). Asetus tuli voimaan 9.10.2018. ETIAS-järjestelmä on viisumivapaiden kolmansien maiden kansalaisille tarkoitettu ennakkorekisteröitymisjärjestelmä, jonka avulla pyritään selvittämään ennakolta maahantuloedellytysten täyttymistä, tehostamaan rajatarkastuksia ja tukemaan Schengenin tietojärjestelmälle asetettuja tavoitteita.

Asetukset liittyvät EU:n rajaturvallisuuden kehittämiseen. Asetukset eivät sisällä juurikaan kansallista liikkumavaraa, mutta kansallisessa lainsäädännössä on tarpeen nimetä eräät asetuksissa tarkoitettut toimivaltaiset viranomaiset ja kansallisista yhteyspisteistä vastaavat viranomaiset sekä täsmentää henkilötietojen käsittelyyn liittyvää sääntelyä. Lisäksi ETIAS-asetus edellyttää muutoksia liikenteenharjoittajien velvollisuuksia koskevaan sääntelyyn.

Samassa yhteydessä lakiin lisättäisiin säännökset liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määräämisoikeuden ja täytäntöönpanon vanhentumisesta sekä täsmennettäisiin tilanteita, joissa seuraamusmaksua ei määrätä. Lisäksi ulkomaalaislakiin tehtäisiin Schengenin yleissopimuksen (tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla Benelux-talousliiton valtioiden, Saksan liittotasavallan ja Ranskan tasavallan hallitusten välillä tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehty yleissopimus, SopS 23/2001) ja Schengenin rajasäännöstön (henkilöiden liikkumista rajojen yli koskevasta unionin säännöstöstä (Schengenin rajasäännöstö) annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/399) päivittämisestä johtuvat tekniset muutokset.

EES- ja ETIAS-järjestelmien käyttöönottoon liittyen on annettu myös eräitä muita asetuksia, joita kuvataan tarkemmin kohdassa 1.2.

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelman tavoitteisiin kuuluu turvallisuusviranomaisten toimintakyvyn varmistaminen. Uudet EU:n laajuiset tietojärjestelmät tehostavat jäsenvaltioiden välistä tiedonvaihtoa ja tukevat siten EU-maiden yhteistyötä hallitsemattoman muuttoliikkeen, terrorismin ja kansainvälisen rikollisuuden ehkäisemiseksi hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti.

HE 173/2021 vp

Esitys liittyy valtion vuoden 2022 täydentävään talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

1.2 Valmistelu

1.2.1 EU-säädösten valmistelu

Komissio antoi 13.2.2008 tiedonannon Euroopan unionin rajaturvallisuuteen liittyvien tulevien toimien valmistelusta ([KOM\(2008\) 69 lopullinen](#)). Tiedonannossa todettiin tarve perustaa rajanylitystietojärjestelmä (Entry/Exit System, EES), joka rekisteröi sähköisesti jäsenvaltioiden alueella lyhytaikaiseen oleskeluun oikeutettujen kolmansien maiden kansalaisten maahantulo- ja maastalähtöajat ja -paikat ja laskee heidän sallitun oleskelunsa keston. Tiedonantoa on käsitelty eduskunnassa osana niin sanotun komission rajapaketin tiedonantoja ([E 9/2008 vp](#)).

Komissio antoi 25.10.2011 tiedonannon ”Älykkäät rajat – vaihtoehdot ja jatkotoimet” ([KOM\(2011\) 680 lopullinen](#)). Tiedonanto sisälsi aloitteet maahantulo- ja maastapoistumisjärjestelmästä ja rekisteröityjen matkustajien ohjelmasta. Tiedonannon mukaan näillä parannettaisiin matkustajavirtojen hallinnointia ja valvontaa rajoilla tehostamalla tarkastuksia, mutta samalla nopeutettaisiin säännöllisesti matkustavien rajanylityksiä. Sisäministeriö antoi tiedonannosta 12.11.2011 eduskunnalle E-kirjeen ([E 120/2011 vp](#)).

Komissio antoi 28.2.2013 ehdotukset Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksiksi 1) maahantulo- ja maastalähtöjärjestelmän (EES) perustamisesta Euroopan unionin jäsenvaltioiden ulkorajat ylittävien kolmansien maiden kansalaisten maahantulo- ja maastalähtötietojen rekisteröimiseksi ([COM\(2013\) 95 final](#)), 2) rekisteröityjen matkustajien ohjelman perustamisesta ([COM\(2013\) 97 final](#)) ja 3) asetuksen (EY) N:o 562/2006 muuttamisesta maahantulo- ja maastalähtöjärjestelmän (EES) ja rekisteröityjen matkustajien ohjelman (RTP) käytön osalta ([COM\(2013\) 96 final](#)). Ehdotuksia käsiteltiin eduskunnassa valtioneuvoston 25.4.2013 antaman U-kirjelmän perusteella ([U 18/2013 vp](#)). Ehdotusten käsittely EU:ssa kuitenkin raukesi, koska niissä katsottiin olevan teknisiä, taloudellisia ja toiminnallisia ongelmia. Komissio järjesti vuonna 2015 Älykkäät rajat -lainsäädäntöaloitteista julkisen kuulemisen, johon annettiin Suomesta useita lausuntoja ([tiedot komission sivuilla](#)).

Komissio antoi 6.4.2016 uudet ehdotukset Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksiksi 1) rajanylitystietojärjestelmän (EES) perustamisesta Euroopan unionin jäsenvaltioiden ulkorajat ylittävien kolmansien maiden kansalaisten maahantuloa, maastalähtöä ja pääsyn epäämistä koskevien tietojen rekisteröimiseksi ja edellytysten määrittämisestä pääsulle EES:n tietoihin lainvalvontatarkoituksissa sekä asetuksen (EY) N:o 767/2008 ja asetuksen (EU) N:o 1077/2011 muuttamisesta ([COM\(2016\) 194 final](#)) ja 2) asetuksen (EU) 2016/399 muuttamisesta rajanylitystietojärjestelmän käytön osalta ([COM\(2016\) 196 final](#), jäljempänä *Schengenin rajasäännösten muutos*). Ehdotuksiin ei enää sisältänyt ehdotusta rekisteröityjen matkustajien ohjelmasta (RTP). Komission ehdotuksia on käsitelty eduskunnassa valtioneuvoston 19.5.2016 antaman U-kirjelmän (U 22/2016 vp) ja myöhemmin annettujen jatkokirjelmien (UJ 38/2016 vp ja UJ 23/2017 vp) perusteella ([asian käsittelytiedot eduskunnan sivuilla](#)).

EES-asetus ja Schengenin rajasäännösten muutos annettiin 30.11.2017. EES-asetukseen on myöhemmin tehty muutoksia ETIAS-asetuksella ja kehyksen vahvistamisesta rajoja ja viisumipolitiikkaa koskevien EU:n tietojärjestelmien yhteentoimivuudelle ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EY) N:o 767/2008, (EU) 2016/399, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240, (EU) 2018/1726 ja (EU) 2018/1861 sekä neuvoston päätösten 2004/512/EY ja 2008/633/YOS muuttamisesta annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella ([EU 2019/817](#) (jäljempänä *rajayhteentoimivuusasetus*)). Asetukseen on tätä esitystä valmisteltaessa vireillä

HE 173/2021 vp

ETIAS-järjestelmän käyttöönottoon liittyviä teknisiä muutoksia, jotka kuvataan tarkemmin jäljempänä.

Komissio julkaisi 6.4.2016 EES-asetusehdotuksen antamisen yhteydessä tiedonannon ”Vahvemmat ja älykkäämmät tietojärjestelmät rajaturvallisuuden ja sisäisen turvallisuuden tueksi” ([COM\(2016\) 205 final](#)). Tiedonannon mukaan unionin on tarpeen lujittaa ja parantaa tietojärjestelmiään, tietoarkkitehtuuriaan ja tietojenvaihtoa rajaturvallisuuden, lainvalvonnan ja terrorismintorjunnan aloilla. Tiedonannossa korostettiin myös tarvetta parantaa tietojärjestelmien yhteentoimivuutta. Tiedonannossa todettiin tietoaukko viisumipakosta vapautettujen kolmansien maiden kansalaisten osalta ja ilmoitettiin, että komissio aloittaa Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmän (European Travel Information and Authorisation System, ETIAS) perustamista koskevan toteutettavuustutkimuksen. Toteutettavuustutkimus saatiin päätökseen marraskuussa 2016. Komission tiedonantoa on käsitelty eduskunnassa sisäministeriön E-kirjeen perusteella ([E 37/2016 vp](#)).

Komissio antoi 16.11.2016 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi EU:n matkustustieto- ja -lupajärjestelmän (ETIAS) perustamisesta ja asetusten (EU) No 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/794 ja (EU) 2016/1624 muuttamisesta ([COM\(2016\) 731 final](#)). Komission ehdotusta on käsitelty eduskunnassa valtioneuvoston 2.2.2017 antaman U-kirjelmän (U 3/2017 vp) ja myöhemmin annettujen jatkokirjelmien (UJ 17/2017 vp ja UJ 40/2017 vp) perusteella ([asian käsittelytiedot eduskunnan sivuilla](#)).

ETIAS-asetus annettiin 12.8.2018. Euroopan parlamentti ja neuvosto antoivat ETIAS-asetuksen yhteydessä myös asetuksen (EU) 2018/1241 asetuksen (EU) 2016/794 muuttamisesta Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmän (ETIAS) perustamiseksi. Muutokset koskevat ETIAS-järjestelmään liittyviä Euroopan unionin lainvalvontayhteistyöviraston (Europol) uusia tehtäviä. ETIAS-asetukseen on myöhemmin tehty muutoksia rajayhteentoimivuusasetuksella.

Komissio antoi 7.1.2019 asetusehdotukset muiden EU-järjestelmien tietojen käytöstä ETIAS-järjestelmän tarkoituksiin ([COM\(2019\) 3 final](#) ja [COM\(2019\) 4 final](#)). Asetukset sisältävät teknisiä muutoksia ETIAS-, EES-, VIS- ja ECRIS-TCN-asetuksiin sekä Schengenin tietojärjestelmää koskeviin Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksiin (EU) 2018/1861 (rajatarvikset) ja (EU) 2018/1862 (poliisiyhteistyö). Muutokset koskevat EES-järjestelmän, Schengenin tietojärjestelmän (SIS), viisumitietojärjestelmän (VIS) ja kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden rikostuomiotietoja sisältävän keskitetyn järjestelmän (ECRIS-TCN) tietojen käyttöä ETIAS-järjestelmän tarkoituksiin. Asetusehdotuksia on käsitelty eduskunnassa sisäministeriön 22.2.2019 antaman E-kirjeen ([E 126/2018 vp](#)) ja valtioneuvoston 3.10.2019 antaman U-kirjelmän ([U 10/2019 vp](#)) perusteella. Asetukset (EU) 2021/1150, (EU) 2021/1151 ja (EU) 2021/1152 annettiin 7.7.2021.

1.2.2 Hallituksen esityksen valmistelu

Sisäministeriö asetti 1.11.2019 lainsäädäntöhankkeen EES- ja ETIAS-asetusten edellyttämien lainsäädäntömuutosten valmistelemiseksi. Hankkeen toimikaudeksi päätettiin 1.11.2019–31.12.2020. Sisäministeriö pidensi hankkeen toimikautta 25.2.2020 tehdyllä päätöksellä 30.6.2022 asti. Valmistelua varten perustettiin työryhmä, jonka tehtävänä oli laatia ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon. Työryhmään osallistui sisäministeriön rajavartiosto-, poliisi- ja maahanmuutto-osastot, sisäministeriön kansallisen turvallisuuden yksikkö, ulkoministeriö, valtiovarainministeriö, Rajavartiolaitoksen esikunta, Poliisihallitus, keskusrikospoliisi, suojelupoliisi, Maahanmuuttovirasto ja Tulli. Työryhmä kuuli valmistelun aikana asiantuntijoita oikeusministeriöstä, Oikeusrekisterikeskuksesta ja tietosuojavaltuutetun toimistosta. Hankkeen vastuuvalmistelijan tueksi perustettiin sihteeristö, jossa olivat jäsenet sisäministeriön

HE 173/2021 vp

poliisi- ja maahanmuutto-osastoilta, valtiovarainministeriöstä ja suojelupoliisista. Esitysluonnos viimeisteltiin virkatyönä sihteeristössä.

Hallituksen esitysluonnos oli lausuntokierroksella 7.6.–10.8.2021. Luonnos hallituksen esitykseksi lähetettiin 41 taholle, jotka edustivat keskeisiä ministeriöitä, viranomaisia sekä muita sidosryhmiä. Luonnos hallituksen esitykseksi, ruotsinkielinen tiivistelmä sekä EES- ja ETIAS-asetusten suomen- ja ruotsinkieliset tekstit ovat lisäksi olleet saatavilla sisäministeriön verkkosivulla.

Lausunnon antoivat sisäministeriön maahanmuutto-osasto ja poliisiosasto, liikenne- ja viestintäministeriö, oikeusministeriö, puolustusministeriö, ulkoministeriö, valtiovarainministeriö, tiedusteluvalvontavaltuutettu, tietosuojavaltuutetun toimisto, Maahanmuuttovirasto, Poliisihallitus, Oikeusrekisterikeskus, Pohjois-Karjalan rajavartiosto, Länsi-Suomen merivartiosto, Suomenlahden merivartiosto, suojelupoliisi, Tulli, Laivameklariliitto ry ja Linja-autoliitto ry. Kainuun rajavartiosto ja Suomen Poliisijärjestöjen liitto ry ilmoittivat, ettei niillä ole lausuttavaa esityksen johdosta.

Hallituksen esityksen valmisteluasiakirjat ovat saatavilla julkisessa palvelussa osoitteessa <https://intermin.fi/hankkeet> tunnuksella SM040:00/2019.

EES- ja ETIAS-asetuksissa annetaan komissiolle toimivalta antaa täytäntöönpanosäädöksiä komiteamenettelyssä. ETIAS-asetuksessa on lisäksi siirretty komissiolle säädösvaltaa tietyissä kysymyksissä 9.10.2018 alkaen viideksi vuodeksi. Sisäministeriön asiantuntijat ovat osallistuneet täytäntöönpanosäädösten valmisteluun komiteamenettelyssä sekä olleet kuultavina delegoitujen säännösten valmistelun yhteydessä.

2 EU-säädösten tavoitteet ja pääasiallinen sisältö

2.1 Rajanylitystietojärjestelmä (EES)

2.1.1 Tavoitteet

EES-asetuksella perustetaan uusi EU:n laajuinen tietojärjestelmä, jonka ensisijaisia tavoitteita ovat ulkorajavalvonnan parantaminen, sääntöjenvastaisen maahanmuuton estäminen ja muuttovirtojen hallinnan helpottaminen.

Asetuksen 6 artiklan mukaan EES-järjestelmän tavoitteena on

- a) tehostaa lyhytaikaiseen oleskeluun oikeutettujen maahan tulleiden kolmansien maiden kansalaisten rajatarkastuksia laskemalla sallitun oleskelun kesto ja valvomalla sitä heidän maahantulonsa ja maastalähtönsä yhteydessä;
- b) auttaa tunnistamaan ne kolmansien maiden kansalaiset, jotka eivät täytä tai eivät enää täytä jäsenvaltioiden alueelle tuloa tai siellä tapahtuvaa lyhytaikaista oleskelua koskevia edellytyksiä;
- c) mahdollistaa sallitun oleskeluajan ylittäneiden henkilöiden tunnistaminen ja havaitseminen sekä se, että jäsenvaltioiden toimivaltaiset viranomaiset voivat toteuttaa asianmukaisia toimenpiteitä;
- d) mahdollistaa pääsyn epäämisen tarkistaminen sähköisesti EES-järjestelmästä;

HE 173/2021 vp

- e) mahdollistaa kolmansien maiden kansalaisten rajatarkastusten automatisointi;
- f) antaa viisumiviranomaisille mahdollisuus saada tietoa siitä, onko aiempien viisumien käyttö ollut sääntöjenmukaista;
- g) tiedottaa kolmansien maiden kansalaisille heidän sallitun oleskelunsa kestosta;
- h) koota tilastoja kolmansien maiden kansalaisten maahantuloista ja maastalähdöistä, pääsyn epäämisistä ja sallitun oleskeluajan ylittämistä, jotta voidaan parantaa sallitun oleskeluajan ylittämisen riskin arviointia ja tukea näyttöön perustuvan unionin muutto-liikepolitiikan valmistelua;
- i) torjua henkilöllisyyspetoksia ja matkustusasiakirjojen väärinkäyttöä;
- j) varmistaa henkilöiden virheetön tunnistaminen.

Lisäksi EES-järjestelmän tavoitteena on edistää terrorismirikosten ja muiden vakavien rikosten torjumista, havaitsemista ja tutkimista muun muassa mahdollistamalla sellaisten ulkorajat ylittäneiden henkilöiden tunnistaminen, jotka ovat syyllistyneet näihin rikoksiin, joita epäillään näistä rikoksista ja jotka ovat niiden uhreja.

2.1.2 Pääasiallinen sisältö

Soveltamisala

EES-järjestelmää käytetään Schengen-alueen ulkorajoilla (4 artikla). Asetuksen 2 artiklassa säädetään henkilöryhmistä, joihin asetusta sovelletaan. Näitä ovat:

- kolmansien maiden kansalaiset, jotka ovat oikeutettuja lyhytaikaiseen oleskeluun jäsenvaltioiden alueella (viisumilla tai viisumivapaasti enintään 90 päivää minkä tahansa 180 päivän jakson aikana) ja joille suoritetaan Schengenin rajasäännösten mukainen rajatarkastus,
- sellaiset kolmansien maiden kansalaiset, jotka ovat unionin kansalaisen perheenjäseniä, joihin sovelletaan Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella, asetuksen (ETY) N:o 1612/68 muuttamisesta ja direktiivien 64/221/ETY, 68/360/ETY, 72/194/ETY, 73/148/ETY, 75/34/ETY, 75/35/ETY, 90/364/ETY, 90/365/ETY ja 93/96/ETY kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä 2004/38/EY (jäljempänä *vapaan liikkuvuuden direktiivi*), tai sellaisen kolmannen maan kansalaisen perheenjäseniä, joilla on unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä kolmannen maan välisen sopimuksen nojalla vastaava oikeus vapaaseen liikkuvuuteen kuin unionin kansalaisilla ja joilla ei ole vapaan liikkuvuuden direktiivin mukaista oleskelukorttia tai kolmansien maiden kansalaisten oleskeluluvan yhtenäisestä kaavasta annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1030/2002 mukaista oleskelulupaa,
- kolmansien maiden kansalaiset, joiden pääsy lyhytaikaista oleskelua varten jäsenvaltioiden alueelle evätään Schengenin rajasäännösten mukaisesti.

Asetusta ei 2 artiklan mukaan sovelleta:

- kolmansien maiden kansalaisiin, jotka ovat unionin kansalaisen perheenjäseniä, joihin sovelletaan vapaan liikkuvuuden direktiiviä ja joilla on kyseisen direktiivin mukainen oleskelukortti, vaikka he eivät tule kyseisen unionin kansalaisen mukana tai seuraa häntä myöhemmin,
- kolmansien maiden kansalaisiin, jotka ovat kolmannen maan kansalaisen perheenjäseniä, vaikka he eivät tule kyseisen kolmannen maan kansalaisen mukana tai seuraa häntä myöhemmin, jos kyseisillä kolmannen maan kansalaisilla on unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä kolmannen maan välisen sopimuksen nojalla vastaava oikeus vapaaseen liikkuvuuteen kuin unionin kansalaisilla ja heillä on vapaan liikkuvuuden direktiivin mukainen oleskelukortti tai asetuksen (EY) N:o 1030/2002 mukainen oleskelulupa,
- kolmansien maiden kansalaisiin, joilla on Schengenin rajasäännösten 2 artiklan 16 kohdassa tarkoitettu muu oleskeluun oikeuttava asiakirja kuin edellä tarkoitettu oleskelukortti tai oleskelulupa, lukuun ottamatta viisumia tai lupaa, joka on myönnetty ensimmäisen oleskelukortti- tai oleskelulupahakemuksen tai turvapaikkahakemuksen käsitteilyn ajaksi,
- kolmansien maiden kansalaisiin, jotka käyttävät kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä yrityksen sisäisen siirron yhteydessä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/66/EU tai tutkimusta, opiskelua, harjoittelua, vapaaehtoistyötä, oppilasvaihto-ohjelmaa tai koulutushanketta ja au pairina työskentelyä varten tapahtuvan kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2016/801 mukaista oikeuttaan liikkuvuuteen,
- pitkäaikaisten viisumien haltijoihin,
- Andorran, Monacon ja San Marinon kansalaisiin sekä Vatikaanivaltion tai Pyhän istuimen myöntämän passin haltijoihin,
- henkilöihin tai henkilöryhmiin, jotka on vapautettu rajatarkastuksista (esimerkiksi valtionpäämiehet) tai jotka hyötyvät Schengenin rajasäännösten rajanylityksiä koskevista erityisistä säännöistä (esimerkiksi rajatyöntekijät ja merimiehet),
- Schengenin rajasäännösten 6 a artiklan 3 kohdan h, i, j ja k alakohdassa tarkoitettuihin henkilöihin tai henkilöryhmiin (esimerkiksi kansainvälisten matkustaja- ja tavarajunien miehistön jäsenet).

Tietojärjestelmän rakenne ja toiminta

Asetuksella (EU) N:o 1077/2011 perustettu vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen laaja-alaisten tietojärjestelmien operatiivisesta hallinnoinnista vastaava eurooppalainen virasto (eu-LISA) kehittää EES-järjestelmän ja huolehtii sen operatiivisesta hallinnoinnista (5 ja 37 artiklat). EES muodostuu keskusjärjestelmästä, rajayhteentoimivuusasetuksen 17 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettusta CIR-keskusinfrastruktuurista, kussakin jäsenvaltiossa olevasta yhdenmukaisesta kansallisesta rajapinnasta, eri järjestelmien välisistä viestintäinfrastruktuureista sekä kolmansien maiden kansalaisille ja liikenteenharjoittajille tarkoitettua verkkopalvelusta

(7 artikla). Eu-LISA varmistaa myös EES-keskusjärjestelmän yhteentoimivuuden VIS-järjestelmän kanssa (8 artikla). Jäsenvaltioiden vastuulla on olemassa olevan kansallisen rajainfrastruktuurin organisointi ja hallinnointi sekä tarvittavien liitosten luominen kansalliseen rajapintaan ja EES-järjestelmään. Jäsenvaltio vastaa myös keskusyhteyspisteisiin ja kansallisiin toimivaltaisiin viranomaisiin liittyvistä järjestelyistä. Jäsenvaltion on varmistettava EES-järjestelmään siirrettävien ja sieltä saatavien tietojen turvallisuus sekä toteutettava tässä tarkoituksessa kansallista rajainfrastruktuuriaan koskevat tarvittavat toimenpiteet (38 artikla).

EES-järjestelmään sisältyy automaattinen laskentajärjestelmä, joka ilmoittaa toimivaltaisille viranomaisille maahantulon tai maasta poistumisen yhteydessä, jäsenvaltion alueella tehtävien tarkastusten aikana ja lyhytaikaista viisumia koskevien hakemusten käsittelyn yhteydessä järjestelmään rekisteröityjen kolmansien maiden kansalaisten sallitun oleskelun enimmäiskeston, lyhytaikaisella viisumilla sallittujen maahantulokertojen lukumäärän sekä jäljellä olevan sallitun oleskelun tai sallitun oleskeluajan ylityksen keston (11 artikla).

Kolmansien maiden kansalaisille on ilmoitettava rajatarkastuksen yhteydessä sallitun oleskelun kesto. Tiedon voi antaa rajatarkastaja tai henkilö voi tarkistaa asian itse käyttämällä asetuksen 13 artiklassa tarkoitettua verkkopalvelua rajanylityspaikalle asennetulla laitteella. Kolmannen maan kansalaiset voivat myös milloin tahansa muulloin tarkistaa verkkopalvelusta sallitun oleskelun jäljellä olevien päivien määrän.

Liikenteenharjoittajien on käytettävä verkkopalvelua sen tarkistamiseksi, ovatko kolmansien maiden kansalaiset, joilla on lyhytaikaiseen oleskeluun oikeuttava viisumi, jo käyttäneet maahantulokerrat, joihin heidän viisuminsa oikeuttaa. Verkkopalvelu antaa liikenteenharjoittajille vastauksen muodossa OK/NOT OK. Vastausta ei 13 artiklan mukaan voida pitää päätöksenä sallia tai evätä maahantulo Schengenin rajasäännösten mukaisesti. Jäljempänä kohdassa 2.2.2 kuvatussa ETIAS-järjestelmän käyttöönottoa täydentävässä asetuksessa (EU) 2021/1152 EES-asetukseen lisättiin uusi 13 a artikla, jonka mukaan liikenteenharjoittajat vapautetaan edellä kuvatussa tarkistusvelvollisuudesta, jos kyselyn tekeminen on teknisistä syistä mahdotonta EES-järjestelmän jonkin osan toimintahäiriön vuoksi.

Tietojärjestelmään tallennettavat tiedot

EES-järjestelmään tallennetaan aakkosnumeerisia ja biometrisiä tietoja. Asetuksessa EES-järjestelmän tiedoilla tarkoitetaan sekä tietoja, jotka tallennetaan EES-keskusjärjestelmään, että tietoja, jotka tallennetaan rajayhteentoimivuusasetuksen 17 artiklan 1 kohdan mukaisesti perustettavaan yhteiseen henkilöllisyystietovarantoon (CIR).

Biometrisillä tiedoilla tarkoitetaan sormenjälkitietoja ja digitaalista kasvokuvaa (3 artiklan 1 kohdan 17 ja 18 alakohta). Kasvokuva on otettava reaaliaikaisena, ja kasvokuvan resoluution ja laadun on oltava riittävät automaattiseen biometriseen tunnistukseen (15 artikla). Poikkeustapauksissa kasvokuva voidaan poimia sähköisesti koneluettavan matkustusasiakirjan sirusta. Tällöin on kuitenkin todennettava sähköisesti, että sirulla oleva kasvokuva vastaa henkilön reaaliaikaista kasvokuvaa.

Asetuksessa todetaan, että biometriset tiedot ovat ensinnäkin luotettava menetelmä tunnistaa kolmansien maiden kansalaiset, jotka oleskelevat jäsenvaltioiden alueella ilman matkustusasiakirjoja tai muuta tunnistamisvälinettä. Toiseksi vilpittömässä mielessä matkustavien henkilöiden maahantulo- ja maastalähtötiedot saadaan biometristen tietojen avulla liitettyä yhteen luotettavammin. Sormenjälkitietoja tai kasvokuvia voidaan käyttää biometrisinä tunnisteinä niiden kolmansien maiden kansalaisten henkilöllisyyden todentamiseksi, jotka on aiemmin rekisteröity

EES-järjestelmään. Kansalliset viranomaiset voivat päättää kunkin rajanylityspaikan kohdalla, käytetäänkö pääasiallisena biometrisenä tunnisteenä sormenjälkitietoja vai kasvokuvaa.

Asetuksen 14 artiklan mukaan rajaviranomaisten on todennettava kolmannen maan kansalaisen henkilöllisyyden lisäksi, onko EES-järjestelmään luotu häntä koskeva aiempi henkilökohtainen tiedosto. Tiedostoon on lisättävä asetuksessa säädettävät rajanylitykseen liittyvät tiedot. Jos kolmannen maan kansalaista ei ole aiemmin rekisteröity EES-järjestelmään, rajaviranomaisen on luotava kolmannen maan kansalaisesta henkilökohtainen tiedosto tallentamalla järjestelmään asetuksessa säädetyt tiedot. Kolmannen maan kansalainen voi käyttää tietojen esirekisteröimiseen itsepalvelujärjestelmää. Tässä tapauksessa rajaviranomaisten on vahvistettava tiedot, kun päätös pääsyn hyväksymisestä tai epäämisestä on tehty Schengenin rajasäännösten mukaisesti. Rajanylityksessä on ensimmäisen saapumisen jälkeen mahdollista käyttää myös automaattiporttia. Tällöin maahantulo- tai maastalähtötietueen rekisteröinti ja linkittäminen henkilökohtaiseen tiedostoon tapahtuu automaattiportin avulla.

Asetuksen 16 artiklan mukaan rajaviranomaisen on luotava henkilökohtainen tiedosto viisumivelvollisesta kolmannen maan kansalaisesta tallentamalla EES-järjestelmään kyseisessä artiklassa säädetyt tiedot. Tietoihin kuuluvat henkilöllisyyttä koskevien tietojen lisäksi matkustusasiakirjan tiedot sekä digitaalinen kasvokuva. Henkilöä koskevaan maahantulo- tai maastalähtötietueeseen on tallennettava maahantulo- tai maastalähtöpäivä, -aika ja -paikka sekä eräitä viisumiin liittyviä tietoja. Rajaviranomainen voi hakea osan artiklassa mainituista tiedoista VIS-järjestelmästä ja tallentaa ne EES-järjestelmään. Viisumivelvollisten sormenjäljet tarkastetaan suoraan VIS-järjestelmästä.

Asetuksen 17 artiklan mukaan rajaviranomaisen on luotava henkilökohtainen tiedosto myös viisumipakosta vapautetuista kolmansien maiden kansalaisista. Henkilökohtaiseen tiedostoon tallennetaan henkilöllisyyttä koskevat tiedot, matkustusasiakirjan tiedot ja digitaalinen kasvokuva sekä viisumivelvollisista poiketen myös sormenjälkitiedot. Sormenjälkitietojen tallentaminen ei koske alle 12-vuotiaita lapsia eikä henkilöitä, joiden sormenjälkien ottaminen on fyysisesti mahdotonta.

Jos rajaviranomainen on tehnyt Schengenin rajasäännösten mukaisen päätöksen kolmannen maan kansalaisen pääsyn epäämisestä, EES-järjestelmään on tallennettava pääsyn epäämispäivä, -aika ja -paikka sekä pääsyn epäämisen syyt (18 artikla). Vastaavasti järjestelmään on tallennettava tiedot lyhytaikaista oleskelua koskevan oikeuden tai viisumin peruuttamisesta tai mitätöimisestä tai sallitun oleskelun tai viisumin keston jatkamisesta (19 artikla). Viisumia koskevat tiedot on haettava VIS-järjestelmästä ja tuotava EES-järjestelmään.

Jos jonkin jäsenvaltion alueella olevalle kolmannen maan kansalaiselle ei ole luotu henkilökohtaista tiedostoa EES-järjestelmään tai tällaisen kolmannen maan kansalaisen viimeisintä merkityksellistä maahantulo- tai maastalähtötietuetta ei ole olemassa, toimivaltaiset viranomaiset voivat olettaa, että kolmannen maan kansalainen ei täytä tai ei enää täytä jäsenvaltioiden alueella sallitun oleskelun kestoja koskevia edellytyksiä (20 artikla). Asetuksessa säädetään lisäksi poikkeusmenettelyistä tilanteissa, joissa tietojen tallentaminen on teknisesti mahdotonta tai EES-järjestelmässä on toimintahäiriö (21 artikla).

Asetuksen 34 artiklassa säädetään EES-järjestelmään tallennettujen tietojen säilytysajasta. Tiedot poistetaan EES-järjestelmästä pääsääntöisesti joko kolmen tai viiden vuoden kuluttua merkinnän tekemisestä. Kolmen vuoden säilytysaika koskee niiden kolmansien maiden kansalaisten tietoja, jotka ovat noudattaneet sallitun oleskelun kestoja tai joiden pääsy lyhytaikaista oleskelua varten on eväty. Tällä on tarkoitus vähentää uudelleenrekisteröintien tarvetta. Viiden

vuoden säilytysaika koskee niiden kolmansien maiden kansalaisten tietoja, jotka eivät ole lähteneet jäsenvaltioiden alueelta sallitun oleskeluaikansa kuluessa. Tämän tarkoituksena on helpottaa tunnistamis- ja palauttamisprosessia. Tietojen säilyttämisaikojen päätyttyä tiedot poistetaan automaattisesti, ellei niitä ole tullut poistaa asetuksen 35 artiklan mukaisesti jo aiemmin.

Vastuujäsenvaltiolla on oikeus muuttaa EES-järjestelmään syöttämiään tietoja oikaisemalla, täydentämällä tai poistamalla niitä (35 artikla). Tietyissä tilanteissa myös muu jäsenvaltio voi oikaista, täydentää tai poistaa tietoja. Tiedot voidaan tarkistaa, niitä voidaan oikaista tai täydentää tai ne voidaan poistaa myös asianomaisen henkilön pyynnöstä.

Toimivaltaiset viranomaiset ja rajanylitystietojen ensisijaiset käsittelytarkoitukset

Asetuksessa määritellään, mille jäsenvaltioiden viranomaisille voidaan antaa pääsy EES-järjestelmään tallentamaan, muuttamaan, poistamaan tai katsomaan tietoja. EES-järjestelmän tietojen käsittelyn on oltava oikeasuhteista asetettuihin tavoitteisiin nähden ja tarpeellista toimivaltaisten viranomaisten tehtävien suorittamisen kannalta. Asetuksen 38 artiklan mukaan toimivaltaisten viranomaisten henkilöstön on saatava asianmukaista koulutusta erityisesti tietoturva- ja tietosuojasäännöistä sekä asiaan kuuluvista perusoikeuksista ennen pääsyoikeuden myöntämistä. Viranomaiset luokitellaan asetuksessa rajaviranomaisiin, maahanmuuttoviranomaisiin ja viisumiviranomaisiin.

Asetuksen 23 artiklan mukaan rajaviranomaisilla on pääsy EES-järjestelmään kolmannen maan kansalaisen henkilöllisyyden ja aiemman rekisteröinnin todentamiseksi, EES-järjestelmän tietojen päivittämiseksi tarvittaessa ja tietojen katsomiseksi siinä määrin kuin on tarpeen rajatarkastusten suorittamiseksi. Rajaviranomaiset voivat tehdä hakuja järjestelmästä aakkosnumeeristen tietojen perusteella. Lisäksi rajaviranomaisten on käynnistettävä viisumivollisten osalta haku VIS-järjestelmästä samojen aakkosnumeeristen tietojen perusteella. Jos EES-järjestelmään tehty haku osoittaa, että kolmannen maan kansalaista koskevia tietoja on tallennettu järjestelmään, rajaviranomaisten on verrattava kolmannen maan kansalaisen reaaliaikaista kasvokuvaa EES-järjestelmään tallennettuun kasvokuvaan. Vaihtoehtoisesti rajaviranomaisten on tarkistettava viisumivapaiden kolmansien maiden kansalaisten osalta sormenjälkitiedot EES-järjestelmästä ja viisumivollisten kolmansien maiden kansalaisten osalta suoraan VIS-järjestelmästä. Jos kasvokuvan todentaminen epäonnistuu, todentaminen on tehtävä sormenjälkiä käyttäen ja päinvastoin. Jos haku osoittaa, että henkilön tietoja on tallennettu EES-järjestelmään, rajaviranomainen pääsee katsomaan kyseiset tiedot.

Asetuksen 24 artiklan mukaan viisumiviranomaisten on katsottava EES-järjestelmän tietoja tutkiessaan viisumihakemuksia ja tehdessään niitä koskevia päätöksiä, mukaan lukien myönnetyn viisumin mitätöimistä tai peruuttamista tai viisumin voimassaoloajan jatkamista koskevat päätökset. Viisumiviranomaiset voivat tehdä hakuja EES-järjestelmästä suoraan VIS-järjestelmästä käsin käyttäen aakkosnumeerisia tietoja, viisumin tietoja, sormenjälkitietoja tai sormenjälkitietoja yhdessä kasvokuvan kanssa. Jos EES-järjestelmään tehty haku osoittaa, että kolmannen maan kansalaista koskevia tietoja on tallennettu järjestelmään, viisumiviranomainen pääsee katsomaan kyseiset tiedot. Viisumiviranomaiset pääsevät katsomaan myös automaattista laskenta-järjestelmää sallitun oleskelun enimmäiskeston tarkistamiseksi.

Asetuksen 26 artiklassa säädetään maahanmuuttoviranomaisten oikeudesta päästä tekemään hakuja EES-järjestelmästä aakkosnumeerisia tietoja käyttäen todentaakseen kolmannen maan kansalaisen henkilöllisyyden taikka tarkistaakseen tai todentaakseen, täytyvätkö jäsenvaltioiden alueelle tulon ja siellä oleskelun edellytykset. Jos EES-järjestelmään tehty haku osoittaa, että

kolmannen maan kansalaista koskevia tietoja on tallennettu järjestelmään, maahanmuuttoviranomaiset voivat verrata kolmannen maan kansalaisen reaaliaikaista kasvokuvaa EES-järjestelmään tallennettuun kasvokuvaan tai tarkistaa viisumipakosta vapautettujen kolmansien maiden kansalaisten sormenjälkitiedot EES-järjestelmästä tai viisumivelvollisten kolmansien maiden kansalaisten sormenjälkitiedot VIS-järjestelmästä. Jos EES-järjestelmään tehty haku osoittaa, että kolmannen maan kansalaista koskevia tietoja on tallennettu järjestelmään, maahanmuuttoviranomainen pääsee katsomaan kyseiset tiedot.

Jos aakkosnumeerisia tietoja käyttäen tehty haku osoittaa, että EES-järjestelmään ei ole kirjattu tietoja kolmannen maan kansalaisesta, jos kolmannen maan kansalaisen henkilöllisyyden todentaminen biometrisillä tiedoilla epäonnistuu tai jos kolmannen maan kansalaisen henkilöllisyydestä on epäilyjä, rajaviranomaisilla ja maahanmuuttoviranomaisilla on pääsy EES-järjestelmän tietoihin tunnistamista varten asetuksen 27 artiklan mukaisesti. Asetuksen 27 artiklassa säädetään hakujen tekemisestä EES-järjestelmään sormenjälkitietoja tai sormenjälkitietoja yhdessä kasvokuvan kanssa käyttäen. Jos haku osoittaa, että kolmannen maan kansalaista koskevia tietoja on tallennettu EES-järjestelmään, viranomainen pääsee katsomaan henkilöä koskevat tiedot. Jos haku osoittaa, että tietoja ei ole kirjattu EES-järjestelmään, tunnistamista varten on katsottava VIS-järjestelmän tietoja.

Rajanylitystietojen käsittely lainvalvontatarkoituksessa

Asetuksen IV luku sisältää säännökset jäsenvaltioiden nimettyjen viranomaisten ja EU:n lainvalvontayhteistyövirasto Europolin oikeudesta saada pääsy EES-järjestelmän tietoihin terrorismirikosten ja muiden vakavien rikosten torjuntaa, havaitsemista ja tutkintaa varten (lainvalvontatarkoitus). Nimetyllä viranomaisella tarkoitetaan viranomaista, joka on kansallisen lainsäädännön mukaan vastuussa terrorismirikosten tai muiden vakavien rikosten torjunnasta, havaitsemisesta tai tutkinnasta. Kunkin jäsenvaltion on nimettävä myös yksi tai useampi keskusyhteyspiste, joka käsittelee nimettyjen viranomaisten pyynnöt päästä katsomaan EES-järjestelmän tietoja lainvalvontatarkoituksessa (29 artikla). Keskusyhteyspisteiden on oltava riippumattomia nimetyistä viranomaisista, ja niiden on vastattava itsenäisesti siitä, että asetuksessa säädettyjä EES-järjestelmään pääsyn edellytyksiä noudatetaan.

Keskusyhteyspiste tarkistaa, että asetuksen 32 artiklassa säädetty EES-järjestelmään pääsyn pyytämistä koskevat edellytykset täyttyvät. Nimetyt viranomaiset voivat päästä katsomaan EES-järjestelmän tietoja, jos se on tarpeen ja oikeasuhtaista tiettyssä yksittäistapauksessa ja jos on todisteita tai perusteltu syy katsoa, että EES-järjestelmän tietojen katsominen voi myötävaikuttaa jonkin terrorismirikoksen tai vakavan rikoksen torjumiseen, havaitsemiseen tai tutkimiseen. Tunteamattomaksi jääneen epäillyn, rikokseen syyllistyneen tai rikoksen uhrin tunnistamiseksi tehtävä haku biometrinen tietojen avulla edellyttää lisäksi, että ensin on tehty haku kansallisista tietokannoista tai sormenjälkien osalta muiden jäsenvaltioiden tietojärjestelmistä rajatylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatylittävän rikollisuuden torjumiseksi tehdyn neuvoston päätöksen 2008/615/YOS mukaisesti (ns. Prüm-päätös). Kiireellisissä tapauksissa keskusyhteyspiste voi käsitellä pyynnön välittömästi ja tehdä tarkistuksen jälkikäteen (31 artikla). Asetuksen 58 artiklan mukaan henkilötietoja, joihin on pääsy IV luvun mukaisesti, voidaan käsitellä vain sen yksittäisen tapauksen torjumiseksi, havaitsemiseksi tai tutkimiseksi, jota varten tiedot on pyydetty.

Rajanylitystietojen kansallinen tallentaminen

Asetuksen 40 artiklan mukaan jäsenvaltio saa säilyttää kansallisessa rajanylitystietojärjestelmässään tai vastaavissa kansallisissa tiedostoissaan aakkosnumeeriset tiedot, jotka se on tallentanut EES-järjestelmään EES-järjestelmän käyttötarkoitusten mukaisesti ja noudattaen täysimääräisesti unionin oikeutta. Artiklan mukaan kaikkea edellä mainitun vastaista tietojen käyttöä on pidettävä väärinkäyttönä kunkin jäsenvaltion kansallisen oikeuden sekä unionin oikeuden mukaisesti. Tietoja ei saa säilyttää kansallisissa rajanylitystietojärjestelmissä tai vastaavissa kansallisissa tiedostoissa pidempään kuin niitä säilytetään EES-järjestelmässä. Tietojen säilyttäminen kansallisesti tulee tapahtua jäsenvaltioiden omalla kustannuksella ja riskillä ja omien teknisten välineiden avulla.

Asetuksen 28 artiklan mukaan EES-järjestelmästä haettuja tietoja voidaan säilyttää kansallisissa tiedostoissa ainoastaan silloin, kun se on yksittäistapauksessa tarpeen haun tarkoitusten ja asiaankuuluvan unionin oikeuden, erityisesti tietosuojaa koskevan oikeuden, mukaisesti ja ainoastaan niin kauan kuin se on ehdottoman välttämätöntä kyseisessä yksittäistapauksessa.

Vastuu tietojen käsittelystä ja tietojen edelleen luovuttaminen

EES-asetuksen säännösten lisäksi henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuojasetus) annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/679 sekä henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annettua lakia (1054/2018, jäljempänä *rikosasioiden tietosuojalaki*), jolla on pantu kansallisesti täytäntöön luonnollisten henkilöiden suojelusta toimivaltaiten viranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä rikosten ennalta estämistä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja neuvoston päätöksen 2008/977/YOS kumoamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/680 (jäljempänä *rikosasioiden tietosuojadirektiivi*). Asetuksen 38 artiklan mukaan kussakin jäsenvaltiossa on käytettävä automaattisia menettelyjä EES-järjestelmän tietojen käsittelyssä. Jäsenvaltiot eivät saa käsitellä EES-järjestelmässä olevia tai sieltä saatuja tietoja muihin kuin EES-asetuksessa säädettyihin tarkoituksiin.

Asetuksen 39 artiklan mukaan jäsenvaltion on nimettävä EES-järjestelmässä tapahtuvaa henkilötietojen käsittelyä varten viranomainen, joka toimii yleisen tietosuojasetuksen 4 artiklan 7 kohdassa tarkoitettuna rekisterinpitäjänä ja jolle on keskitetty vastuu kyseisen jäsenvaltion tietojenkäsittelystä. Jäsenvaltion on myös varmistettava, että järjestelmään kerättyjä ja kirjattuja tietoja käsitellään lainmukaisesti ja erityisesti että vain asianmukaisesti valtuutetulla henkilöstöllä on pääsy tietoihin tehtäviensä suorittamiseksi. Asetus sisältää myös säännökset velvollisuudesta kerätä lokitietoja tai kirjata tietojenkäsittelytapahtumat muulla tavoin.

Asetuksen 41 artiklan mukaan EES-järjestelmään tallennettuja tietoja ei saa siirtää kolmansille maille, kansainvälisille järjestöille eikä yksityisille yhteisöille eikä asettaa niiden saataville. Tästä poiketen henkilötietoja voidaan kuitenkin siirtää tiettyjen edellytysten täytyessä kolmannelle maalle tai kansainväliselle järjestölle, kun se on yksittäistapauksissa tarpeellista esimerkiksi kolmannen maan kansalaisen palauttamiseksi. Kansainvälisellä järjestöllä tarkoitetaan tässä yhteydessä asetuksen liitteen I mukaisesti YK:n erityisjärjestöjä (kuten UNHCR), kansainvälistä siirtolaisuusjärjestöä (IOM) ja Punaisen ristin kansainvälistä komiteaa.

Henkilötietoja voidaan siirtää kolmannelle maalle tai jäsenvaltiolle, joka ei sovelle EES-asetusta, myös poikkeuksellisen kiireellisessä tapauksessa, kun on olemassa terrorismirikokseen liittyvä välitön vaara tai vakavaan rikokseen liittyvä välitön hengenvaara. Lisäksi jäsenvaltioiden nimetyillä viranomaisilla on oikeus siirtää tietoja, jos se on tarpeellista terrorismirikoksen tai muun vakavan rikoksen torjumiseksi, havaitsemiseksi tai tutkimiseksi. Edellä mainituissa tapauksissa tietoja voidaan siirtää kolmanteen maahan ainoastaan silloin, kun on varmistettu, että pyynnön esittänyt kolmas maa antaa vastavuoroisesti maahantulo- tai maastalähtötietueisiinsa sisältyviä tietoja EES-järjestelmää käyttäville jäsenvaltioille.

Rekisteröidyn oikeudet, oikeussuoja ja seuraamukset

Asetuksen VII luvussa säädetään tietosuojaa koskevista oikeuksista ja niiden valvonnasta. Luku sisältää säännökset muun muassa EES-järjestelmään rekisteröitävien kolmansien maiden kansalaisten oikeudesta saada tietoja henkilötietojensa käsittelystä, velvollisuuksistaan antaa tietoja, tietojen antamisesta kieltäytymisen seurauksista sekä rekisteröidyn oikeuksista. Rekisteröity voi osoittaa henkilötietojen oikaisemista, täydentämistä tai poistamista tai niiden käsittelyn rajoittamista koskevan pyynnön minkä tahansa jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle. Vastuujäsenvaltion tai sen jäsenvaltion, jolle pyyntö on esitetty, on vastattava pyyntöön 45 päivän kuluessa sen vastaanottamisesta. Luvussa säädetään menettelystä tilanteessa, jossa pyyntö on osoitettu muulle kuin vastuujäsenvaltiolle. Jos jäsenvaltio ei aio oikaista, täydentää tai poistaa henkilötietoja tai rajoittaa tietojen käsittelyä, sen on annettava asianomaiselle kolmannen maan kansalaiselle viipymättä kirjallisesti hallinnollinen päätös asiasta.

Rekisteröidyllä on oikeus panna vireille kanne tai tehdä kantelu sen jäsenvaltion toimivaltaisille viranomaisille tai tuomioistuimille, jossa häneltä on evätty oikeus saada pääsy itseään koskeviin tietoihin tai oikaista tai täydentää niitä tai poistaa ne. Tämä oikeus koskee myös tapauksia, joissa rekisterinpitäjä ei vastannut tietoihinpääsy-, oikaisu-, täydentämis- tai poistamispyyntöön määräajassa tai ei koskaan käsitellyt pyyntöä. Kansalliset tietosuojaviranomaiset valvovat EES-asetuksessa tarkoitettua henkilötietojen käsittelyä yhteistyössä Euroopan tietosuojavaltuutetun kanssa.

Asetuksen 45 artiklassa säädetään jäsenvaltioiden korvausvastuusta tilanteissa, joissa henkilölle, jäsenvaltiolle tai EES-järjestelmälle on aiheutunut vahinkoa lainvastaisesta tietojenkäsittelystä tai jostakin EES-asetuksen vastaisesta teosta. Korvausvastuuseen sovelletaan vastaajana olevan jäsenvaltion kansallista oikeutta.

Asetuksen 48 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että EES-järjestelmään tallennettujen tietojen käyttämisestä asetuksen vastaisesti seuraa kansallisen oikeuden ja EU:n tietosuojalainsäädännön mukaisesti seuraamuksia, jotka ovat tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia.

Liitännäiset EU-säädösten muutokset

EES-asetuksella tehtiin EES-järjestelmän edellyttämiä muutoksia myös seuraaviin säädöksiin:

- Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehty yleissopimus (*Schengenin säännöstö*, EYVL L 239, 22.9.2000, s. 1),
- viisumitietojärjestelmästä (VIS) ja lyhytaikaista oleskelua varten myönnettäviä viisumeja koskevasta jäsenvaltioiden välisestä tietojenvaihdosta (VIS-asetus) annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 767/2008 (jäljempänä *VIS-asetus*), ja

HE 173/2021 vp

- vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen laaja-alaisten tietojärjestelmien operatiivisesta hallinnoinnista vastaavan eurooppalaisen viraston perustamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1077/2011.

Muutokset koskevat velvollisuutta ilmoittaa komissiolle Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyssä yleissopimuksessa tarkoitetuista kahdenvälisistä sopimuksista, joiden mukaan ulkomaalaisella on oikeus oleskella jäsenvaltion alueella yli 90 päivää minkä tahansa 180 päivän jakson aikana, EES-järjestelmän ja viisumitietojärjestelmän yhteentoimivuutta sekä eu-LISAn EES-järjestelmään liittyviä tehtäviä.

EES-asetuksen yhteydessä hyväksyttiin EES-järjestelmän edellyttämät muutokset myös Schengenin rajasäännöstöön ([\(EU\) 2017/2225](#)). Muutokset koskevat muun muassa EES-järjestelmän tietojen käyttöä rajatarkastuksessa sekä kolmannen maan kansalaisen maahantulon edellytysten täsmentämistä niin, että niihin kuuluu velvoite antaa EES-asetuksessa tarkoitettujen biometriset tiedot. Jos kolmannen maan kansalainen kieltäytyy antamasta biometrisiä tietoja hänen henkilökohtaisen tiedostonsa luomiseksi tai rajatarkastuksen suorittamiseksi, on tehtävä maahantulon epäämistä koskeva päätös. Asetus sisältää myös säännökset itsepalveluautomaattien, automaattiporttien ja automaattisten rajatarkastusjärjestelmien käytön edellytyksistä rajanylityspaikoilla, jos jäsenvaltio päättää ottaa tällaista teknologiaa käyttöön. Lisäksi asetusmuutoksen myötä jäsenvaltiot voivat ottaa käyttöön kansallisia helpottamisohjelmia, joilla ennakkotutkinnan läpäisseet kolmansien maiden kansalaiset voidaan maahantulon yhteydessä vapauttaa perusteellisten tarkastusten tietyistä seikoista.

2.1.3 Täytäntöönpanosäädökset

EES-asetuksen 13, 21, 36, 50 ja 72 artiklassa säädetään komission toimivallasta hyväksyä asetusta täydentäviä täytäntöönpanosäädöksiä asetuksessa (EU) N:o 182/2011 tarkoitettussa komiteassa (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus yleisistä säännöistä ja periaatteista, joiden mukaisesti jäsenvaltiot valvovat komission täytäntöönpanovallan käyttöä).

Täytäntöönpanosäädökset koskevat EES-järjestelmään tallennettavien tietojen ja tietojärjestelmäliitosten teknisiä vaatimuksia, tietojärjestelmien suorituskykyvaatimuksia, tietojen tallentamiseen, muuttamiseen ja poistamiseen sekä tietoihin pääsyyn liittyviä käytännön toimenpiteitä, lokitietojen tallentamiseen ja käyttöön liittyviä teknisiä toimenpiteitä sekä komissiolle asetuksen mukaan toimitettavien tietojen ja rekisteröidylle asetuksen 50 artiklan 1 kohdan mukaan toimitettavien tietojen tarkempaa sisältöä.

Täytäntöönpanosäädökset ovat saatavissa osoitteesta <https://eur-lex.europa.eu> EES-asetuksen Celex-numerolla [32017R2226](#).

2.2 Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmä (ETIAS)

2.2.1 Tavoitteet

ETIAS-asetuksella perustetaan uusi EU:n laajuinen tietojärjestelmä, jonka tavoitteena on asetuksen 4 artiklan mukaan edistää turvallisuuden korkeaa tasoa, sääntöjenvastaisen maahanmuuton estämistä ja kansanterveyden suojelua EU- ja Schengen-alueella. ETIAS-järjestelmän tavoitteena on myös tehostaa rajatarkastuksia ja tukea Schengenin tietojärjestelmän (SIS) kuuluksiin liittyviä tavoitteita sekä edistää terrorismirikosten tai muiden vakavien rikosten torjumista, havaitsemista ja tutkimista sekä henkilöiden virheetöntä tunnistamista.

Henkilöihin liittyvää turvallisuusriskiä, laittoman maahanmuuton riskiä tai suurta epidemiariskiä arvioidaan ennen henkilön saapumista rajanylityspaikalle. Turvallisuusriskillä tarkoitetaan asetuksen 3 artiklan mukaan riskiä, joka muodostaa uhkan minkä tahansa jäsenvaltion yleiselle järjestykselle, sisäiselle turvallisuudelle tai kansainvälisille suhteille. Laittoman maahanmuuton riskillä tarkoitetaan sitä riskiä, että kolmannen maan kansalainen ei täytä Schengenin rajasäännöstössä säädettyjä maahantulon ja oleskelun edellytyksiä ja suurella epidemiariskillä tauteja, jotka voivat aiheuttaa Maailman terveysjärjestön (WHO) tai Euroopan tautien ehkäisy- ja -valvontakeskuksen (ECDC) kansainvälisten terveyssäännösten määritelmän mukaisen epidemian, ja muita infektioitauteja tai tarttuvia loistauteja, jos niistä säädetään jäsenvaltioiden kansalaisiin sovellettavissa suojelusäännöksissä.

2.2.2 Pääasiallinen sisältö

Soveltamisala

ETIAS-asetusta sovelletaan asetuksen 2 artiklan mukaan kolmansien maiden kansalaisiin, jotka on vapautettu viisumipakosta sellaisia jäsenvaltioiden alueella oleskeluja varten, joiden on tarkoitus kestää enintään 90 päivää minkä tahansa 180 päivän jakson aikana. Lisäksi asetusta sovelletaan viisumipakosta vapautettuihin kolmansien maiden kansalaisiin, jotka ovat vapaan liikkuvuuden direktiivin mukaisia unionin kansalaisen perheenjäseniä, tai sellaisen kolmannen maan kansalaisen perheenjäseniä, jolla on unionin ja sen jäsenvaltioiden ja kolmannen maan välisen sopimuksen nojalla samanlainen oikeus vapaaseen liikkuvuuteen kuin unionin kansalaisilla, ja joilla ei ole vapaan liikkuvuuden direktiivin mukaista oleskelukorttia tai asetuksen (EY) N:o 1030/2002 mukaista oleskelulupaa.

Asetusta ei 2 artiklan mukaan sovelleta:

- pakolaisaseman saaneisiin tai kansalaisuudettomiin henkilöihin tai muihin henkilöihin, joilla ei ole minkään maan kansalaisuutta, jotka oleskelevat jossakin jäsenvaltiossa ja joilla on kyseisen jäsenvaltion myöntämä matkustusasiakirja,
- vapaan liikkuvuuden direktiivin soveltamisalaan kuuluviin kolmannen maan kansalaisiin, jotka ovat unionin kansalaisen perheenjäseniä ja joilla on kyseisen direktiivin mukainen oleskelukortti,
- kolmansien maiden kansalaisiin, jotka ovat sellaisen kolmannen maan kansalaisen perheenjäseniä, jolla on unionin ja sen jäsenvaltioiden ja kolmannen maan välisen sopimuksen nojalla samanlainen oikeus vapaaseen liikkuvuuteen kuin unionin kansalaisilla, ja joilla on vapaan liikkuvuuden direktiivin mukainen oleskelukortti tai asetuksen (EY) N:o 1030/2002 mukainen oleskelulupa,
- kolmansien maiden kansalaisiin, joilla on Schengenin rajasäännösten 2 artiklan 16 kohdassa tarkoitettu muu oleskeluun oikeuttava asiakirja kuin edellä tarkoitettu oleskelukortti tai oleskelulupa, lukuun ottamatta viisumia tai lupaa, joka on myönnetty ensimmäisen oleskelukortti- tai oleskelulupahakemuksen tai turvapaikkahakemuksen käsitteilyn ajaksi,
- yhtenäisten viisumien haltijoihin,
- pitkäaikaisten kansallisten viisumien haltijoihin,

HE 173/2021 vp

- Andorran, Monacon ja San Marinon kansalaisiin ja Vatikaanivaltion tai Pyhän istuimen myöntämän passin haltijoihin,
- kolmansien maiden kansalaisiin, joilla on jäsenvaltion Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1931/2006 mukaisesti myöntämä paikallinen rajaliikennelupa, kun he käyttävät oikeuttaan paikallista rajaliikennettä koskevan järjestelyn puitteissa,
- diplomaatteihin,
- luettelon vahvistamisesta kolmansista maista, joiden kansalaisilla on oltava viisumi ulkorajoja ylittäessään, ja niistä kolmansista maista, joiden kansalaisia tämä vaatimus ei koske annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2018/1806 6 artiklan 1 kohdan a–f alakohdassa tarkoitettujen henkilöiden tai henkilöluokkien (esimerkiksi liikennevälineiden siviilimiehistö ja pelastus- ja avustustyöntekijät),
- kolmansien maiden kansalaisiin, joilla on diplomaatti- tai virkapassi ja jotka on vapautettu viisumipakosta unionin ja kolmannen maan välillä tehdyn kansainvälisen sopimuksen nojalla,
- henkilöihin, joita koskee viisumipakko asetuksen (EU) 2018/1806 6 artiklan 3 kohdan mukaisesti,
- kolmansien maiden kansalaisiin, jotka käyttävät direktiivin 2014/66/EU tai Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2016/801 mukaista oikeuttaan liikkuvuuteen.

ETIAS-järjestelmän rakenne

ETIAS-järjestelmään sisältyvät ETIAS-tietojärjestelmä, ETIAS-keskusyksikkö ja kansalliset ETIAS-yksiköt (5 artikla). Eu-LISA kehittää ETIAS-tietojärjestelmän ja vastaa sen teknisestä hallinnoinnista (6, 73 ja 74 artiklat). Eu-LISA varmistaa myös ETIAS-tietojärjestelmän yhteentoimivuuden EU:n muiden tietojärjestelmien kanssa (11 artikla). Lisäksi ETIAS-keskusjärjestelmä tekee kyselyjä eräistä Interpolin tietokannoista (12 artikla). ETIAS-tietojärjestelmä muodostuu keskusjärjestelmästä, yhteisestä henkilöllisyystietovarannosta (CIR), kussakin jäsenvaltiossa olevasta yhdenmukaisesta kansallisesta rajapinnasta, eri järjestelmien välisistä viestintäinfrastruktuureista, julkisesta verkkosivustosta ja mobiililaitteille tarkoitettuun sovellukseen, erilaisista matkustuslupan hakijoille tarkoitetuista välineistä, liikenteenharjoittajien yhdyskäytävästä, verkkopalvelusta sekä hakemusten käsittelyyn liittyvästä ohjelmistosta (6 artikla). Jäsenvaltioiden vastuulla on ETIAS-järjestelmän liittäminen yhdenmukaiseen kansalliseen rajapintaan sekä kansallisten ETIAS-yksiköiden perustaminen ja toiminta. Jäsenvaltio vastaa myös lainvalvontakäytön keskusyhteyspisteisiin ja kansallisiin toimivaltaisiin viranomaisiin liittyvistä järjestelyistä sekä tietojen toimittamisesta ETIAS-seurantalistalle. Kansallinen ETIAS-yksikkö vastaa osaltaan henkilötietojen käsittelyn turvallisuudesta (59 artikla).

Asetuksen 34 artiklassa tarkoitettu ETIAS-seurantalista on osa ETIAS-keskusjärjestelmää. Seurantalista muodostuu sellaisiin henkilöihin liittyvistä tiedoista, joiden epäillään tehneen terrorismirikoksen tai muun vakavan rikoksen tai osallistuneen sellaisiin tai joiden tapauksessa on tosiseikkoihin perustuvaa näyttöä tai perusteltua syytä uskoa, henkilöstä tehdyn yleisen arvion perusteella, että he tekevät terrorismirikoksen tai muun vakavan rikoksen. ETIAS-seurantalistalle tietoja voivat lisätä jäsenvaltiot tai Europol (35 artikla). ETIAS-seurantalistalle ei tallenneta tietoja, jos ne vastaavat SIS-järjestelmään tehtyä kuulutusta. Jäsenvaltioiden ja Europolin

on tarkistettava ja varmistettava säännöllisesti ja vähintään kerran vuodessa, että niiden ETIAS-seurantalistalle lisäämät tiedot ovat kaiken aikaa oikeellisia.

ETIAS-keskusyksikkö perustetaan osaksi Euroopan raja- ja merivartiovirastoa, ja se toimii ympärivuorokautisesti seitsemänä päivänä viikossa. Keskusyksikkö vastaa muun muassa matkustuslupahakemusten automaattisesta käsittelystä ja siihen liittyvistä tarkistuksista, tarvittaessa hakemuksen manuaalisen käsittelyn käynnistämisestä, erityisten riski-indikaattorien käyttöönottamisesta sekä matkustajien tiedottamisesta (7 artikla). Kunkin jäsenvaltion on nimettävä toimivaltainen viranomainen kansalliseksi ETIAS-yksiköksi (8 artikla). Kansallisten ETIAS-yksiköiden vastuulla on tutkia matkustuslupahakemukset ja tehdä niitä koskevat päätökset, kun hakemuksen automatisoidussa käsittelyssä saadaan osuma ja ETIAS-keskusyksikkö on käynnistänyt hakemuksen manuaalisen käsittelyn. Lisäksi kansalliset ETIAS-yksiköt vastaavat yhteydenpidosta muiden jäsenvaltioiden kansallisten yksiköiden kanssa matkustuslupahakemusten käsittelyn yhteydessä.

Osaksi Euroopan raja- ja merivartiovirastoa perustetaan neuvoo-antava ETIAS-arviointilautakunta (9 artikla). Lautakuntaan kuuluu edustaja kustakin kansallisesta ETIAS-yksiköstä, Euroopan raja- ja merivartiovirastosta ja Europolista. ETIAS-arviointilautakuntaa kuullaan erityisten riski-indikaattoreiden käyttöönnotosta sekä ETIAS-seurantalistan täytäntöönpanosta. ETIAS-arviointilautakunta antaa näistä lausuntoja, ohjeita, suosituksia ja parhaita käytänteitä. Asetuksella perustetaan myös perusoikeuksia käsittelevä riippumaton ETIAS-ohjausneuvosto, joka koostuu Euroopan raja- ja merivartioviraston perusoikeusvastaavasta, Euroopan raja- ja merivartioviraston perusoikeuksia käsittelevän neuvoo-antavan ryhmän edustajasta, Euroopan tietosuojavaltuutetun edustajasta, Euroopan tietosuojaneuvoston edustajasta sekä Euroopan unionin perusoikeusviraston edustajasta (10 artikla). Perusoikeuksia käsittelevä ETIAS-ohjausneuvosto suorittaa säännöllisiä arviointeja ja antaa ETIAS-arviointilautakunnalle suosituksia hakemusten käsittelyn ja 33 artiklassa tarkoitettujen ETIAS-seulontasääntöjen täytäntöönpanon vaikutuksista perusoikeuksiin, erityisesti yksityisyyteen, henkilötietojen suojaan ja syrjimättömyyteen. ETIAS-arviointilautakunta ja perusoikeuksia käsittelevä ETIAS-ohjausneuvosto kokoontuvat vähintään kahdesti vuodessa.

Matkustuslupahakemuksen tekeminen

Matkustusluvalla tarkoitetaan ETIAS-asetuksen mukaisesti annettua päätöstä, jota vaaditaan asetuksen soveltamisalaan kuuluvien viisumipakosta vapautettujen kolmansien maiden kansalaisilta Schengenin rajasäännösten 6 artiklan 1 kohdan b alakohdassa säädetyn maahantuloedellytyksen täyttämiseksi. Schengenin rajasäännösten 14 artiklan 1 kohdan mukaan pääsy jäsenvaltioiden alueelle on evättävä kolmannen maan kansalaiselta, joka ei täytä kaikkia 6 artiklan 1 kohdassa säädettyjä maahantuloedellytyksiä. Pelkkä matkustusluvan saaminen ei kuitenkaan automaattisesti anna oikeutta tulla maahan.

Asetuksen II luvussa säädetään matkustuslupahakemuksen tekemisestä. Hakijoiden on tehtävä hakemus täyttämällä sähköinen hakulomake julkisella verkkosivustolla tai mobiililaitteille tarkoitettussa sovelluksessa riittävän ajoissa ennen suunniteltua matkaa, tai jos henkilö on jo jäsenvaltioiden alueella, ennen hänellä jo olevan matkustusluvan voimassaolon päättymistä (15 artikla). Hakemuksen voi tehdä hakija itse tai sellainen kolmas henkilö tai kaupallinen välittäjä, jonka hakija on valtuuttanut tekemään hakemuksen puolestaan. Asetuksen 16 artiklassa säädetään tarkemmin julkisesta verkkosivustosta ja mobiililaitteille tarkoitettusta sovelluksesta, joka on saatavilla kaikilla jäsenvaltioiden virallisilla kielillä.

Hakijan on annettava hakulomakkeessa asetuksen 17 artiklassa säädetyt tiedot, joihin kuuluvat muun muassa henkilöllisyyttä koskevat tiedot, matkustusasiakirjan tiedot, yhteystiedot, koulutusta ja ammattia koskevat tiedot, tiedot jäsenvaltiosta, jossa hakijan on tarkoitus oleskella ensimmäiseksi, sekä, jos hakija on asetuksessa tarkoitettu perheenjäsen, kyseistä sukulaissuhdetta koskevat tiedot. Lisäksi hakijan on vastattava kysymyksiin siitä, onko hänet tuomittu terrorismirikoksesta tai asetuksessa tarkoitetuista vakavista rikoksista, onko hän oleskellut sota- tai konfliktialueilla tai onko hänet poistettu jäsenvaltioiden tai viisumivapaiden kolmansien maiden alueelta tai onko hän ollut palauttamispäätöksen kohteena.

Matkustuslupa maksaa seitsemän euroa (18 artikla). Matkustuslupamaksua ei veloiteta hakijoilta, jotka ovat hakemusajankohtana alle 18-vuotiaita tai yli 70-vuotiaita. Lisäksi viisumipakosta vapautetuille unionin kansalaisten perheenjäsenille myönnetään matkustuslupa maksutta. ETIAS-tietojärjestelmän, ETIAS-keskusyksikön ja kansallisten ETIAS-yksiköiden toiminta- ja ylläpitokustannukset katetaan kokonaisuudessaan matkustuslupamaksuista saaduilla tuloilla. Maksua voidaan tarvittaessa mukauttaa aiheutuneiden kustannusten mukaan.

Matkustuslupahakemuksen käsittely ETIAS-keskusjärjestelmässä

Asetuksen III luvussa säädetään matkustuslupahakemusten käsittelystä ETIAS-keskusjärjestelmässä. ETIAS-keskusjärjestelmä käsittelee hakemustiedostot automaattisesti ja vertaa hakemusten tietoja SIS-, EES-, VIS- ja Eurodac-järjestelmissä, Europolin tietokannoissa sekä Interpolin varastettujen ja kadonneiden matkustusasiakirjojen tietokannassa (SLTD) ja kuulutuksiin liitettyjen matkustusasiakirjojen tietokannassa (TDAWN) oleviin tietoihin (20 artikla). Vertailussa tarkistetaan erityisesti, löytyykö edellä mainituista järjestelmistä matkustusasiakirjaa koskeva kuulutus tai onko hakijasta annettu maahantulo- ja oleskelukieltoa tai kiinniottoa tai luovuttamista koskeva kuulutus. Lisäksi järjestelmä tarkistaa muun muassa, onko hakijalta evätty, kumottu tai mitätöity matkustuslupa, onko hakija ilmoitettu sallitun oleskeluajan ylittäneeksi henkilöksi EES-järjestelmässä, onko hakijalta evätty maahanpääsy tai evätty, mitätöity tai kumottu lyhytaikainen viisumi sekä onko henkilö rekisteröity turvapaikanhakijaksi Eurodac-järjestelmässä. SIS-järjestelmästä tarkistetaan myös, onko henkilöstä tehty palauttamispäätös, onko hänet ilmoitettu kadonneeksi tai onko häneen kohdistettava salaista tarkkailua tai erityistarkastuksia. Jos vertailu SIS-järjestelmään tuottaa osuman, ETIAS-keskusjärjestelmä lähettää automaattisesti ilmoituksen kuulutuksen tehneen jäsenvaltion SIRENE-toimistolle, joka suorittaa tarkoituksenmukaiset jatkotoimet yhteistyössä kansallisen ETIAS-yksikön kanssa.

ETIAS-keskusjärjestelmä vertaa matkustuslupahakemuksen tietoja myös ETIAS-seurantalistassa oleviin tietoihin ja ETIAS-seulontasäännöissä oleviin erityisiin riski-indikaattoreihin. Asetuksen 33 artiklan mukaan ETIAS-seulontasäännöillä tarkoitetaan algoritmia, joka mahdollistaa profiloinnin vertaamalla hakemustiedostoon tallennettuja tietoja turvallisuusriskiä, laitton maahanmuuton riskiä ja suurta epidemiariskiä koskeviin erityisiin riski-indikaattoreihin. Riski-indikaattorien laadinnassa käytetään erilaisia tilastoja sekä jäsenvaltioilta saatuja tietoja. Keskusyksikkö kirjaa ETIAS-seulontasäännöt ETIAS-keskusjärjestelmään. Riski-indikaattorit eivät saa perustua yksinomaan henkilön sukupuoleen tai ikään eivätkä muihin syrjiviin perusteisiin, esimerkiksi etniseen alkuperään tai vähemmistöön kuulumiseen.

Jos automatisoitu käsittely ei tuota yhtään osumaa, ETIAS-keskusjärjestelmä myöntää automaattisesti matkustusluvan ja ilmoittaa siitä hakijalle (21 artikla). Jos automatisoitu käsittely tuottaa yhden tai useamman osuman, hakemus käsitellään manuaalisesti ETIAS-keskusyksikössä 12 tunnin kuluessa. Jos käsittelyn jälkeen tiedot vastaavat hakijan tietoja tai hakijan henkilöllisyydestä on edelleen epäilyjä, hakemus lähetetään kansalliselle ETIAS-yksikölle manu-

aalista käsittelyä varten. Hakemus lähetetään suoraan kansalliselle ETIAS-yksikölle, jos automatisoidussa käsittelyssä ilmenee, että hakija on vastannut myönteisesti johonkin hakemuksessa olevista kysymyksistä eikä muita osumia ole.

Asetuksen 24 artiklassa säädetään unionin kansalaisten tai muiden unionin oikeuden mukaisen vapaata liikkuvuutta koskevan oikeuden piiriin kuuluvien kolmansien maiden kansalaisten perheenjäseniin sovellettavista erityissäännöistä, kuten siitä, ettei heidän osaltaan arvioida laitton maahanmuuton riskiä. Perheenjäseniltä ei myöskään peritä matkustuslupamaksua.

Matkustuslupahakemuksen käsittely kansallisissa ETIAS-yksiköissä

On odotettavissa, että ylivoimaisesti suurimpaan osaan matkustuslupahakemuksista saadaan myönteinen vastaus automatisoidussa käsittelyssä. Matkustuslupaa ei kuitenkaan saa evätä, kumota tai mitätöidä pelkästään hakemuksissa esitettyjen henkilötietojen automatisoidun käsittelyn perusteella. Tämän vuoksi kansallisen ETIAS-yksikön on käsiteltävä osuman aiheuttaneet hakemukset manuaalisesti asetuksen IV luvussa säädetyllä tavalla. Asetuksen 25 artikla sisältää tähän liittyvät säännökset vastuujäsenvaltion määrittämisestä (25 artikla).

Asetuksen 26 artiklan mukaan vastuujäsenvaltion kansallinen ETIAS-yksiköllä on manuaalisen käsittelyn yhteydessä oikeus tutustua hakemustiedostoon ja siihen mahdollisesti linkitettyihin hakemustiedostoihin sekä kaikkiin automatisoidussa käsittelyssä löytyneisiin osumiin. Kansallisen ETIAS-yksikön on joko myönnettävä tai evättävä matkustuslupa. Sen on kaikissa tapauksissa tehtävä yksilöllinen arviointi turvallisuusriskistä, laittoman maahanmuuton riskistä ja suuresta epidemiariskistä.

Jos vastuujäsenvaltion kansallinen ETIAS-yksikkö katsoo, että hakijan hakulomakkeessa antamat tiedot eivät ole riittäviä päätöksen tekemiseksi, se voi pyytää hakijalta lisätietoja tai -asiakirjoja (27 artikla). Lisätietoja on pyydetävä, jos asetuksen 28 artiklassa tarkoitettuun kuulemiseen osallistuva toinen jäsenvaltio sitä pyytää. Hakijan on toimitettava lisätiedot 10 päivän kuluessa pyynnön vastaanottamisesta. Kun hakijan toimittamien tietojen tai asiakirjojen suhteen on edelleen vakavia epäilyjä, vastuujäsenvaltion kansallinen ETIAS-yksikkö voi poikkeustapauksissa ja viimeisenä keinona kutsua hakijan haastatteluun hakijan asuinmaassa sijaitsevaan konsulaattiinsa, joka sijaitsee lähinnä hakijan asuinpaikkaa.

Konsulaatilla tarkoitetaan asetuksen 3 artiklan 1 kohdan 20 alakohdan mukaan konsulisuhteita koskevassa Wienin yleissopimuksessa (SopS 33/1980) määriteltyä jäsenvaltion diplomaattiedustustoa tai jäsenvaltion konsuliedustustoa. Haastattelu voidaan poikkeuksellisesti järjestää muussa kuin hakijan asuinmaassa sijaitsevassa konsulaatissa, jos se on hakijan edun mukaista. Jos hakijan asuinpaikkaa lähinnä sijaitseva konsulaatti on yli 500 kilometrin päässä, hakijalle tarjotaan mahdollisuus toteuttaa haastattelu käyttäen audiovisuaalista etäyhteyttä. Jos etäisyys on alle 500 kilometriä, hakija ja vastuujäsenvaltion kansallinen ETIAS-yksikkö voivat yhdessä päättää käyttää audiovisuaalista etäyhteyttä. Kutsu haastatteluun on annettava 72 tunnin kuluessa siitä, kun hakija on toimittanut lisätietoja tai -asiakirjoja, ja haastattelu on toteutettava 10 päivän kuluessa kutsun antopäivästä. Haastattelun jälkeen haastattelijan on annettava lausunto, joka sisältää perustelut hänen esittämilleen suosituksille.

Asetuksen 28 ja 29 artiklassa säädetään muiden jäsenvaltioiden ja Europolin kuulemisesta matkustuslupahakemuksen manuaalisen käsittelyn aikana. Jos automaattisessa käsittelyssä saatu osuma perustuu toisen jäsenvaltion tallentamiin tai toimittamiin tietoihin, hakemusta käsittelevän jäsenvaltion kansallisen ETIAS-yksikön on kuultava tätä jäsenvaltiota. Yhteydenpito ta-

pahtuu kansallisten ETIAS-yksiköiden välillä. Kuulemiseen osallistuvan jäsenvaltion kansallisen ETIAS-yksikön on annettava hakemuksesta perusteltu myönteinen tai kielteinen lausunto. Vastuujäsenvaltion kansallinen ETIAS-yksikkö voi kuulla myös yhden tai useamman jäsenvaltion kansallisia ETIAS-yksiköitä tai Europolia hakijan vastattua lisätietoja koskevaan pyyntöön. Kuulemisen osallistuvien jäsenvaltioiden kansallisten ETIAS-yksiköiden ja Europolin on vastattava 60 tunnin kuluessa kuulemisen tiedoksiannosta. Jos jäsenvaltio tai Europol ei vastaa määräajassa, sen katsotaan antaneen hakemuksesta myönteisen lausunnon. Jos vähintään yhden kuulemiseen osallistuneen jäsenvaltion kansallinen ETIAS-yksikkö antaa hakemuksesta kielteisen lausunnon, vastuujäsenvaltion kansallisen ETIAS-yksikön on evättävä matkustuslupa 37 artiklan mukaisesti.

Matkustuslupahakemusta koskeva päätös

Asetuksen VI luvussa säädetään matkustuslupahakemusta koskevan päätöksen tekemisestä. Luvussa on säännökset päätöksenteon määräajoista sekä siitä, milloin matkustuslupa voidaan myöntää, evätä, mitätöidä tai kumota. Asetuksen 32 artiklan mukaan matkustuslupahakemuksesta on tehtävä päätös viimeistään 96 tunnin kuluttua hakemuksen tekemisestä. Samoin päätös on tehtävä viimeistään 96 tunnin kuluttua siitä, kun hakija on toimittanut pyydettyt lisätiedot tai -asiakirjat. Jos hakija kutsutaan haastatteluun, päätös on tehtävä viimeistään 48 tunnin kuluttua siitä, kun haastattelu on tapahtunut. Päätöksen tehnyt ETIAS-keskusyksikkö tai kansallinen ETIAS-yksikkö lisää päätöstä koskevat tiedot ETIAS-keskusjärjestelmään. Matkustusluvan myöntämisestä tai epäämisestä annetaan hakijalle ilmoitus sähköpostipalvelun välityksellä (38 artikla).

Asetuksen 36 artiklan mukaan matkustuslupa myönnetään, jos hakemuksen käsittelyssä todetaan, että ei ole tosiseikkoihin perustuvaa näyttöä tai tosiseikkoihin perustuvia perusteltuja syitä, joiden nojalla voitaisiin katsoa, että kyseisen henkilön oleskelusta jäsenvaltioiden alueella aiheutuu turvallisuusriski, laittoman maahanmuuton riski tai suuri epidemiariski. Jos on epäilyjä sen suhteen, onko matkustusluvan epäämiselle riittävät perusteet, vastuujäsenvaltion kansallisella ETIAS-yksiköllä on myös haastattelun jälkeen mahdollisuus myöntää matkustuslupa, johon on liitetty liputus, joka suosittaa, että rajaviranomaiset suorittavat toisen linjan tarkastuksen. Liputus voidaan lisätä myös kuulemiseen osallistuneen toisen jäsenvaltion pyynnöstä. Liputus poistuu automaattisesti, kun rajaviranomaiset ovat tehneet tarkastuksen ja kirjanneet maahantulotietueen rajanylitystietojärjestelmään. Liputus voidaan lisätä myös silloin, jos hakemuksen käsittelyn aikana saatu osuma oli virheellinen tai että manuaalinen käsittely on osoittanut, että ei ollut mitään perustetta evätä matkustuslupaa.

Jos jäsenvaltio katsoo poikkeuksellisissa olosuhteissa, että sen on tarpeen sallia kolmannen maan kansalaisen matkustaminen sen alueelle humanitaarisista syistä tai kansallisen edun tai kansainvälisten velvoitteiden vuoksi, sillä on mahdollisuus myöntää matkustuslupa, joka on voimassa vain tietyllä alueella ja tietyn ajan (44 artikla).

Matkustuslupa on voimassa kolme vuotta tai hakuaiheessa kirjatun matkustusasiakirjan voimassaolon päättymiseen saakka sen mukaan, kumpi näistä ajankohdista on aikaisempi. Alueellisesti rajoitettu matkustuslupa on voimassa enintään 90 päivän ajan luvan perusteella tapahtuvasta ensimmäisestä maahantulosta alkaen. Matkustuslupa ei anna automaattista oikeutta maahantuloon tai oleskeluun, vaan maahantulon edellytykset arvioidaan vielä rajatarkastuksen yhteydessä.

Asetuksen 37 artiklan mukaan matkustuslupa on evättävä, jos hakija käytti kadonneeksi, varastetuksi, kavalletuksi tai mitätöidyksi ilmoitettua matkustusasiakirjaa, jos hakijaan liittyy turvallisuusriski, laittoman maahanmuuton riski tai suuri epidemiariski, jos hakijasta on tehty SIS-järjestelmässä kuulutus maahantulo- ja oleskelukiellon määrittämiseksi tai jos hakija ei vastaa lisätietojen tai -asiakirjojen toimituspyyntöön tai saavu pyydettyyn haastatteluun. Matkustuslupa on evättävä myös, jos hakemusajankohtana on perusteltua ja vakavaa aihetta epäillä tietojen aitoutta, hakijan esittämien ilmoitusten luotettavuutta, hakijan hakemuksensa tueksi toimitettavia asiakirjoja tai niiden sisällön todenmukaisuutta. Aiempi matkustuslupan epääminen ei johda automaattisesti uuden hakemuksen epäämiseen.

Matkustuslupa on mitätöitävä, jos käy ilmi, etteivät sen myöntämisedellytykset ole täyttyneet sen myöntämisaikana (40 artikla) tai kumottava, jos käy ilmi, että sen myöntämistä koskevat edellytykset eivät enää täyty (41 artikla). Matkustuslupa mitätöidään tai kumotaan yhden tai useamman 37 artiklassa tarkoitetun matkustuslupan epäämisperusteen nojalla. Mitätöimistä tai kumoamista koskevan päätöksen tekee kansallinen ETIAS-yksikkö.

Hakijoilla, joiden matkustuslupa on evätty, mitätöity tai kumottu, on oikeus hakea muutosta päätöksen tehneen kansallisen ETIAS-yksikön jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti. Muutoksenhaikuoikeutta ei kuitenkaan ole, jos matkustuslupa on kumottu hakijan pyynnöstä.

Tietojen säilytysaika ETIAS-keskustietojärjestelmässä

Asetuksen 54 artiklan mukaan hakemustiedosto säilytetään ETIAS-keskusjärjestelmässä matkustusluvan voimassaoloajan tai viisi vuotta viimeisestä päätöksestä, jolla matkustuslupa on evätty, mitätöity tai kumottu. Hakemustiedoston säilyttämisaika päättyttyä se poistetaan ETIAS-keskusjärjestelmästä automaattisesti. Uuden hakemuksen tekemisen helpottamiseksi hakemustiedosto voidaan säilyttää ETIAS-keskusjärjestelmässä vielä enintään kolmen vuoden ajan matkustusluvan voimassaoloajan päättymisen jälkeen, jos hakija antaa tähän nimenomaisen suostumuksensa. Hakija voi milloin tahansa peruuttaa suostumuksensa yleisen tietosuojasetuksen 7 artiklan 3 kohdan mukaisesti.

Asetuksen 55 artiklan mukaan ETIAS-keskustyksikkö ja kansalliset ETIAS-yksiköt ovat velvollisia päivittämään ETIAS-keskusjärjestelmään tallennettuja tietoja ja varmistamaan, että tiedot pitävät paikkansa. Hakijan hakulomakkeessa suoraan antamia tietoja ei kuitenkaan ole oikeutta muuttaa. Artikla sisältää menettelysäännökset tilanteissa, joissa on näyttöä siitä, että muut ETIAS-keskusjärjestelmään tallennetut tiedot ovat virheellisiä. Jos kolmannen maan kansalainen on saanut jonkin jäsenvaltion kansalaisuuden tai hänestä on tullut henkilö, johon ETIAS-asetusta ei sovelleta, asianomaisen jäsenvaltion kansallisen ETIAS-yksikön on tapauksesta riippuen joko omatoimisesti tai pyynnöstä poistettava hakemustiedosto ETIAS-keskusjärjestelmästä viipymättä.

Viranomaisten pääsy ETIAS-keskusjärjestelmään

Asetuksen 13 artiklan mukaan pääsy ETIAS-tietojärjestelmään on ETIAS-keskustyksikön ja kansallisten ETIAS-yksiköiden asianmukaisesti valtuutetulla henkilöstöllä sekä tietyissä tilanteissa rajaviranomaisilla ja maahanmuuttoviranomaisilla. Tämän lisäksi asetuksessa säädetään ETIAS-keskusjärjestelmän lainvalvontakäytöstä. Liikenteenharjoittajien pääsy järjestelmään on rajattu kyselyjen lähettämiseen ETIAS-tietojärjestelmään matkustajan matkustuslupatilannetta koskevan tiedon saamiseksi.

Rajatarkastuksen yhteydessä on tarkistettava, onko henkilöllä voimassa oleva matkustuslupa. Tässä tarkoituksessa rajatarkastajien on luettava matkustusasiakirjan tiedot sähköisesti osana tavanomaista rajatarkastusprosessia. Asetuksen 47 artiklan mukaan haut ETIAS-keskusjärjestelmästä tehdään käyttäen matkustusasiakirjan koneluettavan alueen sisältämiä tietoja. ETIAS-keskusjärjestelmä ilmoittaa rajaviranomaisille automaattisesti matkustuslupaan liittyvistä liputuksista ja liputusten perusteluista. Liputukseen voi liittyä velvollisuus tehdä toisen linjan rajatarkastus. Rajaviranomaisilla on oikeus tarvittaessa katsoa ETIAS-keskusjärjestelmästä liputusta koskevat tarkemmat lisätiedot. Jos matkustusluvan voimassaolon päättyy seuraavien 90 päivän aikana, rajaviranomaisten on ilmoitettava kyseisen matkustusluvan haltijalle jäljellä olevasta voimassaoloajasta, mahdollisuudesta tehdä uutta matkustuslupaa koskeva hakemus jo jäsenvaltioiden alueella oleskelun aikana sekä velvollisuudesta, jonka mukaan henkilöllä on oltava voimassa oleva matkustuslupa lyhytaikaisen oleskelun koko keston ajan. Ilmoitus voidaan antaa suullisesti tai rajanylityspaikalle asennetulla laitteella, jonka avulla henkilö voi itse tarkistaa matkustusluvan tiedot.

Asetuksen 49 artiklan mukaan jäsenvaltioiden maahanmuuttoviranomaiset voivat tehdä hakuja ETIAS-keskusjärjestelmästä henkilön henkilöllisyyttä koskevilla tiedoilla tai matkustusasiakirjan tiedoilla tarkistaakseen, täytyvätkö jäsenvaltioiden alueelle tulon ja siellä oleskelun edellytykset, sekä tähän liittyviä toimenpiteitä, kuten palauttamista, varten. Tietoihin pääsyn edellytyksenä on, että EES-järjestelmässä on tehty aiempi haku EES-asetuksen 26 artiklan nojalla ja että hakutulos osoittaa, että rajanylitystietojärjestelmässä ei ole maahantulotietuetta, joka koskee kyseisen kolmannen maan kansalaisen oleskelua jäsenvaltioiden alueella. ETIAS-keskusjärjestelmä vastaa ilmoittamalla, onko henkilöllä voimassa oleva matkustuslupa. ETIAS-keskusjärjestelmä ilmoittaa myös, päättyykö matkustusluvan voimassaolo seuraavien 90 päivän aikana, ja jäljellä olevan voimassaoloajan.

Asetuksen X luku sisältää säännökset jäsenvaltioiden nimettyjen viranomaisten ja Europolin oikeudesta saada pääsy ETIAS-keskusjärjestelmän tietoihin terrorismirikosten ja muiden vakavien rikosten torjuntaa, havaitsemista ja tutkintaa varten (lainvalvontatarkoitus). Nimetyillä viranomaisella tarkoitetaan viranomaista, joka on kansallisen lainsäädännön mukaan vastuussa terrorismirikosten tai muiden vakavien rikosten torjunnasta, havaitsemisesta tai tutkinnasta. Kunkin jäsenvaltion on nimettävä myös yksi tai useampi keskusyhteyspiste, joka käsittelee nimettyjen viranomaisten pyynnöt päästä katsomaan ETIAS-keskusjärjestelmän tietoja lainvalvontatarkoituksessa (50 artikla). Keskusyhteyspisteiden on oltava riippumattomia nimetyistä viranomaisista, ja niiden on vastattava itsenäisesti siitä, että asetuksessa säädettyjä ETIAS-keskusjärjestelmään pääsyn edellytyksiä noudatetaan.

Keskusyhteyspiste tarkistaa, että asetuksen 52 artiklassa säädetty ETIAS-keskusjärjestelmään pääsyn pyytämistä koskevat edellytykset täyttyvät. Nimetyt viranomaiset voivat päästä katsomaan ETIAS-keskusjärjestelmän tietoja, jos se on tarpeen ja oikeasuhtaista tietyssä yksittäistapauksessa ja jos on todisteita tai perusteltu syy katsoa, että ETIAS-keskusjärjestelmän tietojen katsominen voi myötävaikuttaa jonkin terrorismirikoksen tai vakavan rikoksen torjumiseen, havaitsemiseen tai tutkimiseen. Oikeus tutustua ETIAS-keskusjärjestelmän tietoihin ei anna pääsyä matkustuslupahakemuksen koulutusta koskeviin tietoihin. Kiireellisissä tapauksissa keskusyhteyspiste voi käsitellä pyynnön välittömästi ja tehdä tarkistuksen jälkikäteen (51 artikla).

Vastuu tietojen käsittelystä ja tietojen edelleen luovuttaminen

ETIAS-asetuksen säännösten lisäksi henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan yleistä tietosuojasetusta ja rikosasioiden tietosuojalakia. Asetuksen 76 artiklan mukaan kunkin jäsenvaltion on

käytettävä automatisoituja prosesseja ulkorajoilla ETIAS-keskusjärjestelmästä tehtävissä kyselyissä. Kun jäsenvaltio käsittelee ETIAS-keskusjärjestelmässä henkilötietoja, asetuksen 57 artiklan mukaan yleisen tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 7 kohdassa tarkoitetuksi rekisterinpitäjäksi katsotaan kansallinen ETIAS-yksikkö. Sille on keskitetty vastuu kyseisen jäsenvaltion ETIAS-keskusjärjestelmässä suorittamasta henkilötietojen käsittelystä. Jäsenvaltion on varmistettava, että vain asianmukaisesti valtuutetulla henkilöstöllä on pääsy tietoihin tehtäviensä suorittamiseksi. Asetus sisältää myös säännökset velvollisuudesta kirjata tietojenkäsittelytapahtumat lokiin.

Asetuksen 65 artiklan mukaan ETIAS-keskusjärjestelmään tallennettuja henkilötietoja ei saa siirtää kolmansille maille, kansainvälisille järjestöille eikä yksityisille osapuolille eikä asettaa niiden saataville lukuun ottamatta Interpolille tehtäviä siirtoja asetuksessa tarkoitetun automatisoidun käsittelyn suorittamiseksi. Kieltoa sovelletaan myös silloin, kun jäsenvaltiot jatkossittelevät tietoja kansallisella tasolla tai jäsenvaltioiden välillä.

Edellä todetusta poiketen henkilötietoja voidaan kuitenkin siirtää tiettyjen edellytysten täytyessä kolmannelle maalle, kun se on yksittäistapauksissa tarpeellista kolmannen maan kansalaisen palauttamiseksi. Nimetyt viranomaiset voivat myös siirtää tietoja kolmannelle maalle poikkeuksellisen kiireellisessä tapauksessa, kun on olemassa terrorismirikokseen liittyvä välitön vaara tai vakavaan rikokseen liittyvä välitön hengenvaara. Lisäksi jäsenvaltioiden nimetyillä viranomaisilla on oikeus siirtää tietoja, jos se on tarpeellista terrorismirikoksen tai muun vakavan rikoksen torjumiseksi, havaitsemiseksi tai tutkimiseksi. Edellä mainituissa tapauksissa tietoja voidaan siirtää kolmanteen maahan ainoastaan silloin, kun on varmistettu, että pyynnön esittänyt kolmas maa antaa vastavuoroisesti matkustuslupajärjestelmiin sisältyviä tietoja ETIAS-järjestelmää käyttäville jäsenvaltioille.

Liikenteenharjoittajien velvollisuudet

Asetuksen VII luvussa säädetään liikenteenharjoittajien velvollisuudesta käyttää ETIAS-tietojärjestelmää. Asetuksen 45 artiklan mukaan lento- ja meriliikenteenharjoittajilla sekä ryhmiä linja-autoilla maanteitse kuljettavilla kansainvälisillä liikenteenharjoittajilla on velvollisuus tarkistaa ETIAS-järjestelmästä, onko sellaisilla kolmansien maiden kansalaisilla, joilta vaaditaan matkustuslupa, voimassa oleva matkustuslupa. Tarkistus on tehtävä ennen kuin matkustajat nousevat liikennevälineeseen. Liikenteenharjoittajat voivat tehdä kyselyn ETIAS-järjestelmään suojatun yhdyskäytävän avulla. Komissio hyväksyy yksityiskohtaiset säännöt yhdyskäytävän toimintaedellytyksistä ja sovellettavat tietosuoja- ja tietoturvasäännöt. Yhdyskäytävän turvallisuudesta ja henkilötietojen suojasta vastaa eu-LISA. ETIAS-järjestelmä antaa liikenteenharjoittajien yhdyskäytävän kautta liikenteenharjoittajille muodossa ”OK/NOT OK” olevan vastauksen, jolla ilmoitetaan, onko henkilöllä voimassa oleva matkustuslupa vai ei. Muodossa OK/NOT OK olevaa vastausta ei asetuksen mukaan voida pitää päätöksenä sallia tai evätä maahantulo Schengenin rajasäännösten mukaisesti.

Asetuksen 45 artiklan mukaan liikenteenharjoittajiin kohdistetaan Schengenin yleissopimuksen 26 artiklan 2 kohdan ja niin sanotun liikenteenharjoittajan vastuudirektiivin (Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 26 artiklan määräysten täydentämiseksi annettu neuvoston direktiivi 2001/51/EY) 4 artiklan mukaisia seuraamuksia, jos he kuljettavat sellaisia kolmansien maiden kansalaisia, joilta vaaditaan matkustuslupa ja joilla ei ole voimassa olevaa matkustuslupaa. Seuraamuksia ei kuitenkaan sovelleta, jos liikenteenharjoittajiin jo kohdistetaan saman kolmannen maan kansalaisen osalta Schengenin yleissopimuksen ja liikenteenharjoittajan vastuudirektiivin mukaisia seuraamuksia.

Asetuksen mukaan liikenteenharjoittajat vapautetaan velvollisuudesta varmistaa, että matkustajalla on hallussaan voimassa oleva matkustuslupa, jos kyselyn tekeminen on teknisistä syistä mahdotonta ETIAS-järjestelmän jonkin osan toimintahäiriön vuoksi. Tällöin liikenteenharjoittajille ei määrätä seuraamuksia (46 artikla). Ryhmiä linja-autoilla maanteitse kuljettavien kansainvälisten liikenteenharjoittajien osalta matkustusluvan tarkistaminen on valinnaista ETIAS-järjestelmän toiminnan käynnistymistä seuraavien ensimmäisten kolmen vuoden ajan, eikä niihin tällöin sovelleta seuraamuksia koskevia säännöksiä (45 artiklan 9 kohta).

Jos kolmansien maiden kansalaisilta evätään maahanpääsy, liikenteenharjoittaja, joka toi heidät ulkorajalle lento-, meri- tai maanteitse, on asetuksen 45 artiklan 8 kohdan mukaan velvoitettava ottamaan heidät välittömästi uudestaan vastuulleen. Rajaviranomaisten pyynnöstä liikenteenharjoittajat on velvoitettava palauttamaan kolmansien maiden kansalaiset joko kolmanteen maahan, josta heidät kuljetettiin, tai kolmanteen maahan, joka myönsi matkustusasiakirjan, jonka perusteella he matkustivat, tai mihin tahansa kolmanteen maahan, joka ottaa heidät varmasti vastaan.

Rekisteröidyn oikeudet, oikeussuoja ja seuraamukset

Asetuksen 64 artikla sisältää säännökset matkustuslupahakemuksen tehneiden kolmansien maiden kansalaisten oikeudesta saada tietoja henkilötietojensa käsittelystä sekä muista rekisteröidyn oikeuksista. Rekisteröity voi osoittaa henkilötietojen oikaisemista, täydentämistä tai poistamista tai niiden käsittelyn rajoittamista koskevan pyynnön ETIAS-keskusyksikölle tai hakemuksesta vastuussa olevalle kansalliselle ETIAS-yksikölle. Pyyntöön on vastattava 30 päivän kuluessa. Jos pyynnön vastaanottanut yksikkö ei aio oikaista, täydentää tai poistaa henkilötietoja tai rajoittaa tietojen käsittelyä, sen on annettava asianomaiselle kolmannen maan kansalaiselle viipymättä kirjallisesti hallinnollinen päätös asiasta. Päätöksessä on kerrottava rekisteröidyn oikeudesta riitauttaa päätös sekä tiedot siitä, miten henkilö voi panna vireille kanteen tai tehdä kantelun toimivaltaisille viranomaisille. Asetuksen 55 artiklan mukaan henkilöllä on oltava lisäksi käytettävissään tehokkaat oikeussuojakeinot sen varmistamiseksi, että ETIAS-järjestelmään tallennettuja tietoja muutetaan tai ne poistetaan artiklassa tarkoitetuissa tilanteissa. Kansalliset tietosuojaviranomaiset valvovat ETIAS-asetuksessa tarkoitettua henkilötietojen käsittelyä yhteistyössä Euroopan tietosuojavaltuutetun kanssa.

Asetuksen 62 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on annettava säännökset asetuksen rikkomiseen sovellettavista seuraamuksista ja toteutettava tarvittavat toimenpiteet niiden soveltamisen varmistamiseksi. Säädettyjen seuraamusten on oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia.

Asetuksen 63 artiklassa säädetään jäsenvaltioiden korvausvastuusta tilanteissa, joissa henkilölle, jäsenvaltiolle tai ETIAS-keskusjärjestelmälle on aiheutunut vahinkoa lainvastaisesta tietojenkäsittelystä tai jostakin ETIAS-asetuksen vastaisesta teosta. Korvausvastuuseen sovelletaan vastaajana olevan jäsenvaltion kansallista oikeutta.

Täydentävät asetukset

ETIAS-järjestelmän käyttöönottoon liittyen on annettu kolme asetusta, joilla vahvistetaan edellytykset pääsille muihin EU:n tietojärjestelmiin ETIAS-järjestelmän tarkoituksia varten:

- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) 2021/1150 asetusten (EU) 2018/1862 ja (EU) 2019/818 muuttamisesta siltä osin kuin on kyse edellytysten vahvistamisesta pääsille muihin EU:n tietojärjestelmiin Euroopan matkustustieto- ja lupajärjestelmän tarkoituksia varten;

HE 173/2021 vp

- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2021/1151 asetusten (EU) 2019/816 ja (EU) 2019/818 muuttamisesta siltä osin kuin on kyse edellytysten vahvistamisesta pääsyyille muihin EU:n tietojärjestelmiin Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmän tarkoituksia varten;
- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2021/1152 asetusten (EY) N:o 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240, (EU) 2018/1860, (EU) 2018/1861 ja (EU) 2019/817 muuttamisesta siltä osin kuin on kyse edellytysten vahvistamisesta pääsyyille muihin EU:n tietojärjestelmiin Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmän tarkoituksia varten.

Asetuksilla toteutetaan yhteentoimivuus ETIAS-tietojärjestelmän ja EES-, VIS-, SIS-, Eurodac- ja ECRIS-TCN-järjestelmien sekä Europolin tietojen välillä, jotta ETIAS-keskusjärjestelmässä olevien hakemustiedostojen käsittely olisi mahdollista ETIAS-asetuksessa tarkoitetulla tavalla. Asetuksissa säädetään yhteentoimivuuden toteuttamista koskevista säännöistä sekä edellytyksistä, joiden täytyessä mainittuihin muihin EU:n tietojärjestelmiin tallennettuja tietoja ja Europolin tietoja voidaan katsoa osuimien löytämiseksi automaattisesti. Yhteentoimivuusasetuksilla perustettu eurooppalainen hakuportaali (ESP) mahdollistaa sen, että kyselyjä voidaan tehdä rinnakkain. Lisäksi asetuksilla vahvistetaan tekniset järjestelyt, joiden mukaisesti ETIAS voi tarkistaa säännöllisesti ja automaattisesti muista EU:n tietojärjestelmistä, täytyvätkö ETIAS-asetuksessa säädetty hakemustiedostojen säilyttämistä koskevat edellytykset edelleen.

Asetukset (EU) 2021/1150 ja (EU) 2021/1151 koskevat tietojärjestelmien yhteentoimivuutta EU-tasolla sekä ETIAS-keskusyksikön oikeutta käsitellä muiden EU-järjestelmien ja Europolin tietoja, eikä niillä ole vaikutuksia kansalliseen lainsäädäntöön. Asetuksessa (EU) 2012/1151 todetaan, että sillä ei aseteta jäsenvaltioille velvoitetta muuttaa tai laajentaa ECRIS-TCN-asetuksessa ((EU) 2019/816) määriteltyjen kolmansien maiden kansalaisten tietojen tietoluokkia. ECRIS-TCN-järjestelmän tietueeseen olisi lisättävä ainoastaan liputuksia, jotka ilmoittavat, että asetuksessa tarkoitettuja kolmansien maiden kansalaisia on tuomittu terrorismirikoksesta tai muusta ETIAS-asetuksen liitteessä luetellusta vakavasta rikoksesta sekä tuomiojäsenvaltioiden koodit. ECRIS-TCN-järjestelmän ilmoittaman osuman ei olisi sellaisenaan katsottava tarkoittavan sitä, että asianomainen kolmannen maan kansalainen on tuomittu ilmoitetuissa jäsenvaltioissa, vaan aiempien tuomioiden olemassaolo olisi vahvistettava asianomaisten jäsenvaltioiden rikosrekistereistä saatujen tietojen pohjalta.

Asetus (EU) 2021/1152 sisältää muutoksia sekä EES- että ETIAS-asetuksiin. Osa muutoksista koskee yhteentoimivuutta EU-tasolla sekä ETIAS-keskusyksikön oikeutta käsitellä muiden EU-järjestelmien ja Europolin tietoja. Näillä säännöksillä ei ole vaikutuksia kansalliseen lainsäädäntöön. ETIAS-asetuksen 20 artiklaan tehtävän lisäyksen myötä ETIAS-keskusjärjestelmä tarkistaa matkustuslupahakemuksen automaattisen käsittelyn yhteydessä, vastaako hakija henkilöä, josta on tehty ECRIS-TCN-järjestelmässä liputus terrorismirikoksesta tai ETIAS-asetuksessa tarkoitettua vakavasta rikoksesta saadusta tuomiosta jossakin jäsenvaltiossa. Jos haku tuottaa osuman, matkustuslupahakemus siirtyy manuaaliseen käsittelyyn kansalliseen ETIAS-yksikköön.

ETIAS-asetukseen lisätyn uuden 25 a artiklan mukaan kansallisten ETIAS-yksiköiden asianmukaisesti valtuutetulla henkilöstöllä on suora pääsy muihin EU:n tietojärjestelmiin ja se voi katsoa niissä olevia tietoja lukuvoikeudella matkustuslupahakemusten tutkimiseksi ja niitä koskevien päätösten tekemiseksi. Jos hakemuksen automaattisessa käsittelyssä on saatu osuma ECRIS-TCN-järjestelmästä, artiklan mukaan kansallisten ETIAS-yksiköiden asianmukaisesti valtuutetulla henkilöstöllä on pääsy suoraan tai välillisesti kansallisen lainsäädännön mukaisesti

HE 173/2021 vp

oman jäsenvaltionsa kansallisten rikosrekistereiden asiaankuuluviin tietoihin kyseisestä kolmannen maan kansalaisesta. Asetuksen 20 artiklaan tehdyn lisäyksen mukaan kansallisten ETIAS-yksiköiden on katsottava kansallisissa rikosrekistereissä olevia tietoja ennen matkustuslupahakemuksen manuaalisessa käsittelyssä tehtäviä päätöksiä sekä tarvittaessa ennen lausunnon antamista toisen jäsenvaltion kansalliselle ETIAS-yksikölle.

Liitännäiset EU-säädösten muutokset

ETIAS-asetuksella hyväksyttiin ETIAS-järjestelmän edellyttämiä muutoksia myös seuraaviin asetuksiin:

- vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen laaja-alaisten tietojärjestelmien operatiivisesta hallinnoinnista vastaavan eurooppalaisen viraston perustamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1077/2011,
- ulkorajojen ja viisumipolitiikan rahoitusvälineen perustamisesta osana sisäisen turvallisuuden rahastoa ja päätöksen N:o 574/2007/EY kumoamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 515/2014,
- Schengenin rajasäännöstö,
- Eurooppalaisesta raja- ja merivartiostosta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/399 muuttamisesta sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 863/2007, neuvoston asetuksen (EY) N:o 2007/2004 ja neuvoston päätöksen 2005/267/EY kumoamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/1624, ja
- EES-asetus.

Muutokset koskevat matkustusluvan lisäämistä yhdeksi Schengenin rajasäännöstössä tarkoitettuista maahantulon edellytyksistä, kolmannen maan kansalaisen perusteelliseen maahantulotarkastukseen liittyviä menettelyjä, ETIAS-keskustyksikön perustamista Euroopan raja- ja merivartiostoon sekä eu-LISAn ETIAS-keskusjärjestelmään liittyviä tehtäviä.

2.2.3 Delegoidut säädökset ja täytäntöönpanosäädökset

ETIAS-asetuksen 89 artiklassa siirretään komissiolle 9.10.2018 alkaen viideksi vuodeksi valta antaa delegoituja säädöksiä tietyistä asiakokonaisuuksista. Delegoidut säädökset koskevat matkustusluvan hakulomakkeen sisältöä, käytännön menettelyjä lisätietojen tai -asiakirjojen toimittamiseksi kansallisille ETIAS-yksiköille, matkustuslupamaksua, käytännön menettelyjä matkustuslupahakemuksen tilan sekä luvan voimassaoloajan tarkistamiseksi, ETIAS-seulontasääntöjä, ETIAS-järjestelmän ja muiden tietojärjestelmien yhteentoimivuutta, käytännön menettelyjä suostumuksen antamiseksi hakemustiedoston säilyttämisen jatkamiseksi, jäsenvaltioille annettavaa taloudellista tukea sekä järjestelmän käyttöön liittyvää siirtymäkautta ja siirtymätoimenpiteitä.

Delegoidut säädökset ovat saatavissa osoitteesta <https://eur-lex.europa.eu> ETIAS-asetuksen Cexlex-numerolla [32018R1240](https://eur-lex.europa.eu).

ETIAS-asetuksen 11, 15–17, 27, 33, 35, 38, 45, 48, 59, 73, 74, 83, 84 ja 92 artiklassa säädetään komission toimivallasta hyväksyä asetusta täydentäviä täytäntöönpanosäädöksiä asetuksessa (EU) N:o 182/2011 tarkoitetussa komiteassa.

Täytäntöönpanosäädökset koskevat matkustuslupahakemuksen tekemisessä noudatettavia käytännön toimenpiteitä, julkisen verkkosivuston ja mobiililaitteille tarkoitetun sovelluksen toimintaedellytyksiä, hakulomakkeen tietojen teknisiä vaatimuksia, hakemusmenettelyyn liittyvää audiovisuaalista etäyhteyttä koskevia vaatimuksia, vakiolomaketta matkustusluvan myöntämiseksi, mitätöimiseksi tai kumoamiseksi, ETIAS-keskusjärjestelmää ja ETIAS-seurantalistaa koskevia teknisiä vaatimuksia, tietoturva- ja tietojärjestelmäliitoksia, ETIAS-keskusjärjestelmän tietojen käsittelyä, lokitietoja, suorituskykyvaatimuksia ja laadunvarmistusta, ETIAS-seulontasääntöihin liittyvien riski-indikaattoreiden perusteita, teknisiä vaatimuksia liikenteenharjoittajien tarkastusvelvollisuuden toteuttamiseksi, liikenteenharjoittajille annettavaa tukea, järjestelmän teknisiin häiriöihin liittyvää valmiussuunnitelmaa sekä kolmansien maiden kansalaisille laadittavia esitteitä.

Täytäntöönpanosäädökset ovat saatavissa osoitteesta <https://eur-lex.europa.eu> ETIAS-asetuksen Celex-numerolla [32018R1240](https://eur-lex.europa.eu).

3 Nykytila ja sen arviointi

3.1 Kansallinen liikkumavara

EU-asetus on voimassa sellaisenaan, eikä sitä saa selittää tai täsmentää kansallisella sääntelyllä. Asetus voi kuitenkin edellyttää täydentäviä kansallisia säännöksiä. EES-asetuksen katsotaan edellyttävän täydentävää kansallista sääntelyä henkilötietojen käsittelystä ja EES-järjestelmän lainvalvontakäytön käytännön toteutuksesta. ETIAS-asetuksen katsotaan puolestaan edellyttävän täydentävää kansallista sääntelyä kansallisesta ETIAS-yksiköstä, matkustuslupapäätökseen liittyvästä muutoksenhausta, maahantulon ja maassa oleskelun edellytyksistä, liikenteenharjoittajien velvollisuuksista ja niiden laiminlyönnin seuraamuksista sekä henkilötietojen käsittelystä ja ETIAS-keskusjärjestelmän lainvalvontakäytön käytännön toteutuksesta. Kansallista liikkumavaraa ja kansallisen täydentävän sääntelyn tarvetta on kuvattu tarkemmin jäljempänä.

3.2 Rajanylitystietojen käsittely

Tietojen käsittely rajanylitystietojärjestelmässä

EES-asetuksen 9 artiklan mukaan jäsenvaltion on nimettävä toimivaltaiset kansalliset rajaviranomaiset, viisumiviranomaiset ja maahanmuuttoviranomaiset ja toimitettava näistä luettelo eu-LISAlle. Luettelossa on täsmennettävä, missä tarkoituksessa kullakin viranomaisella on pääsy EES-järjestelmään tallennettuihin tietoihin.

Asetuksen 3 artiklan 1 kohdan 3 alakohdan mukaan rajaviranomaisella tarkoitetaan rajavartijaa, joka on kansallisen oikeuden mukaisesti nimitetty tekemään Schengenin rajasäännöstössä määriteltäviä rajatarkastuksia. Rajaviranomaisia Suomessa ovat Rajavartiolaitos, poliisi ja Tulli. Rajatarkastusviranomaisen määritelmä on ulkomaalaislain (301/2004) 3 §:ssä. Kaikilla rajatarkastusviranomaisilla on rajatarkastustehtävissä yhdenmukaiset toimivaltuudet.

Rajavartiolaitoksen tehtävä ja toimivaltuudet rajatarkastusviranomaisena perustuvat rajavartiolaikiin (578/2005) ja erityisesti sen 28 §:ään. Rajavartiolain 28 §:n 1 momentin 3 kohdan mu-

kaan rajavartiomiehellä on Schengenin rajasäännöstössä tarkoitettujen rajavalvonnan suorittamiseksi oikeus ilman rikosepäilyä suorittaa Schengenin rajasäännöstön 8 artiklan 2 kohdassa mainitut vähimmäistarkastukseen kuuluvat toimenpiteet. Momentin 4 kohdan mukaan rajavartiomiehellä on oikeus suorittaa kolmansien maiden kansalaisille Schengenin rajasäännöstön 8 artiklan 3 kohdassa mainitut perusteelliseen maahantulotarkastukseen ja perusteelliseen maastalähtötarkastukseen sekä perusteelliseen lisätarkastukseen kuuluvat toimenpiteet. Momentin 8 kohdan mukaan rajavartiomiehellä on oikeus suorittaa rekisterikyselyt ja tehdä rekisterimerkinnot, joita Schengenin rajasäännöstössä edellytetään.

Poliisin rajatarkastustehtävästä ja siihen liittyvistä toimivaltuuksista säädetään poliisilain (872/2011) 2 luvun 21 §:ssä ja Tullin rajatarkastustehtävistä ja -toimivaltuuksista tullilain (304/2016) 31 §:ssä. Pykälien mukaan poliisimiehellä ja tullimiehellä on oikeus rajatarkastuksen toimittamiseen muun muassa rajavartiolain 28 §:ssä rajavartiomiehelle säädetyn toimivaltuuksien.

Asetuksen 3 artiklan 1 kohdan 5 alakohdan mukaan viisumiviranomaisella tarkoitetaan VIS-asetuksessa määriteltyä viisumiviranomaista. Viisumiviranomaisia Suomessa ovat VIS-asetuksen ja ulkomaalaislain 30 ja 31 §:n nojalla ulkoministeriö, Rajavartiolaitos, poliisi, Tulli ja Maahanmuuttovirasto. Ulkomaalaislain 30 §:ssä säädetään toimivallasta käsitellä viisumihakemus ja tehdä sitä koskeva päätös sekä jatkaa viisumia. Lain 31 §:ssä säädetään toimivallasta mitätöidä ja kumota viisumi. Tarkemmat säännökset viisumiasioiden käsittelyyn liittyvistä toimivaltuuksista ovat yhteisön viisumisäännöstön laatimisesta (viisumisäännöstö) annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EY) N:o 810/2009, jäljempänä *viisumisäännöstö*, jota sovelletaan ulkomaalaislain 17 §:n nojalla viisumiasioiden käsittelyyn hallintolain sijasta.

Asetuksen 3 artiklan 1 kohdan 4 a alakohdan mukaan maahanmuuttoviranomaisella tarkoitetaan ensinnäkin viranomaista, jolla on kansallisen oikeuden mukaisesti vastuu tarkistaa jäsenvaltioiden alueella, täyttyvätkö maahantulon tai jäsenvaltioiden alueella oleskelun edellytykset. Tällaisiksi viranomaisiksi voidaan katsoa edellä kuvatut rajatarkastusviranomaiset sekä oleskelulupaviranomaiset ja ulkomaalaisvalvontaa suorittavat viranomaiset.

Ulkomaalaislain 67 §:ssä säädetään Maahanmuuttoviraston toimivallasta myöntää oleskelulupa. Ulkomaalaislain 60 §:n mukaan ensimmäistä oleskelulupaa on haettava ennen Suomeen saapumista siinä maassa, jossa hakija laillisesti oleskelee. Ulkomaalaislain 69 §:ssä säädetään Suomen edustuston toimivallasta ottaa vastaan oleskelulupahakemus ulkomailla olevalta henkilöltä. Ulkomaalaisvalvonta on ulkomaalaislain 129 a §:n mukaan ulkomaalaislain ja sen nojalla annettujen säännösten noudattamisen valvontaa ja laittoman maassa oleskelun torjuntaa. Lain 212 §:n mukaan ulkomaalaislain ja sen nojalla annettujen säännösten noudattamista valvovat Maahanmuuttovirasto, poliisi ja Rajavartiolaitos. Lain 129 b §:ssä säädetään tarkemmin poliisin ja Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksista ulkomaalaisvalvonnassa.

Maahanmuuttoviranomaisia ovat EES-asetuksen mukaan myös viranomaiset, joilla on vastuu tarkastaa jäsenvaltioiden alueella olevien kolmansien maiden kansalaisten asuinpaikkaan liittyvät edellytykset ja tehdä sitä koskevat päätökset, siltä osin kuin tämä viranomainen ei ole kansainvälisen suojelun myöntämistä tai poistamista koskevista yhteisistä menettelyistä annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2013/32/EU tarkoitettu viranomainen, joka vastaa kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten tutkinnasta ja jolla on toimivalta tehdä niistä ensimmäinen päätös (3 artiklan 1 kohdan 4 b alakohta). Määritelmän rajauksen mukaan turvapaikkaviranomaisilla ei ole pääsyä järjestelmään.

Maahanmuuttoviranomaisia ovat EES-asetuksen mukaan lisäksi viranomaiset, jotka vastaavat kolmannen maan kansalaisten palauttamisesta kolmanteen maahan tai kauttakulkumaahan (3

artiklan 1 kohdan c alakohta). Palauttamisella tarkoitetaan ulkomaalaislain 146 a §:n mukaan maastapoistamismenettelyä, jonka aikana pääsyn epäämis-, käännättämis- tai karkottamispäätöksen saanut kolmannen maan kansalainen joko poistuu maasta vapaaehtoisesti tai hänet poistetaan maasta. Palauttamispäätöksiä tekeviä ja palauttamisen täytäntöönpanosta vastaavia viranomaisia Suomessa ovat Maahanmuuttovirasto, poliisi ja Rajavartiolaitos. Maasta poistamisesta vastaa poliisi tai Rajavartiolaitos. Maahanmuuttovirasto vastaa avustetun vapaaehtoisen paluun järjestelyistä yhdessä vastaanottokeskuksen kanssa.

EES-järjestelmän käyttöoikeuden, mukaan lukien biometristen tietojen käsittelyoikeuden EES-asetuksessa tarkoitetuissa tilanteissa, voidaan katsoa johtuvan suoraan EES-asetuksen, Schengenin rajasäännöstön ja viisumisäännöstön sääntelystä sekä toimivaltaisten viranomaisen lakisääteisistä tehtävistä. Toimivaltaisia viranomaisia ei siten ole tarpeen määrittellä kansallisessa lainsäädännössä, eikä viranomaisten toimivaltuuksista EES-asetuksen mukaisissa tehtävissä ole tarpeen antaa tarkempaa kansallista sääntelyä. Toimivaltaiset viranomaiset ilmoitetaan kuitenkin komissiolle ja eu-LISAlle asetuksen 65 artiklan mukaisesti.

EES-asetuksen 39 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on nimettävä EES-järjestelmässä tapahtuvaa henkilötietojen käsittelyä varten viranomainen, joka toimii yleisen tietosuojasetuksen 4 artiklan 7 kohdassa tarkoitettuna rekisterinpitäjänä ja jolle on keskitetty vastuu kyseisen jäsenvaltion tietojenkäsittelystä. Rekisterinpitäjää koskevat tiedot on ilmoitettava komissiolle. EES-järjestelmä liittyy rajaturvallisuuden ylläpitämiseen, joten rekisterinpitäjäksi on katsottu tarkoitukseenmukaisimmaksi nimetä Rajavartiolaitoksen esikunta. Koska EES-järjestelmä on uusi EU:n laajuinen tietojärjestelmä, järjestelmässä käsiteltävien henkilötietojen rekisterinpidosta ei ole aiempaa kansallista sääntelyä. Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 18 §:ää olisi täydennettävä tältä osin.

Rajanylitystietojärjestelmän tietojen käsittely lainvalvontatarkoituksessa

EES-asetuksen 29 artiklan mukaan kunkin jäsenvaltion on nimettävä yksi tai useampi keskusyhteyspiste, joka käsittelee nimettyjen viranomaisten pyynnöt päästä katsomaan EES-järjestelmän tietoja lainvalvontatarkoituksessa. Nimetyllä viranomaisella tarkoitetaan viranomaista, joka on kansallisen lainsäädännön mukaan vastuussa terrorismirikosten tai muiden vakavien rikosten torjunnasta, havaitsemisesta tai tutkinnasta. Tällaisia viranomaisia Suomessa ovat poliisi, Rajavartiolaitos, Tulli ja Puolustusvoimat. Viranomaisten tehtävistä ja toimivaltuuksista rikostorjunnassa säädetään poliisin osalta poliisilaissa, Rajavartiolaitoksen osalta rajavartiolaitoissa ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (108/2018), Tullin osalta rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa (623/2015) ja Puolustusvoimien osalta sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa (255/2014). Koska viranomaisten tehtävät ja toimivaltuudet seuraavat suoraan voimassa olevasta lainsäädännöstä, EES-asetuksessa tarkoitetuista lainvalvontaviranomaisista tai niiden toimivaltuuksista tehdä EES-asetuksen mukaisia lainvalvontakyselyjä ei ole tarpeen erikseen säätää kansallisesti. Kunkin jäsenvaltion on kuitenkin pidettävä kansallisella tasolla luetteloa nimettyjen viranomaisten operatiivisista yksiköistä, joilla on valtuudet pyytää pääsyä EES-järjestelmän tietoihin keskusyhteyspisteiden kautta.

Keskusyhteyspisteiden on oltava riippumattomia nimetyistä viranomaisista, ja niiden on vastattava itsenäisesti siitä, että asetuksessa säädettyjä EES-järjestelmään pääsyn edellytyksiä noudatetaan. Valmistelussa on arvioitu, että keskusyhteyspisteistä vastaavat viranomaiset on tarkoituksenmukaista nimetä lain tasolla. Vastaavaa käytäntöä on noudatettu myös VIS-järjestelmän

lainvalvontakäytön osalta. Myös Eurodac-järjestelmän lainvalvontakäytön kansallisesta yhteyspisteestä on ehdotettu säädettäväksi lain tasolla Schengenin tietojärjestelmän käyttöä koskevia asetuksia täydentävän lainsäädännön yhteydessä (HE 35/2021 vp).

Tietojen luovuttaminen rajanylitystietojärjestelmään

EES-järjestelmän käyttö edellyttää toimivaltaisten viranomaisten käsittelemien henkilötietojen luovuttamista rajanylitystietojärjestelmään EES-asetuksessa säädetyin edellytyksin. Toimivaltaisten viranomaisten suorittamasta henkilötietojen käsittelystä säädetään henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (639/2019, jäljempänä *Rajavartiolaitoksen henkilötietolaki*), henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa annetussa laissa (616/2019, jäljempänä *poliisin henkilötietolaki*), henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetussa laissa (650/2019, jäljempänä *Tullin henkilötietolaki*) ja henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetussa laissa (615/2020, jäljempänä *maahanmuuttohallinnon henkilötietolaki*).

Rajavartiolaitoksen, poliisin ja Tullin henkilötietolait sisältävät säännökset henkilötietojen luovuttamisesta salassapitosäännösten estämättä laeissa erikseen nimettyihin EU:n tietojärjestelmiin. Lakeihin on tämän vuoksi tarpeen lisätä säännökset henkilötietojen luovuttamisesta myös EES-järjestelmään. Maahanmuuttohallinnon henkilötietolaki sisältää yleisluontoisemman säännöksen henkilötietojen luovuttamisesta EU:n yhteisiin tietojärjestelmiin (14 §). Säännöksen mukaan Maahanmuuttovirasto, ulkoministeriö, edustusto, poliisi, Rajavartiolaitos ja Tulli saavat salassapitosäännösten estämättä luovuttaa Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen V osaston 2 luvun nojalla annetuilla asetuksilla perustettuihin Euroopan unionin yhteisiin tietojärjestelmiin henkilötietoja sen mukaan kuin mainituissa asetuksissa säädetään. Mainittu V osaston 2 luku kattaa EU:n rajavalvonta-, turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikkaa koskevan sääntelyn ja siten myös uuden EES-järjestelmän maahanmuuttohallinnon käsittelytarkoitusten osalta. Sääntelyä ei ole tarpeen tältä osin tarkentaa.

Kansallisesti tallennettavat rajanylitystiedot

Rajanylitystietojen käsittely rajavalvonnan tarkoituksessa kuuluu yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalaan. Yleistä tietosuoja-asetusta täydentävät tietosuojalaki (1050/2018), laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999, jäljempänä *julkisuuslaki*) sekä Rajavartiolaitoksen suorittaman henkilötietojen käsittelyn osalta Rajavartiolaitoksen henkilötietolaki. Henkilötietojen suojan toteuttaminen yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla tulee ensisijaisesti taata yleisen tietosuoja-asetuksen ja kansallisen yleislain nojalla. Kansallisen erityislainsäädännön säätämistä tulee välttää sekä varata sellaisen säätäminen vain tilanteisiin, joissa se on yhtäältä sallittua tietosuoja-asetuksen kannalta ja toisaalta välttämätöntä henkilötietojen suojan toteuttamiseksi (PeVL 2/2018 vp).

Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 7 §:ssä säädetään henkilötietojen käsittelystä rajavalvonnessa sekä rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitämiseksi. Kansallisen sääntelyn oikeusperusteena on yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohta. Rajavartiolaitain 3 §:n mukaan yksi Rajavartiolaitoksen lakisäateisistä tehtävistä on rajaturvallisuuden ylläpitäminen. Käsite pitää sisällään muun muassa rajatarkastustehtävät. Rajatarkastustehtäviä suorittavat myös poliisi poliisilain 2 luvun 21 §:n nojalla ja Tulli tullilain 31 §:n nojalla.

Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 7 §:n 2 momentin 1 kohdassa säädetään yleisesti oikeudesta käsitellä pykälässä tarkoitettussa käsittelytarkoituksessa Rajavartiolaitoksen tehtävään, toimenpiteeseen tai tapahtumaan liittyviä yksilöintejä, kuvauksia ja luokituksia. Säännös kattaa muun

muassa henkilötietojen käsittelyn Schengenin rajasäännöstössä säädettyjen velvoitteiden toteuttamiseksi. Lisäksi 2 momentin 2 kohdassa säädetään tarkemmin Schengenin rajasäännöstön II liitteessä tarkoitettujen tietojen käsittelystä. Pykälä ei muilta osin rajaa henkilötietojen käsittelyn laajuutta Schengenin rajasäännöstön mukaisissa tehtävissä. Lain 4 §:n mukaan erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittely edellyttää kuitenkin välttämättömyyttä käsittelytarkoituksen kannalta.

EES-asetuksen 40 artiklan mukaan jäsenvaltio saa säilyttää kansallisessa rajanylitystietojärjestelmässään aakkosnumeeriset tiedot, jotka se on tallentanut EES-järjestelmään. Kansallinen rajanylitystietojärjestelmä on valmistelun aikana arvioitu edelleen tarpeelliseksi, joten Suomi käyttäisi 40 artiklan salliman liikkumavaran. Artiklan mukaan EES-järjestelmään tallennettavia biometrisiä tietoja, eli digitaalista valokuvaa ja sormenjälkiä, ei kuitenkaan saa tallentaa massamaisesti kansallisesti rajavalvonnan tarkoituksessa. Tämä edellyttää Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 7 §:n täsmentämistä. Asetuksen 40 artiklan mukaan tietoja ei saa säilyttää kansallisessa rajanylitystietojärjestelmässä pidempään kuin niitä säilytetään EES-järjestelmässä. Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 40 §:ään olisi lisättävä näitä tietoja koskeva poistosäännös.

Rajanylityksen yhteydessä voidaan käsitellä myös sellaisia tietoja, joita ei EES-asetuksen mukaan tallenneta EES-järjestelmään. Tällaisia lisätietoja voivat olla esimerkiksi tiedot ajoneuvoista tai rajanylityksen tarkoituksesta. EES-asetuksen 40 artiklan sääntely ei koske tällaisia kansallisia lisätietoja, joten niiden käsittelyä koskevaan sääntelyyn ei ole tarpeen tehdä muutoksia.

Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 18 §:n mukaan laissa tarkoitettujen henkilötietojen rekisterinpitäjä on Rajavartiolaitoksen esikunta. EES-asetus ei edellytä tähän muutoksia kansallisesti tallennettavien rajanylitystietojen osalta.

Rajavartiolaitoksen henkilötietolaki sisältää säännökset 7 §:ssä tarkoitettujen tietojen käsittelystä muuhun kuin alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen (16 §) sekä tietojen luovuttamisesta muille viranomaisille ja kansainvälisessä yhteistyössä (4 luku). Lisäksi muita viranomaisia koskevassa erityislainsäädännössä on säännöksiä tietojen saamisesta Rajavartiolaitokselta. Tietojen käsittelyyn sovelletaan käsittelytarkoituksesta riippuen joko yleistä tietosuoja-asetusta tai rikosasioiden tietosuojalakia. Kansalliseen sääntelyyn ei ole tarpeen tehdä muutoksia tältä osin.

EES-järjestelmästä haettuihin ja myöhemmin kansallisiin rekistereihin tallennettuihin tietoihin sovelletaan toimivaltaisia viranomaisia koskevaa henkilötietolainsäädäntöä. Henkilötietojen säilytysajoista kunkin käsittelytarkoituksen osalta säädetään sektorikohtaisissa henkilötietolaissa. EES-asetuksen ei arvioida edellyttävän muutoksia säilytysaikoja koskevaan sääntelyyn tältä osin.

Rajanylitystietojen käsittely kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi

EES-asetuksessa ei säädetä EES-järjestelmän tietojen käytöstä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Tämä johtuu Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 4 artiklan 2 kohdasta, jonka mukaan kansallisen turvallisuuden suojaaminen kuuluu jäsenvaltioiden yksinomaiseen toimivaltaan. EES-asetuksen sääntelystä seuraa kuitenkin se, että kansallisesta turvallisuudesta vastaavat viranomaiset eivät voi tässä käsittelytarkoituksessa hakea rajanylitystietoja suoraan EES-järjestelmästä. Näin ollen esimerkiksi suojelupoliisilla ja Puolustusvoimilla ei ole pääsoikeutta EES-järjestelmään kansallisen turvallisuuden suojaamisen tehtävissään. Kansallisessa lainsäädännössä ei voida laajentaa käyttöoikeutta EU:n ylläpitämiin tietojärjestelmiin siitä, mitä EU-asetus mahdollistaa.

Valtioilla on varsin laaja harkintamarginaali sen suhteen, millaisen toiminnan ne katsovat vaarantavan kansallista turvallisuuttaan. Kansallinen turvallisuus kuuluu perinteisesti valtiosuvereniteetin piiriin. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella on selvää, että ainakin sotilaallinen maanpuolustus, terrorismin torjunta ja laittoman tiedustelutoiminnan torjunta kuuluvat kansallisen turvallisuuden piiriin. Kansalliseen turvallisuuteen saattaa kuitenkin kohdistua monenlaisia uhkia, joita on vaikea ennakoida tai määritellä etukäteen.

Kansallista turvallisuutta uhkaava toiminta voi olla sellaista, joka toiminnan konkretisoituessa on rikos, mutta johon ei vielä voida kohdistaa konkreettista ja yksilöityä rikosepäilyä. Samoin kyse voi olla toiminnasta, joka ei lähtökohtaisesti ole Suomen lain mukaan rikos tai joka ei edetessäänkään voisi kehittyä rikokseksi, kuten ulkomaisten tiedustelupalvelujen laillinen toiminta Suomessa. Kansallista turvallisuutta uhkaava toiminta ei kohdistu ensisijaisesti kehenkään yksilönä, vaan yleisemmin yhteiskuntaan ja sen ihmisyhteisöön.

Toiminta, joka muodostaa uhan kansalliselle turvallisuudelle voidaan karkeasti jakaa siviili- luonteiseen ja sotilaalliseen toimintaan. Keskeisiä siviililuontoisia turvallisuusuhkia ovat ainakin terrorismi, ulkovaltojen Suomeen ja sen etuihin kohdistama vakoilu, joukkotuhoaseiden ja kaksikäyttötuotteiden levittämisyrittäykset sekä sellainen kansainvälinen järjestäytyneet rikollisuus, joka pyrkii vaikuttamaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon tai soluttautumaan valtiotietojärjestelmiin. Siviilitiedustelun kohteet, joista voidaan hankkia tietoa siviilitiedustelumenetelmiä käyttäen, on määritelty poliisilain 5 a luvun 3 §:ssä. Sotilastiedustelusta annetun lain (590/2019) 4 §:ssä säädetään siitä toiminnasta, josta sotilastiedustelun tiedustelumenetelmillä voidaan hankkia tietoa.

Edellä kuvatun mukaisesti Suomi ylläpitäisi jatkossakin kansallista rajanylitystietojärjestelmää EES-asetuksen 40 artiklan mahdollistaman liikkumavaran mukaisesti. Viranomaisilla olisi oikeus saada tietoja kansallisesta rajanylitystietojärjestelmästä voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti, mukaan lukien kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Kansallisessa rajanylitystietojärjestelmässä ei kuitenkaan saa säilyttää EES-järjestelmään tallennettavia biometrisiä tietoja, eli digitaalisia kasvokuvia ja sormenjälkitietoja. Toimivaltaiset viranomaiset tallentavat biometriset tiedot suoraan EES-järjestelmään. Valmistelun aikana on ilmennyt, että myös Suomen ulkorajan ylittävien henkilöiden biometriset tiedot, erityisesti kasvokuvat, ovat tarpeellisia kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Tämä edellyttää lisäsääntelyä, jolla mahdollistettaisiin ja rajattaisiin EES-järjestelmään tallennettavien biometristen tietojen kansallinen käsittely yksinomaan kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Voimassa olevat rajavartiolaitoksen henkilötietolain 7 § ja Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 7 § mahdollistavat valokuvan ottamisen rajavalvonnan yhteydessä ja valokuvan käsittelyn Rajavartiolaitoksessa. Käytännössä rajanylittäjistä ei kuitenkaan ole säännönmukaisesti otettu kasvokuvia, eikä niitä siten ole tallennettu massamaisesti Rajavartiolaitoksen tietojärjestelmiin. Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 7 §:ää on edellä kuvatun mukaisesti tarpeen täsmentää siltä osin kuin kyse on EES-järjestelmään tallennettavien aakkosnumeeristen tietojen kansallisesta käsittelystä. Sääntelyä ei ole katsottu tarpeelliseksi muuttaa siltä osin kuin kyse on tuntomerkitietojen, mukaan lukien valokuvan, tallentamisesta yksittäistapauksissa. Valmistelussa on katsottu, että biometristen tietojen käsittelystä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi olisi tarkoituksenmukaisinta säätää poliisin henkilötietolaissa, ja tietojen rekisterinpitäjänä toimisi suojelupoliisi. Puolustusvoimilla olisi oikeus saada suojelupoliisin rekisterissä olevia biometrisiä tietoja kansallisen turvallisuuden suojaamisen tehtäviensä suorittamista varten.

Rekisteröidyn oikeudet, oikeussuoja ja seuraamukset

EES-asetuksen 52 artiklassa säädetään rekisteröidyn oikeuksista. Kolmansien maiden kansalaiset voivat osoittaa henkilötietoihin pääsyä sekä tietojen oikaisua, täydentämistä, poistamista tai käsittelyn rajoittamista koskevan pyynnön minkä tahansa jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle. EES-järjestelmään tallennettavien tietojen rekisterinpitäjänä Suomessa toimisi Rajavartiolaitoksen esikunta. Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 50 §:ssä säädetään rekisteröidyn tarkastusoikeuden toteuttamista koskevasta menettelystä. Menettely soveltuu myös EES-järjestelmään tallennettaviin tietoihin.

Asetuksen 52 artiklan 7 kohdan mukaan viranomaisen on asetettava rekisteröidyn oikeuksiin liittyviä pyyntöjä koskevat asiakirjat seitsemän päivän kuluessa valvontaviranomaisen saataville. Tämä olisi mahdollista toteuttaa esimerkiksi niin, että viranomainen kirjaisi pyynnöt asiankäsittelyjärjestelmäänsä, minkä lisäksi se lähettäisi tietosuojavaltuutetun toimistolle tiedon pyynnön saapumisesta.

Asetuksen 54 artiklan mukaan kenellä tahansa on oltava kaikissa jäsenvaltioissa oikeus panna vireille kanne tai tehdä kantelu sen jäsenvaltion toimivaltaisille viranomaisille tai tuomioistuimille, jossa häneltä on evätty asetuksessa säädetty oikeus saada pääsy itseään koskeviin tietoihin tai oikaista tai täydentää niitä tai poistaa ne. Voimassa oleva tietosuojalain, hallintolain (434/2003) ja oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/201) sääntely katsotaan tältä osin riittäväksi.

Asetuksen 48 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että EES-järjestelmään tallennettujen tietojen käyttämisestä EES-asetuksen vastaisesti seuraa kansallisen oikeuden, yleisen tietosuojasetuksen ja rikosasioiden tietosuojadirektiivin mukaisesti seuraamuksia, jotka ovat tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia. Myös tältä osin voimassa oleva kansallinen sääntely on katsottu riittäväksi. Seuraamuksiin voidaan katsoa kuuluvan muun muassa tietosuojalain 22 §:n mukainen uhkasakko, rikoslain 38 luvun 9 §:ssä tarkoitettu tietosuojarikos sekä valtion vahingonkorvausvastuuta ja virkamiesoikeudellisia seuraamuksia koskeva sääntely.

3.3 Matkustuslupahakemusten sekä niitä koskevien tietojen käsittely

Matkustuslupa on ETIAS-asetuksen ja Schengenin rajasäännöstöön tehdyn muutoksen mukaan uusi maahantulon ja lyhytaikaisen maassa oleskelun edellytys viisumipakosta vapautettujen kolmansien maiden kansalaisille. Asiasta ei ole tämän vuoksi aiempaa kansallista sääntelyä.

Kansallinen ETIAS-yksikkö

ETIAS-asetuksen 8 artiklan mukaan jäsenvaltion on nimettävä toimivaltainen viranomainen kansalliseksi ETIAS-yksiköksi. Kansallinen ETIAS-yksikkö käsittelee manuaaliseen käsittelyyn siirretyt matkustuslupahakemukset pääosin suoraan ETIAS-keskusjärjestelmässä asetuksessa säädetyn mukaisesti, ja sillä on hakemusten käsittelyn yhteydessä pääsy kaikkiin hakemustiedostoon tallennettuihin tietoihin. Koska kansallinen ETIAS-yksikkö tekee asetuksen mukaisesti muutoshakukelpoisia hallintopäätöksiä, yksiköstä olisi säädettävä lain tasolla. Rajavartiolaitos toimisi kansallisena ETIAS-yksikkönä, joten sääntely sijoitettaisiin rajavartiolaitokseen.

ETIAS-asetuksen 57 artiklan mukaan kansallinen ETIAS-yksikkö katsotaan jäsenvaltion ETIAS-keskusjärjestelmässä käsittelemien henkilötietojen rekisterinpitäjäksi. Kansallisesti

olisi kuitenkin tarpeen täsmentää, mikä taho Rajavartiolaikoksessa vastaa rekisterinpitäjän tehtävästä. Rajavartiolaikoksen henkilötietolakia olisi täsmennettävä tältä osin.

Matkustuslupahakemuksen käsittely

ETIAS-asetuksen 27 artiklan 2 kohdan mukaan matkustuslupahakemuksen käsittelyyn liittyvä lisätietojen tai -asiakirjojen toimituspyyntö on annettava tiedoksi sähköpostipalvelun kautta hakemustiedostoon sisältyvään yhteyshenkilön sähköpostiosoitteeseen. Samalla on lueteltava kielet, joilla tiedot tai asiakirjat voidaan toimittaa. Luettelossa on mainittava ainakin englanti tai ranska tai saksa, jos siihen ei sisälly sen kolmannen maan virallista kieltä, jonka kansalainen hakija on ilmoittanut olevansa. Hakijaa ei vaadita toimittamaan virallista käännöstä. Sähköisestä asioinnista viranomais toiminnassa annettu laki (13/2003) mahdollistaa asiakirjan sähköisen tiedoksiannon asianomaisen suostumuksella, joten asetuksen sääntely ei edellytä muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön.

Kansallinen ETIAS-yksikkö tekee käsittelynsä tulevista matkustuslupahakemuksista joko myönteisen tai kielteisen päätöksen. Matkustuslupan hakemisvaiheessa kyse on asianosaisaloitteisesta hallintoasian käsittelystä. Tällöin käsittelyssä ei ole velvollisuutta tulkkaukseen tai kääntämiseen hallintolain (434/2003) 26 §:n 1 momentin nojalla. Asian selvittämiseksi tai asianosaisen oikeuksien turvaamiseksi kansallinen ETIAS-yksikkö voi kuitenkin huolehtia tulkitsemisesta ja kääntämisestä 26 §:n 3 momentin mukaisesti. Matkustuslupahakemuksen käsittelyssä on lisäksi huomioitava edellä kuvattu asetuksen sääntely, joka velvoittaa ottamaan vastaan lisätietoja tai -asiakirjoja muulla kuin suomen tai ruotsin kielellä.

Kansallinen yksikkö voi myös mitätöidä tai kumota aiemmin myönnetyn matkustuslupan. Lukuun ottamatta tilannetta, jossa matkustuslupa kumotaan hakijan pyynnöstä, kyse on viranomaisaloitteisesta asiasta. Näissä tilanteissa tulkkaus tai kääntäminen on järjestettävä hallintolain 26 §:n mukaisesti. ETIAS-asetuksen mukaan matkustuslupahakemusta koskevaa päätöstä koskevat tiedot tallennetaan ETIAS-keskusjärjestelmässä olevaan hakemustiedostoon. Tallentaminen tapahtuu järjestelmään laadittavien tietokenttien ja valikoiden avulla järjestelmässä käytössä olevilla kielillä. Hakemustiedostoon on myös kirjattava sanallisesti päätöksen tarkemat perustelut. Tulkkausvelvollisuuden voidaan katsoa täyttyvän edellä mainittujen toimenpiteiden kautta, joten varsinainen päätös voidaan lähtökohtaisesti toimittaa hakijalle suomen- tai ruotsinkielisenä.

Hallintolain 44 §:ssä säädetään hallintopäätöksen sisällöstä. Pykälän mukaan kirjallisesta päätöksestä on käytävä selvästi ilmi päätöksen tehnyt viranomainen ja päätöksen tekemisen ajankohta, asianosaiset, joihin päätös välittömästi kohdistuu, päätöksen perustelut ja yksilöity tieto siitä, mihin asianosainen on oikeutettu tai veloitettu taikka miten asia on muutoin ratkaistu sekä sen henkilön nimi ja yhteystiedot, jolta asianosainen voi pyytää tarvittaessa lisätietoja päätöksestä. Edellä mainittuja muotovaatimuksia on noudatettava myös matkustuslupaa koskevassa päätöksessä. Päätöksenteossa on kuitenkin huomattava, että ETIAS-asetuksen 28 artiklan 7 kohdan mukaan kansallisen ETIAS-yksikön on evättävä matkustuslupa, jos vähintään yhden kuulemiseen osallistuneen toisen jäsenvaltion kansallinen ETIAS-yksikkö antaa hakemuksesta kielteisen lausunnon. Kansallisella ETIAS-yksiköllä ei näin ollen ole näissä tilanteissa itsenäistä harkintavaltaa päätöksenteossa.

ETIAS-asetuksen 24 artiklassa säädetään unionin kansalaisten tai muiden unionin oikeuden mukaisen vapaata liikkuvuutta koskevan oikeuden piiriin kuuluvien kolmansien maiden kansalaisten perheenjäseniin sovellettavista erityissäännöistä. Artiklan mukaan matkustuslupamaksua ei

HE 173/2021 vp

peritä näiltä perheenjäseniltä. Asetuksen 27 artiklassa säädetään edellä kuvatulla tavalla hakijalta pyydettäviä lisätietoja tai -asiakirjoja koskevasta menettelystä. Artikla sisältää säännökset myös menettelystä matkustuslupaa hakeneen kuulemiseksi sekä toimivaltaisista viranomaisista. Asetuksen 38 ja 42 artiklassa säädetään matkustusluvan epäämis-, mitätöinti- ja kumoamispäätöksen toimittamisesta luvan hakijalle.

Ulkomaalaislain 155 a §:n 3 ja 4 momentissa säädetään unionin kansalaisen perheenjäsenen viisumimenettelystä. Säännösten yksityiskohtaisten perustelujen (HE 275/2010 vp) mukaan menettelystä on tullut säätää kansallisessa lainsäädännössä, koska asiasta ei ole säännöksiä yhteisön viisumisäännöstön laatimisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EY) N:o 810/2009 (*viisumisäännöstö*). Pykälän 3 momentissa säädetään unionin kansalaisen perheenjäsenen viisumihakemuksen maksuttomasta ja nopeasta käsittelystä sekä viisumihakijan tai hänen perheenjäsenensä kuulemisesta viisumin myöntämistä harkittaessa. Pykälän 4 momentissa säädetään viisumin epäämis-, mitätöinti- ja kumoamispäätöksen tiedoksiannosta viisumihakijalle.

Matkustuslupahakemuksen käsittelyä koskevasta menettelystä, mukaan lukien hakijan kuulemisesta kansallisessa ETIAS-yksikössä tai jäsenvaltion edustustossa, on säädetty yksityiskohtaisesti suoraan sovellettavassa ETIAS-asetuksessa, joten siitä ei ole tarpeen ottaa säännöksiä kansalliseen lakiin. Koska ulkomaalaislain 155 a §:n 3 ja 4 momentissa säädetään kuitenkin menettelystä viisumin osalta, vastakohtaispäätelmän välttämiseksi pykälään tulisi lisätä informatiivinen viittaus ETIAS-asetukseen, jossa säädetään matkustuslupaa koskevasta menettelystä.

Muutoksenhaku matkustuslupaa koskevaan päätökseen

ETIAS-asetuksen 36, 37, 40 ja 41 artiklan mukaan hakijoilla, joiden matkustuslupa on evätty, mitätöity tai kumottu, on oikeus hakea muutosta päätökseen tehneen kansallisen ETIAS-yksikön jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti. Muutoksenhakumenettelyn aikana muutoksenhakijalle on annettava pääsy ETIAS-keskusjärjestelmän hakemustiedostossa oleviin tietoihin. Asetuksen 41 artiklan 8 kohdan mukaan muutoksenhakuoikeutta ei kuitenkaan ole, jos matkustuslupa on kumottu hakijan pyynnöstä. Kansallisesta ETIAS-yksiköstä säädettäisiin edellä kuvatun mukaisesti rajavartiolaissa. Samassa yhteydessä olisi täsmennettävä, miten matkustuslupahakemusta koskevaan päätökseen voi hakea muutosta.

ETIAS-asetuksen mukaan vastuujäsenvaltion kansallisen ETIAS-yksikön on annettava hakijoille tiedot muutoksenhakumenettelystä jollakin neuvoston asetuksen (EU) 2018/1806 liitteessä II olevaan luetteloon sisältyvän maan, jonka kansalainen hakija on, virallisella kielellä. Varsinaisessa muutoksenhaussa sovelletaan oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 52 §:ää. Pykälän mukaan hallintotuomioistuin huolehtii tulkitsemisesta ja kääntämisestä, jos henkilö ei osaa tuomioistuimessa kielilain (423/2003) mukaan käytettävää kieltä ja asian aikaisemmassa käsittelyvaiheessa sitä käsitelleen viranomaisen on tullut huolehtia tulkitsemisesta tai kääntämisestä hallintolain 26 §:n 1 momentin tai muun säännöksen nojalla tai tuomioistuin ratkaisee ensi asteena hallintoriita-asian tai muun hallintolainkäyttöasian, joka on tullut vireille viranomaisen aloitteesta.

Muiden viranomaisten pääsy ETIAS-keskusjärjestelmän tietoihin

ETIAS-asetuksen 13 artiklan mukaan jäsenvaltion on nimettävä kansallisen ETIAS-yksikön lisäksi toimivaltaiset kansalliset rajaviranomaiset ja maahanmuuttoviranomaiset ja toimitettava

näistä luettelo eu-LISAlle. Luettelossa on täsmennettävä, missä tarkoituksessa kullakin viranomaisella on pääsy ETIAS-tietojärjestelmään tallennettuihin tietoihin.

ETIAS-asetuksen 3 artiklan määritelmät rajaviranomaisesta (1 kohdan 4 alakohta) ja maahanmuuttoviranomaisesta (1 kohdan 22 alakohta) vastaavat EES-asetuksen määritelmiä. ETIAS-asetuksen 50 artiklan mukaan kunkin jäsenvaltion on nimettävä yksi tai useampi keskusyhteyspiste, joka käsittelee nimettyjen viranomaisten pyynnöt päästä katsomaan ETIAS-järjestelmän tietoja lainvalvontatarkoituksessa. Myös nimetyn viranomaisen määritelmä (3 artiklan 1 kohdan 21 alakohta) vastaa EES-asetuksen määritelmää. Toimivaltaiset kansalliset viranomaiset sekä niiden tehtävät ja toimivaltuudet on kuvattu tarkemmin kohdassa 3.2.

ETIAS-järjestelmän käyttöoikeuden voidaan katsoa johtuvan suoraan ETIAS-asetuksen sääntelystä sekä toimivaltaisten viranomaisen lakisääteisistä tehtävistä. Toimivaltaisia viranomaisia ei siten ole tarpeen määritellä kansallisessa lainsäädännössä, eikä viranomaisten toimivaltuuksista ETIAS-asetuksen mukaisissa tehtävissä ole tarpeen antaa tarkempaa kansallista sääntelyä. Toimivaltaiset viranomaiset ilmoitetaan kuitenkin komissiolle ja eu-LISAlle asetuksen 87 artiklan mukaisesti. Lisäksi kunkin jäsenvaltion on pidettävä kansallisella tasolla luetteloa nimettyjen viranomaisten operatiivisista yksiköistä, joilla on valtuudet pyytää pääsyä ETIAS-järjestelmän tietoihin keskusyhteyspisteiden kautta.

Keskusyhteyspisteiden on oltava riippumattomia nimetyistä viranomaisista, ja niiden on vastattava itsenäisesti siitä, että asetuksessa säädettyjä ETIAS-järjestelmään pääsyn edellytyksiä noudatetaan. Valmistelussa on arvioitu, että keskusyhteyspisteistä vastaavat viranomaiset on tarkoituksenmukaista nimetä lain tasolla. Vastaavaa käytäntöä on noudatettu myös VIS-järjestelmän lainvalvontakäytön osalta. Myös Eurodac-järjestelmän lainvalvontakäytön kansallisesta yhteyspisteestä on ehdotettu säädettäväksi lain tasolla Schengenin tietojärjestelmän käyttöä koskevia asetuksia täydentävän lainsäädännön yhteydessä (HE 35/2021 vp).

Tietojen luovuttaminen ETIAS-keskusjärjestelmään

ETIAS-järjestelmän käyttö edellyttää toimivaltaisten viranomaisten käsittelemien henkilötietojen luovuttamista ETIAS-järjestelmään ETIAS-asetuksessa säädettyin edellytyksin. Toimivaltaisten viranomaisten suorittamasta henkilötietojen käsittelystä säädetään Rajavartiolaitoksen, poliisin, Tullin ja maahanmuuttohallinnon henkilötietolaeissa. Rajavartiolaitoksen, poliisin ja Tullin henkilötietolait sisältävät säännökset henkilötietojen luovuttamisesta salassapitosäännösten estämättä laeissa erikseen nimettyihin EU:n tietojärjestelmiin. Lakeihin on tämän vuoksi tarpeen lisätä säännökset henkilötietojen luovuttamisesta myös ETIAS-järjestelmään. Säännöksissä olisi myös täsmennettävä, että tiedot ETIAS-seurantalistalle on luovutettava kansallisen ETIAS-yksikön välityksellä.

Maahanmuuttohallinnon henkilötietolaki sisältää yleisluontoisemman säännöksen henkilötietojen luovuttamisesta EU:n yhteisiin tietojärjestelmiin (14 §). Säännös kattaa myös ETIAS-järjestelmän maahanmuuttohallinnon käsittelytarkoitusten osalta. Sääntelyä ei ole tarpeen tältä osin tarkentaa.

Henkilötietojen kansallinen käsittely

Kansallinen ETIAS-yksikkö käsittelee matkustuslupahakemukset pääosin suoraan ETIAS-keskusjärjestelmässä. Kansallisesti olisi kuitenkin tallennettava muutoksenhakua varten sekä virkamiesten oikeusturvan näkökulmasta sellaiset hakemuksen käsittelyyn liittyvät tiedot, joita ei ETIAS-asetuksen mukaan tallenneta ETIAS-keskusjärjestelmään. Henkilötietojen käsittelystä

olisi lisättävä säännökset Rajavartiolaitoksen henkilötietolakiin. Tietojen luovuttaminen ETIAS-asetuksen 34 artiklassa tarkoitetulle ETIAS-seurantalistalle edellyttää, että tietoja ylläpidetään myös kansallisesti. Rajavartiolaitoksen henkilötietolakia olisi täsmennettävä myös tältä osin.

Esityksen kohdassa 2.2.2 kuvatun asetusmuutoksen mukaan kansallisella ETIAS-yksiköllä on pääsy suoraan tai välillisesti kansallisen lainsäädännön mukaisesti oman jäsenvaltionsa kansallisten rikosrekistereiden asiaankuuluviin tietoihin tietojen saamiseksi kolmansien maiden kansalaisista ja kansalaisuudettomista henkilöistä, jotka on tuomittu terrorismirikoksesta tai muusta asetuksen liitteessä luetellusta vakavasta rikoksesta. Rikosrekisterilaisissa (770/1993) säädetään tyhjentävästi rikosrekisteritietojen luovuttamisesta eri tarkoituksiin. Lain 4 a §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan rikosrekisteristä luovutetaan henkilöä koskevat tiedot Suomen viranomaiselle asiassa, joka koskee muun muassa ulkomaalaislaissa tarkoitettua lupaa. Matkustuslupa lisättäisiin ulkomaalaislakiin uudeksi maahantulon ja lyhytaikaisen maassa oleskelun edellytykseksi, joten edellä mainittu säännös kattaisi tietojen luovuttamisen myös matkustuslupahakemusten käsittelyä varten. Kansallisesti ei ole vielä tarkemmin määritelty, onko kansallisen ETIAS-yksikön tarpeen saada matkustuslupahakemusten käsittelyn yhteydessä myös sakkorekisterin tietoja. Sakkorekisterin tietojen luovuttaminen edellyttää sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 50 §:n mukaan, että oikeudesta tietojen saamiseen säädetään erikseen lailla. Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 22 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan Rajavartiolaitoksella on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä sakkorekisteristä rikokseen ja rikosoikeudelliseen seuraamukseen liittyviä tietoja muun muassa rajaturvallisuuden ylläpitämistä ja muuta tutkintaa varten. Matkustuslupahakemusten käsittely liittyy erityisesti näihin käsittelytarkoituksiin, joten voimassa oleva sääntely on myös tältä osin riittävää.

ETIAS-asetuksen 28 artiklan mukaan kansallisia rikosrekisteritietoja ei luovutettaisi sellaisenaan toiselle jäsenvaltiolle, vaan niitä käytettäisiin ainoastaan arvioinnin ja toisen jäsenvaltion kansalliselle ETIAS-yksikölle annettavan lausunnon tausta-aineistona. Rikosrekisteritietojen luovuttamista ulkomaille koskevaa kansallista sääntelyä ei tämän vuoksi ole tarpeen tarkemmin arvioida.

Rekisteröidyn oikeudet, oikeussuoja ja seuraamukset

ETIAS-asetuksen 64 artiklassa säädetään rekisteröidyn oikeuksista. Matkustuslupan hakijat voivat osoittaa henkilötietoihin pääsyä sekä tietojen oikaisua, täydentämistä, poistamista tai käsittelyn rajoittamista koskevan pyynnön ETIAS-keskusyksikölle tai hakemuksesta vastuussa olevalle kansalliselle ETIAS-yksikölle. Suomen kansallisena ETIAS-yksikkönä toimisi Rajavartiolaitos ja rekisterinpitäjänä Rajavartiolaitoksen esikunta. Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 50 §:ssä säädetään rekisteröidyn tarkastusoikeuden toteuttamista koskevasta menettelystä. Menettely soveltuu myös ETIAS-keskusjärjestelmässä käsiteltäviin tietoihin.

Asetuksen 64 artiklan 6 kohdan mukaan viranomaisen on asetettava rekisteröidyn oikeuksiin liittyviä pyyntöjä koskevat asiakirjat valvontaviranomaisen saataville viipymättä ja viimeistään seitsemän päivän kuluttua. Tämä olisi mahdollista toteuttaa esimerkiksi niin, että viranomaisen kirjaisi pyynnöt asiankäsittelyjärjestelmäänsä, minkä lisäksi se lähettäisi tietosuojavaltuutetun toimistolle tiedon pyynnön saapumisesta.

Rekisteröidyn oikeudesta riitauttaa pyyntöön saatu päätös sekä muista käytettävistä oikeussuojakeinoista säädetään tietosuojalaissa, hallintolaissa ja oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa. Asetuksen mukaan hakijoilla, joiden matkustuslupa on evätty, mitätöity tai kumottu, on oikeus hakea muutosta päätöksen tehneen kansallisen ETIAS-yksikön jäsenvaltion

lainsäädännön mukaisesti. Kansallisesti on tarpeen säätää, miten kansallisen ETIAS-yksikön tekemään päätökseen voi hakea muutosta.

Asetuksen 62 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on annettava säännökset asetuksen rikkomiseen sovellettavista seuraamuksista ja toteutettava tarvittavat toimenpiteet niiden soveltamisen varmistamiseksi. Säädettyjen seuraamusten on oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia. Seuraamuksiin voidaan katsoa kuuluvan muun muassa tietosuojalain 22 §:n mukainen uhkasakko, rikoslain 38 luvun 9 §:ssä tarkoitettu tietosuojarikos sekä valtion vahingonkorvausvastuuta ja virkamiesoikeudellisia seuraamuksia koskeva sääntely. Liikenteenharjoittajiin kohdistuvat seuraamukset kuvataan jäljempänä.

3.4 Maahantulon ja maassa oleskelun edellytykset

Ulkomaalaislain 11 §:ssä säädetään maahantulon edellytyksistä. Pykälän 2 momentin mukaan kolmannen maan kansalaisen maahantuloedellytyksistä jäsenvaltioiden alueella oleskeluun, jonka on tarkoitus kestää enintään 90 päivää minkä hyvänsä 180 päivän jakson aikana, säädetään Schengenin rajasäännöstössä. Ulkomaalaislain 40 §:ssä säädetään oleskeluoikeudesta. Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan laillista oleskelua on ilman viisumia tapahtuva enintään kolme kuukautta kestävä oleskelu kuuden kuukauden aikana Schengen-alueelle tulosta lukien, jos ulkomaalainen tulee valtiosta, jonka kansalaiselta ei edellytetä viisumia.

Ulkomaalaislain 155 a §:ssä säädetään unionin kansalaisen perheenjäsenen maahantulon edellytyksistä. Jos unionin kansalaisen perheenjäsen ei ole unionin kansalainen, hänen maahantulonsa ja oleskelunsa edellytyksenä on voimassa oleva passi. Tällaiselta perheenjäseneltä voidaan vaatia viisumi, jos perheenjäsen on sellaisen valtion kansalainen, jolta neuvoston asetuksen mukaan vaaditaan viisumi. Pykälän 2 momentin mukaan perheenjäseneltä, jolla on voimassa oleva vapaan liikkuvuuden direktiivissä tarkoitettu oleskelukortti, ei edellytetä viisumia, eikä hänen passiinsa merkitä maahantulo- tai maastapoistumisleimoja.

ETIAS-asetuksella käyttöön otettava matkustuslupa on uusi edellytys viisumipakosta vapautettujen kolmansien maiden kansalaisten Schengen-alueelle saapumista ja siellä oleskelua varten, joten tätä koskevat muutokset on tarvittavin osin tehtävä ulkomaalaislain maahantulon edellytyksiä ja maassa oleskeluoikeutta koskeviin säännöksiin.

Ulkomaalaislain 11 §:n 2 momentissa viitataan Schengenin rajasäännöstyöhön, jonka 6 artiklan 1 kohdan b alakohtaan on lisätty matkustuslupa yhdeksi maahantulon edellytyksistä, joten säännöstä ei ole tarpeen muuttaa. Jatkossa matkustuslupa on ETIAS-asetuksen 2 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaan viisumipakosta vapautettujen kolmansien maiden kansalaisten lyhytaikaisen oleskelun edellytys, joten matkustuslupa tulisi lisätä ulkomaalaislain 40 §:n 1 momentin 3 kohtaan laillisen oleskelun edellytykseksi. Lisäksi matkustuslupa edellytetään jatkossa ETIAS-asetuksen 2 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaan sellaisilta viisumipakosta vapautettujen kolmansien maiden kansalaisilta, jotka ovat vapaan liikkuvuuden direktiivin mukaisia unionin kansalaisen perheenjäseniä, mutta joilla ei ole oleskelukorttia. Tämän vuoksi ulkomaalaislain 155 a §:n 1 ja 2 momenttiin tulisi lisätä matkustuslupa viisumipakosta vapautetusta kolmannesta maasta tulevan unionin kansalaisen perheenjäsenen maahantulon ja oleskelun edellytykseksi silloin, kun kyseisellä perheenjäsenellä ei ole oleskelukorttia.

3.5 Liikenteenharjoittajien velvollisuudet ja seuraamusmaksu

Ulkomaalaislaki sisältää jo nykyisin säännökset tiettyjen liikenteenharjoittajien velvollisuudesta tarkastaa etukäteen, että matkustajan maahantulon ja maassa oleskelun edellytykset täyt-

HE 173/2021 vp

tyvät, sekä liikenteenharjoittajalle tämän tarkastusvelvollisuuden laiminlyömisestä langettavasta seuraamusmaksusta ja sen täytäntöönpanosta. Koska matkustuslupa on uusi maahantulon ja lyhytaikaisen maassa oleskelun edellytys, se on tarpeen lisätä ulkomaalaislain tätä koskeviin säännöksiin. Ulkomaalaislakiin on myös lisättävä viittaussäännökset ETIAS-asetuksen mukaiseen liikenteenharjoittajien velvollisuuteen tarkistaa matkustuslupa sekä ETIAS-asetuksen mukaisen seuraamuksen määräämistä koskeviin poikkeuksiin.

Ulkomaalaislain 11 luvussa säädetään liikenteenharjoittajan velvollisuuksista ja seuraamusmaksusta. Luvun säännöksillä on pantu kansallisesti täytäntöön Schengenin yleissopimuksen 26 artiklan sekä sitä täydentäneen liikenteenharjoittajan vastuudirektiivin liikenteenharjoittajaa koskevat velvollisuudet ja niiden laiminlyönnistä aiheutuvat seuraamukset. Lukuun on myös sisällytetty aiemmat kansalliset säännökset liikenteenharjoittajan velvollisuudesta vastata takaisin kuljettamisen sekä saattajan kustannuksista.

Lain 173 §:n mukaan liikenteenharjoittajan on varmistettava, että sen Suomeen ulkorajaliikenteessä kuljettamalla ulkomaalaisella, joka ei ole unionin kansalainen tai häneen rinnastettava, on maahantuloon vaadittava matkustusasiakirja sekä vaadittava viisumi tai oleskelulupa. Ulkomaalaislain 3 §:n 3 kohdan mukaan liikenteenharjoittajalla tarkoitetaan luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka harjoittaa ammattimaisesti henkilöiden kuljetusta ilma-, maa-, rauta- tai vesiteitse. Schengenin yleissopimuksen 26 artiklan mukaisista liikenteenharjoittajista poiketen liikenteenharjoittajiksi on kansallisessa säännöksessä luettu myös Venäjän rajan ylittävän liikenteen osalta rautatie- ja vesiliikenne. Ulkomaalaislain 3 §:n liikenteenharjoittajan määritelmä eroaa EES-asetuksen 13 artiklan 3 kohdan ja ETIAS-asetuksen 45 artiklan 1 kohdan mukaisista liikenteenharjoittajista, jotka vastaavat Schengenin yleissopimuksen 26 artiklan mukaisia liikenteenharjoittajia. EES- ja ETIAS-asetuksissa liikenteenharjoittajalla tarkoitetaan lento- ja meriliikenteenharjoittajaa sekä kansainvälistä liikenteenharjoittajaa, joka kuljettaa ryhmiä linja-autolla maanteitse.

EES-asetuksen 13 artiklan mukaan liikenteenharjoittajien on käytettävä verkkopalvelua sen tarkistamiseksi, ovatko kolmansien maiden kansalaiset, joilla on yhtä tai kahta maahantuloa varten myönnetty lyhytaikaiseen oleskeluun oikeuttava viisumi, jo käyttäneet maahantulokerrat, joihin heidän viisuminsa oikeuttaa. Verkkopalvelun antamaa vastausta ei kuitenkaan pidetä päätöksenä sallia tai evätä maahantulo Schengenin rajasäännösten mukaisesti. Verkkopalvelu ei myöskään mahdollista kansallisten lyhytaikaisten viisumien tietojen tarkistamista. Kohdassa 2.2.2 kuvatussa ETIAS-järjestelmän käyttöönottoa täydentävässä asetuksessa EES-asetukseen lisättiin uusi 13 a artikla, jonka mukaan liikenteenharjoittajat vapautetaan edellä kuvatussa tarkistusvelvollisuudesta, jos kyselyn tekeminen on teknisistä syistä mahdotonta EES-järjestelmän jonkin osan toimintahäiriön vuoksi. EES-asetus ei sisällä sääntelyä tai kansallista liikkumavaraa liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määräämisestä. Tämän vuoksi liikenteenharjoittajan velvollisuus käyttää verkkopalvelua ei edellytä ulkomaalaislain sääntelyn tarkistamista viisumivelvollisten kolmansien maiden kansalaisten osalta. Sen sijaan ulkomaalaislain 173 §:ään tulisi lisätä uusi momentti, joka sisältäisi viittauksen ETIAS-asetuksen 45 artiklan mukaisen liikenteenharjoittajan velvollisuuteen tarkistaa ennalta, onko viisumipakosta vapautetulla kolmannen maan kansalaisella vaadittava matkustuslupa.

Ulkomaalaislain 11 luku sisältää lisäksi säännökset ajoneuvon kuljettajan ja liikenteenharjoittajan ilmoitus- ja valvontavelvollisuudesta, takaisinkuljetusvelvollisuudesta ja saattajista sekä näiden kustannuksista. Ulkomaalaislain 175 §:n 1 momentissa on pantu kansallisesti täytäntöön Schengenin yleissopimuksen 26 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukainen liikenteenharjoittajan takaisinkuljetusvelvollisuus. Säännös vastaa ETIAS-asetuksen 45 artiklan 8 kohtaa. Pykälän 2

HE 173/2021 vp

momentissa on pantu täytäntöön Schengenin yleissopimuksen 26 artiklan määräyksiä täydentäneen liikenteenharjoittajan vastuudirektiivin 2 artiklan mukainen takaisinkuljetusvelvollisuus kauttakulkuilanteissa. ETIAS-asetus ei sisällä vastaavaa säännöstä.

ETIAS-asetuksen 45 artiklan 8 kohdassa ei myöskään ole viitattu liikenteenharjoittajan vastuudirektiivin 3 artiklaan, jonka mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet, joilla sellaiset liikenteenharjoittajat, jotka eivät voi huolehtia kyseisen käännytetyn kolmannen maan kansalaisen paluusta, velvoitetaan löytämään välittömästi keino kuljettaa tämä edelleen ja maksamaan edelleen kuljettamisesta aiheutuvat kulut, tai, jos välitön edelleen kuljetus ei ole mahdollinen, ottamaan vastuu kyseisen kolmannen maan kansalaisen oleskelu- ja paluukustannuksista. Säännös on pantu kansallisesti täytäntöön ulkomaalaislain 176 §:n 1 momentissa.

ETIAS-asetus ei sisällä kansallista liikkumavaraa takaisinkuljettamisen tai sen kustannusten osalta. Tilanteessa, jossa maahanpääsy on evätty sellaiselta kolmannen maan kansalaiselta, jolta vaaditaan matkustuslupa, takaisinkuljettamisvelvollisuuteen sovelletaan ETIAS-asetuksen 45 artiklan 8 kohtaa.

Ulkomaalaislain 179 §:n 1 momentin mukaan liikenteenharjoittajalle, joka rikkoo 173 §:ssä säädetyn tarkastusvelvollisuuden, määrätään seuraamusmaksu (*liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu*). Pykälässä on pantu täytäntöön Schengenin yleissopimuksen 26 artiklan 2 kohta liikenteenharjoittajille määrättävistä seuraamuksista ja liikenteenharjoittajan vastuudirektiivin 4 artikla seuraamusmaksun määrästä. Näihin säännöksiin on viitattu myös ETIAS-asetuksen 45 artiklan 5 kohdassa, jonka mukaan liikenteenharjoittajiin kohdistetaan niiden mukaisia seuraamuksia, jos he kuljettavat sellaisia kolmansien maiden kansalaisia, joilta vaaditaan matkustuslupa ja joilla ei ole voimassa olevaa matkustuslupaa.

Hallituksen esityksessä (HE 28/2003 vp) seuraamusmaksun määräksi on valittu liikenteenharjoittajan vastuudirektiivin 4 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukainen vähimmäismäärä 3 000 euroa kuljetettua henkilöä kohden. ETIAS-asetuksella perustettava matkustuslupa on uusi maahantulon edellytys, joka rinnastuu muihin Schengenin rajasäännösten 6 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaisiin maahantulon edellytyksiin. Momentin sanamuodon viittaus ulkomaalaislain 173 §:ään kattaa myös ETIAS-asetuksen mukaisen velvoitteen laiminlyönnistä määrättävän seuraamusmaksun, eikä ole syytä erotella seuraamusmaksun suuruutta eri perusteiden välillä, joten ulkomaalaislain 179 §:n 1 momenttia ei ole tarpeen muuttaa.

Ulkomaalaislain 179 §:n 2 momentissa säädetään poikkeuksista seuraamusmaksun määräämiseen. ETIAS-asetuksen 45 artiklan 6 kohdan mukaan seuraamusmaksua ei saa määrätä, jos liikenteenharjoittajiin jo kohdistetaan saman kolmannen maan kansalaisen osalta Schengenin yleissopimuksen 26 artiklan 2 kohdan ja liikenteenharjoittajan vastuudirektiivin 4 artiklan mukaisia seuraamuksia. ETIAS-asetuksen 46 artiklan mukaan seuraamusmaksua ei myöskään määrätä, jos 45 artiklan 1 kohdassa tarkoitettun kyselyn tekeminen on teknisistä syistä mahdotonta ETIAS-tietojärjestelmän jonkin osan toimintahäiriön vuoksi. Tällöin liikenteenharjoittajat vapautetaan velvollisuudesta varmistaa, että matkustajalla on hallussaan voimassa oleva matkustuslupa. ETIAS-asetuksen mukaiset tilanteet, joissa seuraamusmaksua ei määrätä, eivät vastaa ulkomaalaislain 179 §:n 2 momentin poikkeusperusteita, joten pykälään tulisi lisätä uusi momentti, jossa viitattaisiin ETIAS-asetuksen mukaisiin perusteisiin jättää seuraamusmaksu määräämättä.

Ulkomaalaislain 179 §:n 4 momentin mukaan liikenteenharjoittajan seuraamusmaksua ei voida määrätä sille, jota epäillään samasta teosta esitutkinnassa, syyteharkinnassa tai tuomioistuimessa vireillä olevassa rikosasiassa. Seuraamusmaksua ei voida määrätä myöskään sille, jolle

on samasta teosta annettu lainvoimainen tuomio. Säännös soveltuu myös ETIAS-asetuksen mukaiseen seuraamusmaksuun. Liikenteenharjoittajalle ei voida samasta teosta antaa sekä hallinnollista että rikosoikeudellista seuraamusta. Momentin sanamuoto kattaa myös ETIAS-asetuksen mukaisen velvoitteen laiminlyönnistä seuraavan seuraamusmaksun, joten säännöstä ei ole tarpeen muuttaa.

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrääminen ja täytäntöönpano

Ulkomaalaislain 180—183 §:ssä säädetään liikenteenharjoittajan kuulemisesta seuraamusmaksua määrättäessä, liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määräämisestä, poistamisesta ja maksuajasta.

Ulkomaalaislain 180 §:n mukaan liikenteenharjoittajalle tai hänen edustajalleen on ennen liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määräämistä varattava kirjallisesti tilaisuus antaa selityksensä määrääjässä, joka ei saa olla kahta viikkoa lyhyempi.

Ulkomaalaislain 181 §:n mukaan rajatarkastusviranomaisen määrää liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun rajatarkastuksen yhteydessä maksettavaksi valtiolle. Seuraamusmaksun määräämistä koskevaa päätöstä on muutoksenhausta huolimatta noudatettava, jollei muutoksenhakuviranomaisen toisin määrää. Ulkomaalaislain 190 §:n mukaan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Ulkomaalaislain 196 §:n mukaan hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

Ulkomaalaislain 182 §:n mukaan liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määränneen viranomaisen on poistettava maksu, jos ulkomaalainen saa jäädä maahan sillä perusteella, että hänelle myönnetään oleskelulupa pakolaisuuden, toissijaisen suojelun tai tilapäisen suojelun perusteella taikka liikenteenharjoittaja tuomitaan rangaistukseen rikoslain (39/1889) 17 luvun 8 §:n nojalla laittoman maahantulon järjestämisestä tai rikoslain 17 luvun 8 a §:n nojalla törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä.

Ulkomaalaislain 183 §:n mukaan liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu on maksettava yhden kuukauden kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta. Maksettavaksi erääntyneelle seuraamusmaksulle, jota ei ole suoritettu viimeistään eräpäivänä, peritään viivästyskorkoa korkolain (633/1982) 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun korkokannan mukaan. Samansisältöinen säännös on myös lentoliikenteen matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden torjunnassa annetun lain (657/2019, jäljempänä *PNR-laki*) 16 §:ssä. Koska ulkomaalaislaissa tai PNR-laissa ei ole tunnistettu sellaisia sääntelyn erityispiirteitä, jotka puoltaisivat viivästysseuraamuksesta säättämistä, tulisi säännökset viivästyskoron perimisestä kumota.

ETIAS-asetus sisältää kansallista liikkumavaraa seuraamuksista säätämiseksi ja niiden toteuttamisen varmistamiseksi tarvittavien toimenpiteiden toteuttamiseksi, joten ulkomaalaislain seuraamusmaksun määräämistä koskevat menettelysäännökset soveltuvat myös ETIAS-asetuksen 45 artiklan mukaisen liikenteenharjoittajan tarkastusvelvollisuuden laiminlyönnistä seuraavan seuraamusmaksun määräämiseen.

ETIAS-asetuksen 45 artiklan 6 kohdan mukaan seuraamuksia ei kuitenkaan saa määrätä, jos liikenteenharjoittajiin jo kohdistetaan saman kolmannen maan kansalaisen osalta Schengenin yleissopimuksen 26 artiklan 2 kohdan ja liikenteenharjoittajan vastuudirektiivin 4 artiklan mukaisia seuraamuksia. Liikenteenharjoittajan vastuudirektiivin 4 artiklan 2 kohdan mukaan seu-

raamuksen määrittämistä koskeva 4 artiklan 1 kohta ei kuitenkaan rajoita jäsenvaltion velvoitteita tapauksissa, joissa kolmannen maan kansalainen hakee kansainvälistä suojelua. Tämä direktiivin säännös on pantu kansallisesti täytäntöön ulkomaalaislain 182 §:ssä, jossa säädetään, että liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määränneen viranomaisen on poistettava maksu, jos ulkomaalainen saa jäädä maahan sillä perusteella, että hänelle myönnetään oleskelulupa pakolaisuuden, toissijaisen suojelun tai tilapäisen suojelun perusteella. ETIAS-asetuksen 45 artiklan 6 kohdan viittauksen johdosta ulkomaalaislain 182 §:n säännös tulee sovellettavaksi myös silloin, kun liikenteenharjoittajalle on määrätty matkustusluvan tarkastamisvelvollisuuden laiminlyönnistä liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu ja kyseinen kolmannen maan kansalainen saa kansainvälistä suojelua.

Ulkomaalaislain 184 §:ssä säädetään seuraamusmaksun täytäntöönpanosta. Ulkomaalaislain 184 §:n mukaan liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun täytäntöönpanosta huolehtii Oikeusrekisterikeskus, joka huolehtii myös sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa tarkoitettujen seuraamusten täytäntöönpanosta. Hallinnollisten sanktioiden täytäntöönpanon perusteista tulee säätää lain tasolla. Sääntelyn selkeyden ja yhtenäisyyden vuoksi myös ulkomaalaislain 179 §:n mukaisen seuraamusmaksun täytäntöönpanoon tulisi soveltaa sakon täytäntöönpanosta annettua lakia.

Ulkomaalaislain 11 luku ei sisällä säännöksiä liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun täytäntöönpanon vanhentumisesta. Seuraamusmaksun täytäntöönpanon vanhentumisesta ei ole säädetty myöskään sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa, eikä velan vanhentumisesta annetussa laissa ole tilanteeseen soveltuvia säännöksiä. Tämän vuoksi ulkomaalaislain 179 §:n mukaisen seuraamusmaksun täytäntöönpanon vanhentumisesta tulisi ottaa erillinen säännös ulkomaalaislain 184 §:ään.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Rajanylitystietojärjestelmä

Esityksessä ehdotetaan, että Rajavartiolaitoksen esikunta olisi EES-asetuksen 39 artiklassa tarkoitettu rekisterinpitäjä, jolla olisi vastuu Suomen tallentamien tietojen käsittelystä rajanylitystietojärjestelmässä. Asetuksen säännös ei mahdollista yhteisrekisterinpitoa, joten Rajavartiolaitoksen esikunta vastaisi rekisterinpitäjänä myös muiden toimivaltaisten viranomaisten (poliisi, Tulli, Maahanmuuttovirasto ja ulkoasiainhallinnon viranomaiset) suorittamasta henkilötietojen käsittelystä EES-järjestelmässä. Rajavartiolaitoksen esikunnan rekisterinpitovastuu ulottuisi lisäksi järjestelmän lainvalvontakäytön keskusyhteyspisteiden toimintaan.

Esityksessä ehdotetaan, että Rajavartiolaitos ylläpitäisi EES-asetuksen 40 artiklan sallimalla tavalla kansallista rajanylitystietojärjestelmää. Kansalliseen tietojärjestelmään tallennettaisiin EES-järjestelmään tallennettavien aakkosnumeeristen tietojen lisäksi myös eräitä muita rajatarkastukseen liittyviä tarpeellisia tietoja, kuten tietoja rajanylityksessä käytetyistä ajoneuvoista sekä maahantuloedellytysten selvittämiseen liittyviä tietoja. Menettely vastaisi nykyistä käytäntöä.

Kansalliseen tietojärjestelmään tallennettavia rajanylitystietoja saataisiin käsitellä pääsääntöisesti vastaavalla tavalla kuin nykyisin. Tämä tarkoittaisi myös tietojen luovuttamista muille viranomaisille ja ulkomaille voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti käsittelytarkoituksiin. EES-järjestelmään tallennettavia rajanylitystietoja ei saa säilyttää kansallisesti pidempään kuin

niitä säilytetään EES-järjestelmässä, joten näiden tietojen säilytysaikaa lyhennettäisiin nykyisestä viidestä vuodesta pääsääntöisesti kolmeen vuoteen. Muuttuvat poistosäännökset eivät koskisi sellaisia kansallisessa järjestelmässä olevia rajanylitystietoja, joita ei tallenneta EES-järjestelmään. Tällaisia rajanylitystietoja saisi jatkossakin säilyttää viisi vuotta tiedon rekisteriin merkitsemisestä. EES-asetuksen edellyttämiä poistosäännöksiä ei sovellettaisi myöskään silloin, jos yksittäinen rajanylitystieto on liitetty viranomaisen käsittelyssä olevan muun asian tietoihin, joiden säilytysaika on kansallisen lainsäädännön mukaan pidempi.

Esityksessä ehdotetaan, että suojelupoliisilla olisi oikeus saada kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi välttämättömät rajavalvonnan sekä rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitämisen yhteydessä kerätyt biometriset tiedot. Suojelupoliisi toimisi näiden tietojen rekisterinpitäjänä. Tiedot tulisi säilyttää erillään muista suojelupoliisin käsittelemistä tiedoista, ja ne olisi poistettava vastaavassa ajassa kuin Rajavartiolaitoksen käsittelemät muut kyseiseen rajanylitykseen liittyvät tiedot. Muilta osin tietojen käsittelyyn, mukaan lukien tietojen edelleen luovuttamiseen, sovellettaisiin voimassa olevaa poliisin henkilötietolain sääntelyä. Tietoja voitaisiin luovuttaa esimerkiksi Puolustusvoimille kansallisen turvallisuuden suojaamisen tehtäviensä suorittamista varten.

Keskusrikospoliisiin ja Tulliin sijoitettaisiin EES-asetuksen 29 artiklassa tarkoitetut keskusyhteispisteet tietojen saamiseksi EES-järjestelmästä terrorismirikosten ja muiden vakavien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi. Asiasta säädettäisiin poliisin henkilötietolaisissa, jonne on keskitetty muidenkin eurooppalaisten tietojärjestelmien lainvalvontakäyttöä koskeva sääntely. Samassa yhteydessä täsmennettäisiin, mitä terrorismirikoksilla ja vakavilla rikoksilla tässä yhteydessä tarkoitetaan.

Rajavartiolaitoksen, poliisin ja Tullin henkilötietolakeihin tehtäisiin tarvittavat muutokset, jotta viranomaiset voivat luovuttaa henkilötietoja EES-järjestelmään salassapitosäännösten estämättä.

Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmä

Esityksessä ehdotetaan, että Rajavartiolaitos olisi ETIAS-asetuksen 8 artiklassa tarkoitettu kansallinen ETIAS-yksikkö, joka käsitelisi matkustuslupahakemukset silloin, kun ETIAS-keskusyksikkö on käynnistänyt hakemusten manuaalisen käsittelyn. Kansallinen ETIAS-yksikkö sijoitettaisiin Rajavartiolaitoksessa osaksi ennakoitua saatavien matkustustietojen käsittelytoimintaa. ETIAS-yksikön tekemiin matkustuslupahakemusta koskeviin päätöksiin saisi hakea muutosta valittamalla siten kuin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään.

ETIAS-asetuksen 57 artiklan mukaan kansallinen ETIAS-yksikkö katsotaan jäsenvaltion ETIAS-keskusjärjestelmässä käsittelemien henkilötietojen rekisterinpitäjäksi. Esityksessä täsmennettäisiin, että rekisterinpitäjänä toimii Rajavartiolaitoksen esikunta, joka vastaa Rajavartiolaitoksen henkilötietolain mukaan muutoinkin rekisterinpitäjän tehtävistä Rajavartiolaitoksessa. Rajavartiolaitoksen esikunta vastaisi rekisterinpitäjänä myös muiden toimivaltaisten viranomaisten (poliisi, Tulli ja maahanmuuttoviranomaiset) suorittamasta henkilötietojen käsittelystä ETIAS-keskusjärjestelmässä. Rajavartiolaitoksen esikunnan rekisterinpitovastuu ulottuisi lisäksi järjestelmän lainvalvontakäytön keskusyhteispisteiden toimintaan.

Keskusrikospoliisiin ja Tulliin sijoitettaisiin ETIAS-asetuksen 50 artiklassa tarkoitetut keskusyhteispisteet tietojen saamiseksi ETIAS-keskusjärjestelmästä terrorismirikosten ja muiden vakavien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi. Asiasta säädettäisiin po-

liisin henkilötietolaissa, jonne on keskitetty muidenkin eurooppalaisten tietojärjestelmien lainvalvontakäyttöä koskeva sääntely. Samassa yhteydessä täsmennettäisiin, mitä terrorismirikoksilla ja vakavilla rikoksilla tässä yhteydessä tarkoitetaan.

Rajavartiolaitoksen, poliisin ja Tullin henkilötietolakeihin tehtäisiin tarvittavat muutokset, jotta viranomaiset voivat luovuttaa henkilötietoja ETIAS-keskusjärjestelmään salassapitosäännösten estämättä.

Matkustuslupa on uusi maahantulon ja lyhytaikaisen maassa oleskelun edellytys viisumipakosta vapautetuille kolmansien maiden kansalaisille. Ulkomaalaislakiin tehtäisiin tätä koskevat täsmennykset. ETIAS-asetuksen 62 artikla velvoittaa jäsenvaltiota säätämään kansallisessa lainsäädännössään seuraamuksista ja huolehtimaan niiden soveltamisen varmistamiseksi tarvittavista toimenpiteistä. Ulkomaalaislain 11 lukuun lisättäisiin säännökset liikenteenharjoittajan velvollisuudesta tarkastaa etukäteen, onko viisumivapaasta kolmannesta maasta tulevalle henkilöllä voimassa oleva matkustuslupa sekä poikkeuksista tarkastusvelvollisuuden laiminlyönistä aiheutuvan seuraamusmaksun määräämiseen.

Esityksessä ehdotetaan, että ulkomaalaislain liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun täytäntöönpanoon liittyviä kansallisia menettelysäännöksiä muutettaisiin niin, että seuraamusmaksun täytäntöönpanoon sovellettaisiin sakon täytäntöönpanosta annettua lakia. Samassa yhteydessä lakiin lisättäisiin säännökset liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määräämisoikeuden ja täytäntöönpanon vanhentumisesta, täsmennettäisiin tilanteita, joissa seuraamusmaksua ei määrätä, sekä poistettaisiin eräänntyneelle seuraamusmaksulle määrättävää viivästyskorkoa koskeva säännös. Lisäksi ulkomaalaislakiin tehtäisiin Schengenin yleissopimuksen ja Schengenin rajasäännösten päivittämisestä johtuvat tekniset muutokset.

Esityksessä ehdotetaan, että PNR-lain lentoliikenteenharjoittajan seuraamusmaksun viivästyskoron perimistä ja täytäntöönpanon vanhenemisen alkamisen ajankohtaa koskevat säännökset päivitetäisiin oikeusministeriön rangaistusluonteisia hallinnollisia seuraamuksia koskevan sääntelyn kehittämistä arvioineen työryhmän (oikeusministeriön julkaisu 52/2018) ehdottamien hallinnollisten seuraamusten sääntelyperiaatteiden mukaisiksi.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

EES- ja ETIAS-järjestelmien käyttöönotto aiheuttaa lisätehtäviä, lisämenoja ja muita viranomaisvaikutuksia Rajavartiolaitokselle, poliisihallinnolle, maahanmuuttohallinnolle, Tullille, ulkoasiainhallinnolle, Oikeusrekisterikeskukselle ja tietosuojavaltuutetun toimistolle. Asetusten täytäntöönpano edellyttää tietojärjestelmämuutoksia, laitteistohankintoja, uusien yksiköiden perustamista, henkilöresurssilisäyksiä ja henkilöstön koulutusta. Suurin osa vaikutuksista aiheutuu suoraan asetusten sääntelystä. Kansallisista lainsäädäntömuutoksista aiheutuvat vaikutukset liittyvät erityisesti kansallisen ETIAS-yksikön perustamiseen ja lainvalvontakäytön keskusyhteyspisteiden toiminnan järjestelyihin.

4.2.1 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Rajatarkastusviranomaiset

EES- ja ETIAS-järjestelmien käyttöönotto muuttaa rajatarkastusprosessia merkittävästi. Rajatarkastusta suorittavien viranomaisten on etenkin järjestelmän käyttöönottoaiheessa varauduttava kohdentamaan resursseja rajatarkastuksia tukeviin toimintoihin muista toiminnoistaan. Uu-

sien toimintatapojen omaksuminen edellyttää myös ohjeistusta ja koulutusta. Kaikille rajatarkastusviranomaisille tarkoitettua koulutusaineistoa valmistellaan Euroopan raja- ja merivartiostossa sekä kansallisesti Raja- ja merivartiokoulussa. Koulutukseen sisältyy kouluttaja- ja työpaikkakoulutusta sekä verkossa suoritettavaa itseopiskeluaineistoa.

Ensimmäistä kertaa jäsenvaltioiden alueelle saapuvalta viisumivapaalta henkilöltä tulee nykyjärjestelyn lisäksi tallentaa neljän sormen sormenjäljet ja kasvokuva. Viisumivelvolliselta henkilöltä tulee nykyjärjestelyn lisäksi tallentaa kasvokuva. Kaikki rajatarkastusviranomaisten ensilinjan rajatarkastuspisteet varustetaan siten, että kaikki EES-asetuksen edellyttämät toimenpiteet voidaan tehdä rajatarkastuspisteellä. Tällä hetkellä ei ole tiedossa sopivaa laitteistoa kais-toilla ajoneuvossa tapahtuvaa kasvokuvan rekisteröintiä varten. Lähtökohtana on, että rekisteröivät matkustajat nousevat ajoneuvosta sormenjälkien ja kasvokuvan rekisteröintiä varten. Seuraavilla rajaylityskerroilla biometrinen vertailu voidaan toteuttaa ajoneuvoissa sormenjälki-vertailuna. EES-järjestelmän käyttöönotto ei edellytä merkittäviä muutoksia liikennejärjestelyihin rajanylityspaikoilla.

Ensimmäisen jäsenvaltioiden alueelle saapumisen ja sen yhteydessä toteutetun rekisteröinnin jälkeen automatisoidut rajatarkastukset ovat mahdollisia myös kolmansien maiden kansalaisille. Pidemmällä aikavälillä rajatarkastusten automatisointi vähentää rajatarkastusten työvoimavaltaisuutta.

Uusi lainsäädäntö lisää yhteentoimivuutta EES- ja VIS-keskusjärjestelmien välillä. Viisumikysely, biometriikka mukaan lukien, voidaan jatkossa tehdä yhdellä kyselyllä EES-järjestelmän kautta, ja samalla viisumitiedot siirtyvät keskusjärjestelmätasolla VIS-järjestelmästä EES-järjestelmään. Erillistä viisumin lukemista rajatarkastuksessa ei enää tarvita. Kaikille kolmansien maiden kansalaisille on ilmoitettava järjestelmän laskema laillinen oleskeluaika. Oleskeluaika ilmoitetaan pääsääntöisesti suullisesti. Suurimmille rajanylityspaikoille hankitaan resurssien salliessa laitteet, joiden avulla matkustaja voi tarkistaa omatoimisesti jäljellä olevan oleskeluajan.

EES-asetus mahdollistaa kansalliseen helpottamisohjelmaan rekisteröityjen kolmannen maan kansalaisten yksinkertaistetut rajatarkastukset. Ohjelman käyttöönotto sujuvoittaa rajatarkastuksia maantierajoilla, missä samat henkilöt liikkuvat toistuvasti rajan yli.

Maahanmuuttoviranomaiset

Maahanmuuttovirasto

Maahanmuuttovirasto toteuttaa EES-asetuksen edellyttämät tietojärjestelmämuutokset ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmään (UMA) uusien toimintojen edellyttämien osin sekä tähän liittyvän integroinnin ja tiedonsiirron kansallisen rajapinnan kanssa. Uusia toimintoja ovat tietojen poisto EES-järjestelmästä, kun henkilölle myönnetään oleskelulupa tai kansalaisuus, maastapoistamispäätökseen liittyvien tietojen rekisteröiminen EES-järjestelmään sekä EES-asetuksen mukaisten todentamis- ja tunnistamishakujen tekeminen EES-järjestelmään.

Osa toiminnoista toteutetaan pääosin automatisoidusti ja osaa tulevat käyttämään myös muut viranomaiset kuin Maahanmuuttovirasto. Virhetilanteiden varalta kaikki toiminnot toteutetaan niin, että niitä voidaan tarvittaessa käyttää myös manuaalisesti. Merkittävin toiminnallinen vaikutus EES-asetuksen täytäntöönpanolla tulee olemaan EU:n jäsenvaltioiden alueella haettavien ensimmäisten oleskelulupien vireillepanoon. Hakemuksia on viime vuosina tehty Maahanmuuttovirastolle keskimäärin noin 9 500 vuodessa, ja niiden määrän arvioidaan kasvavan covid-19-

pandemian aiheuttamien matkustusrajoitusten poistuttua. Uusien toiminnallisuuksien omaksuminen edellyttää henkilöstön koulutusta ja ohjeistusta.

Ensimmäistä oleskelulupaa jäsenvaltioiden alueella hakevan laillinen oleskelu jäsenvaltioiden alueella tulee varmentaa hakemusta vireille pantaessa. Passileimojen poistumisen jälkeen laillinen oleskelu on mahdollista tarkistaa EES- ja VIS-järjestelmiin tehtävillä hauilla. Samalla hakijan henkilöllisyys voidaan todentaa tai henkilö voidaan tunnistaa järjestelmään tallennettuihin tietoihin vertaamalla. EES-järjestelmästä saatavien tietojen arvioidaan tehostavan ensimmäisen oleskeluluvan hakijoiden laillisen jäsenvaltioiden alueella oleskelun sekä henkilöllisyyden varmentamista. Samalla kyseessä on uusi toiminto, joka etenkin alkuvaiheessa saattaa hidastaa vireillepanoa. Teknisiin toteutuksiin vireillepanoa saatetaan kuitenkin kyetä tulevaisuudessa jopa nopeuttamaan.

Maahanmuuttovirasto toteuttaa osaltaan ETIAS-asetuksen edellyttämät tietojärjestelmämuutokset ja liittymät UMA-järjestelmään. Toteutukseen kuuluvat tekninen toteutus uudelle rekisteritarkastustoiminnallisuudelle sekä integraation rakentaminen kansallisen rajapinnan kanssa poistopyyntöjen tekemiseksi kansalliselle ETIAS-yksikölle.

Maahanmuuttoviraston on varmennettava ensimmäistä oleskelulupaa tai -oikeutta jäsenvaltion alueella hakevan laillinen oleskelu hakemusta vireille pantaessa tarvittaessa ETIAS-järjestelmästä. Maahanmuuttoviraston on myös varmistettava, että ETIAS-matkustuslupaun liittyvä hakemustiedosto poistetaan ETIAS-järjestelmästä viraston myöntäessä muun muassa Suomen kansalaisuuden, pakolaisen matkustusasiakirjan tai EU-kansalaisen perheenjäsenen oleskeluoikeuden. Asiakas voi lisäksi pyytää hakemustiedostonsa poistamista muissakin tilanteissa, jolloin Maahanmuuttoviraston on tarkistettava asiakkaan lupatilanne ja välitettävä ETIAS-matkustustiedoston poistopyyntö kansalliselle ETIAS-yksikölle.

Järjestelmämuutosten toteuttamiseen liittyvät tekniset yksityiskohdat ovat vielä täsmentymättä, koska niihin vaikuttavat sekä EU- että kansallisen tason tulevat ratkaisut, joiden toteuttamiseksi ei ole vielä saatavissa riittävää teknistä dokumentaatiota. Uusien toiminnallisuuksien omaksuminen edellyttää Maahanmuuttoviraston henkilöstön koulutusta ja ohjeistusta.

Ulkomaalaisvalvontaviranomaiset

Rajanylitystietojärjestelmän yhtenä tavoitteena on edistää sellaisten kolmannen maan kansalaisten tunnistamista, jotka eivät täytä tai eivät enää täytä jäsenvaltioiden alueella sallitun oleskelun kestoja koskevia edellytyksiä. EES-asetus mahdollistaa pääsyn EES-järjestelmän tietoihin ulkomaalaislain 129 a §:ssä tarkoitetuissa ulkomaalaisvalvonnan tehtävissä silloin, kun poliisi ja Rajavartiolaitos käyttävät lain 129 b §:ssä tarkoitettuja toimivaltuuksia. Sääntely parantaa olennaisella tavalla viranomaisten edellytyksiä suorittaa tehokasta ulkomaalaisvalvontaa. Uuden toimintatavan käyttöönotto saattaa jossain määrin lisätä maassa oleskelevien kolmannen maan kansalaisten maasta poistamisten määrää, kun käytettävissä olevat keinot tehostuvat. Henkilön tunnistaminen nopeutuu, kun tarvittavat tiedot henkilön tunnistamiseksi saadaan myös kenttäolosuhteissa hyödyntäen esimerkiksi poliisiautosta saatavaa yhteyttä Renki-kyselyjärjestelmään, ja asiakas tunnistautuu poliisiautossa olevalla sormenjälkilukijan avulla.

Uusien järjestelmien ja sormenjälkilukijoiden käyttöönotto edellyttää ulkomaalaisvalvontaa suorittavan poliisin ja Rajavartiolaitoksen henkilöstön kouluttamista. Lisäksi EES-järjestelmän käyttöönotto edellyttää sormenjälkilukijoiden sijoitusta operatiivisen toiminnan käyttöön.

Viisumiviranomaiset

EES- ja VIS-järjestelmien yhteentoimivuus aiheuttaa laajoja muutoksia viisumihakemuskäsittelyyn, VIS-keskusjärjestelmään sekä VIS-viisumitietoja hyödyntäviin kansallisiin järjestelmiin. Nykyisin viisumihakemuskäsittelyssä hyödynnetään matkustusasiakirjojen leimoja aiempien viisumien käytön ja uuden myönnön arvioinnissa. EES-järjestelmän käyttöönoton myötä viisumihakemuksen tutkintaa ja päätöksentekoa varten tulee tarkistaa hakijan rajanylitys- ja oleskelutiedot EES-järjestelmästä. Velvoitteen myötä viisumijärjestelmään kehitetään rajanylitystietojen tarkistuskonkreettinen mekanismi, jolla saadaan EES-järjestelmästä viisuminhakijan aiemmat maahantulo- ja maastalähtötiedot Schengen-alueella. Tämä mahdollistaa aikaisempien oleskeluiden pituuden tarkistamisen viisumihakemuskäsittelyssä automaattisesti.

VIS-asetukseen tehty muutos mahdollistaa viisuminhakijan tietojen hakemisen VIS-järjestelmästä myös silloin, kun hakijan henkilöllisyystiedoilla tai matkustusasiakirjan tiedoilla ei ole löydetty VIS-järjestelmästä tietoja tai jos henkilön henkilöllisyydestä on epäilyjä. Lisäksi EES-järjestelmä tuo laajennuksia viisumipäätöksen tietosisältöön. Vaikka EES-järjestelmän käyttöönotto tuo mukanaan muutoksia viisumihakemuskäsittelyyn, mahdollisuus hyödyntää EES-järjestelmän rajanylitystietoja parantaa hakemuskäsittelyn tehokkuutta. ETIAS-asetuksen mukaan kansallisen ETIAS-yksikön on kolmannen maan kansalaisen pyynnöstä poistettava matkustuslupaa koskeva hakemustiedosto ETIAS-keskusjärjestelmästä, jos henkilölle on myönnetty viisumi jäsenvaltioiden alueella oleskeluun. Tämä edellyttää käytännön toimintatapojen tarkempaa määrittelyä viisumiviranomaisten ja kansallisen ETIAS-yksikön välillä.

Viisumihakemuskäsittelyssä tapahtuvat muutokset vaikuttavat kaikkiin viisumijärjestelmää käyttäviin viranomaisiin. Tämä edellyttää käyttäjien koulutusta sekä muutosten huomioimista ohjeistuksessa.

Rikostorjunta ja kansallinen turvallisuus

EES- ja ETIAS-järjestelmien yhtenä tavoitteena on edistää terrorismin ja vakavien rikosten torjuntaa, havaitsemista ja tutkimista. Vaikutukset rikostorjuntaviranomaisten toimintaan liittyvät pääasiassa kyselyjen kohdentamiseen näiden järjestelmien tietoihin lainvalvontakäytön keskusyhteispisteen kautta. Tutkinnan näkökulmasta EES- ja ETIAS-järjestelmät avaavat lainvalvontaviranomaisille uuden EU:n laajuisen tietolähteen. On hyvin todennäköistä, että EES- ja ETIAS-tietoja ryhdytään käyttämään rikostutkinnassa vakituksena tietolähteenä, kun selvitetään vakavasta rikoksesta tai terrorismirikoksesta epäillyn kolmannen maan kansalaisten toimintaa ja liikkumista rikosasian yhteydessä tai tunnistetaan tuntemattomia rikoksesta epäiltyjä. Rikostorjuntaviranomaisten uuden tietolähteen käyttömahdollisuus uusien tietojärjestelmien ja kyselylaitteiden kautta vaatii koulutusta.

EES- ja ETIAS-järjestelmien käyttöönotto sekä niihin liittyvä EU-järjestelmien yhteentoimivuus tehostaa suojelupoliisin toimintaa erityisesti estettäessä terrorismirikoksia. EU-järjestelmiä ei kuitenkaan voida käyttää laajemmin kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi, mikä vähentää niiden merkitystä suojelupoliisille. Ehdotuksen mukaan Suomi käyttäisi asetuksen salliman liikkumavaran ja säilyttäisi nykyisen rajanylitystietojärjestelmän (RATAS). Lisäksi rajatarkastusten yhteydessä kerätyt biometriset tiedot, joita tallennetaan EES-järjestelmään asetuksen mukaisissa käyttötarkoituksissa, voitaisiin jatkossa tallentaa kansallisesti myös kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Ehdotetut kansalliset laajennukset ovat suojelupoliisin toiminnan kannalta erittäin tärkeitä, koska rajanylitystiedot muodostavat keskeisen tietolähteen sen toiminnassa. Uusien järjestelmien käyttö edellyttää ohjeistusta ja koulutusta suojelupoliisissa. Eh-

dotetut laajennukset ovat merkityksellisiä myös Puolustusvoimille, jolla olisi oikeus saada suojelupoliisin rekisterissä olevia biometrisiä tietoja kansallisen turvallisuuden suojaamisen tehtäviensä suorittamista varten.

Lainvalvontakäytön keskusyhteyspisteet

Keskusrikospoliisiin ja Tulliin perustettavien lainvalvontakäytön keskusyhteyspisteiden tehtävänä on arvioida ja toteuttaa toimivaltaisten viranomaisten pääsy EES- ja ETIAS-järjestelmien tietoihin terrorismirikosten tai muiden vakavien rikosten torjumiseksi, havaitsemiseksi tai tutkimiseksi asetuksissa säädettyjen edellytysten täytyessä. Keskusyhteyspisteet vastaisivat kyselyiden lainmukaisuudesta ja tietojen käytön valvonnasta omalta osaltaan. Rajavartiolaitoksen esikunta vastaa kuitenkin rekisterinpitäjänä keskusyhteyspisteen toiminnan lainmukaisuudesta suhteessa rekisteröityihin sekä toiminnan yleisestä laillisuusvalvonnasta.

Keskusyhteyspisteiden perustaminen edellyttää poliisissa ja Tullissa hallinnollista työtä sekä pyyntöjä käsittelevän henkilöstön kouluttamista. Uusi tietolähde rikostorjunnan käyttöön edistää terrorismirikosten ja muiden vakavien rikosten torjuntaa, havaitsemista tai tutkintaa. Keskusyhteyspisteissä käsiteltävien asioiden määrää ei ole mahdollista täysin arvioida, koska kyseessä ovat uudet EU:n laajuiset tietojärjestelmät. Nykyisellä kansallisella rajanylitystietojärjestelmällä (RATAS) on tällä hetkellä satoja käyttäjiä lainvalvontaviranomaisissa, ja järjestelmään tehdään lainvalvontatarkoituksessa kymmeniä hakuja vuorokaudessa. Uusien kattavampien ja tehokkaampien tietojärjestelmien myötä lainvalvontakäytön keskusyhteyspisteille voidaan arvioida tulevan vuorokausitasolla useita pyyntöjä.

Kansallinen ETIAS-yksikkö

ETIAS-järjestelmän käyttöönotto edellyttää kansallisen ETIAS-yksikön perustamista. Yksikön perustaminen edellyttää Rajavartiolaitoksessa hallinnollista työtä sekä matkustuslupahakemuksia käsittelevän henkilöstön kouluttamista. ETIAS-asetuksen mukaan jäsenvaltioiden on annettava kansallisille ETIAS-yksiköille riittävät resurssit, jotta ne voivat hoitaa tehtävänsä asetuksessa asetettuun määräaikaan noudattaen. Lisäksi kansallisten ETIAS-yksikön henkilöstön on saatava asianmukaista koulutusta tietoturva- ja perusoikeuksista, etenkin tietosuojasta. Kyseisen henkilöstön on osallistuttava myös eu-LISAn tarjoamiin koulutuksiin ETIAS-tietojärjestelmän teknisestä käytöstä ja tietojen laadusta.

Arvioiden mukaan 3–5 % kaikista viisumivapaiden kolmansien maiden kansalaisten tekemistä matkustuslupahakemuksista käsitellään manuaalisesti kansallisissa ETIAS-yksiköissä. Suomen osuudeksi on arvioitu noin 2,5 % kaikista EU:ssa päivittäin manuaalisesti käsiteltävistä hakemuksista. Kansallisessa ETIAS-yksikössä käsiteltävien hakemusten määrä riippuu siitä, miten viisumipakosta vapautettujen, Schengen-alueelle ensi kertaa saapuvien henkilöiden määrä vaihtelee. Kansalliseen yksikköön käsittelyyn tulevien matkustuslupahakemusten määrän arvioidaan olevan noin 80–150 vuorokaudessa. Yhden hakemuksen keskimääräinen käsittelyaika on noin 30 minuuttia. Suomeen ja erityisesti Helsinki-Vantaan lentoasemalle suuntautuvan liikenteen matkustajaprofiili (merkittävä osa Schengen-alueelle ensi kertaa saapuvia matkustajia) antaa perusteen olettaa, että käsittelytarve pysyisi verrattain vakaana. Luotettavaa tietoa viisumivapaiden kolmansien maiden kansalaisten lukumääristä saadaan kuitenkin vasta EES-järjestelmän käyttöönoton myötä.

Matkustuslupahakemusten käsittelyn lisäksi henkilöstöä tarvitaan muiden jäsenvaltioiden kansallisten ETIAS-yksiköiden tietopyyntöihin vastaamiseen, matkustuslupia koskevien valitusasi-

oiden käsittelyyn sekä yksikön hallintoon. Lisähenkilöstön kokonaistarve on ETIAS-järjestelmän käyttöönottoaiheessa noin 21 henkilötyövuotta. Matkustuslupahakemusten käsittely edellyttää myös tarvittavien tulkkau palveluiden järjestämistä.

Oikeusrekisterikeskus

Rikosrekisteritietojen luovuttaminen kansalliselle ETIAS-yksikölle matkustuslupahakemusten käsittelyä varten edellyttää Oikeusrekisterikeskuksen toimintatapojen ja tietojärjestelmien merkittävää kehittämistä. Tämä johtuu erityisesti tarpeesta saada tietoja rikosrekisteristä myös virka-ajan ulkopuolella. Rikosrekisteritiedot olisi luovutettava nykyistä nopeammin, jotta kansallinen ETIAS-yksikkö voi noudattaa ETIAS-asetuksissa säädettyjä määräaikoja. Rikosrekisteristä on mahdollista tehdä integraatio toisen viranomaisen järjestelmään, mutta tällä hetkellä integraatiot mahdollistavat vain henkilötunnustellisten henkilöiden tietojen luovuttamisen. Ilman henkilötunnusta olevat kyselyt käsitellään manuaalisesti Oikeusrekisterikeskuksessa virka-aikana. Käytännössä tämä tarkoittaa Oikeusrekisterikeskuksessa nykyisin tehtävän manuaalisen merkittävää sähköistämistä. Lisäksi ETIAS-järjestelmän käyttöönotto edellyttää tiettyjen rikosrekisteriin merkittyjen rikosten liputtamista ECRIS-TCN-järjestelmässä.

Oikeusrekisterikeskus huolehtii ulkomaalaislain 184 §:n mukaan liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun täytäntöönpanosta. Uuden maahanpääsyn edellytyksen ei arvioida lisäävän merkittävästi täytäntöön pantavien seuraamusmaksujen määrää, sillä liikenteenharjoittajilla on jo kokemusta muiden maahantulon edellytysten, kuten voimassa olevan matkustusasiakirjan ja viisumin tai oleskeluluvan tarkastamisesta. Lisäksi uusi tarkastusjärjestelmä on tarkoitettu toteuttaa liikenteenharjoittajille teknisesti helpolla tavalla, kuten mobiilijärjestelmällä. Järjestelmän käyttöönotto tapahtuu siirtymäkauden aikana, jolloin matkustajia tiedotetaan matkustusluvan hankkimisesta. Ryhmiä linja-autoilla maanteitse kuljettavien kansainvälisten liikenteenharjoittajien osalta siirtymäaika on muita liikennemuotoja pidempi. ETIAS-asetus sisältää myös poikkeuksen seuraamusten määräämiseen tilanteissa, joissa liikenteenharjoittaja ei teknisestä syystä ETIAS-tietojärjestelmän toimintahäiriön vuoksi pääse tarkastamaan, onko matkustajalla vaadittava matkustuslupa. Ehdotetut uudet säännökset liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun täytäntöönpanoon sovellettavasta laista sekä seuraamuksen täytäntöönpanon vanhentumisesta edellyttävät kuitenkin muutoksia Oikeusrekisterikeskuksen Rajsa-täytäntöönpanojärjestelmään.

Tietosuojavaltuutetun toimisto

EES- ja ETIAS-asetukset aiheuttavat lisätyötä tietosuojavaltuutetun toimistolle. Asetusten mukaan kunkin jäsenvaltion on varmistettava, että tietosuojasetuksen mukaisesti perustettu valvontaviranomainen (Suomessa tietosuojavaltuutettu) valvoo itsenäisesti kyseisen jäsenvaltion suorittaman henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuutta. Valvontaviranomaisen on muun muassa varmistettava, että kansallisessa rajainfrastruktuurissa toteutetut tietojenkäsittelytapahtumat tarkastetaan vähintään joka kolmas vuosi EES- ja ETIAS-järjestelmien toiminnan käynnistymisestä alkaen. Tämän tyyppisten tarkastusten suorittaminen vaatii kansainvälisiin tarkastusstandardeihin koulutuksen saanutta oikeudellista asiantuntijaa sekä tietoteknistä osaajaa. Tietosuojavaltuutetun toimiston arvion mukaan tällaisten tarkastusten läpivieminen vaaditulla tavalla ei ole mahdollista nykyisellä henkilöstömäärällä.

Asetusten mukaan valvontaviranomaisen on pyynnöstä autettava ja neuvottava tietojen kohdetta hänen käyttäessään oikeuttaan oikaista, täydentää tai poistaa itseään koskevia henkilötietoja tai rajoittaa tällaisten tietojen käsittelyä. Valvontaviranomaisen on myös tarjottava apua rekisteröidyn oikeuksia koskevan kannetta tai kantelua koskevan asian koko käsittelyn ajan. Vaikka asetusten perusteella ei voida ennakoita asetusten mukaisten neuvonta- ja avustustehtävien

määrää, voidaan jo yksittäistenkin pyyntöjen käsittelyn arvioida vaativan normaalia rekisteröidyn oikeuksia koskevan asian käsittelyä enemmän.

Valvontaviranomaisen on vuosittain julkaistava tietojen oikaisemista, täydentämistä tai poistamista taikka tietojen käsittelyn rajoittamista koskevien pyyntöjen lukumäärä, niiden seurauksena toteutetut toimet ja kyseisten henkilöiden pyynnöstä toteutettujen oikaisujen, täydennysten, poistojen ja käsittelyn rajoitusten lukumäärä. Toimivaltaisten viranomaisten on toimitettava valvontaviranomaiselle kaikki sen pyytämät tiedot sekä annettava pääsy lokitietoihinsa ja toimitiloihinsa.

Valvontaviranomaisen tulee asetusten mukaan tehdä aktiivisesti yhteistyötä Euroopan tietosuojavaltuutetun kanssa. Tähän kuuluu muun muassa tietojenvaihtoa, avustamista tarkastusten ja tutkimusten suorittamisessa, asetusten tulkintaan ja soveltamiseen mahdollisesti liittyvien vaikeuksien tarkastelua, rekisteröityjen oikeuksiin liittyvien ongelmien arviointia sekä yhdenmuukaisten ehdotusten laatimista ongelmien ratkaisemiseksi. Jäsenvaltioiden valvontaviranomaiset ja Euroopan tietosuojavaltuutettu kokoontuvat vähintään kaksi kertaa vuodessa yleisellä tietosuojasetuksella perustetun Euroopan tietosuojaneuvoston puitteissa. Euroopan tietosuojaneuvosto laatii joka toinen vuosi EES- ja ETIAS-järjestelmiin liittyvät toimintakertomukset, joihin sisällytetään kunkin jäsenvaltion valvontaviranomaisen laatima kyseistä jäsenvaltiota koskeva luku.

4.2.2 Taloudelliset vaikutukset

Suurin osa taloudellisista vaikutuksista aiheutuu suoraan EES- ja ETIAS-asetuksiin sisältyvästä sääntelystä. Asetusten täytäntöönpanosta aiheutuvat kustannukset katetaan osittain EU-rahoituksella. EES- ja ETIAS-asetusten toimeenpanoon liittyviä toimia on ohjelmakaudella 2014–2020 rahoitettu Euroopan unionin sisäasioiden rahastoihin kuuluvan sisäisen turvallisuuden rahaston (ISF) kautta. Nyt päättyvällä rahoituskaudella EES- ja ETIAS-muutoksiin oli varattu erillinen rahoitus, jonka komissio jakoi kauden kuluessa jäsenvaltioille. Vuonna 2018 Suomi sai noin 6,4 miljoonaa euroa EES-järjestelmän toimeenpanoon ja vuonna 2019 noin 3,2 miljoonaa euroa ETIAS-järjestelmän kehittämiseen ja toimeenpanoon.

EES-järjestelmän osalta EU-rahoitusta voidaan käyttää niihin toimiin, joilla varmistetaan kansallisen rajatarkastusinfrastruktuurin liittäminen EES-keskusjärjestelmään ja sen kansalliseen tekniseen rajapintaan. ETIAS-toimeenpanon osalta rahoitus on tarkoitettu käytettäväksi teknisiin muutoksiin, joilla mahdollistetaan ETIAS-keskusjärjestelmän ja tarvittavien kansallisten järjestelmien käyttö kansallisessa ETIAS-yksikössä. Rahoitusta saa käyttää myös kansallisen ETIAS-yksikön perustamisen kuluihin, kuten kalustamiseen ja tekniseen varusteluun. Lisärahoituksesta myönnettävä tuki on 100 % hyväksyttävistä kokonaiskustannuksista. Sisäisen turvallisuuden rahastosta on vielä haettavissa noin 2,4 miljoonaa euroa (EES: noin 1,4 miljoonaa euroa ja ETIAS: noin 970 000 euroa).

EU:n sisäasioiden rahastot ovat jatkossakin merkittävä rahoituslähde EES- ja ETIAS-hankkeissa. Ohjelmavalmistelu rahoituskaudelle 2021–2027 on vielä kesken, mutta alustavien tietojen perusteella EES- ja ETIAS-hankkeiden toimeenpanoon ei ole varattu erillisrahoitusta vastaavasti kuin nyt päättyvällä kaudella. ETIAS-asetuksen mukaan kansallisten ETIAS-yksiköiden toiminta- ja ylläpitokustannukset katetaan kokonaisuudessaan matkustuslupamaksuista saaduilla tuloilla. Rahoituksen jakamisesta jäsenvaltioille ja sen tarkemmista käyttökohteista ei ole esitystä valmistellessa vielä tietoa. EU-rahoituksella on joka tapauksessa mahdollista kattaa vain osa EES- ja ETIAS-velvoitteiden täytäntöönpanosta aiheutuviin kustannuksiin, minkä vuoksi velvoitteiden täysimääräinen toimeenpano edellyttää kansallista lisärahoitusta viranomaisille.

HE 173/2021 vp

Viranomaisten omien tietojärjestelmien muutos- ja kehitystarpeet on arvioitu erillisissä hankkeissa, mutta niiden toteutus on yhteensovitettu. Viranomaisten yhteiset tietojärjestelmätoteutukset ja niiden kustannukset, esimerkiksi turvaväylä ja ulkoisten asiantuntijaresurssien käyttö, on myös yhteensovitettu niin, etteivät ne kertaudu.

Rajavartiolaitos

EES-keskusjärjestelmän käytön edellyttämät järjestelmä- ja ohjelmistomuutokset kansallisiin tietojärjestelmiin sekä välineistön (kasvokuvakamerat ja sormenjälkilukijat) lisääminen ja uudistaminen aiheuttavat Rajavartiolaitokselle kertaluonteiset 1,1 miljoonan euron kustannukset. EES-järjestelmän kansallisen tietojärjestelmäosuuden ja laitteistojen pysyvien ylläpitokustannusten arvioidaan olevan 400 000 euroa vuodessa.

Schengenin rajasäännöstöön tehdyt muutokset aiheuttavat tarpeen lisätä Rajavartiolaitoksen rajatarkastusautomaattia sujuvan rajaliikenteen ylläpitämiseksi etenkin Helsinki-Vantaan lentokentällä, Helsingin satamassa ja itärajan suurimmilla rajanylityspaikoilla. Kertaluonteiset kustannukset ovat 1,3 miljoonaa euroa. Pysyvien ylläpitokustannusten arvioidaan kasvavan 450 000 euroa vuodessa. Liikenteen sujuvuuden takaamiseksi tarvittavan henkilöstön lisätarve Rajavartiolaitoksessa on arviolta 60 henkilötyövuotta. Henkilöstölisäyksen pysyvä kustannusvaikutus on 4,4 miljoonaa euroa vuodessa.

Rajavartiolaitokselle on osoitettu edellä kuvattu lisärahoitus julkisen talouden suunnitelmissa ja talousarvioissa kertaluonteisiin kustannuksiin vuosina 2019–2021 sekä pysyviin henkilöstökustannuksiin ja järjestelmien ylläpitokustannuksiin vuodesta 2021 alkaen. Rajavartiolaitos on saanut EU-rahoitusta EES-järjestelmän toimeenpanoon tähän mennessä noin 1,7 miljoonaa euroa.

ETIAS-järjestelmän osalta Rajavartiolaitoksen kansallisten tietojärjestelmien kertaluonteiset muutokset maksavat noin miljoona euroa. Muutoksista aiheutuva ylläpitomenojen kasvu on noin 400 000 euroa vuodessa. Kansallisen ETIAS-yksikön toimintaan tarvittavan henkilöstön lisätarve Rajavartiolaitoksessa on käyttöönottovaiheessa arviolta 21 henkilötyövuotta. Henkilöstölisäyksen pysyvä kustannusvaikutus on 1,45 miljoonaa euroa vuodessa. Rajavartiolaitokselle on osoitettu edellä kuvattu lisärahoitus julkisen talouden suunnitelmassa ja talousarviossa kertaluonteisiin kustannuksiin vuonna 2021 sekä pysyviin henkilöstökustannuksiin ja järjestelmien ylläpitokustannuksiin vuodesta 2021 alkaen. Rajavartiolaitos on saanut ETIAS-järjestelmän toimeenpanoon myös 580 000 euroa EU-rahoitusta.

Kertaluonteiset kustannukset

Kustannukset	Summa euroina
Tietojärjestelmäkehitys (EES) ja laitehankinnat (kasvokuvakamerat ja sormenjälkilukijat)	1 100 000
Rajatarkastusautomaattikka	1 300 000
Tietojärjestelmäkehitys (ETIAS)	1 000 000
Yhteensä	2 500 000

Pysyvät kustannukset

Kustannukset	Summa euroina
Tietojärjestelmien ja laitteistojen ylläpitokustannukset (EES)	400 000
Tietojärjestelmien ylläpitokustannukset (ETIAS)	400 000
Rajatarkastusautomaatiikan ylläpitokustannukset	450 000
Henkilöstölisäykset (EES)	4 400 000
Henkilöstölisäykset (ETIAS)	1 450 000
Yhteensä	7 100 000

Maahanmuuttovirasto

Maahanmuuttovirastolle aiheutuu EES- ja ETIAS-järjestelmien käyttöönotosta tietojärjestelmäkehitykseen, -ylläpitoon, -päivityksiin ja -muutoksiin liittyviä kustannuksia. EES-järjestelmän käyttöönoton edellyttämät tietojärjestelmämuutokset aiheuttavat Maahanmuuttovirastolle kertaluonteiset noin 1 050 000 euron kustannukset, joihin on myönnetty vuoden 2022 täydentävään talousarvioesitykseen ehdotettavaa 100 000 euron osuutta lukuun ottamatta rahoitus EU:n sisäisen turvallisuuden rahastosta (ISF). Myös puuttuva osa pyritään ensisijaisesti rahoittamaan EU:n rahastosta haettavalla rahoituksella.

Henkilön tunnistamiseksi EES-järjestelmään tehtävä haku on EES-asetuksen mukaan tehtävä käyttäen henkilön sormenjälkitietoja tai sormenjälkitietoja yhdessä kasvokuvan kanssa. Jotta Maahanmuuttoviraston asiakaspalvelupisteissä voidaan tehdä EES-asetuksen mukaisia hakuja biometrisillä tiedoilla, tulee asiakaspalvelupisteiden välineistöä päivittää, mikä edellyttää laite- ja ohjelmistohankintoja. Tarvittavia laitteita ovat kuvatunnistukseen tarvittavat kamerat ja passilukijat sekä niihin tarvittavat ohjelmistot sekä mahdolliset ohjelmistopäivitykset sormenjälkilukijoihin. Lisäksi hakutoiminnon tehostamiseksi tulisi toteuttaa passilukijoiden integrointi UMA-järjestelmään, mikä edellyttäisi tietojärjestelmämuutoksia. Laitteiston hankinnasta ja integraatiosta aiheutuu arviolta yhteensä 652 000 euron kertaluonteiset kustannukset. Ohjelmistohankinnat sekä tietojärjestelmämuutokset pyritään ensisijaisesti rahoittamaan EU:n rahastosta haettavalla rahoituksella. Lisämäärärahatarpeet tullaan ehdottamaan vuoden 2022 täydentävään talousarvioesitykseen.

ETIAS-järjestelmän käyttöönoton edellyttämät tietojärjestelmämuutokset aiheuttavat Maahanmuuttovirastolle kertaluonteiset noin 1,1 miljoonan euron kustannukset, joihin on myönnetty rahoitus sisäisen turvallisuuden rahastosta. Maahanmuuttovirastolle aiheutuu EES- ja ETIAS-velvoitteiden täytäntöönpanosta myös pysyväisluonteisia ylläpito- ja päivitys- sekä mahdollisesti muutoskustannuksia, joihin ei ole osoitettu lisärahoitusta julkisen talouden suunnitelmassa tai talousarviossa. Kaikilta osin ei ole vielä riittävää pohjaa arvioida edellä mainittuja kustannuksia, jotka tarkentuvat tietojärjestelmämuutosten toteutukseen liittyvien teknisten yksityiskohtien täsmentyessä.

HE 173/2021 vp

EES- ja ETIAS-asetuksissa edellytettyjen tietojen tallentamiseen ja poistamiseen sekä hakujen tekemiseen liittyvien velvoitteiden täyttäminen tuo lisää tehtäviä Maahanmuuttovirastolle. Toiminnot pyritään toteuttamaan mahdollisimman suurelta osin automaattisesti, mutta joitakin prosesseja voidaan joutua toteuttamaan myös manuaalisesti. Monilta osin ei ole vielä riittävästi teknistä dokumentaatiota saatavilla tarvittavien toimintojen määrittelemiseksi ja toteuttamiseksi sekä siten Maahanmuuttoviraston työmäärän ja prosessuaalisten kustannusten arvioimiseksi. Tämänhetkisten arvioiden mukaan ylläpito- ja henkilöstökustannukset ovat 202 000 euroa vuonna 2022 ja 553 000 euroa vuonna 2023 sekä 222 000 euroa vuodesta 2024 lukien. Lisämäärärahatarpeet tullaan ehdottamaan vuoden 2022 täydentävään talousarvioesitykseen ja julkisen talouden suunnitelmaan 2023–2026.

Kertaluonteiset kustannukset

Kustannus	Summa euroina
EES-tietojärjestelmäkehitys	1 050 000
ETIAS-tietojärjestelmäkehitys	1 100 000
Laitehankinnat (passilukijat ja kamerat)	200 000
Tietojärjestelmäkehitys ja ohjelmistopäivitykset	256 000
Henkilöstökustannukset	196 000
Yhteensä	2 802 000

Pysyvät kustannukset

Kustannus	Summa euroina
Turvaväyläkustannukset	12 000
Henkilöstökustannukset	210 000
Yhteensä	222 000

Poliisi

Poliisille aiheutuu EES- ja ETIAS-järjestelmien käyttöönotosta tietojärjestelmäkehitykseen ja -muutoksiin liittyviä kustannuksia sekä henkilöstö-, tila- ja koulutuskustannuksia. Poliisille ei ole osoitettu lisärahoitusta EES- ja ETIAS-velvoitteiden täytäntöönpanosta aiheutuviin kustannuksiin julkisen talouden suunnitelmassa tai talousarvioissa. Poliisille aiheutuu velvoitteiden täytäntöönpanosta kertaluonteisia ja pysyviä kustannuksia, joista vain osa on katettavissa EU-rahastojen tuella.

Kaikilta osin ei ole riittävää tilastollista pohjaa arvioida kustannuksia. Laskettavissa olevien kustannusten pohjalta EES- ja ETIAS-velvoitteiden täytäntöönpanosta aiheutuu yhteensä noin 1,96 miljoonan euron kertaluonteiset kustannukset, joista 1,16 miljoonaa euroa voidaan kattaa EU-rahastoista saatavalla tuella vuosina 2021–2022. Pysyviä kustannuksia aiheutuu noin 690 000 euroa. Tietojärjestelmien muutos- ja ylläpitokustannuksiin sekä laitehankintoihin liittyvät määrärahatarpeet tullaan ehdottamaan vuoden 2022 täydentävään talousarvioesitykseen.

EES- ja ETIAS-järjestelmien lainvalvontakäytön keskusyhteyspisteen tarvitsema tietojärjestelmäkehitys ja tietojärjestelmiin tarvittavat muutos- ja integraatiotyöt suunnitellaan ja toteutetaan Poliisihallituksen Tiedonvaihtojärjestelmien kehittämisohjelman PEES- ja PETIAS-hankkeissa. Keskusyhteyspistetoimintojen tarvitsemaa tietojärjestelmähakuihin käytettävää kansallista käyttöliittymää (Renki) kehitetään PEES- ja PETIAS-hankkeiden ohella myös Renki-hankkeessa. Poliisin hankkeissa on osoitettu poliisin hankerahasta 100 000 euroa keskusyhteyspisteen käyttämän MAKE-asianhallintajärjestelmän muutoksiin. Rahoitus ei kata pysyviä kustannuksia, kuten tietojärjestelmien ylläpitoa, keskusyhteyspisteen henkilöstöä, eikä tehtävään tarvittavista toimitiloista syntyviä kuluja. Keskusyhteyspistetoiminto ja tarvittava järjestelmäylläpito on rahoitettava kansallisesti. Keskusyhteyspisteen toiminnan edellyttämäksi henkilöstötarpeeksi poliisissa on arvioitu 3 henkilötyövuotta kumpaakin järjestelmää kohden eli yhteensä 6 henkilötyövuotta. Tämä vastaa 420 000 euron vuotuista pysyvää menolisäystä. Vuonna 2022 henkilöstömäärän lisäyksestä aiheutuu 210 000 euron kustannus (EES; 3 henkilötyövuotta) ja vuodesta 2023 alkaen 420 000 euroa (EES ja ETIAS; 6 henkilötyövuotta). Keskusyhteyspisteen toimintaa varten selvitetään uuden toimitilan hankkimista. Mahdollisia tästä aiheutuvia kustannuksia ei voida vielä arvioida eikä niitä ole huomioitu talousarvioprosessissa.

Poliisi on saanut EU-rahoitusta yhteensä 472 000 euroa vuosille 2021–2022 EES-asetuksen vaatimien muutostöiden toteuttamiseen poliisin tietojärjestelmiin. Muutostöiden kokonaiskustannukset ovat tämän hetken arvion mukaan yhteensä 682 000 euroa. Lisäksi poliisi on saanut ETIAS-velvoitteiden aiheuttamiin muutostöihin EU-rahoitusta yhteensä noin 600 000 euroa. Muutostöiden kokonaiskustannukset ovat yhteensä noin 630 000 euroa. EES- ja ETIAS-velvoitteiden mukaisten tietojärjestelmien ylläpitokustannukset ovat vuonna 2022 yhteensä 135 000 euroa ja vuodesta 2023 alkaen yhteensä 270 000 euroa vuodessa. Lisäksi EES-asetus edellyttää yhteensä noin 1 000 sormenjälkilukijan hankintaa, mihin poliisi on saanut EU-rahoitusta yhteensä 86 000 euroa. Hankinnan kokonaiskustannus on noin 114 000 euroa.

Ulkomaalaisvalvonta tehostuu EES-asetuksen täytäntöönpanon myötä, minkä arvioidaan lisäävän myös maasta poistettavien henkilöiden määrää. Tästä aiheutuva mahdollinen kustannuslisäys poliisille voidaan arvioida vasta kun EES-asetuksen vaikuttavuudesta saadaan käytännön kokemusta.

EES- ja ETIAS-järjestelmien käyttöönoton edellyttämän osaamisen varmistamiseksi Poliisiammattikorkeakoulu toteuttaa poliisin henkilöstölle verkkokoulutuksen. Nykyisen henkilöstön kouluttaminen aiheuttaa kertaluonteisia kuluja. Uuden henkilöstön osalta koulutus integroidaan osaksi peruskoulutusta, jolloin ylimääräisiä kuluja ei synny. Kertakuluina verkkokoulutuksen kurssialustan rakentamiseen ja ylläpitoon liittyvien tehtävien kustannusarvio on henkilötyönä arvioituna noin 10 000 euroa. Verkkokoulutuksen lisäksi poliisin Renki-hanke toteuttaa koulutuksen verkkokoulutuksena, jossa opastetaan Renki-kyselyjärjestelmän käyttöä.

Poliisiammattikorkeakoulun ja keskusrikospoliisin substanssiasiantuntijoiden tuottaman verkkokurssin tuottamisen aiheuttaman kustannuksen lisäksi poliisi kohdentaa henkilöstöään koulutukseen. Poliisin koko henkilöstön kahden tunnin verkkokurssikokonaisuuden suorittaminen sitoo poliisin resursseja yhteensä noin 4,3 henkilötyövuotta (516 000 euroa).

Kertaluonteiset kustannukset

Kustannus	Summa euroina
Tietojärjestelmäkustannukset (EES)	682 000
Tietojärjestelmäkustannukset (ETIAS)	630 000
Sormenjälkilukijat	114 000
Koulutuskustannukset (koko henkilöstö)	516 000
Verkkokoulutuslusta	10 000
Yhteensä	1 952 000

Pysyvät kustannukset

Kustannus	Summa euroina
Tietojärjestelmien ylläpitokustannukset	270 000
Keskusyhteyspisteen henkilöstölisäys	420 000
Yhteensä	690 000

Suojelupoliisi

Suojelupoliisi toimisi poliisin henkilötietolain 52 §:ään ehdotettavan lisäyksen nojalla tallennettavien biometrinen tietojen rekisterinpitäjänä, mistä aiheutuisi sille taloudellisia kustannuksia. Syntyviin kustannuksiin vaikuttaa merkittävästi tekninen toteutus, jolla tiedot tallennettaisiin. Kustannustehokkaimmaksi ja tarkoituksenmukaisemmaksi ratkaisuksi on alustavasti arvioitu tietojen tallentaminen teknisesti osaksi samaa järjestelmää kuin muutkin rajanylitystiedot. Tietojen käyttöoikeus rajattaisiin käyttöoikeushallinnalla ainoastaan kansallisen turvallisuuden suojaamisen tarkoituksiin. Tämän kaltainen toteutus on kuitenkin riippuvainen muista kesken-eräisistä tietojärjestelmähankkeista, minkä vuoksi arviota syntyvistä kustannuksista ei voida vielä tässä vaiheessa tehdä. Tiedot olisivat luovutussääntelyn nojalla Puolustusvoimien käytettävissä sotilastiedustelutehtävissä, millä vältettäisiin tietojen laajamittainen tallentaminen sekä suojelupoliisiin että Puolustusvoimien rekisterinpitoon. Yhteneviin tiedonkäsittelytarpeisiin liittyvistä tietojärjestelmien perustamis- ja ylläpitokustannuksista vastaisivat osapuolet yhteisesti erikseen sovittavalla tavalla. Näihin kustannuksiin ei ole mahdollista saada EU-rahoitusta. Kustannuksia tarkastellaan erikseen tulevien vuosien talousarvioprosessien yhteydessä.

Tulli

EES-järjestelmän käyttöönoton edellyttämän välineistön (kasvokuvakamerat, sormenjälkilukijat ja matkustusasiakirjalukijat) uudistaminen aiheuttaa Tullille kertaluontoiset 300 000 euron kustannukset. Kustannukset on huomioitu Tullille osoitetussa vuoden 2021 lisärahoituksessa. Laitteistojen hankintaan on myös saatu EU:n ISF-rahoitusta vuodelle 2021. EES-järjestelmän kansallisten laitteistojen pysyvien ylläpitokustannusten arvioidaan olevan 27 000 euroa vuodessa.

EES- ja ETIAS-keskusyhteyspisteen käyttämien tietojärjestelmien teknisten muutosten kustannusten arvio on 450 000 euroa vuosina 2021–2023. Keskusyhteyspiste rakennetaan Tullin nykyisten toimintojen yhteyteen siten, ettei tästä aiheudu lisähenkilötarpeita, vaan toiminto voidaan toteuttaa Tullin nykyisillä määrärahoilla.

Ulkoministeriö

Ulkoministeriön vastuulla on EES-järjestelmään yhteyden tarjoavan kansallisen rajapinnan laitteiston ja siihen liittyvän kansallisen tietoliikennetarkkailun ylläpito. Tämän vuosikustannus on noin 100 000 euroa. Muutoin EES-järjestelmän käyttöönotosta aiheutuvat järjestelmämuutokset ovat osa kansallisen viisumijärjestelmän (VISA) infrastruktuuria, eikä niitä ole eroteltavissa infrastruktuurin ylläpitokustannuksista.

EES-järjestelmän käyttöönotto kansallisessa viisumikäsittelyssä aiheuttaa tietojärjestelmien kehitystyöhön ja infrastruktuurimuutoksiin liittyviä kustannuksia noin 781 300 euroa vuonna 2021. Nämä kustannukset on huomioitu talousarvioprosessissa osana kansallisen viisumijärjestelmän kustannuksia. Vuonna 2022 aiheutuvat kustannukset ovat arviolta 414 820 euroa. Kustannukset pyritään saamaan EU:n sisäasioiden rahastosta mahdollisimman laajasti takaisin. EES-järjestelmään liittyvät kustannukset on haettu EU:n sisäasioiden rahastosta, josta myönnettävä tuki on 100 % hyväksytyistä kokonaiskustannuksista. Pysyvät ylläpitokustannukset kuuluvat myös valmisteilla olevan uuden kauden rahastosta haettavan 100 %:n tuen alle.

ETIAS-järjestelmään liittyviä kustannuksia ei ole ulkoministeriön hallinnonalalla tällä hetkellä mahdollista täysin arvioida, sillä komissio ei ole vielä määrittänyt hyväksyttäviä videoneuvottelujärjestelmiä matkustuslupahakemuskäsittelyssä tehtäviä haastatteluja varten. Mikäli järjestelmien joukossa ei ole ulkoasiainhallinnossa jo käytössä olevia järjestelmiä, tästä aiheutuu lisäkustannuksia noin 45 edustuston osalta. ETIAS-rahoitus on tarkoitus hakea EU:n sisäasioiden rahastosta joko vanhan kauden sisäisen turvallisuuden rahaston (ISF) kautta syksyllä 2021 tai uuden kauden rahaston (BMVI) kautta keväällä 2022.

Oikeusrekisterikeskus

Ehdotetut uudet säännökset liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun täytäntöönpanoon sovellettavasta laista sekä seuraamusmaksun täytäntöönpanon vanhentumisesta edellyttävät muutoksia Oikeusrekisterikeskuksen Rajasa-täytäntöönpanojärjestelmään. Kustannusten arvioidaan olevan noin 35 000 euroa.

ECRIS-TCN-järjestelmään tulee ETIAS-järjestelmän vuoksi liputtaa tietyt asetuksen liitteessä luetellut rikokset. Oikeusrekisterikeskuksen arvion mukaan rikosrekisteriin merkittyjen rikosten liputuksen toteuttaminen kansalliseen CRIS-järjestelmään maksaa noin 34 000 euroa.

Kansallisen ETIAS-yksikön pääsy rikosrekisteritietoihin edellyttää tarvittavien tietoteknisten yhteyksien rakentamista Rajavartiolaitoksen ja Oikeusrekisterikeskuksen välille. Oikeusrekisterikeskuksen alustavan arvion mukaan tavanomaisen integraation toteuttaminen rikosrekisteriin aiheuttaa vuosina 2021–2025 noin 58 000 euron kustannukset. Tämän lisäksi kustannukset henkilötunnuksettomien henkilöiden tietojen toimittamiseksi integraation kautta ovat noin 40 000 euroa. Integraation teknisen toteutuksen tarkemmat yksityiskohdat eivät ole tätä esitystä valmisteltaessa vielä tiedossa. Henkilötunnuksettomien henkilöiden tietojen osalta integraation tietosuojakysymykset tulee myös ratkaista erikseen. Lisäksi laajaan ja uusia toiminnallisuuksia sisältävään hankkeeseen liittyy 35 000 euron projektinhallinnan kustannus (0,5 htv).

Edellä kuvatut kustannukset katetaan Oikeusrekisterikeskuksen nykyisten määrärahojen puitteissa lukuun ottamatta integraation ja projektinhallintaan liittyviä 40 000 euron ja 35 000 euron lisämääräraharatpeita, jotka tullaan ehdottamaan vuoden 2022 täydentävään talousarvioesitykseen.

Tietosuojavaltuutetun toimisto

EES- ja ETIAS-asetusten mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisesti perustetulla kansallisella valvontaviranomaisella on riittävät resurssit sille asetusten nojalla annettujen tehtävien hoitamiseksi. EES-järjestelmän valvonnan osalta on varmistettava lisäksi, että valvontaviranomaisella on mahdollisuus saada neuvoja henkilöiltä, joilla on riittävä asiantuntemus biometrisistä tiedoista. Asetukset aiheuttavat tietosuojavaltuutetun toimistolle erityisesti henkilöstö- ja koulutuskuluja. Asetukset vaikuttavat tietosuojavaltuutetun toimiston arvion mukaan valvontatoiminnan resurssitarpeita lisäävästi yhden henkilötyövuoden (83 000 euroa) verran. Tarkemmat vaikutukset tietosuojavaltuutetun toimintaan on kuvattu kohdassa 4.2.1. Esitys liittyy vuoden 2022 talousarvioesitykseen. Hankkeen edellyttämistä tietosuojavaltuutetun toimiston määrärahoista päätetään valtion talousarvion yhteydessä.

Liikenteenharjoittajat

EES- ja ETIAS-järjestelmien käyttöönotosta seuraa uusia toimintatapoja ja velvoitteita lento- ja meriliikenteenharjoittajille sekä ryhmiä linja-autoilla maanteitse kuljettaville liikenteenharjoittajille (jäljempänä *liikenteenharjoittajat*). Uudet toimintatavat ja velvoitteet eivät koske muita liikennemuotoja, kuten esimerkiksi junaliikennettä tai maantieliikenteen reittiliikennettä. Liikenteenharjoittajien toimintaan kohdistuvat vaikutukset aiheutuvat suoraan EES- ja ETIAS-asetusten sääntelystä. Ehdotettavat ulkomaalaislain muutokset ovat välttämättömiä ETIAS-asetuksen täysimääräiseksi soveltamiseksi.

EES-asetuksen soveltamisalalla liikenteenharjoittajien on käytettävä verkkopalvelua sen tarkistamiseksi, ovatko kolmansien maiden kansalaiset, joilla on lyhytaikaiseen oleskeluun oikeutava viisumi, jo käyttäneet maahantulokerrat, joihin heidän viisuminsa oikeuttaa. Vastausta ei kuitenkaan katsota päätökseksi sallia tai evätä maahantulo. ETIAS-järjestelmän käyttöönoton myötä liikenteenharjoittajilla on velvollisuus varmistaa, että viisumipakosta vapautetulla kolmannen maan kansalaisella on muiden maahantuloon tarvittavien asiakirjojen lisäksi voimassa oleva matkustuslupa. Tätä varten luodaan liikenteenharjoittajien yhdyskäytävä ETIAS-järjestelmään. Asetuksen mukaan liikenteenharjoittajille tarjotaan myös käyttäjäystävällisiä mobiiliratkaisuja.

Edellä mainittujen velvoitteiden laiminlyöntiin sovelletaan liikenteenharjoittajan seuraamusmaksua koskevaa ulkomaalaislain sääntelyä. Jos liikenteenharjoittajalla ei ole mahdollisuutta tehdä kyselyä verkkopalveluun EES- tai ETIAS-järjestelmän jonkin osan toimintahäiriön

vuoksi, liikenteenharjoittaja vapautetaan velvollisuudesta varmistaa viisumien maahantulokertojen käyttö tai matkustusluvan olemassaolo. Jos liikenteenharjoittajan on teknisistä syistä pitkän aikaa mahdotonta tehdä kysely EES- tai ETIAS-asetuksessa tarkoitettuun verkkopalveluun muusta syystä, kyseisen liikenteenharjoittajan on ilmoitettava asiasta ETIAS-keskusyksikölle. ETIAS-keskusyksikkö ilmoittaa asiasta eu-LISAlle ja jäsenvaltioille.

4.2.3 Vaikutukset tiedonhallintaan

Julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetussa laissa (906/2019, jäljempänä *tiedonhallintalaki*) säädetään muun muassa tiedonhallinnan järjestämisestä ja kuvaamisesta, tietovarantojen yhteentoimivuudesta, teknisten rajapintojen ja katseluyhteyksien toteuttamisesta sekä tietoturvallisuuden toteuttamisesta. Tiedonhallintalailla varmistetaan viranomaisten tietoaineistojen yhdenmukainen hallinta ja tietoturallinen käsittely julkisuusperiaatteen toteuttamiseksi.

Tiedonhallintalaki sisältää säännökset teknisten rajapintojen ja katseluyhteyden avulla tapahtuvasta tietojen luovuttamisesta, joten erityislainsäädännössä ei enää tulisi säätää tietojen luovuttamisesta teknisen käyttöyhteyden välityksellä. Rajavartiolaitoksen, poliisin ja Tullin henkilötietolakeihin ehdotettava sääntely tietojen luovuttamisesta EES-järjestelmään ja ETIAS-keskusjärjestelmään ei tämän vuoksi sisällä säännöstä tietojen luovutustavasta. Tiedonhallintalain sääntely perustuu yleisemminkin siihen lähtökohtaan, että tietojen luovuttamisesta ei tulisi säätää, vaan tiedonluovutus perustuu vastaanottajan oikeuteen saada ja käsitellä tietoja. Sääntely koskee myös tietojen luovuttamista ulkomaille. Ehdotetut säännökset tietojen luovuttamisesta EES-järjestelmään ja ETIAS-keskusjärjestelmään ovat kuitenkin tarpeen salassapitosäännösten murtamiseksi sekä erityisesti ETIAS-asetuksessa säädetyn kansallisen liikkumavaran käyttämiseksi. Tietojen luovuttamisessa noudatettaisiin sekä EES- ja ETIAS-asetuksissa että tiedonhallintalaissa asetettuja vaatimuksia.

EES- ja ETIAS-asetuksista ei aiheudu merkittäviä muutoksia tiedonhallintalain ja muun yleislainsäädännön mukaisten tietoturvallisuutta koskevien vaatimusten toteutumiseen. EES- ja ETIAS-asetukset sisältävät yksityiskohtaiset säännökset tietoturvallisuustoimenpiteistä, joten kansallisessa lainsäädännössä ei ole tarpeen säätää asiasta täydentävästi. Vaatimusten toteutumista ja toimivuutta kuitenkin seurataan EES- ja ETIAS-järjestelmien käyttöönoton jälkeen. Viranomaisten tietojenkäsittelyä koskevat muutokset toteutetaan pääsääntöisesti olemassa oleviin tietojärjestelmiin, jotka ovat jo turvallisuusverkossa ja noudattavat julkisen hallinnon turvallisuusverkkotoiminnasta annetun lain (10/2015) ja Katakri-tietoturvakriteeristön määrittämiä. Myös järjestelmiin tehtävät muutokset ja niihin liittyvät prosessit sekä yhteyksien rakentaminen EES- ja ETIAS-järjestelmiin toteutetaan turvallisuusverkon vaatimukset huomioiden. Ehdotettava kansallinen sääntely biometrinen tietojen tallentamisesta ja käsittelystä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi sisältäisi säännöksen siitä, että tiedot on säilytettävä erillään muista suojelupoliisin käsittelemistä tiedoista. Muilta osin ei arvioida olevan tarvetta säätää tietoturvallisuustoimenpiteistä voimassa olevaa lainsäädäntöä täydentävästi.

EES-järjestelmän ja erityisesti biometrinen tunnisteiden käyttöönotto rajatarkastuksissa kasvattaa asiakaskohtaista tietomäärää tietojärjestelmissä. Eu-LISA on arvioinut ja huomionnut kasvavan tietoliikenteen määrän verkkoliikenteessä Suomesta EU:n keskusjärjestelmiin, ja verkon kaistamäärä on toteutettu sen mukaisesti. Tämänhetkisen arvion mukaan nykyinen tietoliikennekapasiteetti kattaa tietoliikenteen kasvun, mutta asiaa arvioidaan uudelleen järjestelmien käyttöönoton jälkeen.

EES- ja ETIAS-järjestelmät ovat uusia EU:n laajuisia tietojärjestelmiä, joten järjestelmissä käsiteltävien henkilötietojen rekisterinpidosta ei ole aiempaa kansallista sääntelyä. EES-asetuksen

mukaan jäsenvaltion on nimettävä rekisterinpitäjä, joka vastaa kyseisen jäsenvaltion suorittamasta henkilötietojen käsittelystä EES-järjestelmässä. ETIAS-asetuksen mukaan kansallinen ETIAS-yksikkö toimii suoraan asetuksen nojalla jäsenvaltion käsittelemien henkilötietojen rekisterinpitäjänä. Esityksessä ehdotetaan, että EES- ja ETIAS-järjestelmissä Suomen käsittelemien henkilötietojen rekisterinpitäjä olisi Rajavartiolaitoksen esikunta. Rekisterinpitäjän vastuu ulottuisi tältä osin myös muiden toimivaltaisten viranomaisten suorittamaan henkilötietojen käsittelyyn sekä lainvalvontakyselyistä vastaavien keskusyhteyspisteiden toimintaan. Rajavartiolaitoksen esikunta olisi voimassa olevaa sääntelyä vastaavasti rekisterinpitäjä myös kansalliseen rajanylitystietojärjestelmään tallennettavien aakkosnumeeristen tietojen osalta. Biometristen tietojen rekisterinpitäjä olisi suojelupoliisi.

EES- ja ETIAS-asetuksissa tarkoitettujen toimivaltaisten viranomaisten (Rajavartiolaitos, poliisi, suojelupoliisi, Maahanmuuttovirasto, Tulli ja ulkoasiainhallinto) on arvioitava tiedonhallinnan muutosvaikutukset tiedonhallintalain 5 §:n 3 momentin mukaisesti ja päivitettävä tarvittaessa tiedonhallintamallinsa, asiakirjajulkisuuskuvaus sekä muu tarvittava dokumentaatio vastaamaan uuden sääntelyn mukaisia toimintamalleja.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia voimassa olevaan asiakirjojen julkisuutta ja salassapitoa koskevaan sääntelyyn.

Rajavartiolaitos

EES-järjestelmän käyttöönotto edellyttää muutoksia Rajavartiolaitoksen ylläpitämään kansalliseen rajatarkastussovellukseen (RATAS), mukaan lukien mobiililaitteille tarkoitettuun sovellukseen. Rajatarkastussovelluksen tavoitteena on ohjata rajatarkastajaa EES-asetuksen mukaisessa rajatarkastuksessa. EES-ominaisuuksilla täydennetyn rajatarkastussovelluksen käyttöönotto pyritään ajoittamaan vähintään puoli vuotta ennen EES-järjestelmän operatiivista käyttöönottoa. EES-järjestelmään tallennettavien tietojen säilyttäminen kansallisesti edellyttää muutoksia tietojen poistoaikoihin rajavartiotoiminnan tietojärjestelmässä (RVT). Ulkomaalaisvalvonnassa hyödynnettävien tietojärjestelmien osalta tarpeita arvioidaan yhteistyössä poliisin kanssa.

Kansallisen ETIAS-yksikön tekemän kielteisen matkustuslupapäätöksen käsittelytiedot on tallennettava kansallisesti sähköiseen asiankäsittelyjärjestelmään siltä osin kuin tietoja ei voida tallentaa ETIAS-keskusjärjestelmään. Myös ETIAS-seurantalistan ylläpitäminen edellyttää seurantalistalle lisättävien tietojen käsittelyä kansallisessa järjestelmässä. Rajavartiolaitoksessa selvitetään tähän liittyviä toimenpiteitä. ETIAS-asetuksen mukaan jäsenvaltiot ovat vastuussa ETIAS-seurantalistalle tallentamiensa tietojen oikeellisuudesta ja niiden pitämisestä ajan tasalla. Kansallisten viranomaisten kesken olisi määritettävä tarvittavat prosessit tietojen ajantasaisuuden varmistamiseksi. Kansallisen ETIAS-yksikön oikeus saada tietoja rikosrekisteristä edellyttää tarvittavan rajapinnan rakentamista Rajavartiolaitoksen ja Oikeusrekisterikeskuksen välille. Teknisen toteutuksen tarkemmat yksityiskohdat eivät ole tätä esitystä valmisteltaessa vielä tiedossa.

Maahanmuuttovirasto

EES- ja ETIAS-järjestelmien käyttöönotto edellyttää muutoksia Maahanmuuttoviraston ylläpitämään UMA-järjestelmään. Tiedonhallinnan näkökulmasta muutokset eivät ole kovinkaan suuria. EES- ja ETIAS-asetukset edellyttävät pieniä lisäyksiä Maahanmuuttoviraston tiedonhallintamalliin prosessien, tiedon luovuttamisen sekä vastuiden osalta. Tekniset rajapinnat siirtävät tietoa EU-tietojärjestelmien ja UMA-järjestelmän välillä. Tiedon luovutukset kansallisten viranomaisten välillä tapahtuvat katseluyhteyden kautta.

Ulkoministeriö

Osana valmistautumista EES-järjestelmän käyttöönottoon, ulkoministeriö kehittää erillisen integraatiokomponentin VVR (ViestinVälitysRatkaisu), joka vastaa kaikesta Suomen eri viranomaisten viestiliikenteestä VIS-keskusviisumijärjestelmän suuntaan. Komponentti korvaa aiemmin käytetyn CVIS-liittymäsovelluksen. VVR:ään toteutetaan kaikki EES-järjestelmän tuomat VIS-keskusjärjestelmän rajapintalaajennukset, esimerkiksi viisumihakijan rajanylitystietojen nouto hakemuskäsittelyn yhteydessä. EES-järjestelmän tuomat muutokset huomioidaan myös kansallisen viisumijärjestelmän käyttöliittymässä ja hakemuskäsittelyprosessissa niin, että ne tukevat päätöksentekoa EES-asetuksen edellyttämällä tavalla.

Lainvalvontakäytön keskusyhteyspisteet

EES- ja ETIAS-järjestelmien lainvalvontakäyttöön liittyvä asianhallinta edellyttää poliisin osalta muutoksia MAKE-asianhallintajärjestelmään. Lainvalvontakyselyt keskusjärjestelmiin toteutetaan Renki-kyselyjärjestelmässä. Tullin osalta lainvalvontakäyttöön liittyvä asianhallinta edellyttää uuden asianhallintaratkaisun (asianhallintajärjestelmä ja kyselyjärjestelmä) luomista.

4.2.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Vaikutukset rikostorjuntaan ja kansalliseen turvallisuuteen

EES- ja ETIAS-järjestelmien tietoja voidaan määrätyn edellytyksin käyttää terrorismirikosten ja muiden vakavien rikosten torjuntaan, havaitsemiseen ja tutkintaan. Vaikka edellytykset tietojen käytölle ovat verrattain tiukat, sääntelyllä voidaan arvioida olevan merkittävä toimintaa tehostava merkitys rikostorjunnassa. Erityisesti rajanylitystietoja käytetään monipuolisesti sekä rikoksesta epäiltyjen henkilöiden seurantaan että itse esitutkintaan, esitutkinnan suuntaamiseen ja rikoksesta epäiltyjen henkilöiden ja mahdollisten myötävaikuttajien tunnistamiseen. EES-asetuksen mukaan tietoja olisi voitava käyttää välineenä näytön hankkimiseksi siten, että selvitetään rikoksesta epäillyn tai rikoksen uhrin matkareitit.

EES-asetuksen mukaan järjestelmän lainvalvontakäytöllä tuettaisiin rikostorjunnasta vastaavien viranomaisten työtä myös tapauksissa, joissa epäilty käyttävät useita henkilöllisyyksiä. Lisäksi asetuksessa todetaan, että rikospaikalta sormenjälkitutkimuksessa löytyvien sormenjälkien (latentti sormenjälki) vertaileminen on poliisiyhteistyön kannalta keskeistä. Tapauksissa, joissa on perusteltua syytä uskoa, että rikokseen syyllistynyt henkilö tai rikoksen uhri on saatettu rekisteröidä EES-järjestelmään, mahdollisuus verrata latenttia sormenjälkeä EES-järjestelmään tallennettuihin sormenjälkitietoihin on välttämätön, jotta jäsenvaltioiden rikostorjunnasta vastaavat viranomaiset voivat torjua, havaita tai tutkia terrorismirikoksia tai muita vakavia rikoksia esimerkiksi silloin, kun latentit sormenjäljet ovat ainoita rikospaikalta löytyneitä todisteita.

Ehdotus EES-järjestelmään tallennettavien biometristen tietojen kansallisesta tallentamisesta kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi parantaisi olennaisesti suojelupoliisin ja Puolustusvoimien toimintaedellytyksiä näissä tehtävissä. Suojelupoliisilla ja Puolustusvoimilla on oikeus saada pääsy suoraan EES-järjestelmän tietoihin silloin, kun on kyse terrorismirikoksista tai muista vakavista rikoksista, mutta kaikki kansallisen turvallisuuden suojaamiseen liittyvät tapaukset eivät täytä EES-asetuksessa mainittujen rikosten tunnusmerkistöä.

Vaikutukset rajanylittäjille

EES- ja ETIAS-järjestelmien käyttöönoton arvioidaan vaikuttavan merkittävästi rajanylitysliikenteen sujuvuuteen kaikilla rajanylityspaikoilla. Ensimmäistä kertaa jäsenvaltioiden alueelle saapuvien kolmansien maiden kansalaisten rekisteröinti EU:n tietojärjestelmiin kestää hieman nykyistä rajatarkastusta pidempään. Voimassa oleva sääntely ei mahdollista sitä, että tietojen rekisteröinnissä EES-järjestelmään hyödynnettäisiin viisumitietojärjestelmässä olevaa reaaliaikaisesti otettua kasvokuvaa. Tämän vuoksi lähes kaikki kolmannen maan kansalaiset on EES-järjestelmän käyttöönottovaiheessa kuvattava maahantulon yhteydessä. Toisaalta automaattinen oleskeluaikalaskuri lyhentää tarkastusaikaa. Rajanylitystietojen säilyttäminen EES-keskusjärjestelmässä kolmen vuoden ajan vähentää matkustajien uudelleenrekisteröinnin tarvetta. Seuraavilla rajanylityskerroilla rajatarkastus on kestoaltaan nykyistä vastaava. Voidaan arvioida, että negatiivinen vaikutus rajanylityksen sujuvuuteen pienenee, kun ensimmäistä kertaa Schengen-alueelle saapuvien matkustajien määrä tasaantuu.

EES-asetus mahdollistaa rajatarkastuksen laajan automatisoinnin (rajatarkastusautomaatit ja itsepalvelukioskit). Automatisointi otetaan täysimääräisesti käyttöön Helsinki-Vantaan lentoasemalla. Muilla lentoasemilla käyttöönotto ei ole vielä nykytilanteessa toiminnallisesti perusteltua. Automatisointitarpeen kehittymistä lentokentillä seurataan. Lisäksi automatisointia jatketaan Helsingin satamassa. Maatieliikenteessä automatisointi edellyttää kehitystyötä. Markkinoilla olevat ratkaisut eivät sovellu tällä hetkellä Suomen tarpeisiin, joten maantierajanylityspaikoilla ei toteuteta automatisointia EES-järjestelmän käyttöönottovaiheessa. Automatisointimahdollisuuksien kehittymistä kuitenkin seurataan.

ETIAS-järjestelmän käyttöönotto edellyttää viisumipakosta vapautettujen kolmansien maiden kansalaisilta jatkossa matkustuslupahakemuksen tekemistä ennen Schengen-alueelle saapumista. Matkustajien tarkistaminen etukäteen sujuvoittaa kuitenkin rajatarkastuksia sekä viranomaisten että matkustajien kannalta. Komission ehdotuksen mukaan (COM(2016) 731 final, s. 5) ETIAS-järjestelmän arvioidaan vähentävän merkittävästi maahantulon epäämisten määrää rajanylityspaikoilla. Henkilöiltä, joiden matkustuslupa on evätty, ei kulu turhaan aikaa ja rahaa Schengen-alueelle matkustamiseen. ETIAS-järjestelmällä vähennettäisiin myös liikenteenharjoittajille koituvia kustannuksia matkustajien palauttamisesta.

EES- ja ETIAS-järjestelmien käyttöönotolla ei ole suoria vaikutuksia EU-kansalaisille ja Schengen-alueella pitkäaikaiseen oleskeluun oikeutetuille henkilöille, koska he eivät kuulu asetusten soveltamisalaan. Järjestelmien käyttöönotolla voi kuitenkin olla käytännön vaikutuksia EU-maan ja kolmannen maan kaksoiskansalaisiin. Lähtökohtaisesti EU-kansalaista kohdellaan rajatarkastuksissa EU-kansalaisena, eikä hänen tietojaan tallenneta EES-järjestelmään tai kansalliseen rajanylitystietojärjestelmään. Vapaan liikkuvuuden direktiivin mukaisesti EU-kansalainen osoittaa kansalaisuutensa henkilötodistuksella tai passilla. Jos kaksoiskansalainen matkustaa Schengen-alueelle kolmannen maan passilla, on mahdollista, että EU-kansalaisuus ei tule esille rajatarkastuksessa. Tällöin henkilöä kohdellaan kolmannen maan kansalaisena ja hänellä on oltava joko viisumi tai matkustuslupa. EU-kansalaisuuden vetoaminen edellyttää, että kansalaisuuden pystyy osoittamaan tai että se voidaan luotettavasti selvittää. Mikäli käy ilmi, että EU-kansalaisen tietoja on aiemmin tallennettu EES- tai ETIAS-järjestelmiin, tiedot on poistettava ja mahdollinen matkustuslupa kumottava. Lähtökohtana onkin pidettävä sitä, että EU-kansalainen matkustaa EU-alueella EU-kansalaisena.

Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

EES- ja ETIAS-järjestelmien käyttöönotto merkitsee kolmansien maiden kansalaisten henkilötietojen nykyistä laajempaa käsittelyä EU:ssa. Schengen-alueelle matkustamisen edellytyksenä on, että henkilö suostuu henkilötietojensa käsittelyyn EES-asetuksessa säädetyllä tavalla sekä antaa matkustuslupaa hakiessaan ETIAS-asetuksen edellyttämät tiedot. Asetuksissa on huomioitu rekisteröidyn oikeudet yleisen tietosuojalainsäädännön edellyttämällä tavalla sekä oikeus muutoksenhakuun ja muihin oikeussuojakeinoihin. Lisäksi asetuksissa korostetaan perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamista järjestelmien käytössä.

EES-asetuksen 10 artiklan 2 kohdan mukaan kunkin toimivaltaisen viranomaisen on varmistettava, että EES-järjestelmän käytössä, mukaan lukien biometristen tunnisteiden tallentamisessa, noudatetaan Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, EU:n perusoikeuskirjassa ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa annettuja oikeusturvatakeita. Erityisesti tallennettaessa lasta koskevia tietoja on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu.

ETIAS-asetuksen 14 artiklan mukaan henkilötietojen käsittely ETIAS-tietojärjestelmässä ei saa johtaa kolmansien maiden kansalaisten syrjintään sukupuolen, rodun, ihonvärin, etnisen tai yhteiskunnallisen alkuperän, geneettisten ominaisuuksien, kielen, uskonnon tai vakaumuksen, poliittisten tai muiden mielipiteiden, kansalliseen vähemmistöön kuulumisen, varallisuuden, syntyperän, vamman, iän tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Käsittelyssä on kunnioitettava täysimääräisesti ihmisarvoa ja koskemattomuutta sekä perusoikeuksia, myös oikeutta yksityiselämän kunnioittamiseen ja henkilötietojen suojaamiseen. Erityistä huomiota on kiinnitettävä lapsiin, vanhuksiin ja vammaisiin, ja lapsen etu on asetettava etusijalle. Asetuksella perustettava riippumaton ETIAS-ohjausneuvosto suorittaa säännöllisiä arviointeja ja antaa suosituksia matkustuslupahakemusten käsittelyn ja ETIAS-seulontasääntöjen täytäntöönpanon vaikutuksista perusoikeuksiin, erityisesti yksityisyyteen, henkilötietojen suojaan ja syrjimättömyyteen.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Asetusten mukaan jäsenvaltion tulee ilmoittaa komissiolle ja eu-LISAlle kansalliset rajatarkastusviranomaiset, viisumiviranomaiset ja maahanmuuttoviranomaiset, jotka ovat toimivaltaisia käyttämään EES- ja ETIAS-järjestelmiä ja suorittamaan toimenpiteitä asetuksissa säädetyllä tavalla. Valmistelussa päädyttiin siihen, että kansallisessa lainsäädännössä ei ole tarpeen nimetä näitä viranomaisia. Nimeämistä ei pidetty tarkoituksenmukaisena, koska asetukset sisältävät tarkat rajatarkastusviranomaisen, viisumiviranomaisen ja maahanmuuttoviranomaisen määritelmät. Kansallisten viranomaisten toimivaltuudet suorittaa asetuksissa säädetyt toimenpiteitä perustuvat suoraan kutakin viranomaista koskevaan toimivaltuuslainsäädäntöön.

Asetusten mukaan jäsenvaltioiden on mahdollista nimetä yksi tai useampi keskusyhteyspiste käsittelemään toimivaltaisten viranomaisten pyyntöjä saada EES- ja ETIAS-järjestelmien tietoja asetuksessa tarkoitettujen terrorismirikosten ja vakavien rikosten torjumiseksi, havaitsemiseksi tai tutkimiseksi. Valmistelussa harkittiin, tulisiko jokaisella lainvalvontaviranomaisella olla oma keskusyhteyspiste, vai keskitetäänkö lainvalvontakyselyt yhteen tai muutamaan viranomaiseen. Toimivimmaksi ratkaisuksi katsottiin se, että keskusyhteyspisteet sijoitettaisiin keskusrikospoliisiin ja Tulliin. Keskusrikospoliisilla ja Tullilla on jo olemassa olevien kansainvä-

listen tehtäviensä vuoksi hyvät edellytykset huolehtia myös EES-järjestelmään ja ETIAS-keskusjärjestelmään tehtävistä lainvalvontakyselyistä. Keskusrikospoliisin keskusyhteyspiste käsittelee poliisin, suojelupoliisin, Rajavartiolaitoksen ja Puolustusvoimien esittämät pyynnöt. Hankkeen asettamispäätöksen mukaan hankkeessa arvioitaisiin, onko tarkoituksenmukaista yhdenmukaistaa VIS-järjestelmän lainvalvontakäytön yhteyspisteet EES- ja ETIAS-järjestelmien vastaavien yhteyspisteiden kanssa. Valmistelun aikana VIS-yhteyspisteitä koskeva sääntely siirrettiin käsiteltäväksi Schengenin tietojärjestelmän käyttöä koskevia asetuksia täydentävän lainsäädännön yhteydessä (HE 35/2021 vp).

EES-asetus sisältää kansallista liikkumavaraa sen osalta, tallentaako jäsenvaltio EES-järjestelmään tallennettavat aakkosnumeeriset tiedot myös kansallisesti. Valmistelun aikana todettiin, että kansalliselle rajanylitystietojärjestelmälle on edelleen tarve, koska voimassa oleva lainsäädäntö mahdollistaa rajanylitystietojen käsittelyn EES-asetuksen sääntelyä laajemmin. EES-asetus kuitenkin rajoittaa rajavalvonnan tarkoituksessa tallennettavien tietojen sisältöä (vain aakkosnumeeriset tiedot) ja säilytysaikaa.

EES-asetus ei sovellu rajanylitystietojen käsittelyyn kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Valmistelun aikana arvioitiin eri sääntelyvaihtoehtoja siitä, millä tavoin kansallisesti voitaisiin käsitellä ja tallentaa EES-asetuksessa tarkoitettuja biometrisiä tietoja (kasvokuvat ja sormenjäljet) kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Ehdotettavaksi malliksi valittiin sääntelyn sisällyttäminen poliisin henkilötietolain 7 lukuun, joka koskee henkilötietojen käsittelyä suojelupoliisissa. Käsitelyoikeus perustuisi voimassa olevan sääntelyn lisäksi suojelupoliisin tiedonsaantioikeuteen. Toisen vaihtoehdon mukaan rajanylitystietojen käsittelystä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi olisi säädetty Rajavartiolaitoksen henkilötietolaissa. Tätä ei kuitenkaan lopulta katsottu tarkoituksenmukaiseksi, koska käsiteltävien henkilötietojen rekisterinpitäjä olisi suojelupoliisi. Puolustusvoimilla olisi oikeus saada suojelupoliisin rekisterinpidossa olevia biometrisiä tietoja voimassa olevan lainsäädännön mukaisten tiedonsaanti- ja tiedonluovutussääntösten mukaisesti. Esityksen jatkovalmistelun aikana ei katsottu tietosuojalainsäädännön ja perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön näkökulmasta mahdolliseksi, että biometriset tiedot luovutettaisiin massamaisesti sekä suojelupoliisille että Puolustusvoimille.

ETIAS-asetuksen mukaan jäsenvaltion on nimettävä kansallinen ETIAS-yksikkö. Asetuksessa ei ole tarkempia edellytyksiä siitä, millainen viranomainen tehtävään tulee nimetä. Valmistelussa todettiin, että kansalliseksi ETIAS-yksiköksi olisi nimettävä yksi, jo olemassa oleva viranomainen siitä huolimatta, että kansallisen ETIAS-yksikön toiminta edellyttää useamman viranomaisen yhteistyötä. Tämä katsottiin tarkoituksenmukaisimmaksi ratkaisuksi erityisesti siitä syystä, että kansallinen ETIAS-yksikkö tekee muutoksenhakukelpoisia hallintopäätöksiä. Kansallisen yksikön luontevimmaksi sijoituspaikaksi arvioitiin Rajavartiolaitos, koska matkustuslupa on rajatarkastuksen yhteydessä tarkistettava uusi maahantulon edellytys.

5.2 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemat tai toteuttamat keinot

EES- ja ETIAS-asetusten toimeenpano on jäsenvaltioissa pääsääntöisesti vielä kesken. Esityksen valmistelun aikana saatujen tietojen mukaan asetusten kansalliseen liikkumavaraan liittyvät jäsenvaltioiden suunnittelemat toimet myös vaihtelevat merkittävästi. Esimerkiksi kansallisten ETIAS-yksiköiden ja lainvalvontakäytön keskusyhteyspisteiden organisointiin vaikuttavat kunkin maan viranomaisrakenne ja hallintokulttuuri, eivätkä ratkaisut ole suoraan verrattavissa Suomen tilanteeseen. Rajanylitystietojen käsittelyä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi on arvioitu myös muissa jäsenvaltioissa, mutta harkituista malleista ei ole esitystä valmisteltaessa ollut saatavissa tarkempia tietoja.

6 Lausuntopalaute

Lausunnonantajat pitivät ehdotuksia pääosin perusteltuina ja tarkoituksenmukaisina. Poliisihallitus piti tärkeänä, että viranomaisten tehtävät ja vastuut on selkeästi määritelty kansallisessa lainsäädännössä. Rinnakkaisten, risteytyvien tai päällekkäisten itsenäisten tehtävien tai toimivaltuuksien säätäminen saattaisi aiheuttaa haasteita käytännön toiminnassa. Puolustusministeriö kiinnitti huomiota siihen, että esitysehdoituksella on liittymäkohtia sekä sotilastiedustelun että Puolustusvoimien rikosten ennalta estämiseen ja paljastamiseen liittyvien tehtävien toteuttamisen edellytyksiin.

Henkilötietojen käsittely

Oikeusministeriö katsoi, että esitys on valmisteltu huolellisesti ja esitysluonnoksen sisältämiä säännösehdoituksia ja perusteluja voidaan pitää pääosin riittävinä. Tietosuojavaltuutetun toimiston mukaan aakkosnumeeristen rajanylitystietojen ja muiden kansallisten lisätietojen tallentaminen kansalliseen rajanylitysjärjestelmään vaikuttaa olevan EES-asetuksen mukaista.

Tulli katsoi, että EES- ja ETIAS-järjestelmien rekisterinpitoa koskeva sääntely johtaisi poikkeukselliseen tilanteeseen, jossa muun muassa Tullissa tapahtuvasta henkilötietojen käsittelystä tietosuojalainsäädännön mukaisine velvoitteineen ja vastuineen vastaisi Rajavartiolaitos. Tulli ehdotti, että rekisterinpitäjän ja muiden viranomaisten vastuuta tarkennettaisiin lain tasolla. Jatkovalmistelussa katsottiin riittäväksi, että asiaa kuvataan esityksen perusteluissa.

Henkilötietojen käsittely terrorismirikosten ja muiden vakavien rikosten torjunnassa

Poliisihallitus katsoi, että esityksestä ei selviä, miten EES- ja ETIAS-järjestelmien lainvalvontakäytön keskusyhteyspisteiden riippumattomuus toteutetaan. Esityksen perusteluja täydennettiin tältä osin. Poliisihallitus esitti myös, että lainvalvontakäytön keskusyhteyspiste poliisissa määriteltäisiin 4. lakiehdotuksessa viranomaistasolla vastaavasti kuin Tullin osalta. Tältä osin muutosta ei katsottu jatkovalmistelussa tarkoituksenmukaiseksi, koska keskusrikospoliisin tehtävästä EU-järjestelmien keskusyhteyspisteenä tai kansallisena yhteyspisteenä ehdotetaan säädettäväksi myös Schengenin tietojärjestelmän käyttöä koskevia asetuksia täydentävän lainsäädännön yhteydessä (HE 35/2021 vp).

Tulli katsoi, että Tullin tehtävästä EES- ja ETIAS-järjestelmien lainvalvontakäytön yhteyspisteenä tulisi säätää Tullin omassa henkilötietolaissa. Tullin käsityksen mukaan 4. lakiehdotukseen ehdotetut säännökset eivät ole sopusoinnussa lain soveltamisalan kanssa. Lausunnon perusteella lain soveltamisalasäännöstä täydennettiin.

Puolustusministeriö totesi, että Puolustusvoimien tehtävänä on vastata sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 9 luvun mukaisesta rikosten ennalta estämisestä ja paljastamisesta. Puolustusvoimat tulisi siten nimetä järjestelmien lainvalvontakäytön osalta toimivaltaiseksi viranomaiseksi. Esityksen perusteluja täydennettiin tältä osin.

Henkilötietojen käsittely kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi

Tiedusteluvalvontavaltuutetun näkemyksen mukaan EU:n oikeuden näkökulmasta mahdollisuuden hyödyntää jäsenvaltion rajavalvontaviranomaisten rajavalvonnan yhteydessä järjestelmällisesti keräämiä biometrisiä tietoja jäsenvaltion kansallisen turvallisuuden suojaamisessa voisi vaikuttaa se, katsottaisiinko mahdolliseksi pitää käsitteellisesti toisistaan erillään toisaalta unionin toimivaltaan kuuluva tietojen kerääminen EES-järjestelmään EES:n käyttötarkoitusten

mukaisesti sekä toisaalta unionin toimivaltaan kuulumaton tietojen kerääminen, tallettaminen ja muu käsitteleminen jäsenvaltion kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi, vaikka käytännössä on kyse samoista ja samalla kertaa kerättävistä tiedoista. Tietosuojavaltuutetun toimisto katsoi, että EES-järjestelmään tallennettavien biometrinen tietojen kansallinen käsittely yksinomaan kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi on EES-asetuksen näkökulmasta mahdollista. Tällaisesta mahdollisuudesta tulisi kuitenkin säätää erikseen niin, että sääntelyn oikeasuhtaisuutta, täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta koskevat vaatimukset täyttyisivät.

Oikeusministeriö totesi, että suojelupoliisille ehdotettavaa biometrinen tietojen tietojensaanti-oikeutta ja säilytysaikaa koskevat 4. lakiehdotuksen säännökset vaikuttavat sinänsä tarkoituksemukaisilta. Ehdotettu sääntely kuitenkin tarkoittaisi biometrinen tietojen käsittelyn lisääntymistä voimassaolevaan käytäntöön verrattuna varsin merkittävästi. Ministeriön näkemyksen mukaan esitysluonnoksessa ei riittävästi perusteltu, miksi suojelupoliisin olisi välttämätöntä käsitellä kaikkien EES-asetuksen soveltamisalalla tarkoitettujen henkilöiden biometrisia tietoja. Esitysluonnoksesta ei myöskään käynyt ilmi, arvioitaisiinko välttämättömyyttä tapauskohtaisesti. Myös tiedusteluvalvontavaltuutettu korosti tietojen käsittelyn välttämättömyysvaatimusta. Esityksen perusteluja täydennettiin tältä osin.

Oikeusministeriö katsoi, että biometrinen tietojen säilytysaika sääntelyä olisi hyvä arvioida tarkemmin huomioiden erityisesti perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö sekä biometrinen tietojen luonne erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvina tietoina. Lausunnon perusteella esityksen perusteluja täydennettiin ja säätämisyjärjestysperusteluihin lisättiin arviointi suhteessa perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöön.

Tietosuojavaltuutetun toimiston ja tiedusteluvalvontavaltuutetun lausuntojen perusteella kävi ilmi, että esitysluonnoksesta saattoi saada käsityksen, että Rajavartiolaitos käsittelee EES-järjestelmään tallennettavia biometrisiä tietoja kansallisessa rajanylitystietojärjestelmässä, joka on Rajavartiolaitoksen rekisterinpidossa. Lausunnoissa pohdittiin tältä osin Rajavartiolaitoksen lakisääteisiä tehtäviä, jotka eivät näyttäisi mahdollistavan kansallisen turvallisuuden suojaamista tukevaa biometrinen tietojen käsittelyä rajavalvonnan yhteydessä. Tietosuojavaltuutetun toimisto totesi, ettei sellaista erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelyä, joka perustuu vain toisen viranomaisen mahdolliseen tarpeeseen, voida pitää hyväksyttävänä. Lausuntojen perusteella esityksen perusteluja täsmennettiin ehdotetun sääntelyn tulkintaepäselvyyden poistamiseksi. Esityksessä ei ehdoteta, että Rajavartiolaitos tallentaisi EES-järjestelmään tallennettavia biometrisiä tietoja edes väliaikaisesti omaan rekisterinpitöönsä.

Puolustusministeriö totesi, että EES-järjestelmään tallennettavat biometriset tiedot ovat tarpeellisia myös Puolustusvoimille sotilastiedustelutehtävissä. Ministeriö esitti, että biometrinen tietojen käsittelystä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi säädettäisiin myös henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa siten, että Pääesikunta toimisi tietojen rekisterinpitäjänä. Jatkovalmistelussa todettiin, että erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelyn minimoimiseksi olisi tarkoituksenmukaisinta, että rajavalvonnan yhteydessä käsiteltävät biometriset tiedot luovutettaisiin kokonaisuutena vain yhdelle rekisterinpitäjälle. Puolustusvoimilla olisi oikeus saada yksittäisten sotilastiedustelutehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät biometriset tiedot suojelupoliisin rekisteristä voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti. Esityksen perusteluja täydennettiin tältä osin.

Liikenteenharjoittajien velvollisuudet ja muu ulkomaalaislain sääntely

Linja-autoliitto ry:n lausunnon perusteella 3. lakiehdotuksen 173 §:n perusteluja täsmennettiin siltä osin, mitä liikenteenharjoittajia sääntely koskee.

Laivameklarit ry totesi, että suuressa osassa EU- ja Schengen-maita merimiesten liikkuvuus on taattu merimiespassin avulla. Lupa- ja viisumikäytäntöjä olisi hyvä tässä yhteydessä selkeyttää ja vapauttaa merimiespassilla liikkuvat viisumivelvollisuudesta. Jatkovalmistelussa todettiin, että ehdotusta ei ole mahdollista hankkeen toimeksiannon vuoksi käsitellä tässä esityksessä.

Sisäministeriön maahanmuutto-osaston ja Länsi-Suomen merivartioston lausuntojen perusteella 3. lakiehdotuksen 40 §:n 1 momentin 2, 3 ja 6 kohta päivitettiin vastaamaan Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) 610/2013 yhdenmukaistettuja sallitun oleskelun keston laskemista koskevia säännöksiä. Muilta osin 40 §:n 1 momentin kohtia ehdotetaan muutettaviksi hallituksen esityksessä laeiksi ulkomaalaislain ja henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain 3 ja 5 §:n muuttamisesta (HE 122/2021 vp).

Suomenlahden merivartiosto toi lausunnossaan esille eräitä ulkomaalaislain soveltamisessa havaittuja haasteita, jotka liittyvät 185 §:ssä säädettyyn ulkomaalaisrikkomukseen ja 142 §:n 2 momentissa olevaan käännättämisen määritelmään. Jatkovalmistelussa todettiin, että ehdotukset on tarkoituksenmukaista käsitellä myöhemmin erillisessä hankkeessa.

Oikeusministeriö totesi, että 3. lakiehdotuksen liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun täytäntöönpanoa koskeva täsmäntävä sääntely vastaa hallinnollisten sanktioiden sääntelyperiaatteita koskevaa ohjeistusta. Lausunnon johdosta lakiehdotuksen 184 §:n 4 momentin sanamuotoa täsmennettiin kuitenkin niin, että vanhentumisajan alkaminen sidottiin päätöksen antamiseen eikä päätöksen tekemiseen. Oikeusministeriö kiinnitti huomiota myös siihen, että ministeriö on asettanut työryhmän valmistelemaan sakon täytäntöönpanosta annetun lain uudistamista. Tässä yhteydessä tultaneen yhtenäistämään seuraamusmaksujen täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä.

Oikeusrekisterikeskus esitti harkittavaksi, olisiko liikenteenharjoittajan seuraamusmaksulle säädetystä viivästyskorosta perusteltua luopua. Viivästyskorosta luopumista puoltaisivat hallinnollisten sanktioiden sääntelyn selkeys ja yhtenäisyys. Esityksen 3. lakiehdotusta muutettiin lausunnossa esitetyllä tavalla. Lisäksi esitykseen lisättiin uusi 7. lakiehdotus lentoliikenteen matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden torjunnassa annetun lain muuttamisesta. Lakiin tehtäisiin vastaavat täsmennykset liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun osalta kuin ulkomaalaislakiin.

Muut huomiot

Oikeusrekisterikeskus kiinnitti huomiota siihen, että kansallinen ETIAS-yksikkö tulisi pyytämään tietoja rikosrekisteristä myös toiselle jäsenvaltiolle annettavan lausunnon tausta-aineistoksi. Tältä osin jää epäselväksi, soveltuuko ulkomaalaislaissa tarkoitettu lupamenettely lain soveltamisala huomioiden rikosrekisteritietojen luovutusperusteeksi myös tapauksessa, jossa maahantulo tai oleskelu tapahtuu toisessa jäsenvaltiossa. Jatkovalmistelussa katsottiin edelleen, että kyse ei olisi rikosrekisteritietojen luovuttamisesta ulkomaille. Tietoja ei liitettäisi toiselle jäsenvaltiolle annettavaan lausuntoon, vaan kansallinen ETIAS-yksikkö antaisi ainoastaan myönteisen tai kielteisen vastauksen toiselle jäsenvaltiolle.

Laivameklarit ry:n lausunnon vuoksi esityksen jatkovalmistelussa havaittiin tarve lisätä 3. lakiehdotukseen säännös siitä, että maissa käyvältä risteilyn osanottajalta ei edellytetä matkustuslupaa vastaavasti kuin viisumivelvolliselta risteilyn osanottajalta ei edellytetä viisumia (43 §:n 2 momentti).

Ehdotusten taloudellisia vaikutuksia ja vaikutuksia tiedonhallintaan täsmennettiin Poliisihallituksen, Maahanmuuttoviraston, Tullin, Oikeusrekisterikeskuksen ja valtiovarainministeriön

lausuntojen perusteella. Lisäksi lausuntojen perusteella tehtiin yksittäisiin lainkohtiin ja perusteluihin liittyviä täydennyksiä. Jatkovalmistelussa tehtyjä keskeisiä muutoksia on käsitelty yhteistyössä lausunnonantajien kanssa.

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa

5 §. Määritelmät. Pykälään lisättäisiin EES- ja ETIAS-asetusten määritelmät, koska asetuksiin viitattaisiin myöhemmin laissa. Pykälän 5 kohdan Europol-asetusta koskeva määritelmä säilyisi asiasisällöllisesti ennallaan.

7 §. Henkilötietojen käsittely rajavalvonnassa sekä rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitämiseksi. Rajavartiolaitos ylläpitää voimassa olevan pykälän nojalla kansallista tietojärjestelmää, jonne tallennetaan pääsääntöisesti kolmansien maiden kansalaisten rajanylityksiä koskevia tietoja. EES-järjestelmän käyttöönoton myötä suurin osa näistä tiedoista tallennetaan EU:n yhteiseen rajanylitystietojärjestelmään.

EES-asetuksen 40 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltio saa säilyttää kansallisessa rajanylitystietojärjestelmässään tai vastaavissa kansallisissa tiedostoissaan aakkosnumeeriset tiedot, jotka se on tallentanut EES-järjestelmään EES-järjestelmän käyttötarkoitusten mukaisesti ja noudattaen täysimääräisesti unionin oikeutta. Artiklan 3 kohdan mukaan kaikkea 1 kohdan vastaista tietojen käyttöä on pidettävä väärinkäyttönä kunkin jäsenvaltion kansallisen oikeuden sekä unionin oikeuden mukaisesti. Aakkosnumeerisilla tiedoilla tarkoitetaan asetuksen 3 artiklan 1 kohdan 15 kohdan mukaan kirjainten, lukujen, erikoismerkkien, välilyöntien ja välimerkkien avulla esitettyjä tietoja. Säännös rajoittaa EES-järjestelmään tallennettavien biometristen tietojen säilyttämistä kansallisessa rajanylitystietojärjestelmässä. Biometrisillä tiedoilla tarkoitetaan asetuksen 3 artiklan 1 kohdan 17 ja 18 alakohdan mukaan sormenjälkitietoja ja digitaalista kasvokuvaa.

Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin uusi 2 a kohta, jossa säädettäisiin EES-asetuksen 3 artiklan 1 kohdan 15 alakohdassa tarkoitettujen aakkosnumeeristen tietojen kansallisesta käsittelystä. Henkilötietojen käsittelyn oikeusperusteena on yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohta. Yleistä tietosuoja-asetusta täydentävä sääntely on tarpeen EES-asetuksen 40 artiklan salliman kansallisen liikkumavaran käyttämiseksi ja sen täsmentämiseksi, että kansallisessa rajanylitystietojärjestelmässä on oikeus säilyttää EES-järjestelmään tallennettavista tiedoista vain aakkosnumeeriset tiedot.

EES-asetuksen 40 artiklan sääntely on jossakin määrin tulkinnanvarainen siltä osin, mitä tarkoitetaan unionin oikeuden täysimääräisellä noudattamisella. Asetusta ei yleensä saa selittää kansallisella sääntelyllä. Valmistelussa on arvioitu, että unionin oikeuden noudattamisella viitataan tässä yhteydessä erityisesti yleiseen tietosuojalainsäädäntöön ja EU-oikeuden yleisiin periaatteisiin. EES-asetuksen soveltamisala huomioon ottaen asetuksen sääntelyn ei katsota ulottuvan siihen, mihin tarkoituksiin kansallisen rajanylitystietojärjestelmän tietoja saadaan kansallisen lainsäädännön mukaisesti käsitellä.

Ehdotettu sääntely ei muuttaisi sitä, mihin toissijaisesti käsittelytarkoituksiin EES-järjestelmään tallennettavia rajanylitystietoja voitaisiin käsitellä. Voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti tietoja voitaisiin muun muassa luovuttaa muille viranomaisille ja ulkomaille lain 4 luvun säännösten mukaisesti sekä käsitellä myös muiden rikosten kuin terrorismirikosten ja vakavien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi. Tietojen säilytysajasta säädettäisiin tarkemmin 40 §:ssä.

Rajanylityksen yhteydessä voidaan käsitellä myös tietoja, joita ei EES-asetuksen mukaan tallenneta EES-järjestelmään. Tällaisia voivat olla esimerkiksi tiedot ajoneuvoista tai rajanylityksen tarkoituksesta sekä tapauskohtaisesti sellaisten henkilöiden tiedot, joiden rajanylitystä ei rekisteröidä EES-järjestelmään. Nämä tiedot sisältyvät voimassa olevan 2 momentin 1, 2 tai 9 kohtaan, eikä niiden käsittelyyn sovellettaisi EES-asetuksen 40 artiklassa säädettyjä rajoitteita, kuten tietojen säilytysaikaa koskevaa sääntelyä.

Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin uusi *2 b kohta*, jossa säädettäisiin kansallisessa ETIAS-yksikössä tapahtuvaan matkustuslupahakemusten käsittelyyn liittyvästä henkilötietojen käsittelystä sekä ETIAS-asetuksen 34 artiklan mukaiselle ETIAS-seurantalistalle lisättävien tietojen kansallisesta käsittelystä. Kansallisesti käsiteltävät ja Rajavartiolaitoksen rekisterinpitoon tallennettavat käsittelytiedot koskisivat sellaisia matkustuslupahakemusten käsittelytietoja, joita ei ETIAS-asetuksen mukaan tallenneta ETIAS-keskusjärjestelmään. Tällaisia voisivat olla asiassa tehty lisäselvitykset, kuten hakijan kuulemiseen liittyvän haastattelun tallenteet, päätöksentekoon vaikuttavat taustatiedot sekä tarkemmat tiedot muiden jäsenvaltioiden kansallisten ETIAS-yksiköiden ja Europolin kuulemismenettelystä ETIAS-asetuksen 28 ja 29 artiklan mukaisesti.

ETIAS-asetuksen mukaan hakijalle on ilmoitettava muun ohella se, mihin asetuksen 37 artiklan 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuihin perusteisiin matkustuslupan epääminen, mitätöiminen tai kumoaminen perustuu. Mahdollisen muutoksenhaun sekä päätöksen tehneen virkamiehen oikeusturvan vuoksi olisi voitava jälkikäteen todentaa, mihin tietoihin ja selvityksiin matkustuslupaa koskeva päätös on perustunut. Tällaisia tietoja ei ole mahdollista kattavasti tallentaa ETIAS-keskusjärjestelmään, minkä lisäksi tiedot ovat lähtökohtaisesti salassa pidettäviä erityisesti julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3–5 tai 9 kohdan nojalla. Kielteistä päätöstä koskevat tiedot liittyvät hakijan muodostamaan turvallisuusriskiin, laittoman maahanmuuton riskiin tai suureen epidemiariskiin. Tiedot tallennettaisiin kansalliseen järjestelmään vain siltä osin kuin ne ovat välttämättömiä muutoksenhaun tai virkamiesten oikeusturvan kannalta ja siltä osin kuin tietoja ei ole saatavissa ETIAS-keskusjärjestelmästä.

ETIAS-seurantalistan ylläpitäminen edellyttää seurantalistalle lisättävien tietojen käsittelyä myös kansallisessa järjestelmässä. ETIAS-seurantalista muodostuu sellaisiin henkilöihin liittyvistä tiedoista, joiden epäillään tehneen terrorismirikoksen tai muun vakavan rikoksen tai osallistuneen sellaisiin tai joiden tapauksessa on tosiseikkoihin perustuvaa näyttöä tai perusteltua syytä uskoa, henkilöstä tehdyn yleisen arvion perusteella, että he tekevät terrorismirikoksen tai muun vakavan rikoksen. ETIAS-seurantalistalle voidaan asetuksen 34 artiklan mukaan tallentaa sukunimi, syntymäsukunimi, syntymäaika, muut nimet (lisänimet, taiteilijanimet, kutsumanimet), matkustusasiakirja tai -asiakirjat (tyyppi, numero ja myöntämismaa), kotiosoite, sähköpostiosoite, puhelinnumero, yrityksen tai organisaation nimi, sähköpostiosoite, postiosoite ja puhelinnumero sekä IP-osoite. Vastaavia tietoja voitaisiin käsitellä ehdotettavan säännöksen nojalla myös kansallisesti. Säännös täydentäisi lain 6 §:n sääntelyä henkilön perustietojen tallentamisesta.

ETIAS-asetuksen mukaan ennen tietojen lisäämistä ETIAS-seurantalistaan on määritettävä, ovatko tiedot riittäviä, oikeita ja riittävän merkityksellisiä ETIAS-seurantalistaan sisällytettäväksi, arvioitava tietojen mahdollisia vaikutuksia manuaalisesti käsiteltyjen hakemusten osuuteen sekä tarkistettava, vastaavatko tiedot SIS-järjestelmään tallennettua kuulutusta. Olemassa olevia SIS-kuulutuksia vastaavia tietoja ei tallenneta ETIAS-seurantalistalle, ja jos SIS-kuulutuksen tekemisen edellytykset täyttyvät, on ensisijaisesti tehtävä SIS-kuulutus. ETIAS-asetuksen 35 artiklan mukaan jäsenvaltiot ovat vastuussa ETIAS-seurantalistalle tallentamiensa tietojen oikeellisuudesta ja niiden pitämisestä ajan tasalla. Kansallisten viranomaisten kesken olisi määritettävä tarvittavat prosessit tietojen ajantasaisuuden varmistamiseksi.

18 §. Rekisterinpitäjä. Pykälään lisättäisiin säännökset EES- ja ETIAS-järjestelmissä käsiteltävien tietojen rekisterinpitäjästä Suomessa. Pykälän *1 momentin* mukaan Rajavartiolaitoksen esikunta olisi EES-asetuksen 39 artiklassa tarkoitettu rekisterinpitäjä, jolla on vastuu Suomen tallentamien tietojen käsittelystä EES-järjestelmässä.

ETIAS-asetuksen 57 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltion kansallinen ETIAS-yksikkö katsotaan yleisen tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 7 kohdassa tarkoitetuksi rekisterinpitäjäksi. Kansalliselle yksikölle on keskitetty vastuu kyseisen jäsenvaltion ETIAS-keskusjärjestelmässä suorittamasta henkilötietojen käsittelystä. Rajavartiolaitokseen ehdotettavan 18 §:n mukaan Suomen kansallisena ETIAS-yksikkönä toimisi Rajavartiolaitos. Tämän pykälän uudessa *2 momentissa* täsmennettäisiin, että Rajavartiolaitoksessa rekisterinpitäjän tehtäviä hoitaa Rajavartiolaitoksen esikunta, joka toimii muutoinkin Rajavartiolaitoksen henkilötietolaissa tarkoitettuna rekisterinpitäjänä.

Rajavartiolaitoksen esikunta vastaisi rekisterinpitäjänä myös muiden toimivaltaisten viranomaisten (poliisi, Tulli, Maahanmuuttovirasto ja ulkoasiainhallinnon viranomaiset) suorittamasta henkilötietojen käsittelystä EES- ja ETIAS-järjestelmissä. Rajavartiolaitoksen esikunnan rekisterinpitovastuu ulottuisi myös lainvalvontakäytön keskusyhteispisteiden (keskusrikospoliisi ja Tulli) toimintaan. Rajavartiolaitoksen esikunnalle olisi siten keskitetty vastuu henkilötietojen käsittelyn valvonnasta ja rekisteröidyn oikeuksien toteuttamisesta, mutta kukin toimivaltainen viranomainen vastaisi kuitenkin viime kädessä oman toimintansa lainmukaisuudesta.

37 a §. Henkilötietojen luovuttaminen rajanylitystietojärjestelmään ja Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmään. Lakiin lisättäisiin uusi pykälä, jossa säädettäisiin Rajavartiolaitoksen käsittelemien henkilötietojen luovuttamisesta rajanylitystietojärjestelmään ja Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmään. Luovutettavat tiedot rajattaisiin 7–11 ja 13–15 §:ssä tarkoitettuihin tietoihin.

EES- ja ETIAS-asetukset ovat suoraan sovellettavaa oikeutta. Tiedonluovutuksesta olisi kuitenkin tarpeen säätää ottaen huomioon ne edellytykset, jotka salassapidon murtavalle sääntelylle on julkisuuslain 29 §:ssä asetettu. Pykälässä tarkoitettussa henkilötietojen luovuttamisessa olisi noudatettava EES- ja ETIAS-asetuksia, joissa on säädetty kummankin järjestelmän osalta tietojen tallentamisen edellytyksistä sekä tallennettavien tietojen sisällöstä.

ETIAS-asetuksen 34 artiklassa tarkoitettu ETIAS-seurantalista on osa ETIAS-keskusjärjestelmää, jossa käsiteltävien tietojen rekisterinpitäjä Suomen tallentamien tietojen osalta on kansallinen ETIAS-yksikkö. Tiedot ETIAS-seurantalistalle olisi sen vuoksi luovutettava rajavartiolaitain 18 §:ssä tarkoitettun kansallisen ETIAS-yksikön välityksellä. ETIAS-asetus sisältää harkinnanvaraa seurantalistalle tallennettavien tietojen suhteen. Tältä osin tietojen luovuttamisessa olisi noudatettava kansallisessa lainsäädännössä tietojen käsittelytarkoituksille asetettuja rajoituksia.

40 §. Rajavalvonnassa sekä rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitämiseksi käsiteltävien henkilötietojen poistaminen. Voimassa olevan *1 momentin* mukaan rajavalvonnassa sekä rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitämiseksi käsiteltävät henkilötiedot poistetaan viimeistään viiden vuoden kuluttua viimeisimmän tiedon merkitsemisestä. Yksityiskohtaisten perustelujen (HE 241/2018 vp) mukaan säännöksen on ollut tarkoitus vastata tuolloin voimassa olleen lain sääntelyä. Aiemman Rajavartiolaitoksen henkilötietolain (579/2005) 32 §:n 2 momentin mukaan vastaavat tiedot on kuitenkin tullut poistaa viiden vuoden kuluttua tietojen rekisteriin merkitsemisestä, ei viimeisimmän tiedon merkitsemisestä. Sääntely korjattaisiin tämän tavoitteen mukaiseksi. Muutoksella ei olisi vaikutusta voimassa olevaan tietojen poistamista koskevaan käytäntöön.

Pykälän 1 momentin mukaista viiden vuoden poistosäännöstä sovellettaisiin myös 7 §:n 2 b kohdassa tarkoitettujen ETIAS-seurantalistan tietojen poistamiseen. Voimassa olevan 3 momentin mukaan tiedot voidaan kuitenkin säilyttää edelleen, jos ne ovat tarpeen tutkinnallisen, valvonnallisen tai muun perustellun syyn vuoksi taikka rekisteröidyn, muun asianosaisen tai Rajavartiolaitoksen henkilöstöön kuuluvan oikeuksien turvaamiseksi. Henkilötietojen edelleen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein.

Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin uudet säännökset matkustusluvan kansalliseen käsittelyyn liittyvien tietojen sekä EES-järjestelmään tallennettavien rajanylitystietojen poistamisesta kansallisista tietojärjestelmistä.

ETIAS-asetuksen 54 artiklan mukaan matkustusluvan hakemustiedostoa säilytetään ETIAS-keskusjärjestelmässä matkustusluvan voimassaoloajan tai viisi vuotta viimeisestä päätöksestä, jolla matkustuslupa on evätty, mitätöity tai kumottu 37, 40 tai 41 artiklan mukaisesti. Vastaava säilytysaika olisi perusteltu myös siltä osin kuin matkustuslupahakemusta on käsitelty kansallisessa ETIAS-yksikössä. Säilytysaikaa voitaisiin kuitenkin pykälän 3 momentin perusteella tapauskohtaisesti pidentää. Tällainen tilanne voisi olla kyseessä esimerkiksi silloin, jos kansallisen ETIAS-yksikön tiedossa on, että hakemustiedostoa säilytetään 54 artiklan 2 kohdan mukaisesti hakijan suostumuksella ETIAS-keskusjärjestelmässä matkustusluvan voimassaolon päätymisen jälkeen.

EES-asetuksen 40 artiklan mukaan jäsenvaltio ei saa säilyttää kansallisessa rajanylitystietojärjestelmässään EES-järjestelmään tallentamia tietoja pidempään kuin niitä säilytetään EES-järjestelmässä. EES-asetuksen 34 artiklan mukaan tiedot poistetaan EES-järjestelmästä pääsääntöisesti joko kolmen tai viiden vuoden kuluttua merkinnän tekemisestä. Artiklan mukaan kukin maahantulo- tai maastalähtötietue tai pääsyn epäämistä koskeva tietue, joka on linkitetty henkilökohtaiseen tiedostoon, säilytetään EES-järjestelmässä kolmen vuoden ajan maastalähtötietueen tai pääsyn epäämistä koskevan tietueen päivämäärästä. Kukin henkilökohtainen tiedosto ja siihen linkitetyt maahantulo- tai maastalähtötietueet tai pääsyn epäämistä koskevat tietueet säilytetään EES-järjestelmässä kolmen vuoden ja yhden päivän ajan viimeisimmän maastalähtötietueen tai pääsyn epäämistä koskevan tietueen päivämäärästä, ellei kolmen vuoden kuluessa viimeisimmän maastalähtötietueen tai pääsyn epäämistä koskevan tietueen päivämäärästä ole luotu maahantulotietuetta. Ellei sallitun oleskelun päättymispäivämäärän jälkeen ole luotu maastalähtötietuetta, tiedot säilytetään viiden vuoden ajan sallitun oleskelun päättymispäivämäärän jälkeen.

Edellä mainitusta poiketen sellaisen vapaan liikkuvuuden piiriin kuuluvan unionin kansalaisen perheenjäsenen tai kolmannen maan kansalaisen perheenjäsenen, jolla ei ole oleskelukorttia tai oleskelulupaa, maahantulo- tai maastalähtötietue säilytetään EES-järjestelmässä enintään yhden vuoden ajan kyseisen kolmannen maan kansalaisen maastalähdön jälkeen. Jos ei ole olemassa maastalähtötietuetta, tiedot säilytetään viiden vuoden ajan viimeisen maahantulotietueen päivämäärästä.

Jos kolmannen maan kansalainen on saanut jonkin jäsenvaltion kansalaisuuden tai hänestä on tullut henkilö, johon EES-asetusta ei sovelleta, henkilökohtainen tiedosto ja kyseiseen henkilökohtaiseen tiedostoon linkitetyt maahantulo- ja maastalähtötietueet ja pääsyn epäämistä koskevat tietueet on tapauksen mukaan joko omatoimisesti tai pyynnöstä poistettava EES-järjestelmästä viipymättä ja joka tapauksessa viimeistään viiden työpäivän kuluttua. Poistamisen suorittavasta jäsenvaltiosta säädetään tarkemmin asetuksen 35 artiklassa.

EES-asetuksen yksityiskohtaisia poistosääntöjä ei ole teknisesti tarkoituksenmukaista toteuttaa sellaisenaan kansalliseen rajanylitysjärjestelmään. Tämän vuoksi 2 momentissa säädettäisiin,

että 7 §:n 2 momentin 2 a kohdassa tarkoitetut aakkosnumeeriset rajanylitystiedot olisi poistettava EES-asetuksen 2 artiklan 1 kohdan b alakohdassa tarkoitetusta henkilöstä (vapaan liikkuvuuden piiriin kuuluvan henkilön perheenjäsen) yhden vuoden kuluttua tiedon rekisteriin merkitsemisestä ja muusta henkilöstä kolmen vuoden kuluttua tiedon rekisteriin merkitsemisestä, ellei tietoa ole tullut EES-asetuksen 35 artiklan mukaisesti poistaa aiemmin. Säätely noudattaisi EES-asetuksen 40 artiklan edellytystä tietojen kansallisesta säilytysajasta. Ne tiedot, jotka säilytetään EES-järjestelmässä viisi vuotta, olisi mahdollista saada suoraan EES-järjestelmästä EES-asetuksen säännösten mukaisesti.

7.2 Rajavartiolaki

18 §. *Kansallinen ETIAS-yksikkö.* Pykälä olisi uusi. ETIAS-asetuksen 8 artiklan mukaan kunkin jäsenvaltion on nimettävä toimivaltainen viranomainen kansalliseksi ETIAS-yksiköksi. Pykälän 1 momentin mukaan Suomen kansallisena ETIAS-yksikkönä toimisi Rajavartiolaitos. Yksikkö sijoitettaisiin Rajavartiolaitoksessa osaksi ennakolta saatavien matkustustietojen käsittelytoimintaa. Tällä mahdollistettaisiin se, että lähtökohtaisesti kaikilla lupakäsittelijöillä olisi jo valmiiksi käsitys matkustajaliikenteessä vallitsevasta tilanteesta ja mahdollisista uusista ilmiöistä.

Kansallinen ETIAS-yksikkö vastaa matkustuslupahakemusten manuaalisesta käsittelystä ja matkustuslupien myöntämisestä, epäämisestä, mitätöimisestä tai kumoamisesta koskevista päätöksistä. Kansallisella ETIAS-yksiköllä on oikeus tutustua hakemustiedostoon ja siihen mahdollisesti linkitettyihin hakemustiedostoihin sekä kaikkiin automatisoidussa käsittelyssä löytyneisiin osumiin. Matkustuslupahakemusten käsittelyn lisäksi kansallinen ETIAS-yksikkö osallistuu ETIAS-asetuksen 33 artiklassa tarkoitettujen seulontasääntöjen laadintaan sekä 34 artiklassa tarkoitetun ETIAS-seurantalistan ylläpitoon. Lisäksi kansallisesta ETIAS-yksiköstä nimetään edustaja asetuksen 9 tarkoitettuun ETIAS-arviointilautakuntaan.

Kansallisen ETIAS-yksikön tehtäviin kuuluu arvioida matkustuslupahakemusten käsittelyn yhteydessä, aiheuttaako henkilö turvallisuusriskin, laittomaan maahanmuuton riskin tai suureen epidemiariskin. Tässä tarkoituksessa yksiköllä on pääsy myös kansallisiin henkilörekistereihin ja tietokantoihin voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti. Keskeisiä tietolähteitä ovat poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen henkilörekisterit sekä rikosrekisteri silloin, kun kolmannen maan kansalaisesta on terrorismirikosta tai vakavaa rikosta koskeva liputus ECRIS-TCN-järjestelmässä. Tietojärjestelmiin tehtävien tarkistusten lisäksi matkustuslupahakemusten käsittely edellyttää tiivistä yhteistyötä muiden kansallisten viranomaisten, erityisesti rikostorjuntaviranomaisten, maahanmuuttoviranomaisten ja terveysviranomaisten, kanssa. Lisäksi kansallisen yksikön tehtäviin kuuluu yhteydenpito keskusrikospoliisiin sijoitetun SIRENE-toimiston kanssa siltä osin kuin hakemuskäsittelyssä on tullut osuvia SIS-järjestelmään tallennettuihin kuulutuksiin.

Poliisin, Tullin ja suojelupoliisin kanssa tehtävän yhteistyön varmistamiseksi kansallisen ETIAS-yksikön työskentelytilojen on suunniteltu sijoittuvan lentoliikenteen matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden torjunnassa annetun lain (657/2019) 5 §:ssä tarkoitetun matkustajatietoyksikön välittömään läheisyyteen. Jäsenvaltion tulee huolehtia ETIAS-asetuksessa säädetyistä määräajoista matkustuslupahakemusten käsittelyssä. Tämän ei katsota edellyttävän ympärivuorokautista toimintaa. Alustavan arvion mukaan kansallinen ETIAS-yksikkö työskentelisi 14 tuntia vuorokaudessa.

ETIAS-asetuksen mukaan hakijoilla, joiden matkustuslupa on evätty, mitätöity tai kumottu, on oikeus hakea muutosta päätöksen tehneen kansallisen ETIAS-yksikön jäsenvaltion lainsäädän-

nön mukaisesti. Muutoksenhakuoikeutta ei kuitenkaan ole, jos matkustuslupa on kumottu hakijan pyynnöstä asetuksen 41 artiklan 8 kohdan mukaisesti. Pykälän 2 momentissa olisi tätä koskeva säännös, jonka mukaan kansallisen ETIAS-yksikön ETIAS-asetuksen 36, 37, 40 tai 41 artiklan nojalla tekemään päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla. Momentissa olisi selvyiden vuoksi myös toistettava ETIAS-asetuksen 41 artiklan 8 kohdassa oleva poikkeus muutoksenhakuoikeuteen. Momentti sisältäisi myös informatiivisen viittauksen oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettuun lakiin.

Muutoksenhaun osalta on huomattava, että ETIAS-asetuksen 28 artiklan 7 kohdan mukaan kansallisen ETIAS-yksikön on evättävä matkustuslupa, jos vähintään yhden kuulemiseen osallistuneen toisen jäsenvaltion kansallinen ETIAS-yksikkö antaa hakemuksesta kielteisen lausunnon. Kansallisella ETIAS-yksiköllä ei näin ollen ole näissä tilanteissa itsenäistä harkintavaltaa päätöksenteossa.

Kansallisen ETIAS-yksikön tekemään päätökseen ei sovellettaisi hallintolain 7 a luvun säännöksiä oikaisuvaatimusmenettelystä. Tämä on katsottu perustelluksi, koska oikaisuvaatimusmenettely ei ole käytössä myöskään rajavartiolaiton mukaisesti myönnettäviä muita lupia, kuten rajavyöhykelupia (52 ja 60 §) ja rajanylityslupia (13 §) sekä rajatarkastusviranomaisen tekemiä viisumin epäämis-, mitätöinti- ja kumoamispäätöksiä (ulkomaalaislain 190 a §:n 4 momentti) koskevassa päätöksenteossa.

Pykälän 3 momentti sisältäisi viittaussäännöksen, jonka mukaan henkilötietojen käsittelystä kansallisessa ETIAS-yksikössä säädetään henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa.

60 §. *Suullisesti annettava päätös ja muutoksenhaku.* Pykälästä poistettaisiin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain säädösviite, koska viite lisättäisiin ehdotettavaan 18 §:ään.

7.3 Ulkomaalaislaki

3 §. *Määritelmät.* Pykälään lisättäisiin uusi 4 a kohta, jonka mukaan matkustusluvalla tarkoitetaan ETIAS-asetuksen mukaisesti annettua päätöstä, jonka perusteella viisumipakosta vapautetun kolmannen maan kansalaisen maahantulo ja lyhytaikainen oleskelu sallitaan muiden maahantulon edellytysten täyttyessä. Matkustuslupa on määritelty ETIAS-asetuksen 3 artiklan 1 kohdan 5 alakohdassa. Säännöksessä ei kuitenkaan toistettaisi sellaisenaan asetuksen määritelmän sisältöä, vaan määritelmä noudattaisi ulkomaalaislain määritelmäpykälän yleisempää muotoa. Määritelmä on tarpeen, koska matkustuslupa on viitattava useammassa pykälässä, jotta voidaan säätää liikenteenharjoittajan matkustuslupaa koskevasta tarkastusvelvollisuudesta ja ETIAS-asetuksessa edellytetyllä tavalla sen laiminlyömisestä seuraamuksista.

Pykälän 21 kohtaan päivitetäisiin viittaus kumotusta Schengenin rajasäännöstä koskevasta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksesta (EY) N:o 562/2006 viittaukseksi voimassa olevaan asetukseen (EU) 2016/399.

40 §. *Oleskeluoikeus.* Pykälän 1 momentin 3 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi niin, että laillista oleskelua olisi matkustusluvalla tapahtuva enintään 90 päivää kestävä oleskelu minkä tahansa 180 päivän ajanjakson aikana, jos ulkomaalainen tulee valtiosta, jonka kansalaiselta ei edellytetä viisumia. Aiemmin tiettyjen neuvoston asetuksella viisumipakosta vapautettujen kolmansien maiden kansalaisten lyhytaikainen oleskelu Schengen-alueella on ollut mahdollista ilman viisumia, mutta ETIAS-asetuksella otetaan käyttöön matkustuslupa, joka on uusi maahantulon ja lyhytaikaisen oleskelun edellytys näille viisumipakosta vapautetuille kolmansien maiden kansalaisille heidän matkustaessaan Schengen-alueelle.

Säännöksen uudessa sanamuodossa huomioitaisiin myös Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) N:o 610/2013 yhdenmukaistetut sallitun oleskelun laskemista koskevat säännöt, jotka päivitetäisiin myös momentin 6 kohtaan. Sääntelyn yhdenmukaisuuden vuoksi aikamääre muutettaisiin täsmällisempään muotoon myös momentin 2 kohdassa.

43 §. Risteilyyn osallistuvan maissa käynti. Pykälän 2 momentissa säädetään risteilyn osanottajan oikeudesta käydä maissa ilman matkustusasiakirjaa ja viisumia aluksen ollessa Suomessa. Koska jatkossa viisumipakosta vapautetulta kolmannen maan kansalaiselta edellytetään ETIAS-asetuksen mukainen matkustuslupa maahantuloa ja lyhytaikaista oleskelua varten, olisi tarpeen säätää samoin kuin viisumin osalta, ettei säännöksen mukaisesti maissa käyvältä risteilyn osanottajalta edellytetä matkustuslupaa. Tämän vuoksi pykälän 2 momenttiin lisättäisiin matkustuslupa.

142 §. Pääsyn epääminen ja käännäyttäminen. Pykälän 1 momenttiin päivitetäisiin uudelleen laaditun Schengenin rajasäännösten muuttunut artiklanumero. Pääsyn epäämisestä säädetään voimassa olevan Schengenin rajasäännösten 14 artiklassa.

151 §. Poliisi ja rajatarkastusviranomainen. Pykälän 2 momenttiin päivitetäisiin uudelleen laaditun Schengenin rajasäännösten muuttunut artiklanumero. Kolmansien maiden kansalaisten maahantulon edellytyksistä säädetään voimassa olevan Schengenin rajasäännösten 6 artiklassa.

155 a §. Unionin kansalaisen perheenjäsenen maahantulo. Pykälän 1 ja 2 momenttiin lisättäisiin matkustuslupa unionin kansalaisen perheenjäsenen maahantulon ja oleskelun edellytykseksi silloin, kun kyseinen perheenjäsen on viisumipakosta vapautetun kolmannen maan kansalainen, jolla ei ole vapaan liikkuvuuden direktiivin mukaista oleskelukorttia.

Pykälään lisättäisiin uusi 5 momentti, jossa viitattaisiin ETIAS-asetuksen säännöksiin unionin kansalaisen perheenjäsenen matkustuslupahakemuksen käsittelystä ja sen maksuttomuudesta sekä menettelystä hakijan kuulemisen, matkustusluvan epäämisen, mitätöimisen tai kumoamisen yhteydessä.

173 §. Liikenteenharjoittajan tarkastusvelvollisuus. Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti, jossa viitattaisiin liikenteenharjoittajan ETIAS-asetuksen 45 artiklan mukaiseen velvollisuuteen varmistaa, että sen ulkorajaliikenteessä kuljettamalla viisumipakosta vapautetulla kolmannen maan kansalaisella on maahantuloon vaadittava matkustuslupa. Liikenteenharjoittajalla tarkoitettaisiin tässä yhteydessä lain 3 §:n 3 kohdasta poiketen ETIAS-asetuksen 45 artiklan 1 kohdan mukaisesti lento- ja meriliikenteenharjoittajia sekä kansainvälisiä liikenteenharjoittajia, jotka kuljettavat ryhmiä linja-autoilla maanteitse. Sääntely ei koskisi muita liikennemuotoja, kuten esimerkiksi junaliikennettä tai maantiiliikenteen reittiliikennettä.

179 §. Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu. Pykälän 1 momentissa viitataan lain 173 §:n mukaiseen tarkastusvelvollisuuteen, joten jatkossa myös ETIAS-asetuksen 45 artiklan 5 kohdan mukaisen seuraamuksen määrittämiseen sovellettaisiin lain 179 §:n mukaista liikenteenharjoittajan seuraamusmaksua.

Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, jossa viitattaisiin ETIAS-asetuksen 45 artiklan 6 kohdan ja 46 artiklan 2 kohdan mukaisiin perusteisiin poiketa seuraamusten määrittämisestä liikenteenharjoittajalle silloin, kun liikenteenharjoittajalle on jo saman kolmannen maan kansalaisen osalta määrätty Schengenin yleissopimuksen 26 artiklan 2 kohdan ja liikenteenharjoittajan vastuudirektiivin 4 artiklan mukainen seuraamus tai liikenteenharjoittajan ETIAS-tietojärjestel-

mään tekemän kyselyn tekeminen on teknisistä syistä mahdotonta ETIAS-tietojärjestelmän jonkin osan toimintahäiriön vuoksi. Tällöin pykälän nykyinen 3 ja 4 momentti siirtyisivät 4 ja 5 momentiksi.

Schengenin yleissopimuksen 26 artiklan 2 kohdan mukaan seuraamuksia on määrättävä, jos liikenteenharjoittajan kuljettamalla ulkomaalaisella ei ole vaadittavia matkustusasiakirjoja. Matkustusasiakirjojen on hallituksen esityksessä (HE 28/2003 vp, s. 224) tulkittu tarkoittavan myös voimassa olevaa viisumia tai oleskelulupaa silloin, kun se vaaditaan maahantulon edellytyksenä. Viisumi ja oleskelulupa rinnastuvat matkustuslupaan, eikä kolmannen maan kansalaiselta, jolla tulisi olla matkustuslupa, voida edellyttää lisäksi viisumia tai oleskelulupaa. Käytännössä säännös tarkoittaisi, ettei liikenteenharjoittajan seuraamusmaksua määrättäisi matkustusluvan tarkastamisen laiminlyönnistä, jos liikenteenharjoittajalle on jo määrätty seuraamusmaksu saman kolmannen maan kansalaisen kuljettamisesta ilman vaadittua matkustusasiakirjaa, kuten passia.

Lentoliikenteen matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden torjunnassa annetun lain (657/2019) 13 §:n mukaista lentoliikenteenharjoittajan seuraamusmaksua ei voida määrätä sille, jolle on samasta teosta määrätty ulkomaalaislain 179 §:n mukainen liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 25 §:n rikkomisesta. Lentoliikenteen harjoittajan seuraamusmaksu ja Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 25 §:n rikkomisesta määrättävä liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu vastaavat periaatteeltaan ja seuraamusmäärältään toisiaan. Jotta samasta teosta ei määrättäisi kahta eri seuraamusmaksua, lain 179 §:n uuteen 6 momenttiin lisättäisiin vastaava säännös. Pääsääntöiseksi käytännöksi on muodostunut, että ennen seuraamusmaksun määräämistä matkustajarekisteritietojen toimittamisen laiminlyönnistä selvitetään, onko liikenteenharjoittajalle jo määrätty seuraamusmaksu Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 25 §:n rikkomisesta.

181 §. *Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrääminen.* Hallinnollisten sanktioiden määräämisoikeuden vanhentumisesta ei ole yleisiä säännöksiä. Tämän vuoksi pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu on määrättävä viimeistään kuuden kuukauden kuluessa 179 §:ssä tarkoitettua liikenteenharjoittajan tarkastusvelvollisuuden tai tietojenantovelvollisuuden rikkomisesta. Ehdotetun kuuden kuukauden määräajan on arvioitu riittävän liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määräämiseksi tarvittavan selvityksen hankkimiseen, kuten lain 180 §:ssä säädettyyn liikenteenharjoittajan kuulemiseen.

183 §. *Maksuaika.* Pykälän 2 momentissa säädetään maksettavaksi erääntyneelle seuraamusmaksulle perittävästä viivästyskorosta. Rangaistusluontoiset seuraamusmaksut rinnastuvat ankaruudeltaan sakkorangaistukseen, joten niille ei tulisi hallinnollisten seuraamusten sääntelyperiaatteiden mukaan periä viivästyskorkoa, ellei sitä pidetä sääntelyn erityispiirteiden vuoksi tarpeellisena. Pykälän toisen momentin tätä koskeva säännös poistettaisiin, koska sääntelyssä ei ole tunnistettu sellaisia erityispiirteitä, jotka puoltaisivat erääntyneelle liikenteenharjoittajan seuraamusmaksulle perittävän viivästyskoron tarpeellisuutta.

184 §. *Täytäntöönpano.* Pykälään lisättäisiin uusi 4 momentti, jonka mukaan seuraamusmaksun täytäntöönpanosta säädettäisiin sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa. Momentti sisältäisi myös täytäntöönpanoa koskevan vanhentumissäännöksen, jonka mukaan seuraamusmaksu vanhenisi viiden vuoden kuluttua lainvoiman saaneen päätöksen antamisesta. Seuraamusmaksun täytäntöönpanon vanhentumisaikaksi olisi perusteltua säätää viisi vuotta sen määräämistä koskevan lainvoimaisen päätöksen antamisesta, sillä se vastaisi sakkorangaistukselle säädettyä vanhentumisaikaa.

7.4 Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa

1 §. *Soveltamisala.* Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, jolla lain soveltamisalaa laajennettaisiin kattamaan lainvalvontaviranomaisten tiedonsaanti eräistä eurooppalaisista tietojärjestelmistä terrorismirikosten ja vakavien rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi.

Lain soveltamisala on voimassa olevassa pykälässä rajattu koskemaan ainoastaan poliisilain 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen poliisille kuuluvien tehtävien suorittamiseksi tarpeellisten henkilötietojen käsittelyä. Soveltamisalaa olisi tarpeen muuttaa, koska ehdotetussa 18 a §:ssä säädettäisiin keskitetysti kaikkien viranomaisten lainvalvontatarkoituksessa tapahtuvasta tiedonsaannista. Tiedonsaantia koskevia säännöksiä sovellettaisiin siten poliisille kuuluvien tehtävien lisäksi myös muiden lainvalvontaviranomaisten tehtävien suorittamiseksi tarpeellisten henkilötietojen käsittelyyn. Vastaavaa poliisin henkilötietolakiin keskitettyä sääntelyä on ehdotettu myös Eurodac-järjestelmän ja VIS-järjestelmän osalta esityksessä HE 35/2021 vp.

3 §. *Määritelmät.* Pykälään lisättäisiin EES- ja ETIAS-asetusten määritelmät, koska asetuksiin viitattaisiin myöhemmin laissa. Pykälän 6 kohdan Eurodac-asetusta koskeva määritelmä säilyisi asiasisällöllisesti ennallaan.

18 a §. *Tietojen saanti rajanylitystietojärjestelmästä ja ETIAS-keskusjärjestelmästä terrorismirikosten ja vakavien rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi.* EES-asetuksen 29 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on nimettävä yksi tai useampi keskusyhteyspiste, jonka kautta nimetyt kansalliset viranomaiset voivat pyytää rajanylitystietojärjestelmästä tietoja terrorismirikosten ja muiden vakavien rikosten torjumiseksi, havaitsemiseksi ja tutkimiseksi. Vastaava säännös ETIAS-keskusjärjestelmän osalta sisältyy ETIAS-asetuksen 50 artiklaan.

Terrorismirikoksella tarkoitetaan EES-asetuksen 3 artiklan 1 kohdan 24 alakohdan mukaan rikosta, joka kansallisessa oikeudessa määritellään rikokseksi ja joka on jokin terrorismin torjumisesta sekä neuvoston puitepäätöksen 2002/475/YOS korvaamisesta sekä neuvoston päätöksen 2005/671/YOS muuttamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä (EU) 2017/541 (jäljempänä *terrorismidirektiivi*) tarkoitetuista rikoksista tai niitä vastaava rikos. ETIAS-asetuksen 3 artiklan 1 kohdan 15 alakohdan mukaan terrorismirikoksella tarkoitetaan yleisesti rikosta, joka on terrorismidirektiivissä tarkoitettu rikos tai sitä vastaava rikos. Pykälässä viitattaisiin tältä osin rikoslain 34 a luvun niihin säännöksiin, jotka kuuluvat terrorismidirektiivin soveltamisalaan.

Vakavalla rikoksella tarkoitetaan EES-asetuksen 3 artiklan 1 kohdan 25 alakohdan ja ETIAS-asetuksen 3 artiklan 1 kohdan 16 alakohdan mukaan rikosta, joka on jokin eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisestä luovuttamismenettelyistä tehdyn neuvoston puitepäätöksen 2002/584/YOS 2 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuista rikoksista tai niitä vastaava rikos, jos siitä voi seurata kansallisen oikeuden mukaan vapaudenmenetyksen käsittävä rangaistus tai turvaamistoimenpide, jonka enimmäiskesto on vähintään kolme vuotta.

Vakavien rikosten osalta säännöksessä viitattaisiin rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annettuun lakiin (1286/2003), jolla puitepäätös 2002/584/YOS on pantu kansallisesti täytäntöön. Lisäksi edellytettäisiin EES-asetuksen ja ETIAS-asetuksen vaatimusten mukaisesti, että rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta.

Säännöksessä tarkoitettuihin rikoksiin voi rikoslain 34 a luvussa tarkoitettujen terrorististen rikosten lisäksi kuulua muun muassa seuraavia rangaistavaksi säädettyjä tekoja, edellyttäen, että

teoille rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetussa laissa mahdollisesti asetetut lisäedellytykset täyttyvät: 11 luvun 1 ja 2 §:n joukkotuhontaa koskevat rikokset, 3 ja 4 §:n ihmisoikeuksien loukkaamista koskevat rikokset, 4 a, 4 b, 5 ja 6 §:n sodankäyntirikokset, 7 a §:n jalkaväkimiinakiellon rikkominen, 8 §:n kemiallisen aseiden kiellon rikkominen ja 9 §:n biologisen aseiden kiellon rikkominen sekä 10 a §:n törkeä kiihottaminen kansanryhmää vastaan, 12 luvun 2 §:ssä tarkoitettu sotaan yllyttäminen, 16 luvun 7 §:n rekisterimerkintärikos sekä 14 ja 14 b §:n lahjusrikokset, 17 luvun 8 a §:n törkeä laittoman maahantulon järjestäminen, 20 luvun 1, 2 ja 4 §:n seksuaalirikokset sekä 6, 7 ja 7 b §:n lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat rikokset, 21 luvun 1—4, 6 ja 6 a §:n henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, 25 luvun 2, 3, 3 a, 4 ja 4 a §:n vapautteen kohdistuvat rikokset, 28 luvun 2 §:n törkeä varkaus ja 5 §:n törkeä kavallus, 29 luvun 2, 4 b, 6 ja 7 a §:n petosrikokset, 31 luvun 1 §:n ryöstö, 2 §:n törkeä ryöstö, 2 a §:n törkeän ryöstön valmistelu ja 4 §:n törkeä kiristys, 32 luvun 2 ja 3 §:n kätkemisrikokset ja 7 §:n törkeä rahanpesu, 33 luvun 2 §:n törkeä väärennys, 34 luvun 1—3 §:n tuhotyö, 6 §:n ydinräjähdერიkos ja 11 §:n kaappaus, 36 luvun 2 §:n törkeä petos sekä 7 §:n törkeä kiskonta, 37 luvun 1 ja 2 §:n rahanväärennysrikokset ja 9 §:n törkeä maksuvälinepetos, 38 luvun 4, 6, 7 b ja 8 a §:n tieto- ja viestintärikokset, 40 luvun 2 ja 4 a §:n lahjusrikokset, 44 luvun 7 §:n törkeä dopingrikos, 48 luvun 2 §:n törkeä ympäristön turmeleminen ja 5 a §:n törkeä luonnonsuojelurikos, 50 luvun 2 §:n törkeä huumausainerikos ja 4 a §:n törkeä huumausainerikoksen edistäminen sekä 51 luvun 4 §:n törkeä markkinoiden manipulointi.

Pykälässä käytettäisiin vakiintuneita käsitteitä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen ja selvittäminen, jotka ovat poliisilaissa tarkoitettuja poliisin tehtäviä, rajavartiolaissa ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa tarkoitettuja Rajavartiolaitoksen tehtäviä, rikostorjunnasta Tullista annetussa laissa tarkoitettuja Tullin tehtäviä sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa tarkoitettuja Puolustusvoimien tehtäviä.

EES- ja ETIAS-asetusten mukaan nimetty viranomainen ja keskusyhteyspiste voivat kuulua samaan organisaatioon, mutta keskusyhteyspisteen on oltava erillinen nimetyistä viranomaisista, ja sen on toimittava täysin riippumattomasti. Keskusrikospoliisiin sijoitettava keskusyhteyspiste käsittelee poliisin, suojelupoliisin, Rajavartiolaitoksen ja Puolustusvoimien esittämät pyynnöt ja Tulliin sijoitettava keskusyhteyspiste vastaisi lainvalvontakyselyistä Tullin hallinnonalalla.

Keskusrikospoliisin tehtävänä on poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) 9 §:n mukaan muun muassa torjua kansainvälistä, järjestäytyntä, ammattimaista, taloudellista ja muuta vakavaa rikollisuutta. Keskusrikospoliisi toimii kansainvälisen rikospoliisiyhteistyön keskuksena Suomessa. Tullin hallinnosta annetun lain (960/2012) 2 §:n mukaan Tullin tehtävänä on muun muassa huolehtia tullirikosten estämisestä, paljastamisesta ja selvittämisestä. Tullirikollisuuteen kuuluu usein kansainvälistä, järjestäytyntä, ammattimaista, taloudellista ja muuta vakavaa rikollisuutta. Keskusrikospoliisilla ja Tullilla on jo voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti useita kansainväliseen tiedonvaihtoon liittyviä tehtäviä. Keskusrikospoliisissa toimii esimerkiksi VIS-järjestelmän keskusyhteyspiste ja Eurodac-järjestelmän kansallinen yhteyspiste, jotka vastaavat järjestelmiin tehtävistä lainvalvontakyselyistä. Myös Tullissa toimii VIS-järjestelmän keskusyhteyspiste, joka vastaa järjestelmään tehtävistä lainvalvontakyselyistä Tullin hallinnonalalla. Keskusrikospoliisilla ja Tullilla on siten hyvät edellytykset vastata myös EES-järjestelmään ja ETIAS-keskusjärjestelmään tehtävien lainvalvontakyselyiden yhteyspisteiden toiminnasta. Keskusrikospoliisin ja Tullin vastuulla on varmistaa keskusyhteyspisteiden mahdollisuus hoitaa tehtäväänsä riippumattomasti.

27 a §. *Henkilötietojen luovuttaminen rajanylitystietojärjestelmään ja Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmään.* Lakiin lisättäisiin uusi pykälä, jossa säädettäisiin poliisin käsittelemien henkilötietojen luovuttamisesta rajanylitystietojärjestelmään ja Euroopan matkustustieto-

ja -lupajärjestelmään. Luovutettavat tiedot rajattaisiin 5–8, 11 ja 12 §:ssä tarkoitettuihin tietoihin.

EES- ja ETIAS-asetukset ovat suoraan sovellettavaa oikeutta. Tiedonluovutuksesta olisi kuitenkin tarpeen säätää ottaen huomioon ne edellytykset, jotka salassapidon murtavalle sääntelylle on julkisuuslain 29 §:ssä asetettu. Pykälässä tarkoitettussa henkilötietojen luovuttamisessa olisi noudatettava EES- ja ETIAS-asetuksia, joissa on säädetty kummankin järjestelmän osalta tietojen tallentamisen edellytyksistä sekä tallennettavien tietojen sisällöstä.

ETIAS-asetuksen 34 artiklassa tarkoitettu ETIAS-seurantalista on osa ETIAS-keskusjärjestelmää, jossa käsiteltävien tietojen rekisterinpitäjä Suomen tallentamien tietojen osalta on rajavartiolaan 18 §:ssä tarkoitettu kansallinen ETIAS-yksikkö. Tiedot ETIAS-seurantalistalle olisi sen vuoksi luovutettava kansallisen ETIAS-yksikön välityksellä. ETIAS-asetus sisältää harkinnanvaraa seurantalistalle tallennettavien tietojen suhteen. Tältä osin tietojen luovuttamisessa olisi noudatettava kansallisessa lainsäädännössä tietojen käsittelytarkoituksille asetettuja rajoituksia.

52 §. Tietojen saanti. Pykälään lisättäisiin uusi *3 momentti*, jossa säädettäisiin suojelupoliisin oikeudesta saada kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi välttämättömät rajavalvonnan sekä rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitämisen yhteydessä kerätyt biometriset tiedot. Samalla nykyinen 3 momentti siirtyisi 4 momentiksi.

Rajanylittäjien biometrisiä valokuvia ei tällä hetkellä kerätä ja tallenneta massamaisesti, vaikka rajavartiolaan 28 § ja Rajavartiolaituksen henkilötietolaan 7 § mahdollistavat näiden tietojen käsitteilyn. Jatkossa biometriset tiedot kerätään rajanylityksen yhteydessä säännönmukaisesti EES-asetuksen soveltamisalalla, eli niistä kolmannen maan kansalaisista, joille on myönnetty pääsy jäsenvaltioiden alueelle lyhytaikaista oleskelua varten. EES-asetuksen 40 artiklan mukaan jäsenvaltio saa säilyttää kansallisessa rajanylitystietojärjestelmässään EES-järjestelmään tallentamansa aakkosnumeeriset tiedot. Säännös koskee rajanylitystietojen massamaisista säilyttämisistä rajavalvonnan tarkoituksessa. Näistä rajanylitystiedoista säädettäisiin Rajavartiolaituksen henkilötietolaan 7 §:ään ehdotettavassa uudessa 2 a kohdassa.

Biometriset tiedot tallennetaan rajavalvonnan tarkoituksessa ainoastaan EES-järjestelmään. Ehdotettu suojelupoliisin tiedonsaantioikeus kohdistuisi käytännössä näihin suoraan EES-järjestelmään tallennettaviin tietoihin. Samalla, kun rajatarkastusviranomaiset keräisi ja tallentaisi EES-asetuksen edellyttämällä tavalla biometriset tiedot EES-järjestelmään, se tallentaisi tiedot myös suojelupoliisin rekisterinpidossa olevaan järjestelmään siinä laajuudessa kuin suojelupoliisi katsoisi sen välttämättömäksi. Biometrisiä tietoja ei siten tallennettaisi edes väliaikaisesti Rajavartiolaituksen rekisteriin, vaan kyse olisi rajavalvonnan yhteydessä käsiteltävien biometristen tietojen siirtämisestä suoraan suojelupoliisin rekisterinpitoon. Biometrisiä tietoja saisi tämän jälkeen käsitellä ainoastaan kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Oikeus käyttää tallennettuja biometrisiä tietoja olisi aina sidottu yksittäiseen virkatehtävään, jonka suorittamiseksi tietoja on välttämätöntä käsitellä.

EES-asetuksen 22 johdantokappaleen mukaan terrorismirikosten ja muiden vakavien rikosten torjunnassa on välttämätöntä, että nimetyillä viranomaisilla on tehtäviensä hoitamiseksi käytössään mahdollisimman ajan tasalla olevat tiedot EU:n alueelle saapuneista kolmansien maiden kansalaisista. Vastaavasti kansallisen turvallisuuden suojaamisesta vastaavilla viranomaisilla on tarve saada tieto maahan saapuneista henkilöistä ja luotettavasti tunnistaa nämä henkilöt. Tarve henkilön tunnistamiseen ilmenee usein niin lainvalvonta- kuin tiedustelutarkoituksissa vasta jälkikäteisesti. Tämän vuoksi olisi välttämätöntä tallentaa tiedot säännönmukaisesti rajatarkastusten yhteydessä.

Valtion suvereniteetin kannalta on keskeistä varmistaa, että Suomen alueella ei oleskele henkilöitä, joiden epäillään vaarantavan kansallista turvallisuutta. Jotta voidaan torjua kansalliseen turvallisuuteen kohdistuvia uhkia, on keskeistä, että kansallisesta turvallisuudesta vastaavilla viranomaisilla on täydelliset tiedot niistä kolmannen maiden kansalaisista, jotka ovat saapuneet Suomeen. Lähtökohtaisesti maahan saapuva ulkomaalainen on tietoinen siitä, että hänen maahantuloodellytyksiään arvioidaan myös valtion keskeisten etujen suojaamiseksi.

Rajanylitystiedot muodostavat keskeisen tietolähteen suojelupoliisin toiminnassa. Laittoman tiedustelutoiminnan valmistelemiseen tai harjoittamiseen liittyy tyypillisesti matkustamista valtioiden välillä. Terrorismi on usein luonteeltaan kansainvälistä, jossa useita eri kansalaisuuksia olevat toimijat ovat sijoittautuneena eri valtioihin tai konfliktialueelle, joiden välillä he liikkuvat. Rajanylitystietojen avulla voidaan tunnistaa esimerkiksi Suomeen matkustanut tiedusteluasiemies tai terrorismintorjunnan kohdehenkilö. Myös tiedusteluasiamiesten tai terrorismiin liittyvien henkilöiden liikkeiden jälkikäteisessä selvittämisessä rajanylitystiedot ovat välttämätön tietolähde.

Ääriliikkeiden ja väkivaltaisen ekstremismin torjuntaan liittyen saatetaan saada tiedustelutieto, jonka mukaan jokin äärijärjestöön kuuluva henkilö matkustaa Suomeen osallistuakseen Suomessa äärijärjestön järjestämään mielenosoitukseen, jonka voidaan esimerkiksi aiempien kokemusten valossa arvioida olevan väkivaltainen. Rajanylitystiedot ovat myös välttämättömiä sellaisten kansallisten turvallisuuteen kohdistuvien uhkien selvittämisessä, jotka eivät todennäköisesti koskaan voi muodostua rikokseksi. Tiedot saattavat olla tarpeellisia esimerkiksi rajat ylittävän hybridivaikuttamisen torjunnassa. Biometriset tiedot, erityisesti henkilöiden kasvokuvat, voivat olla erittäin tärkeitä edellä mainittujen tehtävien suorittamiseksi vastaavasti kuin lainvalvontatarkoituksissa. Aakkosnumeeristen tietojen avulla ei voida samalla tavoin yksilöidä henkilöä kuin esimerkiksi kasvokuvan avulla.

Ehdotetulla tiedonsaantisäännöksellä varmistettaisiin, että Suomen rajatarkastusviranomaisten EES-järjestelmään tallentamat biometriset tiedot olisivat riittävässä laajuudessa käytettävissä myös kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Biometrisia tietoja tulisi tallentaa ehdotetun momentin nojalla säännönmukaisesti ainoastaan siltä osin kuin se on välttämätöntä tietojen käsittelyn tarkoituksen saavuttamiseksi. EES-asetuksen mukaan rajatarkastusten yhteydessä EES-järjestelmään tallennetaan sekä kasvokuvia että sormenjälkiä. Esityksen valmistelun aikana arvioitiin, että EES-järjestelmän toimintaperiaatteiden vuoksi molempia biometrisia tietoja ei lähtökohtaisesti olisi välttämätöntä tallentaa säännönmukaisesti kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Ehdotetun sääntelyn tarkoituksena on varmistaa, että henkilöstä olisi käytettävissä toinen vahvasti yksilöivä tunniste, jolla maahantulon yhteydessä annetut tiedot voidaan yksilöidä maahan tulleeseen henkilöön. Tämä tunniste tallennettaisiin säännönmukaisesti ja sitä säilytetäisiin 57 §:ssä ehdotetun poistoajan mukaisesti. Useimmissa tapauksissa tietojen käsittelyn tarkoitus voidaan saavuttaa rajoittamalla biometristen tietojen kansallinen tallentaminen ainoastaan kasvokuviin. Joissakin tilanteissa voi kuitenkin olla perusteltua tallentaa kansalliseen järjestelmään myös maahantulijan sormenjälki henkilön yksilöimiseksi. Suojelupoliisilla olisi rekisterinpitäjänä velvollisuus arvioida, että erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittely minimoidaan. Tallennettavien tietoluokkien rajaamista lainsäädännön tasolla vaikeuttaa osin se, että tietojärjestelmiä ja menettelyjä vasta kehitetään.

Lain 48 §:ssä säädetään suojelupoliisin oikeudesta käsitellä henkilötietoja, jotka ovat tarpeen kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi, valtio- ja yhteiskuntajärjestystä tai valtion turvallisuutta uhkaavien toimintojen ja hankkeiden estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä valtio- ja yhteiskuntajärjestystä tai valtion turvallisuutta uhkaavien rikosten estämiseksi ja paljastamiseksi. Henkilötietojen käsittely perustuu käsittelytarkoituksen osalta rikosasioiden tietosuojalain 1 §:n 2 momentin 2 kohtaan ja biometristen tietojen käsittelyn osalta mainitun lain

11 §:ään. Suojelupoliisi saa lain 49 §:n 2 momentin mukaan käsitellä tehtäviensä suorittamiseksi välttämättömiä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia henkilötietoja. Tietoja käytettäisiin aina tietyn yksittäisen suojelupoliisin laissa säädetyn virkatehtävän hoitamiseksi. Biometrinen tietojen keräämisen toimivalta perustuu puolestaan EES-asetukseen, joten käsiteltävien tietojen sisältö ja laajuus määräytyisi tyhjentävästi EES-asetuksen perusteella. Biometrisiä tietoja ei tallennettaisi esimerkiksi Suomen tai Schengen-maiden kansalaisista.

Ehdotetussa sääntelyssä olisi kyse henkilötietojen itsenäisestä ja alkuperäisestä käsittelytarkoituksesta. Vaikka Rajavartiolaitoksella on kansalliseen turvallisuuteen liittyviä tehtäviä, keskeinen siviilitiedusteluviranomainen on suojelupoliisi. Tietojenkäsittelyn minimoimiseksi ja rekisterinpitovastuun tarkoituksenmukaiseksi jakautumiseksi kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi tallennettavien tietojen rekisterinpito olisi suojelupoliisilla. Suojelupoliisi vastaisi rekisterinpitäjänä biometrinen tietojen käsittelyn lainmukaisuudesta. Säännöksen mukaan tiedot tulisi säilyttää erillään muista suojelupoliisin käsittelemistä tiedoista.

Tietoja voitaisiin luovuttaa edelleen kotimaan viranomaisille lain 50 §:n mukaisesti ja ulkomaan viranomaisille 51 §:n mukaisesti. Kyse olisi luovuttamisesta yksittäistapauksissa. Muilla viranomaisilla ei ole toistaiseksi ollut suojelupoliisin rekistereihin tiedonhallintalaissa tarkoitettua teknistä rajapintaa (22 §) tai katseluyhteyttä (23 §). Koska biometriset tiedot säilytettäisiin erillään muista suojelupoliisin käsittelemistä tiedoista, niihin olisi mahdollisuus antaa pääsy kansallisen turvallisuuden suojaamisen käsittelytarkoituksessa myös muille viranomaisille ja erityisesti Puolustusvoimille. Puolustusvoimien osalta kyse olisi erityisesti sotilaallisen maanpuolustuksen ja laittoman tiedustelutoiminnan torjunnan tehtävistä. Puolustusvoimilla on henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain (332/2019) 37 §:n mukaan oikeus saada tietoja poliisin henkilörekistereistä sotilastiedustelutehtävien hoitamista varten. Suojelupoliisin kansainvälisessä yhteistoiminnassa rajanylitystietoja voitaisiin luovuttaa toiselle turvallisuuspalvelulle esimerkiksi tilanteessa, jossa vieraan valtion tiedustelupalvelun edustajaksi tunnistettu henkilö saapuu Suomeen ja hänen toiminnallaan epäillään olevan yhteys johonkin toiseen maahan.

57 §. Tietojen poistaminen. Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti, jossa säädettäisiin 52 §:n uuden 3 momentin mukaisesti saatujen biometrinen tietojen poistamisesta. Koska biometriset tiedot liittyvät Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 7 §:n 2 momentin uudessa 2 a kohdassa tarkoitettuihin aakkosnumeerisiin rajanylitystietoihin, niiden säilytysaika olisi näitä tietoja vastaava. Säännöksessä viitattaisiin Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 40 §:n 2 momentin 5 a kohtaan, jonka mukaan tiedot olisi poistettava EES-asetuksen 2 artiklan 1 kohdan b alakohdassa tarkoitettua henkilöstä (vapaan liikkuvuuden piiriin kuuluvan henkilön perheenjäsen) yhden vuoden kuluttua tiedon rekisteriin merkitsemisestä ja muusta henkilöstä kolmen vuoden kuluttua tiedon rekisteriin merkitsemisestä, ellei tietoa ole tullut EES-asetuksen 35 artiklan mukaisesti poistaa aiemmin.

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota biometrinen tietojen säilytysaikaan ja katsonut, että tietoja tulee säilyttää vain sen ajan, mikä on välttämätöntä sen tavoitteen saavuttamiseksi, jonka vuoksi tiedot on tallennettu (esim. PeVL 13/2017 vp). Kansallisen turvallisuuden suojaamiseen liittyvät suojelupoliisin ja Puolustusvoimien tehtävät ovat useimmiten pitkäkestoisia ja edellyttävät tiedonhankintaa useamman vuoden takaisista tapahtumista. Tähän nähden ehdotettua säilytysaikaa voidaan pitää välttämättömänä ja perustuslain näkökulmasta oikeasuhtaisena. Säilytysaika olisi myös merkittävästi lyhyempi kuin muita suojelupoliisin käsittelemiä henkilötietoja koskeva kahdenkymmenenviiden vuoden säilytysaika.

7.5 Laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa

5 §. Määritelmät. Pykälään lisättäisiin EES- ja ETIAS-asetusten määritelmät, koska asetuksiin viitattaisiin myöhemmin laissa. Pykälän 5 kohdan Europol-asetusta koskeva määritelmä säilyisi asiasisällöllisesti ennallaan.

24 a §. Henkilötietojen luovuttaminen rajanylitystietojärjestelmään ja Euroopan matkustus-tieto- ja -lupajärjestelmään. Lakiin lisättäisiin uusi pykälä, jossa säädettäisiin Tullin käsittelemien henkilötietojen luovuttamisesta rajanylitystietojärjestelmään ja Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmään. Luovutettavat tiedot rajattaisiin 7–10 ja 13 §:ssä tarkoitettuihin tietoihin.

EES- ja ETIAS-asetukset ovat suoraan sovellettavaa oikeutta. Tiedonluovutuksesta olisi kuitenkin tarpeen säätää ottaen huomioon ne edellytykset, jotka salassapidon murtavalle sääntelylle on julkisuuslain 29 §:ssä asetettu. Pykälässä tarkoitettussa henkilötietojen luovuttamisessa olisi noudatettava EES- ja ETIAS-asetuksia, joissa on säädetty kummankin järjestelmän osalta tietojen tallentamisen edellytyksistä sekä tallennettavien tietojen sisällöstä.

ETIAS-asetuksen 34 artiklassa tarkoitettu ETIAS-seurantalista on osa ETIAS-keskusjärjestelmää, jossa käsiteltävien tietojen rekisterinpitäjä Suomen tallentamien tietojen osalta on rajavartiolaitain 18 §:ssä tarkoitettu kansallinen ETIAS-yksikkö. Tiedot ETIAS-seurantalistalle olisi sen vuoksi luovutettava kansallisen ETIAS-yksikön välityksellä. ETIAS-asetus sisältää harkinnanvaraa seurantalistalle tallennettavien tietojen suhteen. Tältä osin tietojen luovuttamisessa olisi noudatettava kansallisessa lainsäädännössä tietojen käsittelytarkoituksille asetettuja rajoituksia.

7.6 Laki sakon täytäntöönpanosta

1 §. Lain soveltamisala. Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin uusi 17 kohta, jossa todettaisiin, että sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa säädetyssä järjestyksessä pannaan täytäntöön myös ulkomaalaislain 179 §:ssä tarkoitettu liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu.

7.7 Laki lentoliikenteen matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden torjunnassa

16 §. Maksuaika. Rangaistusluontoiset seuraamusmaksut rinnastuvat ankaruudeltaan sakkorangaistukseen, joten niille ei tulisi hallinnollisten seuraamusten sääntelyperiaatteiden mukaan periä viivästyskorkoa, ellei sitä pidetä sääntelyn erityispiirteiden vuoksi tarpeellisena. Pykälän säännös viivästyskorosta poistettaisiin, koska sääntelyssä ei ole tunnistettu sellaisia erityispiirteitä, jotka puoltaisivat eräänlyneelle lentoliikenteen harjoittajan seuraamusmaksulle perittävän viivästyskoron tarpeellisuutta.

17 §. Seuraamusmaksun täytäntöönpano ja muutoksenhaku. Pykälän 3 momentissa muutettaisiin seuraamusmaksun vanhentuminen alkamaan lainvoimaisen päätöksen antamisesta sen tekemisen sijasta, jotta säännös noudattaisi hallinnollisten seuraamusten sääntelyperiaatteita ja vastaisi muuta voimassa olevaa seuraamusmaksusääntelyä.

8 Voimaantulo

Ehdotetaan, että laki sakon täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta ja laki lentoliikenteen matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden torjunnassa annetun lain muuttamisesta sekä ulkomaalaislain lakitekniset päivitykset ja säännökset liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrittämisoikeuden ja täytäntöönpanon vanhentumisesta tulevat

voimaan 1.1.2022. Muut lakimuutokset on tarkoitettu tulemaan voimaan valtioneuvoston asetuksella säädettävänä ajankohtana samanaikaisesti, kun EES- ja ETIAS-järjestelmät otetaan käyttöön.

EES- ja ETIAS-järjestelmät otetaan käyttöön komission vahvistamana ajankohtana, kun asetuksissa säädetyt käyttöönoton edellytykset täyttyvät. Tämänhetkisen arvion mukaan EES-järjestelmä otetaan käyttöön aikaisintaan toukokuussa 2022 ja ETIAS-järjestelmä loppuvuodesta 2022.

Tätä esitystä valmisteltaessa komissio ei ole vielä päättänyt järjestelmien tarkkaa käyttöönottopäivää, joten lakien voimaantulosta säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella perustuslain 79 §:n 3 momentin mukaisesti. ETIAS-järjestelmän käyttö on vapaaehtoista kuuden kuukauden ajan siitä, kun se on aloittanut toimintansa, eikä vaatimusta, jonka mukaan henkilöllä on oltava voimassa oleva matkustuslupa, sovelleta. Tämä otettaisiin huomioon lainsäädännön voimaantulosta annettavassa valtioneuvoston asetuksessa. Edellä mainitun kuuden kuukauden ajanjakson jälkeen sovelletaan kuuden kuukauden lisäajanjaksoa, jonka aikana rajatarkastusviranomaisten on sallittava ilman vaadittavaa matkustuslupaa saapuvien henkilöiden maahantulo, jos he täyttävät muut Schengenin rajasäännöstön maahantuloedellytykset ja jos he ylittävät jäsenvaltioiden ulkorajoja ensimmäistä kertaa. Tämä ei edellytä siirtymäsäännöksiä kansalliseen lainsäädäntöön.

ETIAS-asetuksen 45 artiklan 9 kohdan mukaan ryhmiä linja-autoilla maanteitse kuljettavien kansainvälisten liikenteenharjoittajien osalta matkustusluvan tarkistaminen on valinnaista ETIAS-järjestelmän toiminnan käynnistymistä seuraavien ensimmäisten kolmen vuoden ajan, eikä niihin tällöin sovelleta seuraamuksia koskevia säännöksiä. Tämän vuoksi ulkomaalaislaissa olisi siirtymäsäännös, jonka mukaan lain 173 §:n 2 momenttia sovellettaisiin ryhmiä linja-autoilla maanteitse kuljettaviin kansainvälisiin liikenteenharjoittajiin kolmen vuoden kuluttua lain voimaantulosta. Komissio voi pidentää siirtymäaikaa delegoidulla säädöksellä, mikä otettaisiin tarvittaessa huomioon lainsäädännön voimaantulosta annettavassa valtioneuvoston asetuksessa.

9 Toimeenpano ja seuranta

EES-asetuksen 72 artiklan mukaan eu-LISA antaa Euroopan parlamentille, neuvostolle ja komissiolle kertomuksen EES-järjestelmän teknisestä toiminnasta ja turvallisuudesta kahden vuoden kuluttua järjestelmän käyttöönotosta ja sen jälkeen kahden vuoden välein. Komissio laatii EES-järjestelmän toiminnasta yleisarvioinnin kolmen vuoden kuluttua järjestelmän käyttöönotosta ja sen jälkeen neljän vuoden välein. Yleisarvioinnissa arvioidaan asetuksen soveltamista, tarkastellaan tuloksia suhteessa asetettuihin tavoitteisiin ja vaikutusta perusoikeuksiin sekä arvioidaan muun muassa EES-järjestelmän toiminnan taustalla olevien perusteiden pätevyyttä, järjestelmän asianmukaisen toiminnan kannalta tarvittavien biometristen tietojen riittävyttä, järjestelmän turvallisuutta ja kaikkia seurauksia, mukaan lukien kohtuutonta vaikutusta liikenteen sujumiseen rajanylityspaikoilla sekä talousarviovaikutuksia unionin talousarvioon. Lisäksi komission on arvioitava jäsenvaltioiden kahdenvälisen sopimusten käyttöä ja ehdotettava vaihtoehtoja niiden korvaamiseksi unionin välineillä.

EES-asetuksen 15 artiklan mukaan komissio laatii kahden vuoden kuluttua EES-järjestelmän käyttöönotosta Euroopan parlamentille ja neuvostolle kertomuksen VIS-järjestelmään tallennettujen kasvokuvien laatuvaatimuksista ja siitä, ovatko kasvokuvat sen laatuaisia, että ne mahdollistavat biometrisen tunnistuksen ilman kasvokuvien tallentamista EES-järjestelmään. Komissio voi liittää kertomukseen tarvittaessa lainsäädäntöehdotuksia.

ETIAS-asetuksen 92 artiklan mukaan eu-LISA antaa Euroopan parlamentille, neuvostolle ja komissiolle kertomuksen ETIAS-tietojärjestelmän teknisestä toiminnasta ja turvallisuudesta sekä ETIAS-seurantalistaa koskevat tilastotiedot kahden vuoden kuluttua järjestelmän käyttöönotosta ja sen jälkeen kahden vuoden välein. Komissio arvioi ETIAS-järjestelmän kolmen vuoden kuluttua sen käyttöönotosta ja sen jälkeen neljän vuoden välein. Arviointi koskee Interpolin tietokannoista tehtyjä kyselyjä, ETIAS-järjestelmän toiminnan vaikuttavuutta, tuloksellisuutta ja tehokkuutta, järjestelmän turvallisuutta, ETIAS-seulontasääntöjä, ETIAS-seurantalistan vaikuttavuutta, vaikutuksia perusoikeuksiin sekä unionin ja kolmansien maiden välisiin diplomaattisuhteisiin, järjestelmän kustannuksia, haastattelujen käyttöä sekä ETIAS-järjestelmän käyttöä lainvalvontatarkoituksiin. Komissio arvioi myös ECRIS-TCN-järjestelmästä ETIAS-keskusjärjestelmän kautta tehdyt kyselyt vuoden kuluttua ETIAS-järjestelmän käyttöönotosta ja sen jälkeen neljän vuoden välein.

Jäsenvaltioiden on toimitettava eu-LISAlle ja komissiolle sekä ETIAS-järjestelmän osalta ETIAS-keskusyksikölle tiedot, jotka ovat tarpeen edellä mainittujen kertomusten laatimiseksi. Kunkin jäsenvaltion on lisäksi toimitettava komissiolle vuosittain kertomukset EES- ja ETIAS-keskusjärjestelmien lainvalvontakäytöstä. Kertomuksiin on sisällytettävä EES-asetuksen 72 artiklassa ja ETIAS-asetuksen 92 artiklassa tarkemmin mainitut tiedot.

10 Suhde muihin esityksiin

10.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

Eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys Schengenin tietojärjestelmän käyttöä koskevia asetuksia täydentäväksi lainsäädännöksi (HE 35/2021 vp). Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi osittain samoja Rajavartiolaitoksen, poliisin ja Tullin henkilötietolakien säännöksiä, joita ehdotetaan muutettavaksi myös tässä esityksessä. Sääntely olisi tarvittavin osin yhteensovitettava eduskuntakäsittelyn aikana.

Eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys laeiksi ulkomaalaislain ja henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain 3 ja 5 §:n muuttamisesta (HE 122/2021 vp). Esityksessä ehdotetaan muutoksia osin samoihin ulkomaalaislain 3, 40 ja 142 §:ään kuin tässä esityksessä. Sääntely olisi tarvittavin osin yhteensovitettava eduskuntakäsittelyn aikana.

10.2 Suhde talousarvioesitykseen

EES- ja ETIAS-asetusten kansallinen täytäntöönpano edellyttää lisärahoitusta vuoden 2022 talousarviosta Maahanmuuttovirastolle, poliisille, tietosuojavaltuutetun toimistolle, Oikeusrekisterikeskukselle ja ulkoministeriölle. Kustannukset liittyvät tietojärjestelmämuutoksiin, laite- ja ohjelmistohankintoihin sekä henkilöresurssilisäyksiin. Tietosuojavaltuutetun toimiston osalta kustannukset on huomioitu vuoden 2022 varsinaisessa talousarvioesityksessä osana sisäministeriön hallinnonalan EU-tietojärjestelmiin liittyviä kustannuksia ja ulkoministeriön osalta osana EU-järjestelmien yhteentoimivuuteen liittyviä kustannuksia. Maahanmuuttoviraston, poliisin ja Oikeusrekisterikeskuksen osalta lisärahoitusta ehdotetaan vuoden 2022 täydentävään talousarvioesitykseen.

Maahanmuuttoviraston momentille 26.40.01 ehdotetaan vuoden 2022 täydentävään talousarvioesitykseen EES-järjestelmän henkilöstökustannuksiin 196 000 euroa ja tietojärjestelmäkehitykseen ja -ylläpitoon, ohjelmistopäivityksiin sekä laitehankintoihin 556 000 euroa.

HE 173/2021 vp

Poliisin toimintamenomomentille 26.10.01 ehdotetaan vuoden 2022 täydentävään talousarvioesitykseen yhteensä 623 000 euroa, josta henkilöstökustannuksiin 210 000 euroa ja tietojärjestelmien muutos- ja ylläpitokustannuksiin sekä laitehankintoihin 413 000 euroa.

Oikeusrekisterikeskuksen momentille 25.01.05 ehdotetaan vuoden 2022 täydentävään talousarvioesitykseen 75 000 euroa EES- ja ETIAS-järjestelmien toimeenpanoon liittyviin kustannuksiin.

Oikeusministeriön momentille 25.01.03 esitetään vuoden 2022 talousarvioesityksessä 166 000 euroa sisäministeriön lakihankkeisiin pohjautuviin lisämenoihin tietosuojavaltuutetulle (EU-järjestelmiä koskevat hankkeet). Esityksessä on huomioitu myös EES- ja ETIAS-järjestelmien edellyttämät lisätehtävät (1 htv).

Ulkoministeriön momentille 24.01.01 esitetään vuoden 2022 talousarvioesityksessä 1 300 000 euroa EU-tason yhteensopiviin tietojärjestelmiin liittyviin kustannuksiin. Esityksessä on huomioitu myös EES-järjestelmän edellyttämät muutokset kansalliseen viisumijärjestelmään sekä EES-järjestelmän edellyttämän kansallisen tietoliikenne ratkaisun ylläpitokustannukset.

11 Suhde perustuslakiin ja säättämisjärjestys

11.1 Kansallisen liikkumavaran käyttö

EES- ja ETIAS-asetukset ovat suoraan velvoittavia ja sellaisenaan sovellettavia jäsenvaltioissa. EU-tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kansallista sääntelyä ei saa antaa asetuksen soveltamisalalla, ellei asetus nimenomaisesti velvoita tai valtuuta täydentävään kansalliseen sääntelyyn tai muuhun päätöksentekoon (tuomio 10.10.1973, Variola, 34/73; tuomio 2.2.1977, Amsterdam Bulb, 50/76). Perustuslakivaliokunta on todennut, että siltä osin kuin EU:n lainsäädäntö edellyttää kansallista sääntelyä tai mahdollistaa sen, tätä kansallista liikkumavaraa käytettäessä otetaan huomioon perus- ja ihmisoikeuksista seuraavat vaatimukset (PeVL 25/2005 vp ja PeVL 1/2018 vp). Valiokunta on tämän johdosta painottanut, että hallituksen esityksessä on erityisesti perusoikeuksien kannalta merkityksellisen sääntelyn osalta syytä tehdä selkoa kansallisen liikkumavaran alasta (PeVL 1/2018 vp, PeVL 26/2017 vp, PeVL 2/2017 vp ja PeVL 44/2016 vp).

Molemmat asetukset sisältävät velvoitteita nimetä tietyt toimivaltaiset viranomaiset, mutta jättävät nimeämistavan kansalliseen harkintaan. Lisäksi asetukset sisältävät kansallista liikkumavaraa henkilötietojen käsittelyn ja seuraamusten osalta. Esityksessä ehdotetaan, että lain tasolla nimettäisiin kansallinen ETIAS-yksikkö sekä EES- ja ETIAS-järjestelmien lainvalvontakäyttöä varten perustettavista keskusyhteyspisteistä vastaavat viranomaiset. Lisäksi laissa täsmennettäisiin, mikä viranomainen toimii EES- ja ETIAS-järjestelmissä käsiteltävien henkilötietojen rekisterinpitäjänä.

Perustuslakivaliokunta on viranomaisten toimivaltuuksia koskevaa sääntelyä arvioidessaan pitänyt arvion lähtökohtana myös sitä, että viranomaisen toimivaltuuksien sääntely on merkityksellistä perustuslain 2 §:n 3 momentissa vahvistetun oikeusvaltioperiaatteen kannalta (PeVL 51/2006 vp). Julkisen vallan käytön tulee momentin mukaan perustua lakiin, ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Lähtökohtana on, että julkisen vallan käytön tulee olla aina palautettavissa eduskunnan säätämässä laissa olevaan toimivaltaperusteeseen (HE 1/1998 vp, s. 74/II). Kun viranomaiselle annetaan uusia tehtäviä, niiden tulisi sopia tälle viranomaiselle. Lailla säätämiseen kohdistuu myös yleinen vaatimus lain täsmällisyydestä ja tarkkuudesta (PeVL 10/2016 vp). Ehdotetut viranomaisten uudet tehtävät täydentävät kyseisten

viranomaisten voimassa olevan lainsäädännön mukaisia tehtäviä. Esityksessä ei ehdoteta muutoksia viranomaisten toimivaltuuksiin.

Kansallisen liikkumavaran käyttöä henkilötietojen käsittelyssä ja seuraamusten osalta on kuvattu tarkemmin jäljempänä.

11.2 Henkilötietojen käsittelyä koskeva sääntely

Esitys on merkityksellinen perustuslain 10 §:ssä turvatus yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Pykälän 1 momentin mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan lainsäätäjän liikkumavaraa rajoittaa tämän säännöksen lisäksi myös se, että henkilötietojen suoja sisältyy osittain samassa momentissa turvatus yksityiselämän suojan piiriin. Kysymys on kaiken kaikkiaan siitä, että lainsäätäjän tulee turvata tämä oikeus tavalla, jota voidaan pitää hyväksyttävänä perusoikeusjärjestelmän kokonaisuudessa (ks. esim. PeVL 13/2016 vp, s. 3—4). Ehdotettu sääntely on merkityksellistä myös EU:n perusoikeuskirjan kannalta. EU:n perusoikeuskirjan 7 artiklassa turvataan yksityiselämän suoja ja 8 artiklassa jokaisen oikeus henkilötietojensa suojaan. Valiokunta on painottanut, että EU:n henkilötietojen käsittelyä koskevaa lainsäädäntöä sovellettaessa on otettava huomioon mainitut perusoikeuskirjan artikkelit kiinnittäen huomiota siihen, että EU:n tuomioistuinten antamat tuomiot määrittävät näiltä osin yksityiselämän ja henkilötietojen suojan keskeistä sisältöä (PeVL 14/2018 vp).

Perustuslakivaliokunnalla on verrattain runsaasti lausuntokäytäntöä henkilötietojen suojasta (ks. tuoreesta lausuntokäytännöstä kokoavasti esim. PeVL 4/2021 vp viittauksineen). Valiokunta on yleisen tietosuojasetuksen soveltamisalalla tarkistanut kantaansa henkilötietojen suojasta lailla säätämisen vaatimuksen osalta. Valiokunnan mielestä henkilötietojen suoja tulee jatkossa turvata ensisijaisesti yleisen tietosuojasetuksen ja kansallisen yleislainsäädännön nojalla. Myös sääntelyn selkeyden vuoksi kansallisen erityislainsäädännön säätämiseen tulee jatkossa suhtautua pidättyvästi ja rajata sellaisen säätäminen vain välttämättömään tietosuojasetuksen antaman kansallisen liikkumavaran puitteissa. Perustuslakivaliokunnan mielestä on kuitenkin selvää, että erityislainsäädännön tarpeellisuutta on arvioitava myös yleisen tietosuojasetuksen edellyttämän riskiperustaisen lähestymistavan mukaisesti kiinnittämällä huomiota tietojen käsittelyn aiheuttamiin uhkiin ja riskeihin. Mitä korkeampi riski käsittelystä aiheutuu luonnollisen henkilön oikeuksille ja vapauksille, sitä perustellumpaa on yksityiskohtaisempi sääntely. Tällä seikalla on erityistä merkitystä arkaluonteisten tietojen käsittelyn kohdalla (ks. esim. PeVL 51/2018 vp ja PeVL 14/2018 vp). Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt myös erityistä huomiota sääntelytarpeeseen silloin, kun henkilötietoja käsittelee viranomainen (PeVL 14/2018 vp).

Perustuslakivaliokunta katsoi osana perustuslain 10 §:n tulkintakäytäntöön kohdistuvaa tarkistusta, että toisin kuin suoraan sovellettava yleinen tietosuojasetus, rikosasioiden tietosuojadirektiivi ei sisällä sellaista yksityiskohtaista sääntelyä, joka muodostaisi riittävän säännöspohjan perustuslain 10 §:ssä turvatus yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Perustuslakivaliokunnan mielestä henkilötietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä on tällaisissa perusoikeusherkissä sääntelykonteksteissa edelleen arvioitava valiokunnan aiemman sääntelyn lakitasoisuutta, täsmällisyyttä ja kattavuutta korostaneen käytännön pohjalta. Merkityksellistä tässä suhteessa on, että rikosasioiden tietosuojalaki on soveltamisalallaan yleislakina sovellettavaksi tuleva laki, jota on tarkoitus täydentää eri hallinnonaloja koskevalla erityislainsäädännöllä. Henkilötietojen suojaan liittyvät sääntelyn kattavuuden, täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimukset voidaan kuitenkin joiltain osin täyttää myös yleisentietosuojasetuksen soveltamisalan ulkopuolella kansalliseen oikeuteen sisältyvällä yleislailla (ks. PeVL 14/2018 vp, PeVL 26/2018 vp ja PeVL 51/2018 vp).

EES- ja ETIAS-asetuksissa tarkoitettussa henkilötietojen käsittelyssä on kyse yleisen tietosuojasetuksen soveltamisalaan kuuluvasta henkilötietojen käsittelystä lukuun ottamatta lainvalvontatarkoituksessa suoritettavia tiedonhakuja. Lakiehdotuksissa tarkoitettuun henkilötietojen käsittelyyn sovellettava yleislainsäädäntö määrittäisi siten tietojen käsittelytarkoituksen mukaisesti. Henkilötietojen käsittelyyn sovellettaisiin yleistä tietosuojasetusta ja sitä täydentävää kansallista tietosuojalakia tai rikosasioiden tietosuojalakia näiden yleissäädösten soveltamisalaa koskevien säännösten mukaisesti.

11.3 Henkilötietojen kansallinen käsittely ja luovuttaminen

Viranomaiset käsittelevät henkilötietoja EES- ja ETIAS-järjestelmiä koskevien asetusten mukaisesti lakisääteisten velvoitteidensa noudattamiseksi, jolloin esitetty yleisen tietosuojasetuksen soveltamisalaan kuuluva henkilötietojen käsittely perustuu asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohtaan. Esityksessä ehdotettu täydentävä sääntely perustuu tietosuojasetuksen 6 artiklan mukaiseen kansalliseen liikkumavaraan. Liikkumavaran puitteissa kansallisessa lainsäädännössä voidaan antaa tarkempia säännöksiä esimerkiksi yhteisöistä, joille ja tarkoituksista joihin henkilötietoja voidaan luovuttaa. Mainitun 6 artiklan 3 kohdassa tarkoitettun jäsenvaltion lainsäädännön on täytettävä yleisen edun mukainen tavoite ja oltava oikeasuhteinen sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden. Mikäli tietoja käsitellään muuhun kuin niiden alkuperäiseen keräämistarkoitukseen, on sääntelyä arvioitava käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatetta vasten siten kuin tietosuojasetuksen 6 artiklan 4 kohdassa säädetään. Sääntelyn on oltava välttämätön ja oikeasuhtainen toimenpide yleisen tietosuojasetuksen 23 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen tavoitteiden turvaamiseksi. EES- ja ETIAS-asetuksen mukaisesti käsiteltäviin henkilötietoihin sisältyy myös yleisen tietosuojasetuksen 9 artiklassa tarkoitettuihin erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, joita koskevaa sääntelyä kuvataan tarkemmin jäljempänä.

Suomi käyttäisi EES-asetuksen 40 artiklan salliman kansallisen liikkumavaran ja ylläpitäisi myös jatkossa kansallista rajanylitystietojärjestelmää. Henkilöiden rajanylityksiä koskevien tietojen tallentaminen ja hyödyntäminen merkitsee puuttumista yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan. Rajavalvontaan liittyvästä henkilötietojen käsittelystä säädetään Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 7 §:ssä. Kansallisen rajanylitystietojärjestelmän tietosisältö säilyisi nykyistä vastaavana. Järjestelmään tallennettaisiin jatkossakin myös lisätietoja, joita ei tallenneta EES-järjestelmään (esimerkiksi tiedot ajoneuvoista ja rajanylityksen tarkoituksesta). Henkilötietojen käsittelyssä huomioitaisiin yleislainsäädännön mukaiset tietojen minimoinnin ja käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteet. Säilytysajoista säädettäisiin täsmällisesti, ja henkilötietojen käsittelyssä muuhun kuin alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen noudatettaisiin voimassa olevan lain säännöksiä. EES-asetuksessa tarkoitettujen biometristen tietojen käsittelyä kuvataan tarkemmin jäljempänä.

Perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään kiinnittänyt huomiota siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen. Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus ovat voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta tarpeellisiin tietoihin, jos tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisällöt ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on valiokunnan mukaan pitänyt sisällyttää vaatimus tietojen välttämättömyydestä jonkin tarkoituksen kannalta (ks. esim. PeVL 31/2017 sekä PeVL 17/2016 vp ja siinä viitatu lausunnot). Valiokunta ei toisaalta ole pitänyt hyvin väljiä ja yksilöimättömiä tietojensaantioikeuksia perustuslain kannalta mahdollisina edes silloin, kun ne on sidottu välttämättömyyskriteeriin (ks. esim. PeVL 71/2014 vp, PeVL 62/2010 vp ja PeVL 59/2010 vp). Valiokunta on käytännössään arvioinut myös arkaluonteisten tietojen käsittelyn sallimisen koskevan yksityiselämään kuuluvan henkilötietojen suojan ydintä (PeVL 37/2013 vp). Valiokunta on antanut merkitystä luovu-

tettävien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyn kattavuutta, täsmällisyyttä ja sisältöä (esim. PeVL 15/2018 vp ja PeVL 38/2016 vp).

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi Rajavartiolaitoksen, poliisin ja Tullin oikeudesta luovuttaa henkilötietoja EES- ja ETIAS-järjestelmiin. EES- ja ETIAS-asetukset ovat suoraan sovellettavaa oikeutta, ja asetuksissa määritellään täsmällisesti järjestelmiin tallennettavien tietojen sisältö. Julkisuuslain 29 §:n mukaisesti salassa pidettävien tietojen luovuttamisesta tulee kuitenkin säätää erikseen. Ehdotettu kansallinen sääntely on arvioitu tarpeelliseksi salassapidon murtavalle sääntelylle asetettujen edellytysten vuoksi. EES- ja ETIAS-järjestelmiin säännösten nojalla luovutettavat tiedot liittyvät tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön ja ovat siten yleisen tietosuoja-asetuksen ja rikosasioiden tietosuojalain määritelmäsäännöksen mukaisesti henkilötietoja.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia rekisteröidyn oikeuksia koskevaan kansalliseen sääntelyyn.

11.4 Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittely

EES- ja ETIAS-asetusten nojalla käsiteltäviin tietoihin sisältyy yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa ja rikosasioiden tietosuojalain 11 §:ssä tarkoitettuihin erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja. Tietosuoja-asetuksen soveltamisalaan kuuluvien käsittelytarkoitusten osalta esityksessä ehdotettu sääntely perustuu asetuksen 9 artiklan 2 kohdan g alakohtaan, jonka mukaan erityisiä henkilötietoryhmiä voidaan käsitellä, kun käsittely on tarpeen tärkeää yleistä etua koskevasta syystä unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön nojalla, edellyttäen että se on oikeasuhteinen tavoitteeseen nähden, siinä noudatetaan keskeisiltä osin oikeutta henkilötietojen suojaan ja siinä säädetään asianmukaisista ja erityisistä toimenpiteistä rekisteröidyn perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi. Asetukset sisältävät velvoittavat säännökset muun muassa digitaalisten kasvokuvien ja sormenjälkien tallentamisesta EES-järjestelmään sekä toimivaltaisten viranomaisten velvollisuudesta tai oikeudesta tehdä hakuja järjestelmiin biometrisillä tiedoilla henkilöiden henkilöllisyyden varmistamiseksi. Esityksessä ei ehdoteta tältä osin täydentävää kansallista lainsäädäntöä.

Esityksen 4. lakiehdotuksessa ehdotetaan, että suojelupoliisilla olisi oikeus saada kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi välttämättömät rajavalvonnan sekä rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitämisen yhteydessä kerätyt biometriset tiedot. Tällä tarkoitettaisiin erityisesti Suomen viranomaisten EES-järjestelmään tallentamia biometrisiä tietoja, joita ei EES-asetuksen mukaan saa tallentaa kansalliseen rajanylitystietojärjestelmään rajavalvonnan tarkoituksessa. Suojelupoliisi toimisi näiden tietojen rekisterinpitäjänä, ja tietojen kansallisen käsittelyn alkuperäisenä käsittelytarkoituksena olisi kansallinen turvallisuus. Tietoja voitaisiin luovuttaa edelleen muille kansallisille viranomaisille, esimerkiksi Puolustusvoimille, sekä ulkomaan viranomaisille poliisin henkilötietolaissa säädetyn mukaisesti.

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 4 artiklan 2 kohdan mukaan kansallinen turvallisuus on yksinomaan kunkin jäsenvaltion vastuulla. EU:lla ei ole kansallista turvallisuutta koskevaa toimivaltaa. Kansallinen turvallisuus on yksi niistä eduista, joka Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan 2 kohdan ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan voi oikeuttaa puuttumisen yksityiselämän suojaan. Kansallinen turvallisuus myös on vakiintuneesti hyväksytty EU:n tuomioistuimen oikeuskäytännössä oikeutetuksi tavoitteeksi rajoittaa perusoikeuksia (esim. tuomio *komissio v. Suomi*, C-284/05, 45, 47 ja 49 kohta).

EU:n viimeaikaisessa oikeuskäytännössä (tuomio *La Quadrature du Net ym. vastaan Premier ministre ym.*, yhdistetyt asiat C-511/18, C-512/18 ja C-520/18, 135 ja 136 kohta) on todettu, että SEU 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu jäsenvaltioiden vastuu kansallisesta turvallisuudestaan vastaa ensisijaisen tärkeää intressiä suojella valtion keskeisiä tehtäviä ja yhteiskunnan perustavanlaatuisia etuja, ja siihen kuuluu sellaisten etenkin terrorismin kaltaisten toimien torjuminen ja niistä rankaiseminen, jotka ovat omiaan horjuttamaan vakavasti tietyn maan perustavanlaatuisia perustuslaillisia, poliittisia, taloudellisia tai yhteiskunnallisia rakenteita ja erityisesti uhkaamaan suoraan yhteiskuntaa, väestöä tai valtiota sellaisenaan. Unionin tuomioistuimen mukaan kansallisen turvallisuuden takaamista koskeva tavoite, luettuna SEU 4 artiklan 2 kohdan valossa, on tärkeämpi kuin esimerkiksi rikollisuuden, jopa vakavan rikollisuuden, torjumista yleensä ja yleisen turvallisuuden suojaamista koskevat tavoitteet. SEU 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitettujen kaltaiset uhat eroavat luonteeltaan ja erityiseltä vakavuudeltaan yleisestä vaarasta, joka koskee jopa vakavien jännitteiden tai häiriöiden aiheutumista yleiselle turvallisuudelle. Jollei perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdassa määrättyjen muiden vaatimusten noudattamisesta muuta johdu, kansallisen turvallisuuden takaamista koskevalla tavoitteella voidaan näin ollen oikeuttaa toimenpiteitä, joilla puututaan perusoikeuksiin vakavammin kuin toimenpiteillä, jotka voitaisiin oikeuttaa näillä muilla tavoitteilla.

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että edellä kuvattu ei kuitenkaan merkitse kansalliselle lainsäätäjälle rajoituksetonta toimivaltaa. Valiokunnan käsityksen mukaan EU-oikeuden soveltamisala ja siitä seuraava perusoikeuskirjan soveltamisala on EU-oikeudellinen kysymys, eikä jäsenvaltiolla ole siten toimivaltaa EU-oikeuden soveltamisalan määrittelyyn edes kansallisen turvallisuuden perusteella. Kansallista turvallisuutta koskevaan perusteeseen vetoavan jäsenvaltion on siten osoitettava objektiivisin perustein tarve turvautua siihen (PeVL 35/2018 vp ja PeVL 36/2018 vp). Valiokunta on myös katsonut, että kansallisen turvallisuuden alaan kuuluvia asioita ja uhkia on tulkittava suppeasti (PeVM 4/2018 vp). Perustuslakivaliokunta on toisaalta painottanut, että yksityiselämän ja henkilötietojen suoja tulee suhteuttaa toisiin perus- ja ihmis-oikeuksiin sekä muihin painaviin yhteiskunnallisiin intresseihin, kuten yleiseen turvallisuuteen liittyviin intresseihin, jotka voivat ääritapauksessa palautua henkilökohtaisen turvallisuuden perusoikeuteen (PeVL 5/1999 vp). Valiokunta on katsonut, että yksityiselämän ja henkilötietojen suojalla ei ole etusijaa muihin perusoikeuksiin nähden. Arvioinnissa on kyse kahden tai useamman perusoikeussäännöksen yhteensovittamisesta ja punninnasta (ks. esim. PeVL 14/2018 vp, PeVL 26/2018 vp, PeVL 54/2014 vp ja PeVL 10/2014 vp). Esityksen 4. lakiehdotuksen 52 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on kuvattu tarkemmin biometristen tietojen käsittelyn välttämättömyyttä kansallisen turvallisuuden suojaamisen tarkoituksessa. Ehdotetun sääntelyn katsotaan tältä osin täyttävän edellä mainitut edellytykset.

Tietojen käsittelyssä olisi suojelupoliisin osalta kyse rikosasioiden tietosuojalain 11 §:ssä tarkoitetuista erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvista tiedoista (luonnollisen henkilön yksiselitteiseen tunnistamiseen tarkoitettut biometriset tiedot). Arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyn voidaan perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan katsoa koskevan yksityiselämään kuuluvan henkilötietojen suojan ydintä (PeVL 1/2018 vp ja PeVL 37/2013 vp). Tällaisen henkilötietojen käsittelyn osalta on erityisen tärkeää varmistaa, että yksityisyyden suojan rajoitustoimet ovat välttämättömiä ja oikeasuhteisia. Valiokunta on myös todennut, että biometrisiä tunnisteita sisältäviin laajoihin tietokantoihin saattaa liittyä tietoturvaan ja tietojen väärinkäyttöön liittyviä vakavia riskejä, jotka voivat viime kädessä muodostaa uhan henkilön identiteetille (PeVL 13/2016 vp ja PeVL 14/2009 vp). Valiokunnan mielestä biometristen tunnisteiden rekisteröinti merkitsee erityistä tarvetta huolehtia järjestelmään talletettavien henkilötietojen suojaamisesta väärinkäytön vaaroilta ja kaikenlaiselta tietojen laittomalta saannilta ja käytöltä (PeVL 13/2017 vp ja PeVL 29/2016 vp, ks. myös *Schrems C-362/14*, kohta 91, *Digital Rights Ireland C-293/12* ja *C-594/12*, kohdat 54 ja 55). Valiokunta on katsonut, että tällaisten rekisterien perustamista on arvioitava perusoikeuksien rajoitusedellytysten, erityisesti rajoitusten hyväksyttävyyden ja

HE 173/2021 vp

oikeasuhtaisuuden kannalta (PeVL 21/2012 vp, PeVL 47/2010 vp ja PeVL 14/2009 vp). Perustuslakivaliokunta on myös edellyttänyt, että arkaluontoisten tietojen käsittely rajataan täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään (esim. PeVL 13/2017 vp ja PeVL 3/2017 vp). Valiokunta on lisäksi korostanut arkaluonteisten tietojen käsittelyn käyttötarkoituksidonnaisuutta (esim. PeVL 51/2018 vp, PeVL 15/2018 vp, PeVL 1/2018 vp, PeVL 14/2017 vp, ja PeVL 47/2010 vp).

Vaikka biometrinen tietojen käyttö vaikuttaa matkustajien yksityisyyteen, niiden käsittely olisi perusteltua, koska biometriset tiedot ovat ainoa luotettava menetelmä tunnistaa kolmansien maiden kansalaiset, jotka oleskelevat Suomen alueella ilman matkustusasiakirjoja tai vääriä asiakirjoilla. Tarve tunnistaa maahan tullut henkilö ilmenee usein vasta jälkikäteen vastaavasti kuin lainvalvontatarkoituksissa. Tietojen säännönmukaisen tallentamisen voidaan katsoa olevan oikeasuhtaista, jotta voidaan torjua kansalliseen turvallisuuteen kohdistuvia uhkia, joiden selvittämistä voidaan pitää erittäin suurena. Tietojen tallentaminen olisi välttämätöntä, koska ilman ehdotettua säännöstä tietoja ei olisi saatavilla kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi mistään tietokannasta. Rajavalvonnan yhteydessä kerätyt biometrisiä tietoja tallennettaisiin suojelupoliisin rekisterinpitöön ainoastaan siinä laajuudessa kuin suojelupoliisi katsoisi sen välttämättömäksi tietojen käsittelyn tarkoituksen saavuttamiseksi. EES-asetuksen mukaan rajatarkastusten yhteydessä EES-järjestelmään tallennetaan sekä kasvokuvia että sormenjälkiä. Useimmissa tapauksissa tietojen käsittelyn tarkoitus voidaan saavuttaa rajoittamalla biometrinen tietojen kansallinen tallentaminen ainoastaan kasvokuviiin. Joissakin tilanteissa voi kuitenkin olla perusteltua tallentaa kansalliseen järjestelmään myös maahantulijan sormenjälki henkilön yksilöimiseksi. Suojelupoliisilla olisi rekisterinpitäjänä velvollisuus arvioida, että erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittely minimoidaan.

Perustuslakivaliokunta on pitänyt tärkeänä, että tallennettuja tietoja säilytetään vain sen ajan, mikä on välttämätöntä sen tavoitteen saavuttamiseksi, jonka vuoksi tiedot on tallennettu (PeVL 13/2017 vp). Valiokunta on katsonut myös, että mitä pidemmäksi tietojen säilytysaika muodostuu, sitä olennaisempaa on huolehtia tietoturva, tietojen käytön valvonnasta ja rekisteröidyn oikeusturvasta (PeVL 13/2017 vp ja PeVL 28/2016 vp).

Ehdotettu sääntely rajaisi suojelupoliisin tiedonsaantioikeuden välttämättömiin tietoihin ja tietojen käsittelytarkoituksen kansallisen turvallisuuden suojaamiseen. Ehdotetun sääntelyn mukaan biometriset tiedot olisi säilytettävä erillään muista suojelupoliisin käsittelemistä tiedoista. Tiedot olisi myös poistettava Rajavartiolaitoksen henkilötietolain mukaisesti samassa ajassa kuin muut samaan rajanylitykseen liittyvät tiedot eli tilanteesta riippuen joko vuoden tai kolmen vuoden kuluttua niiden tallentamisesta. Kansallisen turvallisuuden suojaamiseen liittyvät suojelupoliisin ja Puolustusvoimien tehtävät ovat useimmiten pitkäkestoisia ja edellyttävät tiedonhankintaa useamman vuoden takaisista tapahtumista. Tähän nähden ehdotettua säilytysaikaa voidaan pitää välttämättömänä ja oikeasuhtaisena. Säilytysaika olisi myös merkittävästi lyhyempi kuin muita suojelupoliisin käsittelemiä henkilötietoja koskeva kahdenkymmenenviiden vuoden säilytysaika. Tietojen käyttäminen suojelupoliisin käsiteltävänä olevassa yksittäisessä asiassa olisi sidottu välttämättömyyteen. Vastaavasti Puolustusvoimat käsittelee tietoja vain, jos ne ovat välttämättömiä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Sääntelyn voidaan katsoa myös tältä osin täyttävän perustuslakivaliokunnan asettamat edellytykset.

11.5 Oikeusturva

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla

kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla. Esityksen 2. lakiehdotus sisältää säännökset muutoksenhausta matkustuslupaa koskevaan kansallisen ETIAS-yksikön päätökseen. Muutosta voisi hakea valittamalla päätöksestä hallinto-oikeuteen. Oikaisuvaatimusmenettelyä ei ole säännöksen yksityiskohtaisista perusteluista ilmenevällä tavalla katsottu tarkoituksenmukaiseksi. Sääntelyssä toistettaisiin selkeyden vuoksi ETIAS-asetuksen 41 artiklan 8 kohdan säännös, jonka mukaan muutoksenhakuoikeutta ei kuitenkaan ole silloin, jos matkustuslupa on kumottu hakijan pyynnöstä.

11.6 Hallinnollinen seuraamusmaksu

Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen tulkinnan mukaan hallinnolliset seuraamusmaksut eivät ole perustuslain 81 §:n mielessä sen paremmin veroja kuin maksujakaan, vaan lainvastaisesta teosta määrättäviä sanktioluonteisia hallinnollisia seuraamuksia. Valiokunta on asiallisesti rinnastanut rangaistusluonteisen taloudellisen seuraamuksen rikosoikeudelliseen seuraamukseen (PeVL 17/2012 vp, PeVL 9/2012 vp, PeVL 55/2005 vp, ja PeVL 32/2005 vp). Hallinnollisen seuraamuksen yleisistä perusteista on säädettävä perustuslain 2 §:n 3 momentin edellyttämällä tavalla lailla, koska sen määräämiseen sisältyy julkisen vallan käyttöä. Valiokunta on myös katsonut, että kyse on merkittävästä julkisen vallan käytöstä. Laissa on täsmällisesti ja selkeästi säädettävä maksuvelvollisuuden ja maksun suuruuden perusteista sekä maksuvelvollisen oikeusturvasta samoin kuin lain täytäntöönpanon perusteista (PeVL 17/2012 vp, PeVL 9/2012 vp, PeVL 57/2010 vp, PeVL 55/2005 vp ja PeVL 32/2005 vp). Vaikka perustuslain 8 §:n rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen täsmällisyysvaatimus ei sellaisenaan kohdistu hallinnollisten seuraamusten sääntelyyn, ei tarkkuuden yleistä vaatimusta kuitenkaan voida tällaisen sääntelyn yhteydessä sivuuttaa (PeVL 17/2012 vp, PeVL 9/2012 vp, PeVL 57/2010 vp ja PeVL 74/2002 vp). Jotta ulkomaalaislaissa säädettäisiin yksityiskohtaisesti liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määräämisen perusteista, sen suuruudesta ja muutoksenhausta sekä maksun täytäntöönpanon perusteista, esityksen 3. lakiehdotuksessa ehdotetaan täydennettävän liikenteenharjoittajan tarkastusvelvollisuuden rikkomisesta määrättävän seuraamusmaksun täytäntöönpanoon ja sen vanhentumiseen liittyviä säännöksiä.

Sanktioita koskevan sääntelyn tulee perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaan olla myös oikeasuhtaista (PeVL 58/2010 vp, PeVL 11/2009 vp, PeVL 12/2006 vp ja PeVL 74/2002 vp). Oikeasuhtaisuuteen liittyy muun muassa kysymys lievien laiminlyöntien sanktioinnista (PeVL 58/2010 vp ja PeVL 12/2006 vp). ETIAS-asetuksen 62 artiklan mukaan säädettyjen seuraamusten on oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia.

Ulkomaalaislain 179 §:n mukainen 3 000 euron seuraamusmaksu jokaista kuljetettua henkeä kohden on liikenteenharjoittajan vastuudirektiivin 2001/51/EY 4 artiklan 1 a kohdan mukainen vähimmäismäärä. ETIAS-asetuksen 45 artiklan 6 kohdan mukaan seuraamusmaksua ei saa määrätä, jos liikenteenharjoittajiin jo kohdistetaan saman kolmannen maan kansalaisen osalta Schengenin yleissopimuksen 26 artiklan 2 kohdan ja liikenteenharjoittajan vastuudirektiivin 4 artiklan mukaisia seuraamuksia. ETIAS-asetuksen 46 artiklan mukaan seuraamusmaksua ei myöskään määrätä, jos kyselyn tekeminen on teknisistä syistä mahdotonta ETIAS-tietojärjestelmän jonkin osan toimintahäiriön vuoksi. Tällöin liikenteenharjoittajat vapautetaan velvollisuudesta varmistaa, että matkustajalla on hallussaan voimassa oleva matkustuslupa. Ulkomaalaislain 179 §:n 4 momentissa säädetään muista tilanteista, jolloin seuraamusmaksua ei määrätä. Lisäksi ulkomaalaislain 182 §:ssä säädetään liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun poistamisesta tietyissä tilanteissa. Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu määrätään rajatarkastuksen yhteydessä, ja se vanhenisi viiden vuoden kuluttua lainvoiman saaneen päätöksen antamisesta. Seuraamusmaksua voidaan siten pitää oikeasuhtaisena perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla.

Edellä on kuvattu jokaisen perustuslain 21 §:n mukainen oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Myös hallinnollisen sanktion määräämistä koskevaan päätökseen on voitava hakea muutosta. Mahdollisuus hakea muutosta viranomaisen päätökseen voi olla tarpeen viranomaisen toiminnan asianmukaisuuden ja muun tasapuolisuuden varmistamiseksi (PeVL 32/2012 vp, PeVL 10/2009 vp, PeVL 55/2002 vp, PeVL 47/2002 vp, PeVL 46/2002 vp) samoin kuin soveltamiskäytännön yhdenmukaisuuden varmistamiseksi (PeVL 30/2005 vp, PeVL 13/2005 vp, PeVL 33/2000 vp), vaikka käsillä ei olisikaan yksilön oikeutta tai velvollisuutta koskeva asia. Kun muutoksenhaun kohteena on julkisen vallan käyttöön perustuva päätös hallinnollisen seuraamusmaksun määräämisestä, on muutoksenhaku yleensä järjestettävä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain mukaisesti (PeVL 4/2005 vp). Oikeusturvajärjestelyjen asianmukaisuutta arvioitaessa on kiinnitetty huomiota myös siihen, voidaanko hallinnollinen sanktio panna täytäntöön muutoksenhausta riippumatta (PeVL 4/2004 vp).

ETIAS-asetus sisältää kansallista liikkumavaraa seuraamuksista säätämiseksi ja niiden soveltamisen varmistamiseksi tarvittavien toimenpiteiden toteuttamiseksi. Ulkomaalaislain 180 §:n mukaan liikenteenharjoittajalla on oikeus tulla kuulluksi ennen liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määräämistä. Ulkomaalaislain 181 §:n mukaan lainvoimainen päätös pannaan täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio. Esityksessä ehdotetaan, että jatkossa liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu pantaisiin täytäntöön siinä järjestyksessä kuin sakon täytäntöönpanosta annettussa laissa säädetään. Ulkomaalaislain 190 §:n mukaan liikenteenharjoittajan seuraamusmaksua koskevaan päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettussa laissa säädetään. Ulkomaalaislain 196 §:n mukaan hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan. Ulkomaalaislain liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määräämistä koskevat menettely- ja muutoksenhakusäännökset tulevat sovellettavaksi myös ETIAS-asetuksen 45 artiklan mukaisen liikenteenharjoittajan tarkastusvelvollisuuden laiminlyönnistä seuraavan maksun määräämiseen. Näin liikenteenharjoittajan oikeusturvan takeista on säädetty perustuslaissa säädetyn oikeusturvan edellytysten mukaisesti.

11.7 Ehdotetun sääntelyn oikeasuhtaisuus

Ehdotettu sääntely perustuu Suomea sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin. Perustuslakivaliokunta on todennut tällaisen yhteyden sääntelyn hyväksyttävyyttä tukevaksi seikaksi (esim. PeVL 38/2012 vp). Perustuslakivaliokunta on korostanut, että yksityiselämän suojan rajoituksella tulisi olla hyväksyttävä yhteiskunnallinen intressi ja rajoituksen tulisi olla oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään. Tämä merkitsee, että rajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi. Perusoikeuden rajoittaminen on sallittua ainoastaan, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvin keinoin. Rajoitus ei saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään (PeVM 25/1994 vp, ja esim. PeVL 56/2014 vp ja PeVL 18/2013 vp).

Esityksessä ehdotettu EES- ja ETIAS-asetuksia täydentävä sääntely on arvioitu välttämättömäksi ja henkilötietojen käsittelyä koskeva kansallinen lisäsääntely oikeasuhtaiseksi ottaen huomioon sääntelyn taustalla olevien tavoitteiden painavuus suhteessa rajoitettavaan perusoikeuteen.

HE 173/2021 vp

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksessä. Hallitus pitää kuitenkin suotavana, että esitys saatetaan perustuslakivaliokunnan käsiteltäväksi.

Ponsi

Koska rajanylitystietojärjestelmästä ja Euroopan matkustustieto- ja lupajärjestelmästä annetuissa asetuksissa on säännöksiä, joita ehdotetaan täydennettäväksi lailla, annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain (639/2019) 5 §:n 5 kohta, 18 § ja 40 §:n 1 momentti sekä
lisätään 5 §:ään uusi 6 ja 7 kohta, 7 §:n 2 momenttiin uusi 2 a ja 2 b kohta, lakiin uusi 37 a § ja 40 §:n 2 momenttiin uusi 1 a ja 5 a kohta seuraavasti:

5 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

5) *Europol-asetuksella* Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) sekä neuvoston päätösten 2009/371/YOS, 2009/934/YOS, 2009/935/YOS, 2009/936/YOS ja 2009/968/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/794;

6) *EES-asetuksella* rajanylitystietojärjestelmän (EES) perustamisesta jäsenvaltioiden ulkorajat ylittävien kolmansien maiden kansalaisten maahantuloa, maastalähtöä ja pääsyn epäämistä koskevien tietojen rekisteröimiseksi ja edellytysten määrittämisestä pääsulle EES:n tietoihin lainvalvontatarkoituksissa sekä Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen ja asetusten (EY) N:o 767/2008 ja (EU) N:o 1077/2011 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2017/2226;

7) *ETIAS-asetuksella* Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmän (ETIAS) perustamisesta ja asetusten (EU) N:o 1077/2011, (EU) N:o 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 ja (EU) 2017/2226 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2018/1240.

7 §

Henkilötietojen käsittely rajavalvonnassa sekä rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitämiseksi

Rajavartiolaitos saa käsitellä 1 momentissa tarkoitettussa tehtävässä 6 §:ssä tarkoitettujen henkilön perustietojen lisäksi seuraavia henkilötietoja:

2 a) EES-asetuksen 3 artiklan 1 kohdan 15 alakohdassa tarkoitettut Suomen tallettamat aakkosnumeeriset tiedot;

2 b) tiedot ETIAS-asetuksen 3 artiklan 1 kohdan 5 alakohdassa tarkoitettujen matkustusluvan käsittelemiseksi ja 34 artiklassa tarkoitettujen ETIAS-seurantalistien ylläpitämiseksi;

HE 173/2021 vp

18 §

Rekisterinpitäjä

Tässä laissa tarkoitettujen henkilötietojen sekä EES-asetuksen 39 artiklassa tarkoitettujen tietojen rekisterinpitäjä on Rajavartiolaitoksen esikunta.

ETIAS-asetuksen 57 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu rekisterinpitäjä on Rajavartiolaitoksen esikunta.

37 a §

Henkilötietojen luovuttaminen rajanylitystietojärjestelmään ja Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmään

Rajavartiolaitos saa luovuttaa salassapitosäännösten estämättä 7–11 ja 13–15 §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja:

1) EES-asetuksessa tarkoitettuun rajanylitystietojärjestelmään;

2) ETIAS-asetuksessa tarkoitettuun Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmään.

Tiedot on luovutettava noudattaen, mitä 1 momentissa mainituissa asetuksissa säädetään.

Tiedot ETIAS-asetuksen 34 artiklassa tarkoitettulle ETIAS-seurantalistalle on luovutettava rajavartiolaitain 18 §:ssä tarkoitettun kansallisen ETIAS-yksikön välityksellä.

40 §

Rajavalvonnassa sekä rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitämiseksi käsiteltävien henkilötietojen poistaminen

Rajavalvonnassa sekä rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitämiseksi käsiteltävät henkilötiedot poistetaan viimeistään viiden vuoden kuluttua tiedon rekisteriin merkitsemisestä.

Edellä 1 momentissa säädetystä poiketen poistetaan:

1 a) ETIAS-asetuksessa tarkoitettun matkustusluvan käsittelyä koskevat tiedot matkustusluvan voimassaoloajan päätyttyä tai viiden vuoden kuluttua päätöksestä, jolla matkustuslupa on evätty, mitätöity tai kumottu;

5 a) 7 §:n 2 momentin 2 a kohdassa tarkoitettut tiedot EES-asetuksen 2 artiklan 1 kohdan b alakohdassa tarkoitettua henkilöstä yhden vuoden kuluttua tiedon rekisteriin merkitsemisestä ja muusta henkilöstä kolmen vuoden kuluttua tiedon rekisteriin merkitsemisestä, ellei tietoa tule EES-asetuksen 35 artiklan mukaisesti poistaa jo aiemmin;

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

2.

Laki

rajavartiolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan rajavartiolain (578/2005) 60 §, sellaisena kuin se on laissa 1350/2019, ja lisätään lakiin siitä lailla 478/2010 kumotun 18 §:n tilalle uusi 18 § seuraavasti:

18 §

Kansallinen ETIAS-yksikkö

Rajavartiolaitos on Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmän (ETIAS) perustamisesta ja asetusten (EU) N:o 1077/2011, (EU) N:o 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 ja (EU) 2017/2226 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2018/1240 8 artiklassa tarkoitettu kansallinen ETIAS-yksikkö.

Kansallisen ETIAS-yksikön 1 momentissa mainitun asetuksen 36, 37, 40 tai 41 artiklan nojalla tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla. Jos matkustuslupa on kumottu mainitun asetuksen 41 artiklan 8 kohdan mukaisesti hakijan pyynnöstä, päätökseen ei kuitenkaan saa hakea muutosta valittamalla. Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019).

Henkilötietojen käsittelystä kansallisessa ETIAS-yksikössä säädetään henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa.

60 §

Suullisesti annettava päätös ja muutoksenhaku

Edellä 52 §:n 1 momentin 1, 2, 4 ja 5 kohdassa tarkoitettu lupa voidaan kiireellisissä tapauksissa antaa suullisesti. Suullisesti annettuun päätökseen, jolla hakemus hyväksytään kokonaan, ei saa hakea muutosta valittamalla. Suullisesti annettu päätös, johon ei ole muutoksenhakuoikeutta, annetaan kirjallisesti ainoastaan erikseen esitetystä pyynnöstä.

Muuhun rajavyöhykelupaa koskevaan päätökseen kuin 1 momentissa tarkoitettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla. Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa.

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

3.

Laki

ulkomaalaislain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan ulkomaalaislain (301/2004) 3 §:n 21 kohta, 40 §:n 1 momentin 2, 3 ja 6 kohta, 43 §:n 2 momentti, 142 §:n 1 momentti, 151 §:n 2 momentti, 155 a ja 179 §, 181 §:n 2 momentti ja 183 §,

sellaisina kuin niistä ovat 3 §:n 21 kohta, 142 §:n 1 momentti ja 151 §:n 2 momentti laissa 1214/2013, 40 §:n 1 momentin 6 kohta laissa 449/2012, 155 a § laissa 266/2011 ja 179 § laeissa 755/2014 ja 644/2019, sekä

lisätään 3 §:ään, sellaisena kuin sen suomenkielinen sanamuoto on osaksi laeissa 619/2006, 358/2007, 323/2009, 631/2011, 1338/2011, 668/2013, 1214/2013, 1218/2013, 332/2016, 501/2016 ja 121/2018 sekä ruotsinkielinen sanamuoto osaksi laeissa 619/2006, 358/2007, 323/2009, 266/2011, 631/2011, 1338/2011, 668/2013, 1214/2013, 1218/2013, 332/2016, 501/2016 ja 121/2018, uusi 4 a kohta, 173 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 1214/2013, uusi 2 momentti ja 184 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

4 a) *matkustushvalla* Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmän (ETIAS) perustamisesta ja asetusten (EU) N:o 1077/2011, (EU) N:o 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 ja (EU) 2017/2226 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2018/1240, jäljempänä *ETIAS-asetus*, mukaisesti annettua päätöstä, jonka perusteella viisumipakosta vapautetun kolmannen maan kansalaisen maahantulo ja lyhytaikainen oleskelu sallitaan muiden maahantulon edellytysten täytyessä;

21) *rajatarkastusviranomaisella* Rajavartiolaitosta ja muuta viranomaista, jolla on oikeus henkilöiden liikkumista rajojen yli koskevasta unionin säännöstöstä annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2016/399 (*Schengenin rajasäännöstö*) tarkoitetun rajatarkastuksen tekemiseen;

40 §

Oleskeluoikeus

Tämän lain mukaan laillista oleskelua on:

2) ilman oleskelulupaa tapahtuva enintään 90 päivää kestävä oleskelu, jos ulkomaalainen tulee valtiosta, jonka kansalaiselta ei edellytetä oleskelulupaa;

3) matkustushvalla tapahtuva enintään 90 päivää kestävä oleskelu minkä tahansa 180 päivän jakson aikana, jos ulkomaalainen tulee valtiosta, jonka kansalaiselta ei edellytetä viisumia;

6) Schengen-valtion myöntämällä oleskeluluvalla tapahtuva enintään 90 päivää kestävä oleskelu minkä tahansa 180 päivän jakson aikana;

43 §

Risteilyyn osallistuvan maissa käynti

Henkilöliikenteeseen katsastetulla matkustaja-aluksella tehtävän risteilyn osanottaja saa käydä maissa ilman matkustusasiakirjaa ja viisumia tai matkustuslupaa aluksen ollessa Suomessa. Rajatarkastusviranomaiselle on annettava ennen maissa käyntiä aluksen päällikön vahvistama matkustajaluettelo. Risteilyn osanottajan on palattava alukseen ennen sen siirtymistä toiselle paikkakunnalle.

142 §

Pääsyn epääminen ja käännyttäminen

Pääsyn epäämisellä tarkoitetaan tässä laissa kolmannen maan kansalaisen maahantulon estämistä ulkorajalla siten kuin siitä säädetään Schengenin rajasäännösten 14 artiklassa.

151 §

Poliisi ja rajatarkastusviranomainen

Poliisi tai rajatarkastusviranomainen voi määrätä ulkomaalaiselle maahantuloikiellon enintään kahdeksi vuodeksi evätessään maahantulon Schengenin rajasäännösten 6 artiklan 1 kohdan e alakohdan perusteella tai käännyttäessään hänet 148 §:n 1 momentin 5–8 kohdassa säädettyllä perusteella tai silloin, kun ulkomaalainen ei ole poistunut maasta hänelle 147 a §:ssä tarkoitettua vapaaehtoista paluuta varten määrätyn ajan kuluessa.

155 a §

Unionin kansalaisen perheenjäsenen maahantulo

Jos unionin kansalaisen perheenjäsen ei ole unionin kansalainen, hänen maahantulonsa ja oleskelunsa edellytyksenä on voimassa oleva passi. Tällaiselta perheenjäseneltä voidaan vaatia viisumi tai matkustuslupa, jos perheenjäsen on sellaisen valtion kansalainen, jolta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen mukaan vaaditaan viisumi tai matkustuslupa.

Perheenjäseneltä, jolla on voimassa oleva vapaan liikkuvuuden direktiivissä tarkoitettu oleskelukortti, ei edellytetä viisumia tai matkustuslupaa, eikä hänen passiinsa merkitä maahantulo- tai maastapoistumisleimoja. Oleskelukortti on esitettävä saavuttaessa maahan Schengen-alueen ulkopuolelta.

Unionin kansalaisen perheenjäsenen viisumihakemus käsitellään maksutta, mahdollisimman pian ja nopeutettua menettelyä noudattaen. Viisuminhakijaa tai hänen perheenjäsentään voidaan kuulla suullisesti viisumin myöntämistä harkittaessa. Kuulemisen suorittaa Suomen edustusto,

jos kuultava oleskelee ulkomailla, ja poliisilaitos, jos tämä oleskelee Suomessa. Suomessa oleskelevan kuulemisen voi suorittaa kuulemiseen liittyvää viisumihakemusta käsittelevän Suomen edustuston virkamies, jos viisumiasian selvittäminen sitä edellyttää.

Viisumin epäämis-, mitätöinti- ja kumoamispäätös on annettava viisumihakijalle kirjallisesti, ja se on perusteltava, jollei tämä ole vastoin Suomen tai unionin muun jäsenvaltion turvallisuusetuja.

Unionin kansalaisen perheenjäsenen matkustuslupahakemuksen käsittelystä säädetään ETIAS-asetuksessa.

173 §

Liikenteenharjoittajan tarkastusvelvollisuus

ETIAS-asetuksessa säädetään lisäksi lento- ja meriliikenteenharjoittajan sekä kansainvälisen liikenteenharjoittajan, joka kuljettaa ryhmiä linja-autolla maanteitse, velvollisuudesta varmistaa, että sen ulkorajaliikenteessä kuljettamalla viisumipakosta vapautetulla kolmannen maan kansalaisella on maahantulon vaadittava matkustuslupa.

179 §

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu

Liikenteenharjoittajalle, joka rikkoo 173 §:ssä säädetyn tarkastusvelvollisuuden tai henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 25 tai 26 §:ssä säädetyn tietojenantovelvollisuuden, määrätään seuraamusmaksu (*liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu*). Maksun suuruus 173 §:n rikkomisesta on 3 000 euroa kuljetettua henkilöä kohden. Maksun suuruus henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 25 ja 26 §:n rikkomisesta on 3 000 euroa kutakin sellaista matkaa kohden, jolta ei ole ilmoitettu matkustajatietoja tai ne on ilmoitettu puutteellisesti tai virheellisesti.

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksua ei määrätä, jos:

1) liikenteenharjoittaja osoittaa noudattaneensa velvollisuuttaan varmistaa, että ulkomaalaisella on kuljetettavaksi otettaessa ollut vaadittava matkustusasiakirja sekä vaadittava viisumi tai oleskelulupa;

2) vaadittava matkustusasiakirja taikka viisumi tai oleskelulupa on osoittautunut väärennetyksi ja väärennös ei ole ollut selvästi havaittavissa;

3) henkilön kuljettaminen ilman vaadittavaa matkustusasiakirjaa taikka viisumia tai oleskelulupaa taikka virhe lentoliikenteen tai ammattimaisen alus- tai junaliikenteen matkustajatiedon antamisessa on tapahtunut kaikki olot huomioon ottaen anteeksiannettavasta huomaamattomuudesta;

4) maksun määrääminen olisi olosuhteet huomioon ottaen muutoin kohtuutonta.

Edellä 2 momentin 1 kohtaa ei sovelleta määrättäessä maksua henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 25 ja 26 §:n rikkomisesta.

Edellä 2 momentista poiketen matkustuslupaa koskevan seuraamusmaksun määräämättä jättämisestä säädetään ETIAS-asetuksen 45 artiklan 6 kohdassa ja 46 artiklan 2 kohdassa.

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksua ei voida määrätä sille, jota epäillään samasta teosta esitutkinnassa, syyteharkinnassa tai tuomioistuimessa vireillä olevassa rikosasiassa. Seuraamusmaksua ei voida määrätä myöskään sille, jolle on samasta teosta annettu lainvoimainen tuomio.

HE 173/2021 vp

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksua henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 25 §:n rikkomisesta ei voida määrätä sille, jolle on samasta teosta määrätty lentoliikenteen matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden torjunnassa annetun lain (657/2019) 13 §:n mukainen lentoliikenteen harjoittajan seuraamusmaksu.

181 §

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrääminen

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu on määrättävä viimeistään kuuden kuukauden kuluessa 179 §:ssä tarkoitetusta liikenteenharjoittajan tarkastusvelvollisuuden tai tietojenantovelvollisuuden rikkomisesta. Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu määrätään maksettavaksi valtiolle.

183 §

Maksuaika

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu on maksettava yhden kuukauden kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta.

184 §

Täytäntöönpano

Seuraamusmaksun täytäntöönpanosta säädetään sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002). Seuraamusmaksu vanhenee viiden vuoden kuluttua lainvoiman saaneen päätöksen antamisesta.

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Lain 3 §:n 21 kohta sekä 142 §:n 1 momentti, 151 §:n 2 momentti, 181 §:n 2 momentti, 183 § ja 184 §:n 4 momentti tulevat voimaan päivänä kuuta 20 .

Lain 173 §:n 2 momenttia sovelletaan ryhmiä linja-autolla maanteitse ulkorajojen yli kuljetaviin kansainvälisiin liikenteenharjoittajiin kolmen vuoden kuluttua tämän lain tultua voimaan.

4.

Laki

henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (616/2019) 3 §:n 6 kohta sekä
lisätään 1 §:ään uusi 3 momentti, 3 §:ään uusi 7 ja 8 kohta, lakiin uusi 18 a ja 27 a §, 52 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, ja 57 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

1 §

Soveltamisala

Lisäksi tässä laissa säädetään tietojen saannista eräistä eurooppalaisista tietojärjestelmistä terrorismirikosten ja vakavien rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi.

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

6) *Eurodac-asetuksella* Eurodac-järjestelmän perustamisesta sormenjälkien vertailua varten kolmannen maan kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön johonkin jäsenvaltioon jättämän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen vahvistamisesta annetun asetuksen (EU) N:o 604/2013 tehokkaaksi soveltamiseksi sekä jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten ja Europolin esittämistä, Eurodac-tietoihin lainvalvontatarkoituksessa tehtäviä vertailuja koskevista pyynnöistä sekä vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen laaja-alaisten tietojärjestelmien operatiivisesta hallinnoinnista vastaavan eurooppalaisen viraston perustamisesta annetun asetuksen (EU) N:o 1077/2011 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) N:o 603/2013;

7) *EES-asetuksella* rajanylitystietojärjestelmän (EES) perustamisesta jäsenvaltioiden ulkorajat ylittävien kolmansien maiden kansalaisten maahantuloa, maastalähtöä ja pääsyn epäämistä koskevien tietojen rekisteröimiseksi ja edellytysten määrittämisestä pääsulle EES:n tietoihin lainvalvontatarkoituksissa sekä Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen ja asetusten (EY) N:o 767/2008 ja (EU) N:o 1077/2011 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2017/2226;

8) *ETIAS-asetuksella* Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmän (ETIAS) perustamisesta ja asetusten (EU) N:o 1077/2011, (EU) N:o 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 ja (EU) 2017/2226 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2018/1240.

18 a §

Tietojen saanti rajanylitystietojärjestelmästä ja ETIAS-keskusjärjestelmästä terrorismirikosten ja vakavien rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi

Keskusrikospoliisissa ja Tullissa on EES-asetuksen 29 artiklassa tarkoitetut keskusyhteyspisteet tietojen saamiseksi rajanylitystietojärjestelmästä seuraavien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi:

- 1) rikoslain 34 a luvun 1, 1 a, 2–4, 4 a–4 c, 5 ja 5 b–5 d §:ssä tarkoitetut terrorismirikokset;
- 2) sellaiset rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 3 §:n 2 momentissa tarkoitetut rikokset, joista säädetty ankaran rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta.

Keskusrikospoliisissa ja Tullissa on ETIAS-asetuksen 50 artiklassa tarkoitetut keskusyhteyspisteet tietojen saamiseksi ETIAS-keskusjärjestelmästä seuraavien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi:

- 1) rikoslain 34 a luvun 1, 1 a, 2–4, 4 a–4 c, 5 ja 5 b–5 d §:ssä tarkoitetut terrorismirikokset;
- 2) sellaiset rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 3 §:n 2 momentissa tarkoitetut rikokset, joista säädetty ankaran rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta.

27 a §

Henkilötietojen luovuttaminen rajanylitystietojärjestelmään ja Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmään

Poliisi saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa 5–8, 11 ja 12 §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja:

- 1) EES-asetuksessa tarkoitettuun rajanylitystietojärjestelmään;
- 2) ETIAS-asetuksessa tarkoitettuun Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmään.

Tiedot on luovutettava noudattaen, mitä 1 momentissa mainituissa asetuksissa säädetään. Tiedot ETIAS-asetuksen 34 artiklassa tarkoitettulle ETIAS-seurantalistalle on luovutettava rajavartiolaitain 18 §:ssä tarkoitettun kansallisen ETIAS-yksikön välityksellä.

52 §

Tietojen saanti

Suojelupoliisilla on oikeus saada kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi välttämättömät rajavalvonnan sekä rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitämisen yhteydessä kerätyt biometriset tiedot. Tiedot tulee säilyttää erillään muista suojelupoliisin käsittelemistä tiedoista.

57 §

Tietojen poistaminen

Edellä 52 §:n 3 momentin mukaisesti talletetut tiedot poistetaan noudattaen, mitä henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 40 §:n 2 momentin 5 a kohdassa säädetään.

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

5.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain (650/2019) 5 §:n 5 kohta
sekä
lisätään 5 §:ään uusi 6 ja 7 kohta ja lakiin uusi 24 a § seuraavasti:

5 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

5) *Europol-asetuksella* Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) sekä neuvoston päätösten 2009/371/YOS, 2009/934/YOS, 2009/935/YOS, 2009/936/YOS ja 2009/968/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/794;

6) *EES-asetuksella* rajanylitystietojärjestelmän (EES) perustamisesta jäsenvaltioiden ulkorajat ylittävien kolmansien maiden kansalaisten maahantuloa, maastalähtöä ja pääsyn epäämistä koskevien tietojen rekisteröimiseksi ja edellytysten määrittämisestä pääsulle EES:n tietoihin lainvalvontatarkoituksissa sekä Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen ja asetusten (EY) N:o 767/2008 ja (EU) N:o 1077/2011 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2017/2226;

7) *ETIAS-asetuksella* Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmän (ETIAS) perustamisesta ja asetusten (EU) N:o 1077/2011, (EU) N:o 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 ja (EU) 2017/2226 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2018/1240.

24 a §

Henkilötietojen luovuttaminen rajanylitystietojärjestelmään ja Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmään

Tulli saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa 7–10 ja 13 §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja:

1) EES-asetuksessa tarkoitettuun rajanylitystietojärjestelmään;

2) ETIAS-asetuksessa tarkoitettuun Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmään.

Tiedot on luovutettava noudattaen, mitä 1 momentissa mainituissa asetuksissa säädetään.

Tiedot ETIAS-asetuksen 34 artiklassa tarkoitettulle ETIAS-seurantalistalle on luovutettava rajavartiolaiton 18 §:ssä tarkoitettua kansallisen ETIAS-yksikön välityksellä.

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

6.

Laki

sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 1 §:n 1 momentin 16 kohta, sellaisena kuin se on laissa 118/2021, sekä
lisätään 1 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on laeissa 224/2008, 462/2011, 348/2013, 257/2014, 671/2015, 470/2017, 1052/2018, 301/2019, 659/2019, 570/2020, 900/2020 ja 118/2021, uusi 17 kohta seuraavasti:

1 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädettyssä järjestyksessä pannaan täytäntöön seuraavat seuraamukset:

- 16) elintarvikemarkkinalain (1121/2018) 12 a §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu;
17) ulkomaalaislain (301/2004) 179 §:ssä tarkoitettu liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

7.

Laki

lentoliikenteen matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden torjunnassa annetun lain 16 ja 17 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lentoliikenteen matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden torjunnassa annetun lain (657/2019) 16 § ja 17 §:n 3 momentti, sellaisena kuin niistä on 17 §:n 3 momentti laissa 1366/2019, seuraavasti:

HE 173/2021 vp

16 §

Maksuaika

Seuraamusmaksu on maksettava kuukauden kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta.

17 §

Seuraamusmaksun täytäntöönpano ja muutoksenhaku

Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019). Seuraamusmaksu vanhenee viiden vuoden kuluttua lainvoiman saaneen päätöksen antamisesta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 14.10.2021

Pääministeri

Sanna Marin

Sisäministeri Maria Ohisalo

1.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain (639/2019) 5 §:n 5 kohta, 18 § ja 40 §:n 1 momentti sekä

lisätään 5 §:ään uusi 6 ja 7 kohta, 7 §:n 2 momenttiin uusi 2 a ja 2 b kohta, lakiin uusi 37 a § ja 40 §:n 2 momenttiin uusi 1 a ja 5 a kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 §

5 §

Määritelmät

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *rajaturvallisuuden ylläpitämisellä* niitä kotimaassa ja ulkomailla suoritettavia toimenpiteitä, joilla pyritään estämään valtakunnanrajan ja ulkorajan ylittämisestä annettujen säännösten rikkominen;

2) *rajajärjestyksen ylläpitämisellä* valtakunnanrajaa ja rajanylityspaikkoja koskevien säännösten samoin kuin rajaviranomaisten kansainvälistä yhteistoimintaa koskevien säännösten ja määräysten täytäntöönpanoa ja niiden noudattamisen valvontaa;

3) *Schengenin rajasäännöstöllä* henkilöiden liikkumisesta rajojen yli koskevasta unionin säännöstöstä (Schengenin rajasäännöstö) annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/399;

4) *Schengenin tietojärjestelmän säädöspohjalla* toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 1987/2006, toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä tehtyä neuvoston päätöstä 2007/533/YOS sekä ajoneuvojen rekisteröintitodistusten myöntämisestä vastaavien jäsen-

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *rajaturvallisuuden ylläpitämisellä* niitä kotimaassa ja ulkomailla suoritettavia toimenpiteitä, joilla pyritään estämään valtakunnanrajan ja ulkorajan ylittämisestä annettujen säännösten rikkominen;

2) *rajajärjestyksen ylläpitämisellä* valtakunnanrajaa ja rajanylityspaikkoja koskevien säännösten samoin kuin rajaviranomaisten kansainvälistä yhteistoimintaa koskevien säännösten ja määräysten täytäntöönpanoa ja niiden noudattamisen valvontaa;

3) *Schengenin rajasäännöstöllä* henkilöiden liikkumisesta rajojen yli koskevasta unionin säännöstöstä (Schengenin rajasäännöstö) annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/399;

4) *Schengenin tietojärjestelmän säädöspohjalla* toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 1987/2006, toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä tehtyä neuvoston päätöstä 2007/533/YOS sekä ajoneuvojen rekisteröintitodistusten myöntämisestä vastaavien

Voimassa oleva laki

valtioiden yksiköiden pääsyn sallimisesta toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmään (SIS II) annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 1986/2006;

5) *Europol-asetuksella* Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) sekä neuvoston päätösten 2009/371/YOS, 2009/934/YOS, 2009/935/YOS, 2009/936/YOS ja 2009/968/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/794.

Ehdotus

jäsenvaltioiden yksiköiden pääsyn sallimisesta toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmään (SIS II) annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 1986/2006;

5) *Europol-asetuksella* Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) sekä neuvoston päätösten 2009/371/YOS, 2009/934/YOS, 2009/935/YOS, 2009/936/YOS ja 2009/968/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/794;

6) *EES-asetuksella rajanylitystietojärjestelmän (EES) perustamisesta jäsenvaltioiden ulkorajat ylittävien kolmansien maiden kansalaisten maahantuloa, maastalähtöä ja pääsyn epäämistä koskevien tietojen rekisteröimiseksi ja edellytysten määrittämisestä pääsulle EES:n tietoihin lainvalvontatarkoituksissa sekä Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen ja asetusten (EY) N:o 767/2008 ja (EU) N:o 1077/2011 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2017/2226;*

7) *ETIAS-asetuksella Euroopan matkustus-tieto- ja -lupajärjestelmän (ETIAS) perustamisesta ja asetusten (EU) N:o 1077/2011, (EU) N:o 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 ja (EU) 2017/2226 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2018/1240.*

7 §

Henkilötietojen käsittely rajavalvonnassa sekä rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitämiseksi

Rajavartiolaitos saa käsitellä henkilötietoja Schengenin rajasäännöstössä säädetyn rajavalvonnan suorittamiseksi, rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitämiseksi sekä rajavartiolain 27 §:ssä tarkoitetun tutkinnan suorittamiseksi.

Rajavartiolaitos saa käsitellä 1 momentissa tarkoitettussa tehtävässä 6 §:ssä tarkoitettujen henkilön perustietojen lisäksi seuraavia henkilötietoja:

7 §

Henkilötietojen käsittely rajavalvonnassa sekä rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitämiseksi

Rajavartiolaitos saa käsitellä henkilötietoja Schengenin rajasäännöstössä säädetyn rajavalvonnan suorittamiseksi, rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitämiseksi sekä rajavartiolain 27 §:ssä tarkoitetun tutkinnan suorittamiseksi.

Rajavartiolaitos saa käsitellä 1 momentissa tarkoitettussa tehtävässä 6 §:ssä tarkoitettujen henkilön perustietojen lisäksi seuraavia henkilötietoja:

Voimassa oleva laki

1) Rajavartiolaitoksen tehtävään, toimenpiteeseen tai tapahtumaan liittyvät yksilöinnit, kuvaukset ja luokitukset;

2) Schengenin rajasäännöstön II liitteessä tarkoitetut tiedot

3) rajavartiolaitain 29 §:ssä tarkoitetun teknisen valvonnan tallenteet;

4) tietoja henkilöiden ja kulkuneuvojen liikkeistä ja sijainnista rajan läheisyydessä sekä matkustajista ja miehistöstä rajat ylittävässä henkilöliikenteessä;

5) tiedot liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrittämiseksi;

6) tiedot rajavartiolaitaissa tarkoitettua rajavyyhykelupaa ja rajanylityslupaa koskevan asian käsittelemiseksi;

7) Rajavartiolaitokselle tehdyt rajavyyhykeilmoitukset ja muut ilmoitukset;

8) tietoja muiden valtioiden rajavalvontaviranomaisten toiminnasta ja kokoonpanosta sekä rajatilanteesta Suomessa ja Euroopan unionissa;

9) tuntomerkkitiedot henkilöllisyyden toteamiseksi mukaan lukien kasvokuva;

10) toimenpiteen kohteena olevan henkilön turvallisuuden tai viranomaisen työturvallisuuden turvaamiseksi tiedot henkilön terveydentilasta ja sen seurannasta taikka hänen sairautensa hoidosta, kohteen tai henkilön vaarallisuudesta tai arvaamattomuudesta sekä tiedot, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta.

18 §

Rekisterinpitäjä

Tässä laissa tarkoitettujen henkilötietojen rekisterinpitäjä on Rajavartiolaitoksen esikunta.

Ehdotus

1) Rajavartiolaitoksen tehtävään, toimenpiteeseen tai tapahtumaan liittyvät yksilöinnit, kuvaukset ja luokitukset;

2) Schengenin rajasäännöstön II liitteessä tarkoitetut tiedot

2 a) EES-asetuksen 3 artiklan 1 kohdan 15 alakohdassa tarkoitetut Suomen tallettamat aakkosnumeeriset tiedot;

2 b) tiedot ETIAS-asetuksen 3 artiklan 1 kohdan 5 alakohdassa tarkoitetun matkustusluvan käsittelemiseksi ja 34 artiklassa tarkoitettujen ETIAS-seurantalistien ylläpitämiseksi;

3) rajavartiolaitain 29 §:ssä tarkoitetun teknisen valvonnan tallenteet;

4) tietoja henkilöiden ja kulkuneuvojen liikkeistä ja sijainnista rajan läheisyydessä sekä matkustajista ja miehistöstä rajat ylittävässä henkilöliikenteessä;

5) tiedot liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrittämiseksi;

6) tiedot rajavartiolaitaissa tarkoitettua rajavyyhykelupaa ja rajanylityslupaa koskevan asian käsittelemiseksi;

7) Rajavartiolaitokselle tehdyt rajavyyhykeilmoitukset ja muut ilmoitukset;

8) tietoja muiden valtioiden rajavalvontaviranomaisten toiminnasta ja kokoonpanosta sekä rajatilanteesta Suomessa ja Euroopan unionissa;

9) tuntomerkkitiedot henkilöllisyyden toteamiseksi mukaan lukien kasvokuva;

10) toimenpiteen kohteena olevan henkilön turvallisuuden tai viranomaisen työturvallisuuden turvaamiseksi tiedot henkilön terveydentilasta ja sen seurannasta taikka hänen sairautensa hoidosta, kohteen tai henkilön vaarallisuudesta tai arvaamattomuudesta sekä tiedot, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta.

18 §

Rekisterinpitäjä

Tässä laissa tarkoitettujen henkilötietojen sekä EES-asetuksen 39 artiklassa tarkoitettujen tietojen rekisterinpitäjä on Rajavartiolaitoksen esikunta.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

ETIAS-asetuksen 57 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu rekisterinpitäjä on Rajavartiolaitoksen esikunta.

(uusi)

37 a §

Henkilötietojen luovuttaminen rajanylitystietojärjestelmään ja Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmään

Rajavartiolaitos saa luovuttaa salassapitosäännösten estämättä 7–11 ja 13–15 §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja:

1) EES-asetuksessa tarkoitettuun rajanylitystietojärjestelmään;

2) ETIAS-asetuksessa tarkoitettuun Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmään.

Tiedot on luovutettava noudattaen, mitä 1 momentissa mainituissa asetuksissa säädetään.

Tiedot ETIAS-asetuksen 34 artiklassa tarkoitettulle ETIAS-seurantalistalle on luovutettava rajavartiolain 18 §:ssä tarkoitetun kansallisen ETIAS-yksikön välityksellä.

40 §

Rajavalvonnassa sekä rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitämiseksi käsiteltävien henkilötietojen poistaminen

Rajavalvonnassa sekä rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitämiseksi käsiteltävät henkilötiedot poistetaan viimeistään viiden vuoden kuluttua viimeisimmän tiedon merkittämisestä.

Edellä 1 momentissa säädetystä poiketen poistetaan:

1) lupatiedot kymmenen vuoden kuluttua luvan voimassaolon päättymisestä;

40 §

Rajavalvonnassa sekä rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitämiseksi käsiteltävien henkilötietojen poistaminen

Rajavalvonnassa sekä rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitämiseksi käsiteltävät henkilötiedot poistetaan viimeistään viiden vuoden kuluttua tiedon rekisteriin merkittämisestä.

Edellä 1 momentissa säädetystä poiketen poistetaan:

1) lupatiedot kymmenen vuoden kuluttua luvan voimassaolon päättymisestä;

1 a) ETIAS-asetuksessa tarkoitetun matkustusluvan käsittelyä koskevat tiedot matkustusluvan voimassaoloajan päätyttyä tai viiden vuoden kuluttua päätöksestä, jolla matkustuslupa on eväty, mitätöity tai kumottu;

Voimassa oleva laki

2) ilmoitustiedot kymmenen vuoden kuluttua tiedon rekisteriin merkitsemisestä;

3) rajavartiolain 29 §:ssä tarkoitetun teknisen valvonnan tallenteet viimeistään kuuden kuukauden kuluttua tallenteen syntymisestä;

4) liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määräämistä koskevat tiedot kymmenen vuoden kuluttua rekisteriin merkitsemisestä;

5) maahantulokieltoa koskevat tiedot kolmen vuoden kuluttua kiellon peruuttamisesta tai päättymisestä;

6) 7 §:n 2 momentin 8 kohdassa tarkoitetut tiedot 25 vuoden kuluttua viimeisen tiedon merkitsemisestä;

7) 7 §:n 2 momentin 10 kohdassa tarkoitetut tiedot viimeistään yhden vuoden kuluttua rekisteröidyn kuolemasta.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitetut tiedot voidaan kuitenkin säilyttää edelleen, jos ne ovat tarpeen tutkinnallisen, valvonnallisen tai muun perustellun syyn vuoksi taikka rekisteröidyn, muun asianosaisen tai Rajavartiolaitoksen henkilöstöön kuuluvan oikeuksien turvaamiseksi. Henkilötietojen edelleen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein.

Ehdotus

2) ilmoitustiedot kymmenen vuoden kuluttua tiedon rekisteriin merkitsemisestä;

3) rajavartiolain 29 §:ssä tarkoitetun teknisen valvonnan tallenteet viimeistään kuuden kuukauden kuluttua tallenteen syntymisestä;

4) liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määräämistä koskevat tiedot kymmenen vuoden kuluttua rekisteriin merkitsemisestä;

5) maahantulokieltoa koskevat tiedot kolmen vuoden kuluttua kiellon peruuttamisesta tai päättymisestä;

5 a) 7 §:n 2 momentin 2 a kohdassa tarkoitetut tiedot EES-asetuksen 2 artiklan 1 kohdan b alakohdassa tarkoitetusta henkilöstä yhden vuoden kuluttua tiedon rekisteriin merkitsemisestä ja muusta henkilöstä kolmen vuoden kuluttua tiedon rekisteriin merkitsemisestä, ellei tietoa tule EES-asetuksen 35 artiklan mukaisesti poistaa jo aiemmin;

6) 7 §:n 2 momentin 8 kohdassa tarkoitetut tiedot 25 vuoden kuluttua viimeisen tiedon merkitsemisestä;

7) 7 §:n 2 momentin 10 kohdassa tarkoitetut tiedot viimeistään yhden vuoden kuluttua rekisteröidyn kuolemasta.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitetut tiedot voidaan kuitenkin säilyttää edelleen, jos ne ovat tarpeen tutkinnallisen, valvonnallisen tai muun perustellun syyn vuoksi taikka rekisteröidyn, muun asianosaisen tai Rajavartiolaitoksen henkilöstöön kuuluvan oikeuksien turvaamiseksi. Henkilötietojen edelleen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein.

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

2.

Laki

rajavartiolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan rajavartiolain (578/2005) 60 §, sellaisena kuin se on laissa 1350/2019, ja lisätään lakiin siitä lailla 478/2010 kumotun 18 §:n tilalle uusi 18 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(kumottu lailla 478/2010)

18 §

Kansallinen ETIAS-yksikkö

Rajavartiolaitos on Euroopan matkustus-tieto- ja -lupajärjestelmän (ETIAS) perustamisesta ja asetusten (EU) N:o 1077/2011, (EU) N:o 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 ja (EU) 2017/2226 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2018/1240 8 artiklassa tarkoitettu kansallinen ETIAS-yksikkö.

Kansallisen ETIAS-yksikön 1 momentissa mainitun asetuksen 36, 37, 40 tai 41 artiklan nojalla tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla. Jos matkustuslupa on kumottu mainitun asetuksen 41 artiklan 8 kohdan mukaisesti hakijan pyynnöstä, päätökseen ei kuitenkaan saa hakea muutosta valittamalla. Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019).

Henkilötietojen käsittelystä kansallisessa ETIAS-yksikössä säädetään henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa.

60 §

60 §

Suullisesti annettava päätös ja muutoksenhaku

Suullisesti annettava päätös ja muutoksenhaku

Edellä 52 §:n 1 momentin 1, 2, 4 ja 5 kohdassa tarkoitettu lupa voidaan kiireellisissä tapauksissa antaa suullisesti. Suullisesti annettuun päätökseen, jolla hakemus hyväksytään

Edellä 52 §:n 1 momentin 1, 2, 4 ja 5 kohdassa tarkoitettu lupa voidaan kiireellisissä tapauksissa antaa suullisesti. Suullisesti annettuun päätökseen, jolla hakemus hyväksytään

Voimassa oleva laki

kokonaan, ei saa hakea muutosta valittamalla. Suullisesti annettu päätös, johon ei ole muutoksenhakuoikeutta, annetaan kirjallisesti ainoastaan erikseen esitetystä pyynnöstä.

Muuhun rajavyöhykelupaa koskevaan päätökseen kuin 1 momentissa tarkoitettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla. Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019).

Ehdotus

kokonaan, ei saa hakea muutosta valittamalla. Suullisesti annettu päätös, johon ei ole muutoksenhakuoikeutta, annetaan kirjallisesti ainoastaan erikseen esitetystä pyynnöstä.

Muuhun rajavyöhykelupaa koskevaan päätökseen kuin 1 momentissa tarkoitettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla. Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa.

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

3.

Laki

ulkomaalaislain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan ulkomaalaislain (301/2004) 3 §:n 21 kohta, 40 §:n 1 momentin 2, 3 ja 6 kohta, 43 §:n 2 momentti, 142 §:n 1 momentti, 151 §:n 2 momentti, 155 a ja 179 §, 181 §:n 2 momentti ja 183 §,

sellaisina kuin niistä ovat 3 §:n 21 kohta, 142 §:n 1 momentti ja 151 §:n 2 momentti laissa 1214/2013, 40 §:n 1 momentin 6 kohta laissa 449/2012, 155 a § laissa 266/2011 ja 179 § laeissa 755/2014 ja 644/2019, sekä

lisätään 3 §:ään, sellaisena kuin sen suomenkielinen sanamuoto on osaksi laeissa 619/2006, 358/2007, 323/2009, 631/2011, 1338/2011, 668/2013, 1214/2013, 1218/2013, 332/2016, 501/2016 ja 121/2018 sekä ruotsinkielinen sanamuoto osaksi laeissa 619/2006, 358/2007, 323/2009, 266/2011, 631/2011, 1338/2011, 668/2013, 1214/2013, 1218/2013, 332/2016, 501/2016 ja 121/2018, uusi 4 a kohta, 173 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 1214/2013, uusi 2 momentti ja 184 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §

3 §

Määritelmät

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *ulkomaalaisella* henkilöä, joka ei ole Suomen kansalainen;

2) *unionin kansalaisella ja häneen rinnastettavalla* Euroopan unionin (EU) jäsenvaltion sekä Islannin, Liechtensteinin, Norjan ja Sveitsin kansalaista;

2 a) *kolmannen maan kansalaisella* muun maan kansalaista kuin unionin kansalaista ja häneen rinnastettavaa;

3) *liikenteenharjoittajalla* luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka harjoittaa ammattimaisesti henkilöiden kuljetusta ilma-, maa-, rauta- tai vesiteitse;

4) *viisumilla* lupaa, jonka perusteella ulkomaalaisen maahantulo ja lyhytaikainen oleskelu sallitaan muiden maahantulon edellytysten täytyessä;

5) *oleskeluvalla* ulkomaalaiselle muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten myönnettävää lupaa toistuvasti saapua maahan ja oleskella maassa;

5 a) *pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskeluvalla* Euroopan unionin jäsenvaltion kolmannen maan kansalaiselle myöntämää pitkään oleskelleiden kolmansien maiden kansalaisten asemasta annetussa neuvoston direktiivissä 2003/109/EY, siten kuin se on muutettuna direktiivillä 2011/51/EU, määriteltyä asemaa ja oleskelulupaa;

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *ulkomaalaisella* henkilöä, joka ei ole Suomen kansalainen;

2) *unionin kansalaisella ja häneen rinnastettavalla* Euroopan unionin (EU) jäsenvaltion sekä Islannin, Liechtensteinin, Norjan ja Sveitsin kansalaista;

2 a) *kolmannen maan kansalaisella* muun maan kansalaista kuin unionin kansalaista ja häneen rinnastettavaa;

3) *liikenteenharjoittajalla* luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka harjoittaa ammattimaisesti henkilöiden kuljetusta ilma-, maa-, rauta- tai vesiteitse;

4) *viisumilla* lupaa, jonka perusteella ulkomaalaisen maahantulo ja lyhytaikainen oleskelu sallitaan muiden maahantulon edellytysten täytyessä;

4 a) *matkustusluvalla Euroopan matkustus-tieto- ja -lupajärjestelmän (ETIAS) perustamisesta ja asetusten (EU) N:o 1077/2011, (EU) N:o 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 ja (EU) 2017/2226 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2018/1240, jäljempänä ETIAS-asetus, mukaisesti annettua päätöstä, jonka perusteella viisumipakosta vapautetun kolmannen maan kansalaisen maahantulo ja lyhytaikainen oleskelu sallitaan muiden maahantulon edellytysten täytyessä;*

5) *oleskeluvalla* ulkomaalaiselle muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten myönnettävää lupaa toistuvasti saapua maahan ja oleskella maassa;

5 a) *pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskeluvalla* Euroopan unionin jäsenvaltion kolmannen maan kansalaiselle myöntämää pitkään oleskelleiden kolmansien maiden kansalaisten asemasta annetussa neuvoston direktiivissä 2003/109/EY, siten kuin se on muutettuna direktiivillä 2011/51/EU, määriteltyä asemaa ja oleskelulupaa;

Voimassa oleva laki

6) *työntekijän oleskeluluvalla* ulkomaalaiselle ansiotyötä varten myönnettävää oleskelulupaa, joka myönnetään kaksivaiheisessa menettelyssä siten, että työ- ja elinkeinotoimisto tekee asiassa osapäätöksen ennen Maahanmuuttoviraston päätöstä;

6 a) *muulla oleskeluluvalla ansiotyötä varten* ulkomaalaiselle ansiotyötä varten myönnettävää oleskelulupaa, joka myönnetään ilman edeltävää työ- ja elinkeinotoimiston osapäätöstä;

6 b) *työnteko-oikeudella* ulkomaalaisen tämän lain mukaista oikeutta tehdä Suomessa tai suomalaisessa aluksessa ansiotyötä oleskeluluvan, 10 luvun mukaisen oleskeluoikeuden, viisumin tai viisumivapauden nojalla taikka muulla tässä laissa säädetyllä perusteella;

7) *yrittäjän oleskeluluvalla* ulkomaalaiselle, jonka tarkoituksena on yritystoiminnan harjoittaminen, myönnettävää oleskelulupaa, joka myönnetään kaksivaiheisessa menettelyssä siten, että elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus tekee asiassa osapäätöksen ennen Maahanmuuttoviraston päätöstä;

8) *ansiotyöllä* työskentelyä työ-, virka- tai muussa palvelussuhteessa, jossa työtä tehdään vastikkeellisesti;

9) *yrittäjällä* henkilöä, joka johtavassa asemassa harjoittaa yritystoimintaa;

10) *pakolaissopimuksella* pakolaisten oikeusasemaa koskevaa yleissopimusta (SopS 77/1968);

11) *pakolaisella* ulkomaalaista, joka täyttää pakolaissopimuksen 1 artiklan vaatimukset;

12) *pakolaisasemalla* asemaa, joka myönnetään pakolaiseksi tunnustetulle ulkomaalaiselle;

12 a) toissijaisella suojeluasemalla asemaa, joka myönnetään ulkomaalaiselle, joka voi saada toissijaista suojelua;

13) *kansainvälisellä suojelulla* pakolaisasemaa tai toissijaista suojeluasemaa;

14) *turvapaikalla* pakolaiselle turvapaikkamenettelyssä myönnettävää oleskelulupaa;

15) *perheenkokoajalla* Suomessa oleskelevaa henkilöä, jonka Suomessa oleskelun perusteella ulkomailla olevalle perheenjäsenelle haetaan oleskelulupaa perhesiteen perusteella;

Ehdotus

6) *työntekijän oleskeluluvalla* ulkomaalaiselle ansiotyötä varten myönnettävää oleskelulupaa, joka myönnetään kaksivaiheisessa menettelyssä siten, että työ- ja elinkeinotoimisto tekee asiassa osapäätöksen ennen Maahanmuuttoviraston päätöstä;

6 a) *muulla oleskeluluvalla ansiotyötä varten* ulkomaalaiselle ansiotyötä varten myönnettävää oleskelulupaa, joka myönnetään ilman edeltävää työ- ja elinkeinotoimiston osapäätöstä;

6 b) *työnteko-oikeudella* ulkomaalaisen tämän lain mukaista oikeutta tehdä Suomessa tai suomalaisessa aluksessa ansiotyötä oleskeluluvan, 10 luvun mukaisen oleskeluoikeuden, viisumin tai viisumivapauden nojalla taikka muulla tässä laissa säädetyllä perusteella;

7) *yrittäjän oleskeluluvalla* ulkomaalaiselle, jonka tarkoituksena on yritystoiminnan harjoittaminen, myönnettävää oleskelulupaa, joka myönnetään kaksivaiheisessa menettelyssä siten, että elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus tekee asiassa osapäätöksen ennen Maahanmuuttoviraston päätöstä;

8) *ansiotyöllä* työskentelyä työ-, virka- tai muussa palvelussuhteessa, jossa työtä tehdään vastikkeellisesti;

9) *yrittäjällä* henkilöä, joka johtavassa asemassa harjoittaa yritystoimintaa;

10) *pakolaissopimuksella* pakolaisten oikeusasemaa koskevaa yleissopimusta (SopS 77/1968);

11) *pakolaisella* ulkomaalaista, joka täyttää pakolaissopimuksen 1 artiklan vaatimukset;

12) *pakolaisasemalla* asemaa, joka myönnetään pakolaiseksi tunnustetulle ulkomaalaiselle;

12 a) toissijaisella suojeluasemalla asemaa, joka myönnetään ulkomaalaiselle, joka voi saada toissijaista suojelua;

13) *kansainvälisellä suojelulla* pakolaisasemaa tai toissijaista suojeluasemaa;

14) *turvapaikalla* pakolaiselle turvapaikkamenettelyssä myönnettävää oleskelulupaa;

15) *perheenkokoajalla* Suomessa oleskelevaa henkilöä, jonka Suomessa oleskelun perusteella ulkomailla olevalle perheenjäsenelle haetaan oleskelulupaa perhesiteen perusteella;

Voimassa oleva laki

Ehdotus

16) *vastuuvaltion määrittämisestä annetulla asetuksella* kolmannen maan kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön johonkin jäsenvaltioon jättämän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen vahvistamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) N:o 604/2013;

17) *Schengenin yleissopimuksella* tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla 14 päivänä kesäkuuta 1985 tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta Schengenissä 19 päivänä kesäkuuta 1990 tehtyä yleissopimusta;

18) *Schengenin säännöstöllä* Amsterdamin sopimuksella 1 päivänä toukokuuta 1999 osaksi Euroopan unionin säännöstöä otettua kokonaisuutta, joka koostuu vuoden 1985 Schengenin sopimuksesta, vuoden 1990 Schengenin yleissopimuksesta, jäsenvaltioiden liittymissopimuksista sekä Schengenin toimeenpanevan komitean päätöksistä ja julistuksista, sekä tähän säännöstöön perustuvia myöhemmin annettuja säädöksiä;

19) *Schengen-valtiolla* Schengenin säännöstöä soveltavaa valtiota;

20) *Schengen-alueella* Schengen-valtioiden aluetta;

21) *rajatarkastusviranomaisella* rajavartiolaitosta ja muuta viranomaista, jolla on oikeus henkilöiden liikkumista rajojen yli koskevasta yhteisön säännöstöstä (Schengenin rajasäännöstö) annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EY) N:o 562/2006, jäljempänä *Schengenin rajasäännöstö*, tarkoitettuna rajatarkastuksen tekemiseen;

22) *ihmiskaupalla* rikoslain (39/1889) 25 luvun 3 ja 3 a §:ssä tarkoitettua ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa;

23) *ihmiskaupan uhrilla* ulkomaalaista, jonka voidaan perustellusti epäillä joutuneen ihmiskaupan uhriksi;

24) *biometrisellä tunnisteella* henkilön sähköistä tunnistetta, joka on kasvokuva tai sormenjälkikuva;

25) *teknisellä osalla* oleskeluluvan osoitukseksi annettavan oleskelulupakortin tai

16) *vastuuvaltion määrittämisestä annetulla asetuksella* kolmannen maan kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön johonkin jäsenvaltioon jättämän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen vahvistamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) N:o 604/2013;

17) *Schengenin yleissopimuksella* tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla 14 päivänä kesäkuuta 1985 tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta Schengenissä 19 päivänä kesäkuuta 1990 tehtyä yleissopimusta;

18) *Schengenin säännöstöllä* Amsterdamin sopimuksella 1 päivänä toukokuuta 1999 osaksi Euroopan unionin säännöstöä otettua kokonaisuutta, joka koostuu vuoden 1985 Schengenin sopimuksesta, vuoden 1990 Schengenin yleissopimuksesta, jäsenvaltioiden liittymissopimuksista sekä Schengenin toimeenpanevan komitean päätöksistä ja julistuksista, sekä tähän säännöstöön perustuvia myöhemmin annettuja säädöksiä;

19) *Schengen-valtiolla* Schengenin säännöstöä soveltavaa valtiota;

20) *Schengen-alueella* Schengen-valtioiden aluetta;

21) *rajatarkastusviranomaisella* Rajavartiolaitosta ja muuta viranomaista, jolla on oikeus henkilöiden liikkumista rajojen yli koskevasta *unionin* säännöstöstä annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2016/399 (*Schengenin rajasäännöstö*) tarkoitettuna rajatarkastuksen tekemiseen;

22) *ihmiskaupalla* rikoslain (39/1889) 25 luvun 3 ja 3 a §:ssä tarkoitettua ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa;

23) *ihmiskaupan uhrilla* ulkomaalaista, jonka voidaan perustellusti epäillä joutuneen ihmiskaupan uhriksi;

24) *biometrisellä tunnisteella* henkilön sähköistä tunnistetta, joka on kasvokuva tai sormenjälkikuva;

25) *teknisellä osalla* oleskeluluvan osoitukseksi annettavan oleskelulupakortin tai

Voimassa oleva laki

unionin kansalaisen perheenjäsenen oleskelukortin sirua, johon tallennetaan biometriset tunnisteet ja muut henkilötiedot;

26) *Euroopan unionin sinisellä kortilla* Euroopan unionin jäsenvaltion kolmannen maan kansalaiselle myöntämää kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä korkeaa pätevyyttä vaativaa työtä varten annetussa neuvoston direktiivissä 2009/50/EY (*erityisosaajadirektiivi*) tarkoitettua oleskelulupaa, joka oikeuttaa oleskeluun ja työntekoon jäsenvaltion alueella;

27) *korkeaa pätevyyttä vaativalla työllä* erityisosaajadirektiivissä tarkoitettua työtä, joka edellyttää erityistä ammattipätevyyttä, joka osoitetaan korkea-asteen tutkinnolla.

40 §

Oleskeluoikeus

Tämän lain mukaan laillista oleskelua on:

2) ilman oleskelulupaa tapahtuva enintään kolme kuukautta kestävä oleskelu, jos ulkomaalainen tulee valtiosta, jonka kansalaiselta ei edellytetä oleskelulupaa;

3) ilman viisumia tapahtuva enintään kolme kuukautta kestävä oleskelu kuuden kuukauden aikana *Schengen-alueelle tulosta lukien*, jos ulkomaalainen tulee valtiosta, jonka kansalaiselta ei edellytetä viisumia;

6) Schengen-valtion myöntämällä oleskeluvalla tapahtuva enintään kolme kuukautta kestävä oleskelu; sekä

43 §

Risteilyyn osallistuvan maissa käynti

Risteilyllä tarkoitetaan merimatkaa, jossa alus, joka ei ole säännöllisessä linjaliikenteessä, käy Suomessa olevan sataman lisäksi vähintään kahdessa ulkomaisessa satamassa. Risteilyalus ei voi ottaa tai jättää matkustajia Suomessa.

Ehdotus

unionin kansalaisen perheenjäsenen oleskelukortin sirua, johon tallennetaan biometriset tunnisteet ja muut henkilötiedot;

26) *Euroopan unionin sinisellä kortilla* Euroopan unionin jäsenvaltion kolmannen maan kansalaiselle myöntämää kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä korkeaa pätevyyttä vaativaa työtä varten annetussa neuvoston direktiivissä 2009/50/EY (*erityisosaajadirektiivi*) tarkoitettua oleskelulupaa, joka oikeuttaa oleskeluun ja työntekoon jäsenvaltion alueella;

27) *korkeaa pätevyyttä vaativalla työllä* erityisosaajadirektiivissä tarkoitettua työtä, joka edellyttää erityistä ammattipätevyyttä, joka osoitetaan korkea-asteen tutkinnolla.

40 §

Oleskeluoikeus

Tämän lain mukaan laillista oleskelua on:

2) ilman oleskelulupaa tapahtuva enintään 90 päivää kestävä oleskelu, jos ulkomaalainen tulee valtiosta, jonka kansalaiselta ei edellytetä oleskelulupaa;

3) *matkustushuvalla* tapahtuva enintään 90 päivää kestävä oleskelu *minkä tahansa 180 päivän jakson* aikana, jos ulkomaalainen tulee valtiosta, jonka kansalaiselta ei edellytetä viisumia;

6) Schengen-valtion myöntämällä oleskeluvalla tapahtuva enintään 90 päivää kestävä oleskelu *minkä tahansa 180 päivän jakson aikana*; sekä

43 §

Risteilyyn osallistuvan maissa käynti

Risteilyllä tarkoitetaan merimatkaa, jossa alus, joka ei ole säännöllisessä linjaliikenteessä, käy Suomessa olevan sataman lisäksi vähintään kahdessa ulkomaisessa satamassa. Risteilyalus ei voi ottaa tai jättää matkustajia Suomessa.

Voimassa oleva laki

Henkilöliikenteeseen katsastetulla matkustaja-aluksella tehtävän risteilyn osanottaja saa käydä maissa ilman matkustusasiakirjaa ja viisumia aluksen ollessa Suomessa. Rajatarkastusviranomaiselle on annettava ennen maissa käyntiä aluksen päällikön vahvistama matkustajaluettelo. Risteilyn osanottajan on palattava alukseen ennen sen siirtymistä toiselle paikkakunnalle.

142 §

Pääsyn epääminen ja käännäminen

Pääsyn epäämisellä tarkoitetaan tässä laissa kolmannen maan kansalaisen maahantulon estämistä ulkorajalla siten kuin siitä säädetään Schengenin rajasäännösten 13 artiklassa.

Käännämisellä tarkoitetaan tässä laissa:

1) unionin kansalaisen ja häneen rinnastettavan tai näiden perheenjäsenen maahantulon estämistä ulkorajalla, jos perheenjäsen kuuluu unionin vapaata liikkuvuutta koskevan oikeuden piiriin;

2) kolmannen maan kansalaisen maahantulon estämistä ulkorajalla, kun hän on saapumassa maahan yli kolmeksi kuukaudeksi myönnetyllä oleskeluluvalla ja hän saapuu maahan ensimmäistä kertaa luvan voimassaoloaikana;

3) kolmannen maan kansalaisen maahantulon estämistä ulkorajalla, kun hän on saapumassa maahan toisen Euroopan unionin jäsenvaltion oleskeluluvalla tai kansallisella viisumilla, joka oikeuttaa oleskelemaan Schengen-alueella yli kolmen kuukauden ajan, eikä hän ole Suomen määräämässä maahantulo-kiellossa; taikka

4) ilman oleskelulupaa maahan saapuneen ulkomaalaisen maasta poistamista, jos hänelle ei maahan saapumisen jälkeen ole myönnetty oleskelulupaa tai oleskelulupakorttia taikka jos hänen oleskeluoikeuttaan ei ole maahan saapumisen jälkeen rekisteröity tässä laissa säädetyllä tavalla.

Ehdotus

Henkilöliikenteeseen katsastetulla matkustaja-aluksella tehtävän risteilyn osanottaja saa käydä maissa ilman matkustusasiakirjaa ja viisumia *tai matkustuslupaa* aluksen ollessa Suomessa. Rajatarkastusviranomaiselle on annettava ennen maissa käyntiä aluksen päällikön vahvistama matkustajaluettelo. Risteilyn osanottajan on palattava alukseen ennen sen siirtymistä toiselle paikkakunnalle.

142 §

Pääsyn epääminen ja käännäminen

Pääsyn epäämisellä tarkoitetaan tässä laissa kolmannen maan kansalaisen maahantulon estämistä ulkorajalla siten kuin siitä säädetään Schengenin rajasäännösten 14 artiklassa.

Käännämisellä tarkoitetaan tässä laissa:

1) unionin kansalaisen ja häneen rinnastettavan tai näiden perheenjäsenen maahantulon estämistä ulkorajalla, jos perheenjäsen kuuluu unionin vapaata liikkuvuutta koskevan oikeuden piiriin;

2) kolmannen maan kansalaisen maahantulon estämistä ulkorajalla, kun hän on saapumassa maahan yli kolmeksi kuukaudeksi myönnetyllä oleskeluluvalla ja hän saapuu maahan ensimmäistä kertaa luvan voimassaoloaikana;

3) kolmannen maan kansalaisen maahantulon estämistä ulkorajalla, kun hän on saapumassa maahan toisen Euroopan unionin jäsenvaltion oleskeluluvalla tai kansallisella viisumilla, joka oikeuttaa oleskelemaan Schengen-alueella yli kolmen kuukauden ajan, eikä hän ole Suomen määräämässä maahantulo-kiellossa; taikka

4) ilman oleskelulupaa maahan saapuneen ulkomaalaisen maasta poistamista, jos hänelle ei maahan saapumisen jälkeen ole myönnetty oleskelulupaa tai oleskelulupakorttia taikka jos hänen oleskeluoikeuttaan ei ole maahan saapumisen jälkeen rekisteröity tässä laissa säädetyllä tavalla.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

151 §

151 §

*Poliisi ja rajatarkastusviranomaisen**Poliisi ja rajatarkastusviranomaisen*

Poliisin tai rajatarkastusviranomaisen on ryhdyttävä toimenpiteisiin ulkomaalaisen pääsyn epäämiseksi, käännyttämiseksi, maasta karkottamiseksi tai esitettävä 149 b §:ssä tarkoitettu vaatimus siirtyä toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon, jos hän ei täytä maahantulon tai maassa oleskelun edellytyksiä. Poliisi tai rajatarkastusviranomaisen voi päättää käännyttämisestä kolmen kuukauden kuluessa ulkomaalaisen maahantulosta. Tätä myöhemmin poliisin tai rajatarkastusviranomaisen on tehtävä Maahanmuuttovirastolle esitys ulkomaalaisen käännyttämiseksi tai maasta karkottamiseksi, jollei Maahanmuuttovirasto ole jo ryhtynyt toimenpiteisiin ulkomaalaisen maasta poistamiseksi. Kolmen kuukauden aikarajasta riippumatta poliisi tai rajatarkastusviranomaisen voi päättää käännyttämisestä myös siinä tapauksessa, että kolmannen maan kansalainen ei ole noudattanut 149 b §:n mukaista vaatimusta siirtyä toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon.

Poliisi tai rajatarkastusviranomaisen voi määrätä ulkomaalaiselle maahantulokiellon enintään kahdeksi vuodeksi evätessään maahantulon Schengenin rajasäännösten 5 artiklan 1 kohdan e alakohdan perusteella tai käännyttäessään hänet 148 §:n 1 momentin 5–8 kohdassa säädetyllä perusteella tai silloin, kun ulkomaalainen ei ole poistunut maasta hänelle 147 a §:ssä tarkoitettua vapaaehtoista paluuta varten määrätyn ajan kuluessa.

Poliisin tai rajatarkastusviranomaisen on tehtävä Maahanmuuttovirastolle esitys ulkomaalaisen pääsyn epäämiseksi tai käännyttämiseksi, jos sillä itsellään ei ole toimivaltaa käännyttämiseen tai jos se arvioi, että ulkomaalaiselle tulisi määrätä maahantulokiello kahta vuotta pidemmäksi ajaksi. Poliisi tai rajatarkastusviranomaisen voi tehdä Maahanmuuttovirastolle esityksen ulkomaalaisen käännyttämiseksi myös, jos asialla on merkitystä 148 §:n soveltamisen kannalta muissa samankaltaisissa tapauksissa.

Poliisin tai rajatarkastusviranomaisen on ryhdyttävä toimenpiteisiin ulkomaalaisen pääsyn epäämiseksi, käännyttämiseksi, maasta karkottamiseksi tai esitettävä 149 b §:ssä tarkoitettu vaatimus siirtyä toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon, jos hän ei täytä maahantulon tai maassa oleskelun edellytyksiä. Poliisi tai rajatarkastusviranomaisen voi päättää käännyttämisestä kolmen kuukauden kuluessa ulkomaalaisen maahantulosta. Tätä myöhemmin poliisin tai rajatarkastusviranomaisen on tehtävä Maahanmuuttovirastolle esitys ulkomaalaisen käännyttämiseksi tai maasta karkottamiseksi, jollei Maahanmuuttovirasto ole jo ryhtynyt toimenpiteisiin ulkomaalaisen maasta poistamiseksi. Kolmen kuukauden aikarajasta riippumatta poliisi tai rajatarkastusviranomaisen voi päättää käännyttämisestä myös siinä tapauksessa, että kolmannen maan kansalainen ei ole noudattanut 149 b §:n mukaista vaatimusta siirtyä toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon.

Poliisi tai rajatarkastusviranomaisen voi määrätä ulkomaalaiselle maahantulokiellon enintään kahdeksi vuodeksi evätessään maahantulon Schengenin rajasäännösten 6 artiklan 1 kohdan e alakohdan perusteella tai käännyttäessään hänet 148 §:n 1 momentin 5–8 kohdassa säädetyllä perusteella tai silloin, kun ulkomaalainen ei ole poistunut maasta hänelle 147 a §:ssä tarkoitettua vapaaehtoista paluuta varten määrätyn ajan kuluessa.

Poliisin tai rajatarkastusviranomaisen on tehtävä Maahanmuuttovirastolle esitys ulkomaalaisen pääsyn epäämiseksi tai käännyttämiseksi, jos sillä itsellään ei ole toimivaltaa käännyttämiseen tai jos se arvioi, että ulkomaalaiselle tulisi määrätä maahantulokiello kahta vuotta pidemmäksi ajaksi. Poliisi tai rajatarkastusviranomaisen voi tehdä Maahanmuuttovirastolle esityksen ulkomaalaisen käännyttämiseksi myös, jos asialla on merkitystä 148 §:n soveltamisen kannalta muissa samankaltaisissa tapauksissa.

Voimassa oleva laki

Poliisi tai rajatarkastusviranomainen voi käännyttämisen ja maasta karkottamisen yhteydessä tehdä maasta poistettavan henkilön matkustusasiakirjaan maasta poistamista koskevia tarpeellisia merkintöjä. Merkintöjä ei kuitenkaan tehdä, jos on aihetta olettaa, että niistä aiheutuisi maasta poistettavalle henkilölle vakavaa haittaa.

Poliisi tai rajatarkastusviranomainen myöntää maasta poistettavalle palauttamista varten eurooppalaisen matkustusasiakirjan, josta säädetään eurooppalaisen matkustusasiakirjan käyttönotosta laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten palauttamista varten ja 30 päivänä marraskuuta 1994 annetun neuvoston suosituksen kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2016/1953.

155 a §

Unionin kansalaisen perheenjäsenen maahantulo

Jos unionin kansalaisen perheenjäsen ei ole unionin kansalainen, hänen maahantulonsa ja oleskelunsa edellytyksenä on voimassa oleva passi. Tällaiselta perheenjäseneltä voidaan vaatia viisumi, jos perheenjäsen on sellaisen valtion kansalainen, jolta neuvoston asetuksen mukaan vaaditaan viisumi.

Perheenjäseneltä, jolla on voimassa oleva vapaan liikkuvuuden direktiivissä tarkoitettu oleskelukortti, ei edellytetä viisumia, eikä hänen passiinsa merkitä maahantulo- tai maastapoistumisleimoja. Oleskelukortti on esitettävä saavuttaessa maahan Schengen-alueen ulkopuolelta.

Unionin kansalaisen perheenjäsenen viisumihakemus käsitellään maksutta, mahdollisimman pian ja nopeutettua menettelyä noudattaen. Viisumihakijaa tai hänen perheenjäsentään voidaan kuulla suullisesti viisumin myöntämistä harkittaessa. Kuulemisen suorittaa Suomen edustusto, jos kuultava oleskelee ulkomailla, ja poliisilaitos, jos tämä oleskelee Suomessa. Suomessa oleskelevan kuulemisen

Ehdotus

Poliisi tai rajatarkastusviranomainen voi käännyttämisen ja maasta karkottamisen yhteydessä tehdä maasta poistettavan henkilön matkustusasiakirjaan maasta poistamista koskevia tarpeellisia merkintöjä. Merkintöjä ei kuitenkaan tehdä, jos on aihetta olettaa, että niistä aiheutuisi maasta poistettavalle henkilölle vakavaa haittaa.

Poliisi tai rajatarkastusviranomainen myöntää maasta poistettavalle palauttamista varten eurooppalaisen matkustusasiakirjan, josta säädetään eurooppalaisen matkustusasiakirjan käyttönotosta laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten palauttamista varten ja 30 päivänä marraskuuta 1994 annetun neuvoston suosituksen kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2016/1953.

155 a §

Unionin kansalaisen perheenjäsenen maahantulo

Jos unionin kansalaisen perheenjäsen ei ole unionin kansalainen, hänen maahantulonsa ja oleskelunsa edellytyksenä on voimassa oleva passi. Tällaiselta perheenjäseneltä voidaan vaatia viisumi *tai matkustuslupa*, jos perheenjäsen on sellaisen valtion kansalainen, jolta *Euroopan parlamentin ja* neuvoston asetuksen mukaan vaaditaan viisumi *tai matkustuslupa*.

Perheenjäseneltä, jolla on voimassa oleva vapaan liikkuvuuden direktiivissä tarkoitettu oleskelukortti, ei edellytetä viisumia *tai matkustuslupaa*, eikä hänen passiinsa merkitä maahantulo- tai maastapoistumisleimoja. Oleskelukortti on esitettävä saavuttaessa maahan Schengen-alueen ulkopuolelta.

Unionin kansalaisen perheenjäsenen viisumihakemus käsitellään maksutta, mahdollisimman pian ja nopeutettua menettelyä noudattaen. Viisumihakijaa tai hänen perheenjäsentään voidaan kuulla suullisesti viisumin myöntämistä harkittaessa. Kuulemisen suorittaa Suomen edustusto, jos kuultava oleskelee ulkomailla, ja poliisilaitos, jos tämä oleskelee Suomessa. Suomessa oleskelevan kuulemisen

Voimassa oleva laki

voi suorittaa kuulemiseen liittyvää viisumihakemusta käsittelevän Suomen edustuston virkamies, jos viisumiasian selvittäminen sitä edellyttää.

Viisumin epäämis-, mitätöinti- ja kumoamispäätös on annettava viisuminhakijalle kirjallisesti, ja se on perusteltava, jollei tämä ole vastoin Suomen tai unionin muun jäsenvaltion turvallisuusetuja.

173 §

Liikenteenharjoittajan tarkastusvelvollisuus

Liikenteenharjoittajan on varmistettava, että sen Suomeen ulkorajaliikenteessä kuljettamalla ulkomaalaisella, joka ei ole unionin kansalainen tai häneen rinnastettava, on maahantuloon vaadittava matkustusasiakirja sekä vaadittava viisumi tai oleskelulupa.

179 §

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu

Liikenteenharjoittajalle, joka rikkoo 173 §:ssä säädetyn tarkastusvelvollisuuden tai henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 25 tai 26 §:ssä säädetyn tietojenantovelvollisuuden, määrätään seuraamusmaksu (*liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu*). Maksun suuruus 173 §:n rikkomisesta on 3 000 euroa kuljetettua henkilöä kohden. Maksun suuruus henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 25 ja 26 §:n rikkomisesta on 3 000 euroa kutakin sellaista matkaa kohden, jolta ei ole ilmoitettu matkustajatietoja tai ne on ilmoitettu puutteellisesti tai virheellisesti.

Ehdotus

voi suorittaa kuulemiseen liittyvää viisumihakemusta käsittelevän Suomen edustuston virkamies, jos viisumiasian selvittäminen sitä edellyttää.

Viisumin epäämis-, mitätöinti- ja kumoamispäätös on annettava viisuminhakijalle kirjallisesti, ja se on perusteltava, jollei tämä ole vastoin Suomen tai unionin muun jäsenvaltion turvallisuusetuja.

Unionin kansalaisen perheenjäsenen matkustuslupahakemuksen käsittelystä säädetään ETIAS-asetuksessa.

173 §

Liikenteenharjoittajan tarkastusvelvollisuus

Liikenteenharjoittajan on varmistettava, että sen Suomeen ulkorajaliikenteessä kuljettamalla ulkomaalaisella, joka ei ole unionin kansalainen tai häneen rinnastettava, on maahantuloon vaadittava matkustusasiakirja sekä vaadittava viisumi tai oleskelulupa.

ETIAS-asetuksessa säädetään lisäksi lento- ja meriliikenteenharjoittajan sekä kansainvälisen liikenteenharjoittajan, joka kuljetttaa ryhmiä linja-autolla maanteitse, velvollisuudesta varmistaa, että sen ulkorajaliikenteessä kuljettamalla viisumipakosta vapautetulla kolmannen maan kansalaisella on maahantuloon vaadittava matkustuslupa.

179 §

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu

Liikenteenharjoittajalle, joka rikkoo 173 §:ssä säädetyn tarkastusvelvollisuuden tai henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 25 tai 26 §:ssä säädetyn tietojenantovelvollisuuden, määrätään seuraamusmaksu (*liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu*). Maksun suuruus 173 §:n rikkomisesta on 3 000 euroa kuljetettua henkilöä kohden. Maksun suuruus henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 25 ja 26 §:n rikkomisesta on 3 000 euroa kutakin sellaista matkaa kohden, jolta ei ole ilmoitettu matkustajatietoja tai ne on ilmoitettu puutteellisesti tai virheellisesti.

Voimassa oleva laki

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksua ei määrätä, jos:

1) liikenteenharjoittaja osoittaa noudattaneensa velvollisuuttaan varmistaa, että ulkomaalaisella on kuljetettavaksi otettaessa ollut vaadittava matkustusasiakirja sekä vaadittava viisumi tai oleskelulupa;

2) vaadittava matkustusasiakirja taikka viisumi tai oleskelulupa on osoittautunut väärennyksi ja väärennös ei ole ollut selvästi havaittavissa;

3) henkilön kuljettaminen ilman vaadittavaa matkustusasiakirjaa taikka viisumia tai oleskelulupaa taikka virhe lentoliikenteen tai ammattimaisen alus- tai junaliikenteen matkustajatiedon antamisessa on tapahtunut kaikki olot huomioon ottaen anteeksiannettavasta huomattomuudesta;

4) maksun määrääminen olisi olosuhteet huomioon ottaen muutoin kohtuutonta.

Edellä 2 momentin 1 kohtaa ei sovelleta määrättäessä maksua henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 25 ja 26 §:n rikkomisesta.

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksua ei voida määrätä sille, jota epäillään samasta teosta esitutkinnassa, syyteharkinnassa tai tuomioistuimessa vireillä olevassa rikosasiassa. Seuraamusmaksua ei voida määrätä myöskään sille, jolle on samasta teosta annettu lainvoimainen tuomio.

Ehdotus

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksua ei määrätä, jos:

1) liikenteenharjoittaja osoittaa noudattaneensa velvollisuuttaan varmistaa, että ulkomaalaisella on kuljetettavaksi otettaessa ollut vaadittava matkustusasiakirja sekä vaadittava viisumi tai oleskelulupa;

2) vaadittava matkustusasiakirja taikka viisumi tai oleskelulupa on osoittautunut väärennyksi ja väärennös ei ole ollut selvästi havaittavissa;

3) henkilön kuljettaminen ilman vaadittavaa matkustusasiakirjaa taikka viisumia tai oleskelulupaa taikka virhe lentoliikenteen tai ammattimaisen alus- tai junaliikenteen matkustajatiedon antamisessa on tapahtunut kaikki olot huomioon ottaen anteeksiannettavasta huomattomuudesta;

4) maksun määrääminen olisi olosuhteet huomioon ottaen muutoin kohtuutonta.

Edellä 2 momentin 1 kohtaa ei sovelleta määrättäessä maksua henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 25 ja 26 §:n rikkomisesta.

Edellä 2 momentista poiketen matkustuslupaa koskevan seuraamusmaksun määräämättä jättämisestä säädetään ETIAS-asetuksen 45 artiklan 6 kohdassa ja 46 artiklan 2 kohdassa.

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksua ei voida määrätä sille, jota epäillään samasta teosta esitutkinnassa, syyteharkinnassa tai tuomioistuimessa vireillä olevassa rikosasiassa. Seuraamusmaksua ei voida määrätä myöskään sille, jolle on samasta teosta annettu lainvoimainen tuomio.

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksua henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 25 §:n rikkomisesta ei voida määrätä sille, jolle on samasta teosta määrätty lentoliikenteen matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden torjunnassa annetun lain (657/2019) 13 §:n mukainen lentoliikenteen harjoittajan seuraamusmaksu.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

181 §

181 §

*Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrääminen**Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrääminen*

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrää rajatarkastuksen yhteydessä sen rajavartioston tai merivartioston komentaja, apulaiskomentaja taikka raja- tai meritoimiston päällikkö, jonka toimialueella 173 §:n tai henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 25 ja 26 §:n rikkominen on havaittu. Jos rajatarkastusviranomaisena on toiminut poliisi, liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrää poliisilaitoksen päällystön kuuluva poliisimies. Jos rajatarkastusviranomaisena on toiminut Tulli, liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrää tehtävään määrätty Tullin vastuuyksikön toimintayksikön esimiestehtävässä toimiva tullimies.

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu määrätään maksettavaksi valtiolle.

Maksu määrätään päätöksessä. Lainvoimainen päätös pannaan täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio.

183 §

Maksuaika

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu on maksettava yhden kuukauden kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta.

Maksettavaksi erääntyneelle seuraamusmaksulle, jota ei ole suoritettu viimeistään eräpäivänä, peritään viivästyskorkoa korkolain (633/1982) 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun korkokannan mukaan.

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrää rajatarkastuksen yhteydessä sen rajavartioston tai merivartioston komentaja, apulaiskomentaja taikka raja- tai meritoimiston päällikkö, jonka toimialueella 173 §:n tai henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 25 ja 26 §:n rikkominen on havaittu. Jos rajatarkastusviranomaisena on toiminut poliisi, liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrää poliisilaitoksen päällystön kuuluva poliisimies. Jos rajatarkastusviranomaisena on toiminut Tulli, liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrää tehtävään määrätty Tullin vastuuyksikön toimintayksikön esimiestehtävässä toimiva tullimies.

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu on määrättävä viimeistään kuuden kuukauden kuluessa 179 §:ssä tarkoitettusta liikenteenharjoittajan tarkastusvelvollisuuden tai tietojenantovelvollisuuden rikkomisesta. Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu määrätään maksettavaksi valtiolle.

Maksu määrätään päätöksessä. Lainvoimainen päätös pannaan täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio.

183 §

Maksuaika

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu on maksettava yhden kuukauden kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

184 §

184 §

Täytäntöönpano

Täytäntöönpano

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun täytäntöönpanosta huolehtii oikeusrekisterikeskus.

Oikeusrekisterikeskukselle on ilmoitettava viranomaisen tai tuomioistuimen päätöksestä, jolla seuraamusmaksua on alennettu tai maksu on poistettu.

Oikeusrekisterikeskuksen on hakemuksetta palautettava perusteettomasti maksettu seuraamusmaksu.

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun täytäntöönpanosta huolehtii oikeusrekisterikeskus.

Oikeusrekisterikeskukselle on ilmoitettava viranomaisen tai tuomioistuimen päätöksestä, jolla seuraamusmaksua on alennettu tai maksu on poistettu.

Oikeusrekisterikeskuksen on hakemuksetta palautettava perusteettomasti maksettu seuraamusmaksu.

Seuraamusmaksun täytäntöönpanosta säädetään sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002). Seuraamusmaksu vanhenee viiden vuoden kuluttua lainvoiman saaneen päätöksen antamisesta.

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Lain 3 §:n 21 kohta sekä 142 §:n 1 momentti, 151 §:n 2 momentti, 181 §:n 2 momentti, 183 § ja 184 §:n 4 momentti tulevat voimaan päivänä kuuta 20 .

Lain 173 §:n 2 momenttia sovelletaan ryhmiä linja-autolla maanteitse ulkorajojen yli kuljettaviin kansainvälisiin liikenteenharjoittajiin kolmen vuoden kuluttua tämän lain tultua voimaan.

4.

Laki

henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (616/2019) 3 §:n 6 kohta sekä lisätään 1 §:ään uusi 3 momentti, 3 §:ään uusi 7 ja 8 kohta, lakiin uusi 18 a ja 27 a §, 52 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, ja 57 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

1 §

Soveltamisala

Soveltamisala

Jollei muualla laissa toisin säädetä, tätä lakia sovelletaan poliisilain (872/2011) 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen poliisille kuuluvien tehtävien suorittamiseksi tarpeellisten henkilötietojen käsittelyyn, jos:

- 1) käsittely on kokonaan tai osittain automaattista; tai
- 2) henkilötiedot muodostavat tai niiden on tarkoitus muodostaa henkilörekisteri tai sen osa.

Suojelupoliisille kuuluvien tehtävien suorittamiseksi tarpeellisten henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan 7 lukua.

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *Schengenin tietojärjestelmän säädöspohjalla* toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 1987/2006, toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän

Jollei muualla laissa toisin säädetä, tätä lakia sovelletaan poliisilain (872/2011) 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen poliisille kuuluvien tehtävien suorittamiseksi tarpeellisten henkilötietojen käsittelyyn, jos:

- 1) käsittely on kokonaan tai osittain automaattista; tai
- 2) henkilötiedot muodostavat tai niiden on tarkoitus muodostaa henkilörekisteri tai sen osa.

Suojelupoliisille kuuluvien tehtävien suorittamiseksi tarpeellisten henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan 7 lukua.

Lisäksi tässä laissa säädetään tietojen saannista eräistä eurooppalaisista tietojärjestelmistä terrorismirikosten ja vakavien rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi.

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *Schengenin tietojärjestelmän säädöspohjalla* toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 1987/2006, toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän

Voimassa oleva laki

(SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä tehtyä neuvoston päätöstä 2007/533/YOS sekä ajoneuvojen rekisteröintitodistusten myöntämisestä vastaavien jäsenvaltioiden yksiköiden pääsyn sallimisesta toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmään (SIS II) annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 1986/2006;

2) *Schengenin tietojärjestelmällä* Schengenin tietojärjestelmän säädöspohjassa määriteltyä toisen sukupolven tietojärjestelmää (SIS II);

3) *Schengenin tietojärjestelmän kansallisella järjestelmällä* Schengenin tietojärjestelmän säädöspohjassa tarkoitettua N. SIS II -järjestelmää;

4) *toimivaltaisilla Schengen-viranomaisilla* poliisia, Rajavartiolaitosta, Tullia, Puolustusvoimia, syyttäjää, Maahanmuuttovirastoa, Liikenne- ja viestintävirastoa, ulkoministeriötä sekä Suomen edustustoa, jos ulkoministeriö on antanut tarvittavan valtuuden viisumin myöntämiseen siellä palvelevalle nimetyille Suomen kansalaiselle;

5) *Europol-asetuksella* Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) sekä neuvoston päätösten 2009/371/YOS, 2009/934/YOS, 2009/935/YOS, 2009/936/YOS ja 2009/968/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/794;

6) *Eurodac-asetuksella* Eurodac-järjestelmän perustamisesta sormenjälkien vertailua varten kolmannen maan kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön johonkin jäsenvaltioon jättämän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen vahvistamisesta annetun asetuksen (EU) N:o 604/2013 tehokkaaksi soveltamiseksi sekä jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten ja Europolin esittämistä, Eurodac-tietoihin lainvalvontatarkoituksessa tehtäviä vertailuja koskevista pyynnöistä sekä vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen laaja-alaisten tietojärjestelmien operatiivisesta hallinnoinnista vastaavan eurooppalaisen viraston perustamisesta annetun asetuksen

Ehdotus

(SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä tehtyä neuvoston päätöstä 2007/533/YOS sekä ajoneuvojen rekisteröintitodistusten myöntämisestä vastaavien jäsenvaltioiden yksiköiden pääsyn sallimisesta toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmään (SIS II) annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 1986/2006;

2) *Schengenin tietojärjestelmällä* Schengenin tietojärjestelmän säädöspohjassa määriteltyä toisen sukupolven tietojärjestelmää (SIS II);

3) *Schengenin tietojärjestelmän kansallisella järjestelmällä* Schengenin tietojärjestelmän säädöspohjassa tarkoitettua N. SIS II -järjestelmää;

4) *toimivaltaisilla Schengen-viranomaisilla* poliisia, Rajavartiolaitosta, Tullia, Puolustusvoimia, syyttäjää, Maahanmuuttovirastoa, Liikenne- ja viestintävirastoa, ulkoministeriötä sekä Suomen edustustoa, jos ulkoministeriö on antanut tarvittavan valtuuden viisumin myöntämiseen siellä palvelevalle nimetyille Suomen kansalaiselle;

5) *Europol-asetuksella* Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) sekä neuvoston päätösten 2009/371/YOS, 2009/934/YOS, 2009/935/YOS, 2009/936/YOS ja 2009/968/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/794;

6) *Eurodac-asetuksella* Eurodac-järjestelmän perustamisesta sormenjälkien vertailua varten kolmannen maan kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön johonkin jäsenvaltioon jättämän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen vahvistamisesta annetun asetuksen (EU) N:o 604/2013 tehokkaaksi soveltamiseksi sekä jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten ja Europolin esittämistä, Eurodac-tietoihin lainvalvontatarkoituksessa tehtäviä vertailuja koskevista pyynnöistä sekä vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen laaja-alaisten tietojärjestelmien operatiivisesta hallinnoinnista vastaavan eurooppalaisen viraston perustamisesta annetun asetuksen

Voimassa oleva laki

(EU) N:o 1077/2011 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) N:o 603/2013.

Ehdotus

(EU) N:o 1077/2011 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) N:o 603/2013;

7) **EES-asetuksella** rajanylitystietojärjestelmän (EES) perustamisesta jäsenvaltioiden ulkorajat ylittävien kolmansien maiden kansalaisten maahantuloa, maastalähtöä ja pääsyn epäämistä koskevien tietojen rekisteröimiseksi ja edellytysten määrittämisestä pääsulle EES:n tietoihin lainvalvontatarkoituksissa sekä Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen ja asetusten (EY) N:o 767/2008 ja (EU) N:o 1077/2011 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2017/2226;

8) **ETIAS-asetuksella** Euroopan matkustus-tieto- ja -lupajärjestelmän (ETIAS) perustamisesta ja asetusten (EU) N:o 1077/2011, (EU) N:o 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 ja (EU) 2017/2226 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2018/1240.

(uusi)

18 a §

Tietojen saanti rajanylitystietojärjestelmästä ja ETIAS-keskusjärjestelmästä terrorismirikosten ja vakavien rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi

Keskusrikospoliisissa ja Tullissa on EES-asetuksen 29 artiklassa tarkoitetut keskusyh-teyspisteet tietojen saamiseksi rajanylitystie-tojärjestelmästä seuraavien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittä-miseksi:

1) rikoslain 34 a luvun 1, 1 a, 2–4, 4 a–4 c, 5 ja 5 b–5 d §:ssä tarkoitetut terrorismirikokset;

2) sellaiset rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 3 §:n 2 momentissa tarkoitetut rikokset, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta.

Keskusrikospoliisissa ja Tullissa on ETIAS-asetuksen 50 artiklassa tarkoitetut keskusyh-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

teyspisteet tietojen saamiseksi ETIAS-keskusjärjestelmästä seuraavien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi:

1) rikoslain 34 a luvun 1, 1 a, 2–4, 4 a–4 c, 5 ja 5 b–5 d §:ssä tarkoitetut terrorismirikokset;

2) sellaiset rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 3 §:n 2 momentissa tarkoitetut rikokset, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta.

(uusi)

27 a §

Henkilötietojen luovuttaminen rajanylitystietojärjestelmään ja Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmään

Poliisi saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa 5–8, 11 ja 12 §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja:

1) EES-asetuksessa tarkoitettuun rajanylitystietojärjestelmään;

2) ETIAS-asetuksessa tarkoitettuun Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmään.

Tiedot on luovutettava noudattaen, mitä 1 momentissa mainituissa asetuksissa säädetään.

Tiedot ETIAS-asetuksen 34 artiklassa tarkoitettulle ETIAS-seurantalistalle on luovutettava raja-vartiolain 18 §:ssä tarkoitetun kansallisen ETIAS-yksikön välityksellä.

52 §

52 §

Tietojen saanti

Tietojen saanti

Suojelupoliisilla on oikeus saada 2 luvun perusteella käsiteltävät tehtäviensä suorittamiseksi tarpeelliset tiedot.

Suojelupoliisilla on tehtäviensä suorittamiseksi oikeus saada 3 luvussa tarkoitetut tiedot kyseisessä luvussa säädetyllä tavalla. Suojelupoliisilla on oikeus asettaa uhkasakko 19 §:n mukaisesti.

Suojelupoliisilla on oikeus saada 2 luvun perusteella käsiteltävät tehtäviensä suorittamiseksi tarpeelliset tiedot.

Suojelupoliisilla on tehtäviensä suorittamiseksi oikeus saada 3 luvussa tarkoitetut tiedot kyseisessä luvussa säädetyllä tavalla. Suojelupoliisilla on oikeus asettaa uhkasakko 19 §:n mukaisesti.

Suojelupoliisilla on oikeus saada kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi välttämättömät rajavalvonnan sekä rajaturvallisuuden ja

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Suojelupoliisilla on oikeus saada tiedot maksutta, jollei laissa toisin säädetä.

rajajärjestyksen ylläpitämisen yhteydessä kerätyt biometriset tiedot. Tiedot tulee säilyttää erillään muista suojelupoliisin käsittelemistä tiedoista.

Suojelupoliisilla on oikeus saada tiedot maksutta, jollei laissa toisin säädetä.

57 §

57 §

Tietojen poistaminen

Tietojen poistaminen

Edellä 48 §:n 1 momentin perusteella talletetut henkilöä koskevat tiedot poistetaan kahdenkymmenenviiden vuoden kuluttua viimeisen tiedon merkitsemisestä, jollei ole erityistä syytä henkilötietojen edelleen säilyttämiseen. Henkilötietojen edelleen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein.

Edellä 48 §:n 1 momentin perusteella talletetut henkilöä koskevat tiedot poistetaan kahdenkymmenenviiden vuoden kuluttua viimeisen tiedon merkitsemisestä, jollei ole erityistä syytä henkilötietojen edelleen säilyttämiseen. Henkilötietojen edelleen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein.

Edellä 52 §:n 3 momentin mukaisesti talletetut tiedot poistetaan noudattaen, mitä henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 40 §:n 2 momentin 5 a kohdassa säädetään.

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

5.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain (650/2019) 5 §:n 5 kohta
sekä
lisätään 5 §:ään uusi 6 ja 7 kohta ja lakiin uusi 24 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 §

5 §

Määritelmät

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *tullirikoksella*:
 - a) rikosta, jolla rikotaan sellaista tullilain tai muun lain säännöstä, jonka noudattamisen valvonta tai täytäntöönpano on Tullin tehtävänä;
 - b) tullimieheen kohdistuvaa rikoslain (39/1889) 16 luvun 3 §:ssä tarkoitettua haitantekoa virkamiehelle sekä 4 b §:ssä tarkoitettua niskoittelua tullimestä vastaan;
 - c) rikoslain 46 luvun 6 ja 6 a §:ssä tarkoitettua laitonta tuontitavaraan ryhtymistä;
 - d) sellaista rikosta, johon sisältyy omaisuuden maahantuontia, maastavientiä tai Suomen kautta kuljettamista;
- 2) *verovalvonnalla* Tullin tehtäväksi erikseen säädetyn, tiettyä verolajia koskevan, valvontatehtävän suorittamista;
- 3) *Schengenin tietojärjestelmän säädöspohjalla* toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 1987/2006, toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä tehtyä neuvoston päätöstä 2007/533/YOS sekä ajoneuvojen rekisteröintitodistusten myöntämisestä vastaavien jäsenvaltioiden yksiköiden pääsyn sallimisesta toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmään

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *tullirikoksella*:
 - a) rikosta, jolla rikotaan sellaista tullilain tai muun lain säännöstä, jonka noudattamisen valvonta tai täytäntöönpano on Tullin tehtävänä;
 - b) tullimieheen kohdistuvaa rikoslain (39/1889) 16 luvun 3 §:ssä tarkoitettua haitantekoa virkamiehelle sekä 4 b §:ssä tarkoitettua niskoittelua tullimestä vastaan;
 - c) rikoslain 46 luvun 6 ja 6 a §:ssä tarkoitettua laitonta tuontitavaraan ryhtymistä;
 - d) sellaista rikosta, johon sisältyy omaisuuden maahantuontia, maastavientiä tai Suomen kautta kuljettamista;
- 2) *verovalvonnalla* Tullin tehtäväksi erikseen säädetyn, tiettyä verolajia koskevan, valvontatehtävän suorittamista;
- 3) *Schengenin tietojärjestelmän säädöspohjalla* toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 1987/2006, toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä tehtyä neuvoston päätöstä 2007/533/YOS sekä ajoneuvojen rekisteröintitodistusten myöntämisestä vastaavien jäsenvaltioiden yksiköiden pääsyn sallimisesta toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmään

Voimassa oleva laki

(SIS II) annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 1986/2006;

4) *Schengenin tietojärjestelmällä* Schengenin tietojärjestelmän säädöspohjassa määriteltyä toisen sukupolven tietojärjestelmää (SIS II);

5) *Europol-asetuksella* Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) sekä neuvoston päätösten 2009/371/YOS, 2009/934/YOS, 2009/935/YOS, 2009/936/YOS ja 2009/968/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/794.

Ehdotus

(SIS II) annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 1986/2006;

4) *Schengenin tietojärjestelmällä* Schengenin tietojärjestelmän säädöspohjassa määriteltyä toisen sukupolven tietojärjestelmää (SIS II);

5) *Europol-asetuksella* Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) sekä neuvoston päätösten 2009/371/YOS, 2009/934/YOS, 2009/935/YOS, 2009/936/YOS ja 2009/968/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/794;

6) ***EES-asetuksella*** rajanylitystietojärjestelmän (EES) perustamisesta jäsenvaltioiden ulkorajat ylittävien kolmansien maiden kansalaisten maahantuloa, maastalähtöä ja pääsyn epäämistä koskevien tietojen rekisteröimiseksi ja edellytysten määrittämisestä pääsille EES:n tietoihin lainvalvontatarkoituksissa sekä Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen ja asetusten (EY) N:o 767/2008 ja (EU) N:o 1077/2011 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2017/2226;

7) ***ETIAS-asetuksella*** Euroopan matkustus-tieto- ja -lupajärjestelmän (ETIAS) perustamisesta ja asetusten (EU) N:o 1077/2011, (EU) N:o 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 ja (EU) 2017/2226 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2018/1240.

(uusi)

24 a §

Henkilötietojen luovuttaminen rajanylitystietojärjestelmään ja Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmään

Tulli saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa 7–10 ja 13 §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja:

1) *EES-asetuksessa* tarkoitettuun rajanylitystietojärjestelmään;

2) *ETIAS-asetuksessa* tarkoitettuun Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmään.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Tiedot on luovutettava noudattaen, mitä 1 momentissa mainituissa asetuksissa säädetään.

Tiedot ETIAS-asetuksen 34 artiklassa tarkoitettulle ETIAS-seurantalistalle on luovutettava rajavartiolain 18 §:ssä tarkoitetun kansallisen ETIAS-yksikön välityksellä.

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

6.

Laki

sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 1 §:n 1 momentin 16 kohta, sellaisena kuin se on laissa 118/2021, sekä lisätään 1 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on laeissa 224/2008, 462/2011, 348/2013, 257/2014, 671/2015, 470/2017, 1052/2018, 301/2019, 659/2019, 570/2020, 900/2020 ja 118/2021, uusi 17 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

1 §

Lain soveltamisala

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädettyssä järjestyksessä pannaan täytäntöön seuraavat seuraamukset:

1) rikoslain (39/1889) 2 a luvun 3 §:n 1 momentin mukaisesti päiväsakoin vahvistettu sakko sekä uhkasakko, yhteisösakko, rikesakko ja kurinpitosaakko (sakko);

2) kurinpitosaakko, joksi poistumiskielto on sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain (255/2014) 84 §:n 1 momentin nojalla tai aresti mainitun lain 85 §:n 1 momentin nojalla muunnettu;

Tässä laissa säädettyssä järjestyksessä pannaan täytäntöön seuraavat seuraamukset:

1) rikoslain (39/1889) 2 a luvun 3 §:n 1 momentin mukaisesti päiväsakoin vahvistettu sakko sekä uhkasakko, yhteisösakko, rikesakko ja kurinpitosaakko (sakko);

2) kurinpitosaakko, joksi poistumiskielto on sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain (255/2014) 84 §:n 1 momentin nojalla tai aresti mainitun lain 85 §:n 1 momentin nojalla muunnettu;

Voimassa oleva laki

3) omaisuuteen tai rahamäärään kohdistuva menettämisseuraamus;

3 a) rikoslain 44 luvun 15 §:n 2 momentissa tarkoitettu eläimen tappamismääräys;

3 b) sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain (460/2003) 22 §:n 3 momentissa tarkoitettu verkkoviestin poistamis- ja hävittämismääräys;

4) rikokseen perustuva valtiolle tuomittu korvaus;

5) muussa kuin rikosasiassa valtiolle tuomittu korvaus, jos syyttäjä on esiintynyt siinä virkansa puolesta;

6) valtiolle tuomittu korvaus, joka perustuu sen varoista suoritettujen oikeudenkäyntiin liittyvien kustannusten korvaamiseen;

6 a) rikosuhrimaksu;

7) rikosvahinkolain (1204/2005) 31 §:n mukaiseen valtion takautumisoikeuteen perustuva saaminen vahingosta vastuussa olevalta ja saman lain 42 §:n 2 momentissa tarkoitettuun takaisinperintää koskevaan päätökseen perustuva valtion saaminen korvauksen saajalta;

8) oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 7 §:ssä tarkoitettu järjestyssakko;

9) vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta taloudellisiin seuraamuksiin tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetussa laissa (231/2007) tarkoitettu taloudellinen seuraamus, vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta menetettyksi tuomitsemista koskeviin päätöksiin tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetussa laissa (222/2008) tarkoitettu menetettyksi tuomitsemista koskeva päätös sekä jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevien päätösten vastavuoroisesta tunnustamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2018/1805 ja jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevien päätösten vastavuoroista tunnustamista Euroopan unionissa koskevan asetuksen soveltamisesta annetussa laissa (895/2020)

Ehdotus

3) omaisuuteen tai rahamäärään kohdistuva menettämisseuraamus;

3 a) rikoslain 44 luvun 15 §:n 2 momentissa tarkoitettu eläimen tappamismääräys;

3 b) sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain (460/2003) 22 §:n 3 momentissa tarkoitettu verkkoviestin poistamis- ja hävittämismääräys;

4) rikokseen perustuva valtiolle tuomittu korvaus;

5) muussa kuin rikosasiassa valtiolle tuomittu korvaus, jos syyttäjä on esiintynyt siinä virkansa puolesta;

6) valtiolle tuomittu korvaus, joka perustuu sen varoista suoritettujen oikeudenkäyntiin liittyvien kustannusten korvaamiseen;

6 a) rikosuhrimaksu;

7) rikosvahinkolain (1204/2005) 31 §:n mukaiseen valtion takautumisoikeuteen perustuva saaminen vahingosta vastuussa olevalta ja saman lain 42 §:n 2 momentissa tarkoitettuun takaisinperintää koskevaan päätökseen perustuva valtion saaminen korvauksen saajalta;

8) oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 7 §:ssä tarkoitettu järjestyssakko;

9) vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta taloudellisiin seuraamuksiin tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetussa laissa (231/2007) tarkoitettu taloudellinen seuraamus, vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta menetettyksi tuomitsemista koskeviin päätöksiin tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetussa laissa (222/2008) tarkoitettu menetettyksi tuomitsemista koskeva päätös sekä jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevien päätösten vastavuoroisesta tunnustamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2018/1805 ja jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevien päätösten vastavuoroista tunnustamista Euroopan unionissa koskevan asetuksen soveltamisesta annetussa laissa (895/2020)

Voimassa oleva laki

tarkoitettu menetetyksi tuomitsemista koskeva päätös;

10) työntekijöiden lähettämisestä annetun lain (447/2016) 24 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettu taloudellista hallinnollista seuraamusta tai sakkoa koskeva päätös;

11) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain (444/2017) 8 luvun 1 §:ssä tarkoitettu rikemaksu ja 8 luvun 3 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu;

12) luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95746/EY kumoamisesta (yleinen tietosuojasetus) annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/679 83 artiklassa tarkoitettu hallinnollinen seuraamusmaksu;

13) Finanssivalvonnasta annetun lain (878/2008) 38 §:ssä tarkoitettu rikemaksu ja 40 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu;

14) lentoliikenteen matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden torjunnassa annetun lain (657/2019) 13 §:ssä tarkoitettu lentoliikenteen harjoittajan seuraamusmaksu;

15) Finanssivalvonnan tai tuomioistuimen määräämä kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetussa laissa (566/2020) tarkoitettu seuraamusmaksu;

16) elintarvikemarkkinalain (1121/2018) 12 a §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu.

Siten kuin tässä laissa säädetään, pannaan täytäntöön myös merenkulun ympäristönsuojelulain (1672/2009) 3 luvun 1 §:ssä tarkoitettu öljypäästömaksu, tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain (1233/2006) 9 §:ssä tarkoitettu laiminlyöntimaksu, työsopimuslain (55/2001) 11 a luvun 3 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu, työntekijöiden lähettämisestä annetun lain 35 §:ssä tarkoitettu laiminlyöntimaksu, kuitintarjoamisvelvollisuudesta käteiskaupassa annetun lain (658/2013) 6 §:ssä tarkoitettu laiminlyöntimaksu, yhteisen kalastuspolitiikan seuraamusjärjestelmästä ja valvonnasta annetun lain

Ehdotus

tarkoitettu menetetyksi tuomitsemista koskeva päätös;

10) työntekijöiden lähettämisestä annetun lain (447/2016) 24 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettu taloudellista hallinnollista seuraamusta tai sakkoa koskeva päätös;

11) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain (444/2017) 8 luvun 1 §:ssä tarkoitettu rikemaksu ja 8 luvun 3 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu;

12) luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95746/EY kumoamisesta (yleinen tietosuojasetus) annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/679 83 artiklassa tarkoitettu hallinnollinen seuraamusmaksu;

13) Finanssivalvonnasta annetun lain (878/2008) 38 §:ssä tarkoitettu rikemaksu ja 40 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu;

14) lentoliikenteen matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden torjunnassa annetun lain (657/2019) 13 §:ssä tarkoitettu lentoliikenteen harjoittajan seuraamusmaksu;

15) Finanssivalvonnan tai tuomioistuimen määräämä kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetussa laissa (566/2020) tarkoitettu seuraamusmaksu;

16) elintarvikemarkkinalain (1121/2018) 12 a §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu;

17) *ulkomaalaislain (301/2004) 179 §:ssä tarkoitettu liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu.*

Siten kuin tässä laissa säädetään, pannaan täytäntöön myös merenkulun ympäristönsuojelulain (1672/2009) 3 luvun 1 §:ssä tarkoitettu öljypäästömaksu, tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain (1233/2006) 9 §:ssä tarkoitettu laiminlyöntimaksu, työsopimuslain (55/2001) 11 a luvun 3 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu, työntekijöiden lähettämisestä annetun lain 35 §:ssä tarkoitettu laiminlyöntimaksu, kuitintarjoamisvelvollisuudesta käteiskaupassa annetun lain (658/2013) 6 §:ssä tarkoitettu laiminlyöntimaksu, yhteisen kalastuspolitiikan seuraamusjärjestelmästä ja valvonnasta annetun lain

HE 173/2021 vp

Voimassa oleva laki

(1188/2014) 49 §:ssä tarkoitettu rikkomusmaksu ja 51 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu, alkoholilain (1102/2017) 71 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu, siemenlain (600/2019) 35 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu, kasvinterveyslain (1110/2019) 26 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu, eläinten sekä eräiden tavaroiden tuontivalvonnasta annetun lain (1277/2019) 15 §:ssä tarkoitettu tuontivalvonnan seuraamusmaksu, tieliikennelain (729/2018) 161 §:ssä tarkoitettu liikennevirhemaksu, ajokorttilain (386/2011) 93 §:ssä tarkoitettu liikennevirhemaksu, vesiliikennelain (782/2019) 122 §:ssä tarkoitettu liikennevirhemaksu, liikenteen palveluista annetun lain (320/2017) 268 §:ssä tarkoitettu liikennevirhemaksu, ajoneuvolain (82/2021) 195 §:ssä tarkoitettu liikennevirhemaksu ja 189–192 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu, rehulain (1263/2020) 51 §:ssä tarkoitettu rehuvalvonnan seuraamusmaksu sekä elintarvikelain (297/2021) 67 §:ssä tarkoitettu elintarvikevalvonnan seuraamusmaksu.

Ehdotus

(1188/2014) 49 §:ssä tarkoitettu rikkomusmaksu ja 51 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu, alkoholilain (1102/2017) 71 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu, siemenlain (600/2019) 35 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu, kasvinterveyslain (1110/2019) 26 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu, eläinten sekä eräiden tavaroiden tuontivalvonnasta annetun lain (1277/2019) 15 §:ssä tarkoitettu tuontivalvonnan seuraamusmaksu, tieliikennelain (729/2018) 161 §:ssä tarkoitettu liikennevirhemaksu, ajokorttilain (386/2011) 93 §:ssä tarkoitettu liikennevirhemaksu, vesiliikennelain (782/2019) 122 §:ssä tarkoitettu liikennevirhemaksu, liikenteen palveluista annetun lain (320/2017) 268 §:ssä tarkoitettu liikennevirhemaksu, ajoneuvolain (82/2021) 195 §:ssä tarkoitettu liikennevirhemaksu ja 189–192 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu, rehulain (1263/2020) 51 §:ssä tarkoitettu rehuvalvonnan seuraamusmaksu sekä elintarvikelain (297/2021) 67 §:ssä tarkoitettu elintarvikevalvonnan seuraamusmaksu.

—————
Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20
—————

7.

Laki

lentoliikenteen matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden torjunnassa annetun lain 16 ja 17 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lentoliikenteen matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden torjunnassa annetun lain (657/2019) 16 § ja 17 §:n 3 momentti, sellaisena kuin niistä on 17 §:n 3 momentti laissa 1366/2019, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

16 §

16 §

Maksuaika

Maksuaika

Seuraamusmaksu on maksettava kuukauden kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta. *Maksettavaksi erääntyneelle seuraamusmaksulle, jota ei ole suoritettu viimeistään eräpäivänä, peritään viivästyskorkoa korkolain (633/1982) 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun korkokannan mukaan.*

Seuraamusmaksu on maksettava kuukauden kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta.

17 §

17 §

Seuraamusmaksun täytäntöönpano ja muutoksenhaku

Seuraamusmaksun täytäntöönpano ja muutoksenhaku

Seuraamusmaksun täytäntöönpanosta huolehtii Oikeusrekisterikeskus. Oikeusrekisterikeskukselle on ilmoitettava viranomaisen tai tuomioistuimen päätöksestä, jolla seuraamusmaksua on alennettu tai maksu on poistettu. Oikeusrekisterikeskuksen on hakemuksetta palautettava perusteettomasti maksettu seuraamusmaksu.

Seuraamusmaksun täytäntöönpanosta huolehtii Oikeusrekisterikeskus. Oikeusrekisterikeskukselle on ilmoitettava viranomaisen tai tuomioistuimen päätöksestä, jolla seuraamusmaksua on alennettu tai maksu on poistettu. Oikeusrekisterikeskuksen on hakemuksetta palautettava perusteettomasti maksettu seuraamusmaksu.

Tämän lain nojalla maksettavaksi määrätty seuraamusmaksu pannaan täytäntöön siinä järjestyksessä kuin sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002) säädetään. Lentoliikenteen harjoittajan kuulemista ja seuraa-

Tämän lain nojalla maksettavaksi määrätty seuraamusmaksu pannaan täytäntöön siinä järjestyksessä kuin sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002) säädetään. Lentoliikenteen harjoittajan kuulemista ja seuraa-

Voimassa oleva laki

musmaksun määräämispäätöstä sekä päätöksen täytäntöönpanoa koskevat tiedoksiannot voidaan tehdä kenelle tahansa kyseisen lentoliikenteen harjoittajan palveluksessa olevalle ilma-aluksen päällikölle, ellei liikenteen harjoittajalla ole Suomessa nimettyä edustajaa.

Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019). Seuraamusmaksu vanhenee viiden vuoden kuluttua lainvoiman saaneen päätöksen tekemisestä.

Ehdotus

musmaksun määräämispäätöstä sekä päätöksen täytäntöönpanoa koskevat tiedoksiannot voidaan tehdä kenelle tahansa kyseisen lentoliikenteen harjoittajan palveluksessa olevalle ilma-aluksen päällikölle, ellei liikenteen harjoittajalla ole Suomessa nimettyä edustajaa.

Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019). Seuraamusmaksu vanhenee viiden vuoden kuluttua lainvoiman saaneen päätöksen *antamisesta*.

—————
Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20
.